

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΣ ΚΟΣΜΟΣ: Η ΣΧΕΣΗ ΤΟΥ ΜΕ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΤΟΝ ΝΕΟΤΕΡΟ
ΕΛΛΗΝΙΣΜΟ»
(Σε συνεργασία με το Ινστιτούτο Έρευνας Βυζαντινού Πολιτισμού)

**Η ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ ΣΤΟΥΣ ΣΤΙΧΟΥΣ ΔΙΑΦΟΡΟΥΣ
ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΥ ΜΥΤΙΛΗΝΑΙΟΥ**

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Της

Αγγελικής Ι. Κοντοπούλου

Πτυχιούχου Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας
Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, 2003

A.M.: 1013201905004

Επιβλέπουσα καθηγήτρια

Δήμητρα Ι. Μονιου, Διδάκτωρ Βυζαντινής Φιλολογίας του
Εθνικού Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών

Συνεπιβλέποντες

Ιωάννης Πολέμης, Καθηγητής Βυζαντινής Φιλολογίας του
Εθνικού Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών
Γεωργία Ξανθάκη-Καραμάνου, Ομότιμη Καθηγήτρια
Πανεπιστημίου Πελοποννήσου

Μυστράς, Μάρτιος 2021

Copyright ©, Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Οι απόψεις και θέσεις που περιέχονται σε αυτή την εργασία εκφράζουν την συγγραφέα και δεν πρέπει να ερμηνευθεί ότι αντιπροσωπεύουν τις επίσημες θέσεις του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου.

Ευχαριστίες

Αρχικά, οφείλω να ευχαριστήσω θερμά την επιβλέπουσα καθηγήτριά μου κα Μονιού Δήμητρα, η υποστήριξη της οποίας υπήρξε ιδιαίτερα σημαντική καθ' όλη την πορεία της συγγραφής της παρούσας εργασίας. Οι παρατηρήσεις και οι επισημάνσεις της συνέβαλαν στην άρτια μελέτη και παρουσίαση του υπό εξέταση θέματος. Ευχαριστώ, επίσης, τα μέλη της εξεταστικής επιτροπής, την Καθηγήτρια κα Γεωργία Ξανθάκη-Καραμάνου και τον Καθηγητή κ. Ιωάννη Πολέμη για τις παρατηρήσεις και τη γενικότερη συμβολή τους στην ολοκλήρωση αυτής της προσπάθειας.

Κοντοπούλου Αγγελική

Μάρτιος 2021

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος	6
Εισαγωγή: Η βυζαντινή ποίηση και το επίγραμμα	
1. Τα είδη της βυζαντινής ποίησης	7
2. Το επίγραμμα ως ποιητικό είδος	10
2.1. Το επίγραμμα κατά τη βυζαντινή περίοδο	12
2.2. Βυζαντινοί επιγραμματοποιοί	15
2.3. Συλλογές επιγραμμάτων	18
Κεφάλαιο πρώτο: Το περιβάλλον και οι ιδιαίτερες συνθήκες της εποχής του Χριστοφόρου Μυτιληναίου (11^{ος} αι.)	
1. Το ιστορικό και πολιτικό πλαίσιο	20
2. Η πνευματική ζωή στην Κωνσταντινούπολη	22
Κεφάλαιο δεύτερο: Βιογραφικά στοιχεία και εργογραφία του ποιητή Χριστοφόρου Μυτιληναίου	
1. Τα βιογραφικά στοιχεία του Χριστοφόρου Μυτιληναίου	26
2. Τα έμμετρα <i>Συναξάρια</i>	28
3. Οι <i>Στίχοι Διάφοροι</i>	29
3.1. Οι εκδόσεις του έργου	30
3.2. Το χρονικό πλαίσιο της συγγραφής	32
3.3. Οι αφηγηματικές τεχνικές	34
3.4. Τα θέματα των επιγραμμάτων	36
Κεφάλαιο τρίτο: Κατηγοριοποίηση των θρησκευτικών επιγραμμάτων της Συλλογής <i>Στίχοι Διάφοροι</i>	
1. Τα κριτήρια για την κατάταξη των επιγραμμάτων σε κατηγορίες	39
2. Επιγράμματα αφιερωμένα σε δεσποτικές ή θεομητορικές εορτές/στον Χριστό ή την Παναγία	41
3. Επιγράμματα αφιερωμένα σε ιερά πρόσωπα, αγίους, μάρτυρες και Βιβλικές μορφές	53
4. Επιγράμματα αφιερωμένα σε εκκλησιαστικά πρόσωπα	70
5. Επιγράμματα αφιερωμένα σε εικόνες και λοιπά ιερά αντικείμενα	83
6. Επιγράμματα αφιερωμένα σε ιερούς χώρους, ναούς, προσκυνήματα ...	94
7. Επιγράμματα με σκωπτικό ή περιπαικτικό χαρακτήρα	98

8. Επιγράμματα επιτάφια	108
9. Επιγράμματα με θρησκευτικά μηνύματα	114
10. Επιγράμματα με στοιχεία από την αρχαία ελληνική θρησκεία και μυθολογία	127
Συμπεράσματα	132
Περίληψη	139
Abstract	140
Βραχυγραφίες – Βιβλιογραφία	141
Παράρτημα: Το εξεταζόμενο κείμενο βάσει της κριτικής εκδόσεως του Marc de Grootte	145

Πρόλογος

Ο λόγιος Βυζαντινός ποιητής Χριστοφόρος Μυτιληναίος έζησε τον 11^ο αιώνα στην Κωνσταντινούπολη. Ο ίδιος αναδείχθηκε σε σημαντική πολιτική και πνευματική προσωπικότητα της εποχής του. Στην πολιτική, σταδιοδρόμησε ως υψηλόβαθμος αξιωματούχος του Βυζαντινού κράτους. Στο χώρο του πνεύματος, το έργο του βρήκε μεγάλη απήχηση τόσο στην εποχή του, όσο κι αργότερα. Το ποιητικό του έργο αποτελείται από τέσσερα *έμμετρα Συναξάρια* και μία λόγια ποιητική Συλλογή με τον τίτλο *Στίχοι Διάφοροι*. Μέσα από τα ποιήματά του, ο Μυτιληναίος αναδεικνύεται σε πνευματική προσωπικότητα εφάμιλλη με άλλες σύγχρονές του, όπως τον Ιωάννη Μαυρόποδα και τον Μιχαήλ Ψελλού.

Η πρώτη μας επαφή με το έργο του Χριστοφόρου Μυτιληναίου κατά τη διάρκεια των μαθημάτων του Π.Μ.Σ. «Βυζαντινός Κόσμος» του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου, υπήρξε αφορμή για την ενασχόλησή μας με τη συγκεκριμένη ποιητική συλλογή. Η γνωριμία μας με τον Μυτιληναίο και ο τρόπος που αποτύπωνει στα επιγράμματά του τις σκέψεις του, ο πνευματώδης τόνος στην ποίησή του και ο ευφυής τρόπος χειρισμού της γλώσσας προκάλεσε τον θαυμασμό μας και την επιθυμία να εντρυφήσουμε στο ποιητικό του έργο.

Στην έρευνά μας, επιλέξαμε την αναζήτηση, μέσα στη λόγια συλλογή του, των επιγραμμάτων με θρησκευτικό περιεχόμενο. Η αναζήτηση αυτή αποτέλεσε μία μεγάλη πρόκληση, κυρίως λόγω του πλήθους των επιγραμμάτων, στα οποία χρειάστηκε να περιπλανηθούμε, αναζητώντας παράλληλα πληροφορίες για την ιστορική πραγματικότητα της εποχής, αλλά και τις επιδράσεις στην ποιητική τέχνη της αρχαίας ελληνικής λογοτεχνίας και φιλοσοφίας.

Η ένταξη σε κατηγορίες των θρησκευτικών επιγραμμάτων της Συλλογής υπήρξε άλλη μία κοπιώδης προσπάθεια. Επικεντρώνοντας στα επιμέρους θέματα που προσεγγίζει κάθε φορά ο Μυτιληναίος και με βάση προγενέστερες μελέτες βυζαντινολόγων, κατέστη εφικτό να ομαδοποιήσουμε τα θρησκευτικά επιγράμματα της Συλλογής και στη συνέχεια να τα αναλύσουμε. Μέσα από τις αναλύσεις μας, καταβλήθηκε προσπάθεια να αναδείξουμε τους λόγους για τους οποίους η συλλογή γνώρισε μεγάλη διάδοση, γι' αυτό και διασώθηκε σε σαράντα χειρόγραφα.

Εισαγωγή: Η βυζαντινή ποίηση και το επίγραμμα

1. Τα είδη της βυζαντινής ποίησης

Οι Βυζαντινοί χρησιμοποίησαν τα διάφορα είδη του ποιητικού λόγου προκειμένου να ικανοποιήσουν ποικίλους και διαφορετικούς σκοπούς. Αξιοποίησαν όχι μόνον τα έως τότε γνωστά είδη, τα οποία τους παραδόθηκαν από την αρχαιότητα, αλλά δημιούργησαν και νέα, σύμφωνα με τις ανάγκες που κάθε φορά παρουσιάζονταν σε αυτούς¹. Δεν είναι άστοχο επομένως να πούμε ότι το *Βυζάντιον* *ὠμίλησε κατ' ἔξοχὴν διὰ στίχων καὶ μέλους*².

Το σύνολο της ποιητικής δημιουργίας των Βυζαντινών υποδιαιρείται βασικά σε δύο μεγάλες κατηγορίες: τη θύραθεν και τη θρησκευτική ποίηση³. Οφείλουμε βεβαίως να έχουμε υπόψη μας ότι η διαίρεση αυτή δε σημαίνει πως τα όρια μεταξύ των ειδών είναι πάντοτε ξεκάθαρα. Είναι, όμως, ξεκάθαρη στη διαμόρφωση της βυζαντινής ποίησης τόσο η συνεισφορά των κλασικών γραμμάτων όσο και η επίδραση της χριστιανικής διδασκαλίας.

Με τον όρο θύραθεν ποίηση⁴, εννοούμε τις ποιητικές εκείνες συνθέσεις που δεν προορίζονται για να εξυπηρετήσουν εκκλησιαστικούς ή λειτουργικούς σκοπούς. Υποδιαίρεσεις της θύραθεν ποιήσεως είναι η λόγια⁵ και η δημόδης, τις οποίες θα προσεγγίσουμε, σε αδρές γραμμές, ευθύς αμέσως.

Τα έργα της λόγιας βυζαντινής ποίησης είναι γραμμένα σε γλώσσα αρχαιοπρεπή και σε μέτρα συνήθως προσωδιακά –χωρίς να αποκλείονται και τα

¹ Προκειμένου να κατανοήσουμε καλύτερα τη βυζαντινή ποίηση, είναι απαραίτητο, όπως υποστήριξε κι ο μελετητής W. Hörandner, να λάβουμε υπόψη μας τις βασικές αισθητικές αρχές και τον ρόλο της ποίησης στη ζωή της βυζαντινής κοινωνίας. Hörandner W. (2008) 894-906.

² Για τη θύραθεν/κοσμική ποίηση βλ. Hunger H. (1992) 588-606.

³ Για τη διάκριση της βυζαντινής ποίησης σε θύραθεν και εκκλησιαστική βλ. σχετ. Hörandner W. (2008) 894-906.

⁴ Τον όρο συναντούμε πρώτη φορά στο έργο του Μ. Βασιλείου *Πρὸς τοὺς νέους, ὅπως ἂν ἐξ ἑλληνικῶν ὠφελοῖντο λόγων*.

⁵ Ο Hunger διακρίνει τη λόγια κοσμική ποίηση σε τρεις κατηγορίες: την επική, τη δραματική και την λυρική. Στην επική τοποθετεί τα ιστορικά και διδακτικά ποιήματα, τα έμμετρα μυθιστορήματα και τις έμμετρες εκφράσεις, καθώς και τα μυθολογικά ποιήματα. Στη δραματική ανήκουν οι ελεγείες, τα επαιτικά, τα αλφάβητα, τα τεχνοπαίγνια και τα επιγράμματα. Στη λυρική ποίηση, τέλος, ανήκουν τα διαλογικά ποιήματα και οι κέντρωνες. Η διάκριση που κάνει ο Hunger H. (1992) 509-510 θεωρείται από κάποιους μελετητές, όπως ο Lauxtermann και ο Hörandner ξεπερασμένη, εξηγώντας παράλληλα και τους λόγους που η παραπάνω κατηγοριοποίηση είναι προβληματική.

τονικά⁶-. Ως προς τη θεματική, εμφανίζουν μεγάλη ποικιλία και, σε αρκετές περιπτώσεις, το περιεχόμενό τους μπορεί να είναι και θρησκευτικό. Σε αυτή την κατηγορία εντάσσεται και η Συλλογή του Χριστοφόρου Μυτιληναίου, που μας απασχολεί εδώ, καθώς εντοπίζουμε, ανάμεσα στα άλλα επιγράμματα που συνέθεσε, και αρκετά με περιεχόμενο θρησκευτικό, ενσωματωμένα μέσα στο λόγο έργο του.

Πολλοί Βυζαντινοί ασχολήθηκαν με τη λόγια ποίηση. Διατρέχοντας τους αιώνες, θα μπορούσαμε να αναφέρουμε κάποιους από τους κυριότερους εκπροσώπους του είδους. Θα το πράξουμε αυτό επιθυμώντας να δούμε το έργο του Μυτιληναίου όχι αποσπασματικά, αλλά ως αποτέλεσμα μιας εξελικτικής πορείας μέσα στο χρόνο που αφορά στα λόγια βυζαντινά κείμενα και τους συγγραφείς τους.

Αξίζει, επομένως, να αναφερθούμε στον Γεώργιο Πισίδη (7^{ος} αι.), που έζησε στα χρόνια του αυτοκράτορα Ηρακλείου και διηγήθηκε τα κατορθώματά του σε έμμετρο λόγο, αλλά και, αμέσως μετά, στον Θεοδόσιο Γραμματικό (8^{ος} αι.), που έγραψε χρονογραφία, καθώς και στον Ιωάννη Γεωμέτρη (10^{ος} αι.), που υπήρξε μια από τις κύριες μορφές των γραμμάτων της εποχής του. Στον 11^ο αιώνα έδρασαν ο Ιωάννης Μαυρόπουλος (11^{ος} αι.), μητροπολίτης Ευχαΐτων με πλούσιο έργο⁷ κι ο λόγιος Μιχαήλ Ψελλός (11^{ος} αι.), γνωστός κι ως ο *ὑπάτος τῶν φιλοσόφων*. Τον 12^ο αιώνα γράφουν ποίηση ο Ιωάννης Τζέτζης, λόγιος, ποιητής και γραμματικός, ο Ιωάννης Καματηρός, πολλά έργα του οποίου έχουν κοσμικό περιεχόμενο⁸, ο Θεόδωρος Πρόδρομος, ποιητής και συγγραφέας, ο Κωνσταντίνος Μανασσής, λόγιος και εκκλησιαστικός ποιητής και χρονογράφος⁹ και ο Νικόλαος Καλλικλής, που ήταν αυλικός ποιητής (και γιατρός)¹⁰. Άλλες μορφές, των επόμενων αιώνων, δηλαδή του 13^{ου} και 14^{ου}, είναι ο Μανουήλ Ολόβολος, λόγιος κι αυτός, με γνώση και της λατινικής, ο Θεόδωρος Μετοχίτης, ο

⁶ Οι βυζαντινοί ποιητές χρησιμοποιούν στα έργα τους το δακτυλικό εξάμετρο, το ιαμβικό τρίμετρο (= βυζαντινό δωδεκασύλλαβο), το ελεγειακό δίστιχο (δακτυλικό εξάμετρο και πεντάμετρο) και το ανακρεόντειο, που, όμως, είναι επηρεασμένα από την τονική αντίληψη του μέτρου.

⁷ Η Συλλογή των έργων του περιλαμβάνει 99 ποιήματα, 77 επιστολές και 13 ομιλίες.

⁸ Ο Ιωάννης Καματηρός έγραψε δύο αστρολογικά ποιήματα.

⁹ Η έμμετρη χρονογραφία του Μανασσή αποτελεί μια σπάνια περίπτωση, που δε συναντάται συχνά στο Βυζάντιο, γραμμένη σε δεκαπεντασύλλαβους και χρονικά ενταγμένη μεταξύ των ετών 1142 και 1153.

¹⁰ Στον Νικόλαο Καλλικλή αποδίδεται το σατιρικό έργο *Τιμαρίων*.

πανεπιστήμων, με πλούσιο συγγραφικό έργο, που μαρτυρά την κλασική του παιδεία, ο Νικηφόρος Κάλλιστος Ξανθόπουλος, λόγιος κληρικός με θεολογικά έργα¹¹, ο Μανουήλ Φιλής, μαθητής του Γεώργιου Παχυμέρη, ποιητής και συγγραφέας, ο Θεόδωρος Μελιτηνιώτης¹² και πολλοί άλλοι.

Πέραν της λόγιας, αξιοσημείωτη είναι και η δημώδης ποίηση.¹³ Στα δημώδη ποιήματα ανήκουν όσα έργα είναι γραμμένα στην κοινή λογοτεχνική γλώσσα και στα οποία είναι ξεκάθαρη η απομάκρυνση από την αρχαία ελληνική ποίηση. Το κύριο μέτρο που αξιοποιείται είναι ο ιαμβικός δεκαπεντασύλλαβος, ο λεγόμενος πολιτικός. Το περιεχόμενο των δημωδών ποιημάτων είναι κι αυτό ποικίλο. Πρώτα φανερώματα της δημώδους βυζαντινής ποίησης είναι τα Πτωχοπροδρομικά, τα ακριτικά και ο Βασίλειος Διγενής Ακρίτης.

Η θρησκευτική βυζαντινή ποίηση, η αποκαλούμενη *καθ' ἡμᾶς*, βρίσκεται στον αντίποδα της θύραθεν ποιήσεως και, όπως είναι επόμενο για τη βυζαντινή θεοκρατική αυτοκρατορία, παρουσιάζει μεγάλη ανάπτυξη. Το σύνολο της θρησκευτικής ποιητικής παραγωγής διακρίνεται κι αυτό σε δύο επιμέρους κατηγορίες: την εκκλησιαστική¹⁴ και την προσωπική θρησκευτική ποίηση. Οι μεταξύ τους διαφορές αφορούν στο περιεχόμενο, τη γλώσσα και το μέτρο των συνθέσεων.

Η εκκλησιαστική ποίηση εκφράζεται βασικά με την υμνογραφία¹⁵, το νέο ποιητικό είδος που δημιούργησαν οι Βυζαντινοί¹⁶ και εξυπηρετεί λειτουργικούς σκοπούς της Εκκλησίας¹⁷. Στα πρώιμα στάδιά της, επηρεάστηκε κατεξοχήν από την εβραϊκή υμνολογική παράδοση, κυρίως τους Ψαλμούς του Δαυίδ και τα διάφορα χωρία της Παλαιάς Διαθήκης. Στα εκκλησιαστικά ποιητικά κείμενα, η

¹¹ Με τον Νικηφόρο Κάλλιστο Ξανθόπουλο, η *Εκκλησιαστική Ιστορία* γνωρίζει μια απροσδόκητη αναλαμπή τον 14^ο αιώνα –το είδος είχε εγκαταλειφθεί από τον 6^ο αι. Έγραψε επίσης αγιογραφικά κείμενα και ποιήματα, καθώς και ρητορικά προγυμνάσματα.

¹² Έργο του Θεόδωρου Μελιτηνιώτη είναι η *Αστρονομική Τρίβιβλος*, που μας διαφωτίζει για τις αστρονομικές γνώσεις των Βυζαντινών.

¹³ Για τη Δημώδη Βυζαντινή λογοτεχνία βλ. ενδεικτικά Beck H.G. (1988), *Ιστορία της βυζαντινής δημώδους λογοτεχνίας*.

¹⁴ Για την εκκλησιαστική ποίηση, βλ. ενδεικτικά Δετοράκης Θ. (1992), *Βυζαντινή θρησκευτική ποίηση και Υμνογραφία* και Παϊδας Κ. (2011) *Εισαγωγή στην Βυζαντινή ποίηση*.

¹⁵ Για τη βυζαντινή υμνογραφία βλ. ενδεικτικά Τωμαδάκης Ν. (1965) *Η βυζαντινή υμνογραφία και ποίησης, ήτοι εισαγωγή εις την βυζαντινήν φιλολογία*.

¹⁶ Το κοντάκιο κι ο κανόνας αποτελούν τα δύο βασικά είδη της βυζαντινής υμνογραφίας. Βλ. σχετ. Παϊδας Κ. (2011) 144-147.

¹⁷ Κορυφαίος εκπρόσωπος της εκκλησιαστικής ποίησης αναδείχθηκε ο Ρωμανός ο Μελωδός (βλ. ενδεικτικά *ODB* 1807-1808).

γλώσσα είναι απλή και κατανοητή, ώστε να είναι εύληπτα τα μηνύματα της Εκκλησίας προς τους πιστούς. Διαθέτουν μουσική ένδυση, ενώ τα μέτρα που χρησιμοποιούν είναι τονικά, βασισμένα δηλαδή στη δυναμική θέση του τόνου, προκειμένου να ψάλλονται και, αποτυπωμένα στη μνήμη, εύκολα να αναπαράγονται. Ελάχιστα μόνο συναντώνται σε αρχαία γλώσσα και μέτρα¹⁸. Σκοπός τους, να αξιοποιηθούν στην κοινή προσευχή των πιστών, στη συλλογική λατρεία.

Στην προσωπική ποίηση, οι δημιουργοί εκφράζουν το προσωπικό θρησκευτικό τους συναίσθημα. Αξιοποιείται εδώ, κατά κύριο λόγο, η αρχαιοπρεπής γλώσσα και τα προσωδιακά μέτρα, που βασίζονται στην ποσότητα των συλλαβών, υπό την επίδραση της ελληνικής αρχαιότητας. Δύσκολα προσιτή, απευθύνεται σε λίγους μορφωμένους. Προορίζεται περισσότερο για εσωτερική ανάγνωση, ως ποιητικός λόγος¹⁹, που εξυπηρετεί την ατομική λατρεία.

Το λόγιο ποιητικό έργο του Χριστοφόρου Μυτιληναίου, που εμπεριέχει επιγράμματα θρησκευτικού περιεχομένου, καθιστά εμφανή τον τρόπο που τα είδη της ποιητικής παραγωγής δανείζονται μεταξύ τους στοιχεία και αλληλοεπηρεάζονται²⁰.

2. Το επίγραμμα ως ποιητικό είδος

Το επίγραμμα αποτελεί είδος της λυρικής ποίησης, με διάρκεια ζωής μεγαλύτερη απ' οποιοδήποτε άλλο ποιητικό είδος. Η συνέχεια του μέσα στο χρόνο επιβάλλει να δούμε πώς ο λογοτεχνικός αυτός τρόπος έκφρασης, ξεκινώντας από την αρχαιότητα, επιβίωσε επί μακρόν δίνοντας μικρά αριστουργήματα του λόγου. Οι Βυζαντινοί αξιοποίησαν τις μεθόδους και τους

¹⁸ Ύμνοι σε προσωδιακά μέτρα, που όμως δεν είναι βέβαιο ότι προορίζονταν για λειτουργικούς σκοπούς, μας παραδίδονται με το όνομα του Γρηγόριου του Ναζιανζηνού, αλλά και του Συνέσιου της Κυρήνης. Βλ. http://www.ime.gr/projects/cooperations/byzantine_literature/gr/500/503.html.

¹⁹ Για τις διαφορές μεταξύ λειτουργικής και προσωπικής ποίησης βλ. σχετ. Παΐδας Κ. (2011) 145.

²⁰ Χαρακτηριστικές είναι και οι περιπτώσεις των ποιητών Ιω. Γεωμέτρη (α' μισό 10^{ου} αι.) και Ιω. Μαυρόποδος (11^{ος} αι.) που έζησαν την ίδια ή περίπου ίδια περίοδο με τον Χριστόφορο Μυτιληναίο, οι οποίοι ενσωμάτωσαν στις λόγιες συλλογές του επιγράμματα με θρησκευτικό περιεχόμενο.

τρόπους των επιγραμματοποιών των πρώτων χρόνων της δημιουργίας του είδους, εξελίσσοντας και μεταλλάσσοντας την έκταση, το μέτρο και τη θεματική τους²¹. Γι' αυτό και κρίνεται σημαντικό να κάνουμε μια αναδρομή από το παρελθόν ως και τα βυζαντινά χρόνια, μέχρι και την εποχή που έζησε και έγραψε τα επιγράμματά του ο Χριστοφόρος Μυτιληναίος, που αποτελεί βασικά το επίκεντρο του ενδιαφέροντός μας.

Τα επιγράμματα ουσιαστικά ξεκίνησαν από λίγες λέξεις²² που *επιγράφονταν* με χάραξη πάνω σε μια επιφάνεια με μνημειακό χαρακτήρα. Το βασικό τους γνώρισμα ήταν η συντομία²³. Η επιγραφή είχε πληροφοριακό χαρακτήρα· ενημέρωνε σχετικά με το πρόσωπο στο οποίο αφιερωνόταν το μνημείο, τον αναθέτη, την αφορμή της ανάθεσης και, κάποιες φορές, τον τεχνίτη που φιλοτέχνησε το μνημείο. Η επιμελημένη σύνθεση και η προσεγμένη έκφραση ήταν χαρακτηριστική για το αρχαίο ελληνικό επίγραμμα, ενώ φαίνεται πως το αγαπημένο μέτρο του είδους ήταν κυρίως το ελεγειακό δίστιχο (δηλαδή ένας στίχος σε δακτυλικό εξάμετρο και ένας σε δακτυλικό πεντάμετρο), αλλά και το δακτυλικό εξάμετρο²⁴.

Τα αρχαιότερα ελληνικά επιγράμματα μας παραδίδονται ανώνυμα. Το είδος έχει την αρχή του ήδη από τον 8^ο αιώνα²⁵, ενώ ο πιο σημαντικός επιγραμματοποιός της αρχαιότητας είναι ο Σιμωνίδης ο Κείος (5^{ος} αι.)²⁶. Τα περισσότερα επιγράμματα που μας έχουν σωθεί από την αρχαιότητα είναι επιτύμβια. Σταδιακά, το επίγραμμα αποκτά ποικίλη θεματική, ενώ παρατηρούνται διαφοροποιήσεις και ως προς το μέτρο του.

²¹ Εννοείται ότι το βυζαντινό επίγραμμα διαφοροποιείται από το επίγραμμα της αρχαιότητας. Για τον ορισμό του επιγράμματος στην αρχαιότητα βλ. Citroni (2018) 21-42.

²² Πολλά από τα επιγράμματα είναι μικρά αριστουργήματα, αληθινά έργα τέχνης που συμπυκνώνουν με αξιοθαύμαστη βραχύτητα ένα υψηλό νόημα, σημειώνει χαρακτηριστικά ο Δικταίος Α. (1980) 144 κ.ε.

²³ Βασική είναι η διαφορά με το βυζαντινό επίγραμμα, όπου για παράδειγμα στα επιγράμματα του Μυτιληναίου μπορεί να εντοπίσει κανείς τόσο σύντομα όσο και πολύστιχα επιγράμματα, που ξεπερνούν τους 200 στίχους.

²⁴ Η χρήση του ιάμβου αρχίζει να επεκτείνεται από τον 7ο αι. και εξής, ενώ το κύριο μέτρο του βυζαντινού επιγράμματος είναι ο βυζαντινός δωδεκασύλλαβος. Βλ. Lauxtermann (2003) I, 131.

²⁵ Η αρχαιότερη επιγραφή που βρέθηκε χαραγμένη πάνω σε μία οينوχόη τοποθετείται στα 777 π.Χ. και είναι γνωστή ως το «Ποτήρι του Νέστορος».

²⁶ Ο Σιμωνίδης ο Κείος είχε γράψει το περίφημο επίγραμμα προς τιμήν των πεσόντων στη μάχη των Θερμοπυλών το 480 π.Χ.: Ἴ ξειν', ἀγγέλλειν Λακεδαιμονίοις ὅτι τῆδε κείμεθα τοῖς κείνων ρήμασι πειθόμενοι.

Το επίγραμμα αποκτά αυτόνομη υπόσταση ως είδος κατά την ελληνιστική εποχή (323 π.Χ.- 31 π.Χ.) και το περιεχόμενο του πλέον αφορά κάθε είδους περίσταση εκφράζοντας, παρά τη συντομία του, πολύ περισσότερα από ό,τι θα περίμενε κανείς. Κατά τους αυτοκρατορικούς χρόνους (31π.Χ.- 330 μ.Χ.) το επίγραμμα παρακμάζει, για να αναπτυχθεί και πάλι τους επόμενους αιώνες, κατά την ύστερη αρχαιότητα (330-641 μ.Χ.) φθάνοντας μέχρι και τα βυζαντινά χρόνια, κατά τα οποία γνώρισε μεγάλη άνθηση, ξεφεύγοντας από τα στενά όρια του διστίχου, αποκτώντας έτσι, σε αρκετές περιπτώσεις, αν και όχι απαραίτητα, σαφώς μεγαλύτερη έκταση και σίγουρα μεγαλύτερη ποικιλία. Βασικός προορισμός του επιγράμματος ήταν να διαβαστεί μπροστά σε κοινό και ο δημιουργός του να επιδείξει το ταλέντο του ενώπιον ενός κύκλου μορφωμένων της εποχής²⁷.

2.1. Το επίγραμμα κατά τη βυζαντινή περίοδο²⁸

Τα βυζαντινά επιγράμματα διακρίνονται με βάση το θέμα τους σε θύραθεν και ιερά²⁹. Με βάση το σκοπό για τον οποίο γράφτηκαν διακρίνονται σε επιδεικτικά, σκωπτικά, επιτάφια, αναθηματικά, προτρεπτικά κ.λπ.³⁰ Το κατεξοχήν μέτρο των ποιητικών αυτών συνθέσεων είναι ο βυζαντινός δωδεκασύλλαβος (εξέλιξη του ιαμβικού τρίμετρου) και το δακτυλικό εξάμετρο, χωρίς να αποκλείονται και άλλα μέτρα – ηρωελεγείες και ανακρεόντεια. Επίσης, ως προς τη γλώσσα, εντοπίζονται μεγάλες διαφοροποιήσεις, οι οποίες εξαρτώνται τόσο από τον αιώνα που έχει ζήσει ο στιχουργός όσο και από τη μόρφωση που αυτός κατέχει³¹. Κατεξοχήν αξιοποιείται η λόγια γλώσσα της

²⁷ Για τις συναθροίσεις μορφωμένων που άκουγαν συνθέσεις επιγραμμάτων, βλ. σχετ. Bernard Fl. (2010) 57-59 και 278.

²⁸ Για το λογοτεχνικό είδος του επιγράμματος και την εξέλιξη του καθ' όλη τη διάρκεια ζωής της Βυζαντινής αυτοκρατορίας βλ. Hunger H. (1992) 588-606.

²⁹ Ιερά ονομάζονται τα επιγράμματα που εξυπηρετούν θρησκευτικές ανάγκες. Βλ. Κομίνης Αθ. (1966) 21-23.

³⁰ Kambylis A. (1994/1995) 30.

³¹ Στα βυζαντινά χρόνια, η τέχνη του επιγράμματος αποτέλεσε αντικείμενο διδασκαλίας στα σχολεία και καλλιεργήθηκε συστηματικά, καθώς οι μαθητές ασκούσαν στην παραγωγή στίχων και τη δημιουργία ποιημάτων. Συχνά δάσκαλοι και μαθητές συναγωνίζονταν στη σύνθεση επιγραμμάτων. Στη Συλλογή του Μυτιληναίου, τρία επιγράμματα (υπ' αριθμ. 9, 10, 11) αναφέρονται σε σχολεία που λειτουργούσαν στην Κωνσταντινούπολη τον 11^ο αιώνα. Πρόκειται για τη σχολή του Αγίου Θεοδώρου στην περιοχή του Σφωρακίου και τη σχολή των

εποχής, για όσους γράφουν σε ιαμβικά μέτρα, ενώ κάποιες φορές επιλέγονται ηρωικά και ηρωοελεγειακά μέτρα³².

Τα επιγράμματα των πρώτων αιώνων ζωής του Βυζαντινού κράτους ουσιαστικά δεν διαφοροποιούνται από αυτά των προηγούμενων χρόνων, ελληνιστικών και ρωμαϊκών. Συχνά παρατηρείται δουλική μίμηση των αρχαίων προτύπων. Αρχικά, τα θέματα που επιλέγονται είναι κοινά με της θύραθεν ποιήσεως, κάνουν, όμως, την εμφάνισή τους και αρκετά χριστιανικά. Οι ποιητές δίνουν σημασία στη μορφή του συνθέσεών τους και εξακολουθούν να χρησιμοποιούν τα αρχαία μέτρα.

Μετά από μια περίοδο στασιμότητας, που παρατηρείται κατά τη διάρκεια της εικονομαχικής έριδας (8^{ος}/9^{ος} αι.), ακολουθεί περίοδος ανάπτυξης των επιγραμμάτων, που οφείλεται στην αναστήλωση των εικόνων, οι οποίες και αποτέλεσαν αγαπημένο θέμα των επιγραμματοποιών του 9^{ου} αιώνα. Τώρα, παράλληλα με τα ιερά, γράφονται και αρκετά κοσμικά επιγράμματα. Αυτό οφείλεται στο ενδιαφέρον της εποχής για τη μελέτη των κλασικών κειμένων. Ως προς το μέτρο πάντως, σημειώνεται σταδιακή απομάκρυνση των επιγραμματοποιών από την προσωδία κι έδαφος κερδίζει ο βυζαντινός δωδεκασύλλαβος.

Τον 10^ο αι. βρίσκουμε πλήρως διαμορφωμένο το κατεξοχήν βυζαντινό μέτρο, ενώ παρατηρούμε ότι αναπτύσσεται εμφανώς η θρησκευτική ποίηση έναντι της λειτουργικής. Σταδιακά το επίγραμμα χάνει την αυστηρή μορφή που είχε παλιότερα και έτσι εντοπίζουμε, πέραν των σύντομων, και αρκετά πολύστιχα επιγράμματα³³. Επιπλέον, καθώς περνούν τα χρόνια, παρατηρείται εμπλουτισμός των θεμάτων των επιγραμμάτων, που αφορούν πλέον κάθε έκφανση του ανθρώπινου βίου. Τους αιώνες που ακολουθούν, το είδος συνεχίζει να καλλιεργείται.

Χαλκοπρατειών. Τα δύο σχολεία ήταν ανταγωνιστικά μεταξύ τους. Βλ. σχετ. De Groote M. (2012) 10-12.

³² Την άποψη αυτή υιοθετεί ο Κομίνης Α. (1966) 106.

³³ Όπως αναφέρει ο Κομίνης Α. (1966) 19-20, καλό είναι τα πολύστιχα και μικρής έκτασης επιγράμματα να συνεκδίδονται εφόσον ανήκουν στην ίδια συλλογή επιγραμμάτων. Χαρακτηριστική βέβαια είναι η περίπτωση των Στίχων Διαφόρων του Μυτιληναίου, που εμπεριέχει και αρκετά πολύστιχα επιγράμματα.

Κατά τη διάρκεια του 13^{ου} αιώνα, η σύνθεση επιγραμμάτων καθίσταται περισσότερο ζήτημα τεχνικής, παρά εκφράζει συναισθήματα. Η θεματολογία παραμένει η ίδια. Παρατηρείται, όμως, η συνήθεια να αφιερώνονται επιγράμματα σε σύγχρονα πρόσωπα. Είναι εμφανής παράλληλα, η χαλαρότητα και ως προς τη χρήση του δωδεκασύλλαβου.

Τον 14^ο αιώνα, εποχή ανάπτυξης των γραμμάτων, παρατηρείται εκ νέου στροφή προς τη μελέτη των αρχαίων συγγραφέων. Επιλέγεται τότε αρκετά συχνά ως μέτρο το δακτυλικό εξάμετρο και το ηρωελεγείο έναντι του βυζαντινού δωδεκασύλλαβου. Επίσης, παρατηρείται ενδιαφέρον για επιγράμματα κοσμικής, παρά θρησκευτικής, θεματικής.

Τα τελευταία βυζαντινά χρόνια, η κατάσταση δεν παρουσιάζει ιδιαίτερη διαφοροποίηση, είναι ξεκάθαρα μια εποχή παρακμής. Παρά την πρόσκαιρη ανάπτυξη στα γράμματα, η ποίηση δεν επηρεάζεται ιδιαίτερα, πόσο μάλλον το επίγραμμα ως είδος. Οι λόγιοι συνθέτουν, μεταξύ άλλων, και επιγράμματα, περισσότερο, όμως, για να μιμηθούν τους προκατόχους τους, παρά από ενδιαφέρον προς το είδος. Τα μέτρα που χρησιμοποιούν εμφανίζουν ποικιλία.

Συνολικά, από τη βυζαντινή εποχή διασώζεται μεγάλος αριθμός επιγραμμάτων³⁴. Δεν μας είναι πάντοτε γνωστοί οι δημιουργοί τους. Το συγκεκριμένο είδος δε συνηθίζει να παρουσιάζει τον δημιουργό των στίχων³⁵. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα, αρκετά βυζαντινά επιγράμματα σήμερα να μας έχουν παραδοθεί ανώνυμα³⁶. Μπορεί να αγνοούμε ακόμη και τους τίτλους των επιγραμμάτων αυτών. Συχνά δεν είναι καν οι αρχικοί, αλλά δόθηκαν σε ύστερη φάση από τους αντιγραφείς των χειρογράφων³⁷.

³⁴ Σημαντικό έργο αναφοράς και εργαλείο για τον μελετητή της βυζαντινής λογοτεχνίας αποτελεί το πόνημα του Vassis I. (2005) *Initia Carminum Byzantinorum*. Το βιβλίο παρέχει μια αλφαβητική λίστα περ. 20.000 ποιημάτων, ανάμεσα τους κι επιγράμματα, καθώς κι άλλες σημαντικές πληροφορίες που αφορούν στον συγγραφέα, το θέμα, τον τόπο έκδοσης και τη διάρκεια του ποιήματος. Επίσης, περιέχει σημειώσεις και μετρικά σχόλια, ενώ στο τέλος υπάρχει ένας κατάλογος των Βυζαντινών συγγραφέων που αναφέρονται στο βιβλίο.

³⁵ Κομίνης Α. (1966) 103-106: «Επειδή οι ποιηταί των βυζαντινών επιγραμμάτων δεν είχαν πάντοτε συνείδησιν του τι εποίουν, σπανίως θα εύρη τις την ονομασία επίγραμμα εις και ταύτην οφειλομένην άλλοτε μεν εις τον ίδιον τον ποιητήν άλλοτε δε εις τους αντιγραφείς των κωδίκων, δι' ων έφθασαν μέχρις ημων τα εν λόγω στιχουργήματα».

³⁶ Συναντάται και σε αυτή την περίοδο κάτι αντίστοιχο με τις προηγούμενες, που και τότε μας παραδίδονταν, τις περισσότερες τουλάχιστον φορές, επίσης ανώνυμα.

³⁷ «Συνηθέστερον απαντάται η έκφρασις στίχοι εις, ίαμβοι εις ή και απλώς εις το(ν) τη(ν) τάδε ... δια στίχων ίαμβων, ηρωοελεγείον κλπ., οπότε συνάμεθα να εννοήσωμεν ως παραλειπόμενην την λέξιν επίγραμμα, ποίημα, στίχοι εγκώμιον, κλπ.», όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Κομίνης Α. (1966) 19-20.

2.2. Βυζαντινοί επιγραμματοποιοί

Επιγράμματα έγραψε η πλειοψηφία των Βυζαντινών ποιητών. Αυτοί δεν ήταν αποκλειστικά γραμματοποιοί, αλλά επέλεξαν κάποιες φορές το συγκεκριμένο ποιητικό είδος επιθυμώντας να εκφράσουν διάφορες πτυχές της ανθρώπινης ζωής και δράσης. Από το σύνολο των ποιητών, που συνέθεσαν επιγράμματα, στην παρούσα ανάλυσή μας θα αναφερθούμε μόνο σε εκείνους που έχουν ιδιαίτερη θέση στην επιγραμματική ποίηση. Θα παρουσιάσουμε τα ονόματά τους και συνοπτικά το έργο τους, διατρέχοντας το σύνολο των 1.100 ετών ζωής του Βυζαντίου. Εκτενής αναφορά δεν μπορεί βέβαια να γίνει, καθώς κάτι τέτοιο θα ξέφευγε των στόχων της εργασίας μας.

Από τους επιγραμματοποιοούς της πρώτης περιόδου του Βυζαντινού κράτους κι ως τον 6^ο αι., κορυφαίος αναδεικνύεται ο Γρηγόριος Ναζιανζηνός, που θεωρείται και ο πιο παραγωγικός απ' όλους τους επιγραμματοποιοούς του Βυζαντίου, συνθέτοντας 254 επιγράμματα. Οι δημιουργίες του διασώζονται στον 8^ο τόμο της Παλατινής Ανθολογίας. Σημαντική ποιητική μορφή της περιόδου είναι κι ο Παλλαδάς (4^{ος}/5^{ος} αι.)³⁸, που ξεχωρίζει για την πρωτοτυπία του και έχει χαρακτηριστεί ως *ο επιγραμματικότερος των επιγραμματοποιοών*. Από αυτόν διασώζονται 150 ποιήματα στον *Κύκλο* του Αγαθία³⁹. Ο Αγαθίας περιέλαβε στη συλλογή του και 100 δικές του συνθέσεις, καθώς υπήρξε και ο ίδιος αξιόλογος επιγραμματοποιοός του 6^{ου} αιώνα⁴⁰. Την ίδια εποχή ποιητής έζησε κι ο Παύλος Σιλεντιάριος, στον οποίο αποδίδονται 73 επιγράμματα⁴¹. Κανένα από αυτά δεν αναφέρεται σε ιερά θέματα.

Τον 7^ο αιώνα ξεχωρίζει η μορφή του Γεώργιου Πισίδη, του οποίου το έργο αποτελεί ορόσημο στην εξέλιξη της ποίησης στο Βυζάντιο⁴². Ο Πισίδης, μεταξύ άλλων, υπήρξε και συνθέτης επιγραμμάτων και διακρίθηκε ως ο τελευταίος κλασικός ιαμβογράφος. Από τα ιερά επιγράμματά του, πολλά δεν

³⁸ ODB 1565.

³⁹ Στα επιγράμματα του Παλλαδά διακρίνεται η σαρκαστική διάθεση και το πνεύμα του μηδενισμού. Σώζονται περί τα 160 επιγράμματα του Παλλαδά, που ήταν εξαιρετικά δημοφιλή και συμπεριλήφθηκαν στην Παλατινή Ανθολογία. Βλ. σχετ. Παΐδας Κ. (2011) 104-105.

⁴⁰ Ο *Κύκλος επιγραμμάτων* του Αγαθία είναι η πρώτη ουσιαστικά βυζαντινή ανθολογία επιγραμμάτων. Βλ. σχετ. Παΐδας Κ. (2011) 106-107.

⁴¹ Ο Παύλος Σιλεντιάριος έγραψε ιδιαίτερος τολμηρά ερωτικά επιγράμματα, ακολουθώντας τη θεματική και το γλωσσικά κλασικό πρότυπο. Παΐδας Κ. (2011) 105-106.

⁴² Κομίνης Α. (1966) 111-112.

έχουν σωθεί. Στον έβδομο αιώνα έζησε κι ο Πατριάρχης Σωφρόνιος Ιεροσολύμων, που συνέθεσε κι αυτός λίγα επιγράμματα.

Για τα χρόνια που ακολουθούν (7^{ος}-8^{ος} αι.), οι γνώσεις μας λιγοστεύουν περαιτέρω εξαιτίας της εικονομαχικής έριδας, μιας σύγκρουσης που συγκλόνησε βαθιά το Βυζαντινό κράτος και κατά τη διάρκεια της οποίας καταστράφηκε μεγάλος αριθμός εικόνων και ιερών αντικειμένων μαζί με τα συνοδευτικά τους επιγράμματα. Πάντως, η Παλατινή Ανθολογία διασώζει κάποια από αυτά⁴³.

Τον 9^ο αιώνα η τέχνη του επιγράμματος θα ανθίσει και πάλι. Ο κυριότερος επιγραματοποιός της περιόδου υπήρξε ο Θεόδωρος Στουδίτης, που αποτέλεσε πρότυπο για τους μεταγενέστερους επιγραματοποιούς. Έγραψε μεγάλο αριθμό επιγραμμάτων, τα πιο πολλά ανήκουν στην κύρια συλλογή του⁴⁴. Επιγράμματα υπό την επίδραση αρχαίων προτύπων, έγραψε και η Κασία ή Κασιανή, με ποικιλία θεμάτων⁴⁵. Σημαντική μορφή του 9^{ου} αιώνα υπήρξε κι ο Λέων ο φιλόσοφος⁴⁶. Κάποια επιγράμματα έγραψε κι ο γνωστός για το πολυσχιδές έργο του Πατριάρχης Φώτιος⁴⁷.

Τον 10^ο αιώνα επιγραματοποιοί, επαγγελματίες ή ερασιτέχνες, συνθέτουν επιγράμματα, επώνυμα ή ανώνυμα. Αναμφίβολα μορφή που ξεχωρίζει είναι ο Ιωάννης Γεωμέτρης (β' μισό του 10^{ου} αι.)⁴⁸. Τα επιγράμματά του αναφέρονται τόσο σε θρησκευτικά όσο και σε κοσμικά θέματα. Το έργο του εκτιμήθηκε και διαδόθηκε ευρέως⁴⁹. Κι άλλες μορφές του αιώνα συνέγραψαν επιγράμματα. Αξίζει να αναφέρουμε τους Αρέθα Καισαρείας, Κωνσταντίνο Ρόδιο, Συμεών Μεταφραστή.

⁴³ Τον 8^ο αιώνα συνέθεσαν λίγα επιγράμματα μορφές που ασχολήθηκαν κατεξοχήν με τον λειτουργικό κανόνα, όπως ο Ιωάννης Δαμασκηνός, ο Κοσμάς επίσκοπος Μαΐουμά, ο Ανδρέας Κρήτης, ο Πατριάρχης Γερμανός Α' Κωνσταντινουπόλεως κ.α..

⁴⁴ Περισσότερα για τον Θεόδωρο Στουδίτη στον Κομίνη Α. (1966) 120-121.

⁴⁵ Θέματα που απασχόλησαν την Κασιανή υπήρξαν η φιλία, οι χαρακτήρες των ανθρώπων, η ζωή στο μοναστήρι, το ανθρώπινο ήθος και πλήθος άλλων αξιών (ομορφιά, πλούτος, ευτυχία, φιλοδοξία κ.λπ.).

⁴⁶ Ο Λέων έγραψε τόσο θύραθεν όσο και θρησκευτικά, ιερά επιγράμματα. Αρέσκειται μετρικά στο δακτυλικό εξάμετρο, ενώ ως προς τη θεματική του επηρεάζεται από τη διδακτική – πανεπιστημιακή του ιδιότητα.

⁴⁷ Στους επιγραματοποιούς του 9^{ου} αιώνα αναφέρεται εκτενώς ο Κομίνης Α. (1966) 119-130.

⁴⁸ Παΐδας Κ. (2011) 107-108.

⁴⁹ Στην ελληνική γλώσσα έχουμε μια αξιόλογη κριτική έκδοση με μετάφραση και σχόλια των επιγραμμάτων του Ιωάννη Γεωμέτρη. Βλ. Τωμαδάκη Μαρία (2014), *Ιωάννης Γεωμέτρης, Ιαμβικά Ποήματα. Κριτική έκδοση, μετάφραση και σχόλια*.

Δύο είναι οι μορφές που ξεχωρίζουν κατά τον 11^ο αιώνα: ο Ιωάννης Μαυρόπους και ο Χριστοφόρος Μυτιληναίος. Ο Μαυρόπους, μητροπολίτης Ευχαΐτων, υπήρξε ένας από τους κύριους εκπροσώπους του βυζαντινού επιγράμματος, σημαντικός λόγιος που έχαιρε της εκτίμησης των συγχρόνων του. Μεταξύ άλλων ποιητικών συνθέσεων, έγραψε και θύραθεν και ιερά επιγράμματα, στα οποία μάλιστα έδωσε τη μορφή ανθολογίας⁵⁰. Για τον Μυτιληναίο δε χρειάζεται να πούμε εδώ περισσότερα, πέραν του γεγονότος ότι ασχολήθηκε κι αυτός με τη σύνθεση επιγραμμάτων, γράφοντας, πέρα από τα *έμμετρα συναξάρια* του, και τη συλλογή *Στίχοι Διάφοροι*. Τον ίδιο αιώνα έζησε κι ο Μιχαήλ Ψελλός, μια περίπτωση που αξίζει να σημειωθεί λόγω της πολυσχιδούς προσωπικότητάς του, αλλά και του έργου του. Υπήρξε πολυγραφότατος και μεταξύ άλλων συνέθεσε κι επιγράμματα, όχι όμως τόσο αξιόλογα όσο των δύο συγχρόνων του, που αναφέραμε.

Μορφή που κυριαρχεί τον 12^ο αιώνα είναι ο Θεόδωρος Πρόδρομος. Με πλήθος συνθέσεων κι αυτός, ανάμεσα τους και αξιόλογα επιγράμματα, πετυχημένος ποιητής, επιδέξιος χειριστής του λόγου, καθίσταται πρότυπο για τους μεταγενέστερους του⁵¹. Αναφέρουμε επίσης και τη μορφή του Θεοφυλάκτου Βουλγαρίας, ο οποίος σε μεγάλο βαθμό μιμείται τους δύο προκατόχους του επιγραμματοποιούς του 11^{ου} αιώνα, Μαυρόποδα και Μυτιληναίο, καθώς και τον Ψελλό⁵². Την ίδια εποχή έζησε κι ο Νικήτας Ευγενιανός, που μιμήθηκε τον Πρόδρομο και εμπνεύστηκε ως προς τη θεματολογία από την Παλατινή Ανθολογία. Πετυχημένα επιγράμματα συνέθεσε κι ο Νικόλαος Καλλικλής. Του αποδίδονται 32 ή 33 επιγράμματα, την έκδοση των οποίων επιμελήθηκε προσωπικά⁵³.

Η παρακμή για την ποίηση έρχεται από τον 13^ο αιώνα και εξής, ακολουθώντας τη γενικότερη παρακμή του κράτους. Κάποια επιγράμματα

⁵⁰ Κομίνης Α. (1966) 147-148.

⁵¹ Ο Θε. Πρόδρομος υπήρξε γνώστης του βυζαντινού δωδεκασύλλαβου, που τον χρησιμοποίησε έξοχα, πέραν αυτού, όμως, έγραψε και σε άλλα μέτρα, ηρωικά, ή και σε πολιτικό στίχο. Βλ. σχετ. Κομίνης Α. (1966) 159-161.

⁵² Ο Ιωάννης Τζέτζης, πολυγραφότατος κι αυτός, δεν ασχολήθηκε ιδιαίτερος με το επίγραμμα, όπως θα περίμενε κάποιος, μιας και ήταν πληθωρικός και φλύαρος στο λόγο του. Κομίνης Α. (1966) 162-163.

⁵³ Ο Νικ. Καλλικλής έγραψε σε μέτρο δωδεκασύλλαβο και άντλησε έμπνευση από την εποχή του για να συνθέσει ποικίλης θεματικής επιγράμματα.

έγραψαν οι Γεώργιος Ακροπολίτης, ο Ιωάννης Απόκαυκος, ο Μανουήλ Ολόβολος, ο Μάξιμος Πλανούδης, ο Μιχαήλ Χωνιάτης, ο Γεώργιος Καλλιπολίτης, ο Νικόλαος Υδρουντός κ.α.⁵⁴ Γενικά πάντως παρατηρούμε ότι την περίοδο αυτή συνθέτουν επιγράμματα κυρίως κάποιοι μοναχοί κι αυτό για λόγους εξάσκησης.

Αέρας ανανέωσης πνέει τον 14^ο αιώνα, αντιστρόφως ανάλογα ως προς την πολιτική και στρατιωτική παρακμή του Βυζαντίου. Αναζωπυρώνεται τώρα το ενδιαφέρον για την αρχαιότητα. Στην ποίηση, όμως, δυστυχώς, δεν παρατηρείται ανάκαμψη ούτε και δημιουργική διάθεση εκ μέρους των πνευματικών προσωπικοτήτων της εποχής. Εξαίρεση αποτελεί η πληθωρική μορφή του Μανουήλ Φιλή. Έγραψε επιγράμματα ποικίλης θεματικής, που γι' αυτό ακριβώς και αποτελούν πολύτιμη πηγή για τη ζωή του 14^{ου} αιώνα. Αξιοποίησε τον δωδεκασύλλαβο κι ενίοτε τον δεκαπεντασύλλαβο. Πολλοί απευθύνονταν σε αυτόν για τη σύνθεση στίχων και αρκετοί ήταν αυτοί που τον μιμήθηκαν.

Κατά τον 15^ο και τελευταίο αιώνα ζωής του Βυζαντίου, η κατάσταση δε διαφοροποιείται ιδιαίτερα. Μια κάποια αναλαμπή παρατηρείται στο χώρο του πνεύματος, με μορφές που γράφουν, μεταξύ άλλων, επιγράμματα, όπως ο Γεώργιος Γεννάδιος Σχολάριος, ο Ιωάννης Ευγενικός, ο Μάρκος Εφέσου κ.ά. Αξίζει να γίνει αναφορά στον Μιχαήλ Αποστόλη, μιμητή τόσο του Μυτιληναίου όσο και του Προδρόμου, ως προς τα θρησκευτικά επιγράμματά του, 133 στον αριθμό, σε ποικιλία μέτρων.

2.3. Συλλογές επιγραμμάτων

Ήδη από την ελληνιστική εποχή, είχαν καταρτιστεί συλλογές επιγραμμάτων. Η πιο παλιά γνωστή συλλογή είναι ο *Στέφανος του Μελεάγρου* που χρονολογείται περίπου στα 80 μ.Χ., οπότε και συναντούμε για πρώτη φορά την πρακτική συγκέντρωσης των επιγραμμάτων σε μία συλλογή⁵⁵. Την

⁵⁴ Για το έργο αυτών των πνευματικών ανδρών βλ. Κομίνης Α. (1966) 167-179.

⁵⁵ Άλλες συλλογές που μπορούμε να αναφέρουμε είναι ο *Στέφανος του Φιλίππου Θεσσαλονικέως*, το *Ανθολόγιον του Διογενιανού*, η *Μούσα παιδική του Στράτωνος* από τις *Σάρδεις*. Βλ. σχετ. Παϊδας Κ. (2011) 110.

πρακτική αυτή ακολούθησαν και οι Βυζαντινοί παραδίδοντας μας αρκετές συλλογές επιγραμμάτων. Γνωρίζουμε έτσι τη συλλογή του Αγαθία (6^{ος} αι.), ο οποίος έγραψε τον *Κύκλο των νέων επιγραμμάτων*⁵⁶, τη συλλογή του Κωνσταντίνου Κεφαλά (περίπου το 900), ο οποίος συγκρότησε συμπίλημα επιγραμμάτων⁵⁷ με το όνομα *Παλατινή Ανθολογία*⁵⁸ και τη συλλογή του Μάξιμου Πλανούδη (1299), που συγκέντρωσε πλήθος επιγραμμάτων στη λεγόμενη *κεκαθαρμένη συλλογή* του (*Ανθολογία διαφόρων επιγραφῶν* ή *Πλανούδειος Ανθολογία*)⁵⁹. Σε αυτή παραλήφθηκαν όλα τα αντίθετα προς τη χριστιανική διδασκαλία επιγράμματα⁶⁰. Η Συλλογή περιείχε αρχαία και βυζαντινά επιγράμματα και για να την συγκροτήσει ο Πλανούδης αξιοποίησε και το υλικό που είχε συγκεντρώσει ο προκάτοχος του, ο συλλέκτης Κωνσταντίνος Κεφαλάς. Ο Πλανούδης κατέταξε το σύνολο των επιγραμμάτων κατά αλφαβητική σειρά και κατά θέμα⁶¹. Η Παλατινή Ανθολογία, μαζί με την Ανθολογία του Πλανούδη, αποτελούν την λεγόμενη Ελληνική Ανθολογία⁶².

⁵⁶ Ο Αγαθίας ο Σχολαστικός συγκέντρωσε επιγράμματα παλαιότερων, αλλά και ποιητών της εποχής του, ενώ συμπεριέλαβε στη συλλογή του και δικές του συνθέσεις, περίπου 100.

⁵⁷ Κατά τον Alan Cameron, η ανθολογία του Κεφαλά (που τοποθετείται στα 900) δε σώθηκε, αλλά σώθηκε η επιγραμματική Ανθολογία (χρονολογούμενη όχι αργότερα από το 940) που χρησιμοποιήθηκε ως βάση της αυτή του Κεφαλά εμπλουτίζοντάς την. Βλ. σχετ. Cameron (1993) 160 κ.ε

⁵⁸ Το όνομά της η Παλατινή Ανθολογία το οφείλει στο σωζόμενο χειρόγραφο του 17^{ου} αι. (εντοπίστηκε το 1606) που εμπεριέχει τη συλλογή και βρίσκεται στην Παλατινή Βιβλιοθήκη της Χαϊδελβέργης (Palatinus Gr. 23). Η *Παλατινή Ανθολογία* περιέχει 3.700 επιγράμματα (συνολικά 23.000 στίχοι), που έχουν χωριστεί σε 15 βιβλία. Συνετάχθη κατόπιν εντολής του Λέοντα Στ' του Σοφού. Βλ. σχετ. Παϊδας Κ. (2011) 111-112.

⁵⁹ Η πρώτη έντυπη έκδοση της Ανθολογίας του Πλανούδη (editio princeps) έγινε από τον Ιανό Λάσκαρη (Φλωρεντία, 1494) με τον τίτλο *Anthologia Graeca*.

⁶⁰ Το αυτόγραφο χειρόγραφο της Πλανούδειας Ανθολογίας (1301) σώζεται στη Μαρκιανή Βιβλιοθήκη της Βενετίας (Marcianus Gr. 481). Βλ. Hunger H. (1992) 458, υποσ. 66.

⁶¹ Η *Παλατινή Ανθολογία* εμπεριέχει περί τα 2.400 επιγράμματα έκτασης 15.000 στίχων.

⁶² Παϊδας Κ. (2011) 113.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Το περιβάλλον και οι ιδιαίτερες συνθήκες της εποχής του Χριστοφόρου Μυτιληναίου (11^{ος} αι.)

1. Το ιστορικό και πολιτικό πλαίσιο

Ο Μυτιληναίος γεννήθηκε σε μια εποχή που το Βυζάντιο ήταν μια ακμάζουσα αυτοκρατορία, χάρη στη σωστή, σχεδόν πενήντάχρονη, διακυβέρνηση του κράτους από τον σημαντικότερο αυτοκράτορα της Μακεδονικής Δυναστείας, τον Βασίλειο τον Β' (976-1025), τον επονομαζόμενο και Βουλγαροκτόνο, στα χρόνια του οποίου φαίνεται πως γεννήθηκε ο ποιητής μας. Ο Βασίλειος έφερε την ευημερία στο κράτος και οδήγησε την αυτοκρατορία στο απόγειο της δύναμής της. Οι εξωτερικοί εχθροί είχαν κατανικηθεί και οι Βυζαντινοί κυριαρχούσαν σε στεριά και θάλασσα. Χάρη στην ειρήνη που ο δυναμικός αυτοκράτορας είχε επιβάλει, το εμπόριο άκμαζε, τα βασιλικά θησαυροφυλάκια ήταν γεμάτα κι ένας αέρας ανάπτυξης έπνεε στο κράτος⁶³.

Το θετικό αυτό κλίμα γρήγορα ανατράπηκε και ακόμα πιο σύντομα, μέσα σε λίγες μόλις δεκαετίες από το θάνατο του Βασιλείου του Β', το κράτος βρέθηκε σε δεινή κατάσταση: πολιτική αστάθεια⁶⁴ και διαμάχες για το θρόνο⁶⁵, οικονομική κατάρρευση, διάλυση του στρατού⁶⁶ και μισθοφορικό στράτευμα, απώλειες καίριων –για την επιβίωση του κράτους– εδαφών⁶⁷, θρησκευτική διαίρεση μεταξύ Ορθοδόξων και Καθολικών⁶⁸. Την ακμή διαδέχθηκε μια

⁶³ Σχετικά με την μακράς διάρκειας βασιλεία του Βασιλείου Β' (976-1025) βλ. ενδεικτικά Ostrogorsky G. (1997) 178 κ.ε.

⁶⁴ Σε λιγότερο από εξήντα χρόνια 14 αυτοκράτορες ανέβηκαν στο βυζαντινό θρόνο. Βλ. <http://www.fhw.gr/chronos/09/gr/p/1025/main/p19.html>.

⁶⁵ Οι διαμάχες που ξέσπασαν ανάμεσα στους γραφειοκράτες και τους στρατηγούς (στην ουσία ανάμεσα στην Κωνσταντινούπολη και την επαρχία) ζημίωσαν το κράτος και τερματίστηκαν εν τέλει με την κατάληψη της εξουσίας από τον Αλέξιο Α' Κομνηνό το 1081.

⁶⁶ Οι «δυνατοί», τους οποίους όλοι οι προηγούμενοι αυτοκράτορες προσπαθούσαν να αποδυναμώσουν, επιβάλλονται τώρα στην κεντρική εξουσία και δρουν ανεξέλεγκτοι σε βάρος των ελεύθερων γεωργών, που επάνδρωναν τα στρατιωτικά σώματα.

⁶⁷ Η μεγαλύτερη απώλεια που σημειώθηκε τα χρόνια αυτά ήταν της Μ. Ασίας, μετά τη μάχη στο Ματζικέρτ (1071). Ονομαστικά, οι κυριότεροι εχθροί που αντιμετώπισε το Βυζάντιο αυτή την περίοδο ήταν οι Ογούζοι ή Σελτζούκοι Τούρκοι από τα ανατολικά του κράτους, οι Ούζοι, οι Κουμάνοι, οι Πετσενέγοι από τα βόρεια σύνορα, καθώς και οι Νορμανδοί στη Δύση.

⁶⁸ Σχίσμα ανάμεσα στην Ρωμαϊκή και Ανατολική Εκκλησία το 1054.

περίοδος κρίσης⁶⁹, η οποία επηρέασε και τον ηθικό και πνευματικό τομέα της βυζαντινής κοινωνίας.

Τα χρόνια που γράφει ο Μυτιληναίος τα επιγράμματά του⁷⁰, οι αυτοκράτορες που καταλαμβάνουν διαδοχικά το θρόνο είναι ο Ρωμανός Γ' Αργυρός ή Αργυροπώλης (1028-1034), ο Μιχαήλ Δ' ο Παφλαγών (1034-1041), ο Μιχαήλ Ε' Καλαφάτης (1041-1042), η Ζωή και η Θεοδώρα (1042), καθώς και ο Κωνσταντίνος Θ' ο Μονομάχος (1042-1055). Κάποιους από αυτούς τους αυτοκράτορες συναντούμε σε μερικά επιγράμματα του Μυτιληναίου ως πρωταγωνιστικά πρόσωπα⁷¹. Μέσα από τα επιγράμματά του ο ποιητής πετυχαίνει, με τρόπο εύγλωττο, να καταδείξει την πολυδιάστατη πραγματικότητα που χαρακτηρίζει την εποχή του, την οποία θα παρουσιάσουμε εδώ με αδρές γραμμές.

Ο πρώτος αυτοκράτορας, λοιπόν, μετά τον Βασίλειο Β' ήταν ο μικρότερος αδερφός του, ο Κωνσταντίνος Η', που κυβέρνησε για μόλις τρία χρόνια, οπότε και πέθανε. Δεν ήταν αποτελεσματικός στην άσκηση της εξουσίας, εν τούτοις κρίνεται θετικό το γεγονός ότι δεν επέφερε ουσιαστικές αλλαγές στον τρόπο που είχε ως τότε κυβερνήσει ο μεγαλύτερος αδερφός του. Τον Κωνσταντίνο Η' διαδέχθηκε ο γαμπρός του, Ρωμανός Γ' Αργυρός, στα χρόνια του οποίου, όπως προαναφέρθηκε, εκτιμάται ότι ξεκίνησε να γράφει ο Μυτιληναίος. Ο Ρωμανός Γ', λοιπόν, δεν μιμήθηκε καθόλου την πολιτική των προκατόχων του. Στην οικονομία διέλυσε το υπάρχον φορολογικό σύστημα⁷² και αποδυνάμωσε την αγροτική τάξη, ενώ ενίσχυσε τους μεγαλογαιοκτήμονες. Στο στράτευμα, ο αντίκτυπος της οικονομικής πολιτικής του κράτους, οδήγησε στην κατάρρευση της αμυντικής του δυνατότητας. Αντίστοιχα αποδυνάμωσαν την αυτοκρατορία και οι μετέπειτα αυτοκράτορες και όσοι, πίσω από αυτούς, κινούσαν τα νήματα της εξουσίας. Ο Μιχαήλ Δ' ο Παφλαγών, που ανέβηκε εν συνεχεία στον θρόνο, φάνηκε αρχικώς ικανός ως προς τη διακυβέρνηση του κράτους και τη

⁶⁹ Για την παρακμή της αυτοκρατορίας κατά τον 11^ο αι. βλ. ενδεικτικά Ch. Diehl, Α' (2002), 67-70.

⁷⁰ Βλ. Anastasi R.-Crimi C. (1983) 13.

⁷¹ Το ποίημα 8 αναφέρεται στον Ρωμανό Γ', τα 18 και 19 στον Μιχαήλ Δ', το 52 στον Μιχαήλ Ε' και τα 54 και 55 στον Κων/νο Θ'.

⁷² Με την κατάργηση ειδικών φόρων, της *επιβολής* και του *αλληλέγγυου*, μειώθηκαν τα έσοδα του κράτους.

διαχείριση των στρατιωτικών υποθέσεων. Όμως, δεν μπόρεσε τελικά να επιφέρει ουσιαστικές αλλαγές στα κακώς κείμενα της αυτοκρατορίας. Στην περιοχή των Βαλκανίων, όπου εκδηλώθηκε εξέγερση, ο Μιχαήλ Δ' τραυματίστηκε βαριά και βρήκε γρήγορα το θάνατο. Τον διαδέχθηκε ο Μιχαήλ Ε' Καλαφάτης. Η στάση του απέναντι στη Ζωή την Πορφυρογέννητη⁷³ του στοίχισε το θρόνο, καθώς οι Βυζαντινοί, πιστοί στην αρχή της νομιμότητας ως προς την διαδοχή στο αυτοκρατορικό αξίωμα, τον ανέτρεψαν. Την εξουσία κατέλαβαν τότε η Ζωή και η αδερφή της Θεοδώρα, που όμως δεν είχαν διοικητικές ικανότητες. Γι' αυτό και τελικά ανέλαβε ο Κωνσταντίνος Θ' Μονομάχος, που έγινε κι ο επόμενος σύζυγος της Ζωής. Στα χρόνια της βασιλείας του, όμως, δεν έγινε κάποια προσπάθεια ανάπτυξης του κράτους, αντίθετα συνεχίστηκε η κατασπατάληση του δημόσιου χρήματος και ακολουθήθηκε η ίδια πορεία προς την παρακμή⁷⁴.

Αντίθετη της καθοδικής πορείας της αυτοκρατορίας στον οικονομικό και στρατιωτικό τομέα, ήταν η ανάπτυξη των γραμμάτων και των τεχνών την ίδια περίοδο. Σημαντικές προσωπικότητες του πνεύματος έδρασαν αυτή την περίοδο, όπως θα δούμε ακολούθως.

2. Η πνευματική ζωή στην Κωνσταντινούπολη

Το περιβάλλον μέσα στο οποίο ζει και δραστηριοποιείται κάθε άνθρωπος επηρεάζει, ως γνωστόν, τον τρόπο που σκέφτεται και αντιδρά, καθώς διαμορφώνει το χαρακτήρα και τη συμπεριφορά του. Κρίνεται, επομένως, σκόπιμο να επιχειρήσουμε να κατανοήσουμε το κλίμα μέσα στο οποίο έζησε και έδρασε ο Χριστοφόρος Μυτιληναίος, την πνευματική ατμόσφαιρα που επικρατούσε κατά την εποχή του στην Κωνσταντινούπολη, μια πόλη που υπήρξε το κέντρο του πολιτισμού, εκεί όπου συγκεντρωνόταν πλήθος πνευματικοί άνθρωποι, τις επιρροές των οποίων είχε σίγουρα δεχτεί ο Μυτιληναίος.

⁷³ Ο πατέρας της Ζωής ήταν αδερφός και συναυτοκράτορας του Βασιλείου Β'. Ο Μιχαήλ Ε' έκλεισε την αυτοκράτειρα Ζωή σε μοναστήρι προκαλώντας την αντίδραση τόσο της Εκκλησίας όσο και της βυζαντινής αριστοκρατίας.

⁷⁴ Για περισσότερες πληροφορίες ως προς το ιστορικό πλαίσιο της εξεταζόμενης περιόδου βλ. Ostrogorsky G. (1997) 208-213.

Γνωρίζουμε, άλλωστε, μέσα από κάποια επιγράμματά του ότι μεταξύ του ιδίου και των ομότεχνών του είχε αναπτυχθεί ένας γόνιμος διάλογος⁷⁵. Οι μορφωμένοι εξάλλου συχνά εντάσσονταν σε κύκλους διανοουμένων, αποκλείοντας από αυτούς όσους ήταν απαίδευτοι στην τέχνη τους. Αν θέλουμε, επομένως, να κατανοήσουμε το έργο αυτών των πνευματικών ταγών της εποχής, οφείλουμε πρώτα να εξετάσουμε την περιρρέουσα πνευματική ατμόσφαιρα της εποχής. Έτσι, θα ανιχνεύσουμε τα πρότυπα στα οποία στηρίχθηκαν οι άνθρωποι του πνεύματος και στη συνέχεια θα εντοπίσουμε αυτούς για τους οποίους στάθηκαν εκείνοι πρότυπα.

Πρώτα απ' όλα, είναι σημαντικό να αναφερθούμε στην παρεχόμενη εκπαίδευση στο Βυζάντιο. Η μέριμνα για τη βασική, τη στοιχειώδη παιδεία, τη λεγόμενη *εγκύκλιο*, βασίστηκε πάνω σε ρεαλιστικές βάσεις και υπό το πρίσμα των αναγκών του κράτους για στελέχωση των υπηρεσιών του. Για την ανώτερη μόρφωση πάλι, που αφορούσε βασικά τους ισχυρούς της πόλης, την αριστοκρατία των αξιωματούχων της πρωτεύουσας, τη φροντίδα είχε κυρίως το κράτος και, σε αρκετές περιπτώσεις, η Εκκλησία. Φαίνεται πάντως ότι, για την εποχή που εξετάζουμε, οι Βυζαντινοί, σύμφωνα άλλωστε και με τις χριστιανικές επιταγές, ενδιαφέρονται να αποκτήσουν κατά το δυνατόν περισσότερες γνώσεις τους και να μορφωθούν, μελετώντας κυρίως την αρχαιότητα, που αποτελούσε γι' αυτούς πηγή έμπνευσης και βασικό πρότυπο.

Τα χρόνια που ζει ο Μυτιληναίος στο Βυζάντιο λειτουργούσαν, πέρα από το Πανδιδακτήριο⁷⁶, κι άλλες δύο σχολές, που είχαν ιδρυθεί τότε στην Κωνσταντινούπολη. Πρόκειται για το *Διδασκαλείον των Νόμων* και το *Γυμνάσιον*⁷⁷. Στο πρώτο, διευθυντής του οποίου τίθεται ο Ιωάννης Ξιφιλίνος (*νομοφύλαξ*), διδάσκονταν τα νομικά και στο δεύτερο, υπό τη διεύθυνση του Μιχαήλ Ψελλού, η φιλοσοφία και οι λοιπές επιστήμες. Γενικότερα, τον 11^ο αιώνα, παρατηρείται αύξηση των εκπαιδευτηρίων. Πέρα από αυτά που λειτουργούσαν υπό την αιγίδα του κράτους και της Εκκλησίας, υπήρχαν και

⁷⁵ Χαρακτηριστικό είναι το επίγραμμα 36 που αφορά λεκτικές αντιπαραθέσεις μεταξύ ποιητών, αλλά και τα επιγράμματα 78 και 79, με τα οποία απευθύνεται σε κάποιον γραμματικό ονόματι Πέτρο, ο οποίος τον έκρινε για τους στίχους του.

⁷⁶ Τον 5ο αιώνα ο Θεοδόσιος Β΄ ίδρυσε το Πανδιδακτήριο, η λειτουργία του οποίου δέχθηκε μεταρρυθμίσεις επί Κωνσταντίνου Θ΄ Μονομάχου. Βλ. σχετ. Hunger H. (2010) 268- 271.

⁷⁷ Το *Διδασκαλείον των Νόμων* ιδρύθηκε το 1047 επί Κωνσταντίνου Θ΄ Μονομάχου.

σχολές που στηρίζονταν στην ιδιωτική πρωτοβουλία. Γνωρίζουμε, για παράδειγμα, τη λειτουργία σχολών στην Κωνσταντινούπολη, για τις οποίες μας ενημερώνει κι ο ίδιος ο Μυτιληναίος. Η μία λειτουργούσε στη συνοικία των Χαλκοπρατείων και η άλλη στην περιοχή της μονής του Αγίου Θεόδωρου (των Σφωρακίου)⁷⁸. Οι σχολές αυτές, ήταν σημαντικές, ωστόσο όχι μοναδικές. Γνωρίζουμε μια άλλη σχολή, στην οποία δίδασκε ο Ιωάννης Μαυρόπουλος, που ασχολιόταν τόσο με την τέχνη της ρητορικής όσο και με την επιστολογραφία. Στο σχολείο του τελευταίου μαθήτευσε κι ο Ψελλός κι εκεί συνδέθηκε φιλικά με άλλους λόγιους της πρωτεύουσας, όπως τον Κωνσταντίνο Λειχούδη, τον Ιωάννη Ξιφιλίνο, τον Νικήτα Βυζάντιο και τον Ιωάννη Πατρίκιο.

Την εποχή αυτή, δηλαδή κατά τη διάρκεια της διακυβέρνησης των τελευταίων αυτοκρατόρων της Μακεδονικής Δυναστείας, διαπιστώνεται ότι σπουδαίοι και μορφωμένοι άνδρες πλαισίωναν τους αυτοκράτορες παρέχοντας σ' αυτούς συμβουλές και παράλληλα επηρεάζοντάς τους ευνοϊκά προς την κατεύθυνση της ανάπτυξης των γραμμάτων, ιδιαίτερα της ανώτατης εκπαίδευσης, και των τεχνών. Έτσι βλέπουμε μια αναζωπύρωση του ενδιαφέροντος για την κλασική παιδεία⁷⁹ και, ιδίως, για τις πλατωνικές σπουδές, αλλά και μια προσπάθεια να καταστεί η φιλοσοφία επιστήμη ανεξάρτητη της θεολογίας. Εξαιτίας αυτής της προσπάθειας, ο Ψελλός κατακρίθηκε σφοδρά από την Εκκλησία και τελικά αναγκάστηκε να υποχωρήσει⁸⁰. Η αρχαιομάθεια, βεβαίως, του Ψελλού δεν αμφισβητείται. Ο ίδιος ήταν πολυγραφότατος, περισσότερο απ' οποιονδήποτε άλλο Βυζαντινό συγγραφέα⁸¹. Μαθητές του, οι οποίοι συνεισέφεραν περαιτέρω στην άνθηση της αρχαιοελληνικής φιλοσοφίας, αλλά και των θετικών επιστημών, υπήρξαν ο Ιωάννης ο Ιταλός, ο Θεοφύλακτος Αχρίδος και ο Θεόδωρος ο Σμυρναίος. Ο Ιωάννης ο Ιταλός διαδέχτηκε μάλιστα τον Ψελλό στο Πανεπιστήμιο της Κωνσταντινούπολης, ως καθηγητής

⁷⁸ Για τις δύο σχολές μαθαίνουμε κι από τον ίδιο τον Μυτιληναίο, στα επιγράμματά του (τα υπ' αριθμ. 9, 10, 11). Ο ποιητής εγκωμιάζει το έργο της σχολής των Σφωρακίου, ενώ κατακρίνει το έργο αυτής των Χαλκοπρατείων.

⁷⁹ Ο Μ. Ψελλός προχώρησε, μάλιστα, και στη συγγραφή μιας παράφρασης της Ιλιάδας σε πεζό λόγο.

⁸⁰ Ο Μιχαήλ Ψελλός κατηγορήθηκε ως ελληνοσέβης κι έτσι αναγκάστηκε να υποβάλει ομολογία πίστεως το έτος 1054.

⁸¹ Τα πιο γνωστά από τα έργα του Ψελλού είναι η *Διδασκαλία παντοδαπή* (έργο θεολογικό και επιστημονικό) και η *Χρονογραφία* (έργο ιστοριογραφικό). Το πολυσχιδές έργο του δε σταματά, όμως, εδώ.

φιλοσοφίας. Ο λόγιος αυτός, συνεχίζοντας το έργο του δασκάλου του, ηγήθηκε μιας αντιεκκλησιαστικής κίνησης διανοούμενων της εποχής του, εισάγοντας ορθολογιστικές θεωρίες, που είχαν ως αποτέλεσμα να καταδικαστεί ως αιρετικός. Αξιόλογο υπήρξε και το έργο του Θεοφυλάκτου Αχρίδας, ο οποίος αναλώθηκε στην προσπάθεια να ερμηνεύσει ποικίλα εκκλησιαστικά κείμενα. Χάρη στο συγγραφικό του έργο εντάχθηκε στους σπουδαιότερους Έλληνες λογίους του τέλους του 11ου αιώνα.

Ως προς τις θετικές επιστήμες, αναπτύσσονται τα μαθηματικά, η φυσική, η γεωμετρία και η αστρονομία. Με όλες αυτές τις επιστήμες ασχολήθηκε βεβαίως ο πολυπράγμων Μιχαήλ Ψελλός. Με τα μαθηματικά ιδιαίτερα, ο μαθητής του Ιωάννης Ιταλός. Για την αστρονομία αξίζει να αναφέρουμε δύο ονόματα, τον Συμεών Σηθ και τον Ελευθέριο Ζεβελήνο. Ο Συμεών βέβαια ασχολήθηκε και με τη συγγραφή αξιόλογων ιατρικών και φυσιογνωστικών πραγματειών, ενώ μετέφρασε κι αραβικά έργα⁸². Με την ιατρική ασχολήθηκε την ίδια εποχή κι ο Στέφανος Μαγνήτης, ο οποίος έγραψε αλφαβητικό ιατρικό λεξικό.

Το έργο των μορφωμένων λογίων του 11^{ου} αιώνα υπήρξε παρακαταθήκη για μεταγενέστερες πνευματικές προσωπικότητες, που έζησαν τον 12^ο αιώνα.

⁸² Ο Συμεών Σηθ θεωρείται ο εισηγητής της αραβικής ιατρικής στο Βυζάντιο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Βιογραφικά στοιχεία και εργογραφία του ποιητή Χριστοφόρου Μυτιληναίου

1. Τα βιογραφικά στοιχεία του Χριστοφόρου Μυτιληναίου

Ο Χριστοφόρος Μυτιληναίος υπήρξε ο ένας από τους δύο πιο σημαντικούς λόγιους βυζαντινούς ποιητές του 11^{ου} αιώνα –ο άλλος ήταν ο Ιωάννης Μαυρόπουλος⁸³. Ο Karl Krumbacher μάλιστα, σχολιάζοντας τις πνευματικές προσωπικότητες της εποχής, μιλά εγκωμιαστικά και για τους δύο ποιητές⁸⁴. Ειδικά για τον Μυτιληναίο, οι μελετητές, βασισμένοι στα χρονολογημένα επιγράμματά του, τοποθέτησαν τη γέννησή του τα πρώτα δέκα με δεκαπέντε χρόνια του 11^{ου} αι. και το θάνατό του έως και μερικές δεκαετίες μετά τα μέσα του ίδιου αιώνα⁸⁵.

Ελάχιστες πληροφορίες γνωρίζουμε για τη ζωή του, οι περισσότερες από τις οποίες προέρχονται από το ίδιο το έργο του⁸⁶. Το όνομά του, *Χριστοφόρος*, αναφέρεται από τον συγγραφέα σε κάποια επιγράμματά του, καθώς και στον τίτλο των *Στίχων Διαφόρων*⁸⁷. Γεννήθηκε στην Κωνσταντινούπολη, γεγονός για το οποίο αισθάνεται υπερηφάνεια⁸⁸, αντίστοιχη με εκείνη που νιώθει για την καταγωγή του από τη Μυτιλήνη⁸⁹, όπως φαίνεται άλλωστε κι από τη χρήση του εθνικού ονόματος *Μιτυληναίος*, στην οποία σκοπίμως αντιστρέφονται τα δύο

⁸³ Για τον Ιω. Μαυρόποδα βλ. ODB 1319, όπου και η σχετική βιβλιογραφία.

⁸⁴ Χαρακτηριστική είναι η φράση του Krumbacher ότι *Η δάφνη του νικητού κατά τον αιώνα τούτον ανήκει εις δύο των πρεσβυτέρων συγχρόνων του Ψελλού, εις τους αξιέραστους και κομψούς το ύφος επιγραμματοποιούς, Χριστοφόρον τον Μυτιληναίον και Ιωάννην τον Μαυρόπουν*. Krumbacher, (1900) Α', 27.

⁸⁵ Anastasi R.-Crimi C. (1983) 13-14 και De Groote M. (2012) xvii-xx. Για το θάνατό του, ο Anastasi αναφέρει ότι πέθανε μερικές δεκαετίες μετά τα μέσα του 11^{ου} αι., ενώ ο De Groote αναφέρει απλώς ότι πέθανε μετά το 1050 ή μετά το 1068.

⁸⁶ Anastasi R.-Crimi C. (1983) 11.

⁸⁷ Λάμπρος Σπ. (1905) 174 και Μονιού Δ. (2017) 17, υποσ. 30.

⁸⁸ Βλ. Kurtz (1903) V, όπου αναφέρεται ότι ο Χριστοφόρος, ο ποιητής των περισσότερων στίχων του Συναξαριστή, σημειώνει: *Γενεθλίων σων δει με τιμάν ημέραν, Εν σοι Πόλις τυχόντα των γενεθλίων*, αποδεικνύοντας ότι γεννήθηκε στην Κωνσταντινούπολη. Βλ. και <http://www.saint.gr/404/saint.aspx>

⁸⁹ Φαίνεται πώς θεωρούσε καύχημα του την καταγωγή του από τη Μυτιλήνη και γι' αυτό είναι γραμμένη αυτή πάντα δίπλα στο όνομα του, και διατηρήθηκε έτσι στους αιώνες αναπόσπαστη άπ' αυτό, όπως χαρακτηριστικά σημειώνει ο Ξύδης Θ. (1964-1965) 245.

πρώτα φωνήεντα⁹⁰. Γνωρίζουμε πως κι άλλα πρόσωπα έφεραν την ίδια επωνυμία, τα οποία είναι γνωστό ότι σταδιοδρομούσαν στον πολιτικό στίβο του Βυζαντίου. Έτσι φαίνεται ότι ο Χριστοφόρος ανήκε σε μια μεγάλη και ευκατάστατη οικογένεια με επιρροή στην αυτοκρατορική αυλή⁹¹. Στην Κωνσταντινούπολη πάντως, που ήταν και ο τόπος της κατοικίας του, αναφέρεται ότι ζούσε στη συνοικία του Πρωτασίου⁹² όπου και πέρασε το μεγαλύτερο μέρος της ζωής του⁹³, στο τέλος της οποίας μάλιστα παρουσίασε και προβλήματα όρασης,⁹⁴ όπως και πάλι ο ίδιος μας ενημερώνει (στο επίγραμμα αρ. 142)⁹⁵.

Στη διάρκεια της ζωής του ο Χριστοφόρος έλαβε πολλά αξιώματα, τα οποία πληροφορούμαστε μέσα από τα σωζόμενα βυζαντινά χειρόγραφα που περιέχουν τις συνθέσεις του. Σε αυτά εμφανίζεται το όνομα του Μυτιληναίου μαζί με τα αξιώματα που κατέλαβε⁹⁶. Γνωρίζουμε, λοιπόν, ότι υπηρέτησε στη βυζαντινή αυλή ως πατρίκιος, ανθύπατος και κριτής της Παφλαγονίας και των Αρμενιικών. Ο ίδιος εμφανίζεται σε επίγραμμά του (αρ. 114)⁹⁷ κι ως αυτοκρατορικός γραμματέας (υπογραφεύς του βασιλέως). Τα αξιώματά του δηλώνονται και στον τίτλο των *Στίχων Διαφόρων*⁹⁸.

Ελάχιστα μόνο στοιχεία παραδίδονται από άλλες πηγές της εποχής του ποιητή, όπως για παράδειγμα κάποιοι στίχοι σε δεκαπεντασύλλαβο ενός μελετητή ή/και συνθέτη ποιημάτων που ανταγωνιζόταν τόσο τον Χριστοφόρο όσο και άλλες σημαντικές πνευματικές μορφές του Βυζαντινού πολιτισμού, τον

⁹⁰ Τη γραφή αυτή παραδίδει και ο Kurtz (1903) V, αλλά και ο De Groote M. (2012) xviii, υποσ.5.

⁹¹ De Groote M. (2012) xix-xx, όπου και αναφέρεται ότι η μητέρα του πραγματοποιούσε αγαθοεργίες, αλλά και ότι ο ίδιος είχε έναν ευρύ κύκλο γνωριμιών.

⁹² Ο ίδιος ο Μυτιληναίος παρέχει μία έμμεση πληροφορία για τον τόπο κατοικίας του στο επίγραμμα 36, στ. 12, αλλά και στο επίγραμμα 114, στ. 129-132. Βλ. σχετικά, Μονιού Δ. (2017) 113-117.

⁹³ Στο επίγραμμα 114 ο ποιητής αναφέρεται στη μακρά παραμονή του στην εν λόγω συνοικία, όπου υπήρχε και εκκλησία αφιερωμένη στη Θεοτόκο (βλ. Anastasi R.-Crimi C. (1983) 12-13 & Μονιού Δ. (2017) 17.

⁹⁴ Βλ. Anastasi R.-Crimi C. (1983) 13, όπου και δίνεται η ερμηνεία πώς το επίγραμμα 142 (Στον πρωτοσπαθάριο Νικήτα για τον πονόματο), παρότι σώζεται αποσπασματικά, αναφέρεται στον ίδιο τον Μυτιληναίο, ο οποίος εξαιτίας προβλημάτων της όρασης του στερούταν τη χαρά της ανάγνωσης.

⁹⁵ De Groote M. (2012) 137.

⁹⁶ Σχετικά με τα χειρόγραφα που αναφέρονται στον Μυτιληναίο βλ. De Groote M. (2012) xxviii, υποσ. 8.

⁹⁷ De Groote M. (2012) 107-113.

⁹⁸ Για τον πλήρη τίτλο των *Στίχων Διαφόρων* βλ. κεφ. 2^ο, ενότητα 3^η (σελ. 29).

Ψελλό, τον Γεώργιο Πισίδη, τον Λέοντα τον Φιλόσοφο και τον Θεοφύλακτο Βουλγαρίας. Δυστυχώς, δεν μας παραδίδεται κάποια άλλη μαρτυρία, πέραν της παρούσης, για τον Χριστοφόρο⁹⁹.

Το έργο του Μυτιληναίου αποτελείται από τέσσερα έμμετρα Συναξάρια και από μία λόγια ποιητική συλλογή 145 επιγραμμάτων.

2. Τα έμμετρα Συναξάρια

Τα έμμετρα Συναξάρια του Χριστοφόρου Μυτιληναίου αποτελούν έργα της νεότητάς του. Είναι τέσσερα στον αριθμό και μας έχουν παραδοθεί σε πολλά χειρόγραφα. Πρόκειται για αγιολογικού περιεχομένου επιγράμματα που εξιστορούν εν συντομία το βίο και τα μαρτύρια που υπέστησαν οι Άγιοι της Εκκλησίας μας. Τα συναξαριακά επιγράμματα του Μυτιληναίου περιλαμβάνονται στα βιβλία της λειτουργικής¹⁰⁰ και, πολλά από αυτά, διαβάζονται κατά την Ακολουθία του Όρθρου¹⁰¹.

Το πρώτο έμμετρο συναξάριο του Μυτιληναίου, με τον τίτλο *Συναξάριον δίστιχον ίαμβικόν*, περιλαμβάνει πάνω από 4.000 στίχους, αφιερωμένους σε Αγίους της Εκκλησίας μας με βάση την ημέρα εορτασμού τους. Σε κάθε άγιο αφιερώνεται από ένα δίστιχο σε μέτρο δωδεκασύλλαβο. Το δεύτερο συναξάριο αποτελείται από 365 μονόστιχα, ένα για κάθε άγιο ανά ημέρα. Το μέτρο που ακολουθείται εδώ είναι το δακτυλικό εξάμετρο. Το τρίτο συναξάριο, με τίτλο *Στιχηρά τῶν ιβ' μηνῶν*, αποτελείται από τρία για κάθε μήνα στιχηρά και το τέταρτο από δώδεκα κανόνες, έναν για κάθε μήνα του έτους. Ως προς το μέτρο, τα δύο τελευταία συναξάρια είναι τυπικά της βυζαντινής εκκλησιαστικής υμνογραφίας¹⁰². Πρόκειται για μέτρα ρυθμοτονικά, που προορίζονται για λειτουργική χρήση.

⁹⁹ De Groote M. (2012) xviii, υποσ. 2.

¹⁰⁰ Η καθιέρωση των συναξαριακών επιγραμμάτων σχετίζεται με την κωδικοποίηση των λειτουργικών βιβλίων που συντελέστηκε τον ίδιο αιώνα από τον Ιωάννη Μαυρόποδα. Βλ. σχετ. Κομίνης Αθ. (1966) 27 και 151.

¹⁰¹ Για τα εκκλησιαστικά επιγράμματα που απαγγέλλονται από τον ψάλτη μετά την 6^η ωδή της Ακολουθίας του Όρθρου και προ του συναξαρίου βλ. σχετ. Ξύδης Θ. (1978) 155-168.

¹⁰² De Groote M. (2012) xx-xxi και Κομίνης Αθ. (1966) 151.

Το αξιόλογο συναξαριακό έργο του Χριστοφόρου Μυτιληναίου βρήκε άξιο μιμητή, κατά τον 12^ο αι., τον Θεόδωρο Πρόδρομο, ο οποίος, ανάμεσα σε άλλα, συνέθεσε και αρκετά τετράστιχα ιαμβικά για τους Αγίους όλου του έτους. Όμως αυτή η Συλλογή του Προδρόμου δε σώθηκε ακέραιη¹⁰³. Πολύ αργότερα, κατά τον 15^ο αι., κοντά στα χρόνια της Άλωσης, μιμούμενος τόσο τον Μυτιληναίο όσο και τον Πρόδρομο, συνέθεσε αντίστοιχα έργα κι ο επιγραματοποιός Μιχαήλ Αποστόλης. Κάθε επίγραμμα του, αποτελούμενο από πέντε στίχους, αναφέρεται, όπως φαίνεται κι από τον τίτλο του έργου του *Εἰς τὰς δεσποτικὰς ἑορτὰς καὶ εἰς τοὺς ἔλλογίμους τῶν ἀγίων*¹⁰⁴, σε ποικιλία μέτρων¹⁰⁵. Η γλώσσα των επιγραμμάτων αυτών είναι αρχαία και η μορφή τους σύνθετη. Τα επιγράμματα του Αποστόλη έχουν γραφεί ακολουθώντας την τάξη του εκκλησιαστικού έτους.

3. Οι Στίχοι Διάφοροι

Το δεύτερο κατά χρονική σειρά έργο του Μυτιληναίου, που συνέθεσε σε μία ώριμη περίοδο της ζωής του, είναι μια συλλογή 145 επιγραμμάτων με τον τίτλο *Χριστοφόρου πατρικίου ἀνθυπάτου γεγονότος κριτοῦ τῆς παφλαγονίας καὶ τῶν ἀρμενιακῶν· τοῦ μυτιληναίου στίχοι διάφοροι ἐκλεγέντες καὶ τιθέντες ἐνταῦθα*¹⁰⁶, εν συντομία *Στίχοι Διάφοροι*. Πρόκειται για ένα αξιόλογο έργο που διασώζεται σε 40 χειρόγραφα αποδεικνύοντας έτσι την μεγάλη απήχησή του. Η έκταση των επιγραμμάτων ποικίλλει¹⁰⁷, αν και τα περισσότερα φτάνουν μέχρι και τους 50 στίχους. Επίσης, υπάρχει ποικιλία και

¹⁰³ Για περισσότερες πληροφορίες βλ. σχετ. Κομίνης Αθ. (1966) 160, όπου γίνεται λόγος για 117 επιγράμματα στον μοναδικό κώδικα που διασώζει τη συλλογή (Vat. Gr. 1702).

¹⁰⁴ Ο πλήρης τίτλος του έργου είναι *Αποστόλη τον Βυζαντίου, στίχοι ιαμβικοί, ήρωικοί και ήρωελεγείοι εις τὰς δεσποτικὰς ἑορτὰς καὶ εἰς τοὺς ἔλλογίμους τῶν ἀγίων* (Par. Gr. 1744). Βλ. σχετ. Κομίνης Αθ. (1966) 191 και Λαούρδα Β. (1950) 172-208.

¹⁰⁵ Τα 133 επιγράμματα του Αποστόλη είναι ο βυζαντινός δωδεκασύλλαβος, το ηρωικό εξάμετρο και το ηρωελεγείον.

¹⁰⁶ Βλ. σχετ. Λάμπρος Σπ. (1905) 174.

¹⁰⁷ Τα περισσότερα επιγράμματα, 131 στο σύνολο, έχουν μέχρι 50 στίχους, με 96 από αυτά να είναι πολύ σύντομα, με μόλις 10 στίχους. Κάποια επιγράμματα αποτελούνται από έναν μόνο στίχο, όπως τα υπ' αριθμόν 37, 51 και 96, ενώ το 67 έχει μόνο τίτλο. Το 96 έχει μόνο έναν στίχο. Άλλες συνθέσεις είναι αρκετά εκτεταμένες φθάνοντας ως και τον αριθμό των 231 στίχων, όπως συμβαίνει στο επίγραμμα 136, που είναι και το πιο μεγάλο της Συλλογής. Μεγάλης έκτασης είναι και το επίγραμμα 109 που απαρτίζεται από 226 στίχους. Συνολικά, οι στίχοι της Συλλογής είναι 2.865. Πιο αναλυτικά, βλ. Μονιού Δ. (2017) 23.

ως προς την επιλογή των μέτρων που αξιοποιεί ο ποιητής, με κυρίαρχο τον βυζαντινό δωδεκασύλλαβο¹⁰⁸. Η γλώσσα που χρησιμοποιεί ο Μυτιληναίος, του επιτρέπει αναδειχθεί σε επιδέξιο χειριστή του λόγου, γνώστη των λογοτεχνικών σχημάτων και κάτοχο ενός πλούσιου λεξιλογίου. Γενικότερα, στη γραφή του έχει δεχθεί πλήθος επιρροών, με πιο σημαντική την επίδραση του Ομήρου, χωρίς να αποκλείονται οι επιρροές και από άλλους αρχαίους συγγραφείς, αλλά και πνευματικούς ανθρώπους της εποχής του. Τα θέματα ενδιαφέροντός του εμφανίζουν κι αυτά μεγάλη ποικιλία, μολονότι αρκετά απ' αυτά έχουν θρησκευτικό υπόβαθρο. Για τη θεματική των επιγραμμάτων του, όμως, θα μιλήσουμε εκτενέστερα παρακάτω. Αυτό που οφείλουμε να πούμε εδώ είναι ότι συχνά ο ποιητής συγγράφει για να επιδείξει το ταλέντο του στους ομότεχούς του και να προβάλλει τις ικανότητές του. Σε όλα τα επιγράμματα η αφήγηση εστιάζει σε κάποιο πρόσωπο ή κάποιο θέμα, ενώ στις αφηγήσεις του χρησιμοποιεί πληθώρα τεχνικών, τις οποίες αξιοποιεί με αριστοτεχνικό τρόπο.

3.1. Οι εκδόσεις του έργου

Οι εκδόσεις του κειμένου της συλλογής βασίστηκαν στη χειρόγραφη παράδοση του κειμένου του Χριστοφόρου Μυτιληναίου¹⁰⁹. Το κυριότερο σωζόμενο χειρόγραφο το Cryptensis Z. a. XXIX of Grottaferrata (= C). Το χειρόγραφο, παρότι είναι σε μεγάλο βαθμό κατεστραμμένο, είναι εντούτοις σημαντικό επειδή εμπεριέχει το σύνολο των 145 επιγραμμάτων του ποιητή¹¹⁰. (Βλ. σχετ. παρακάτω εικόνα).

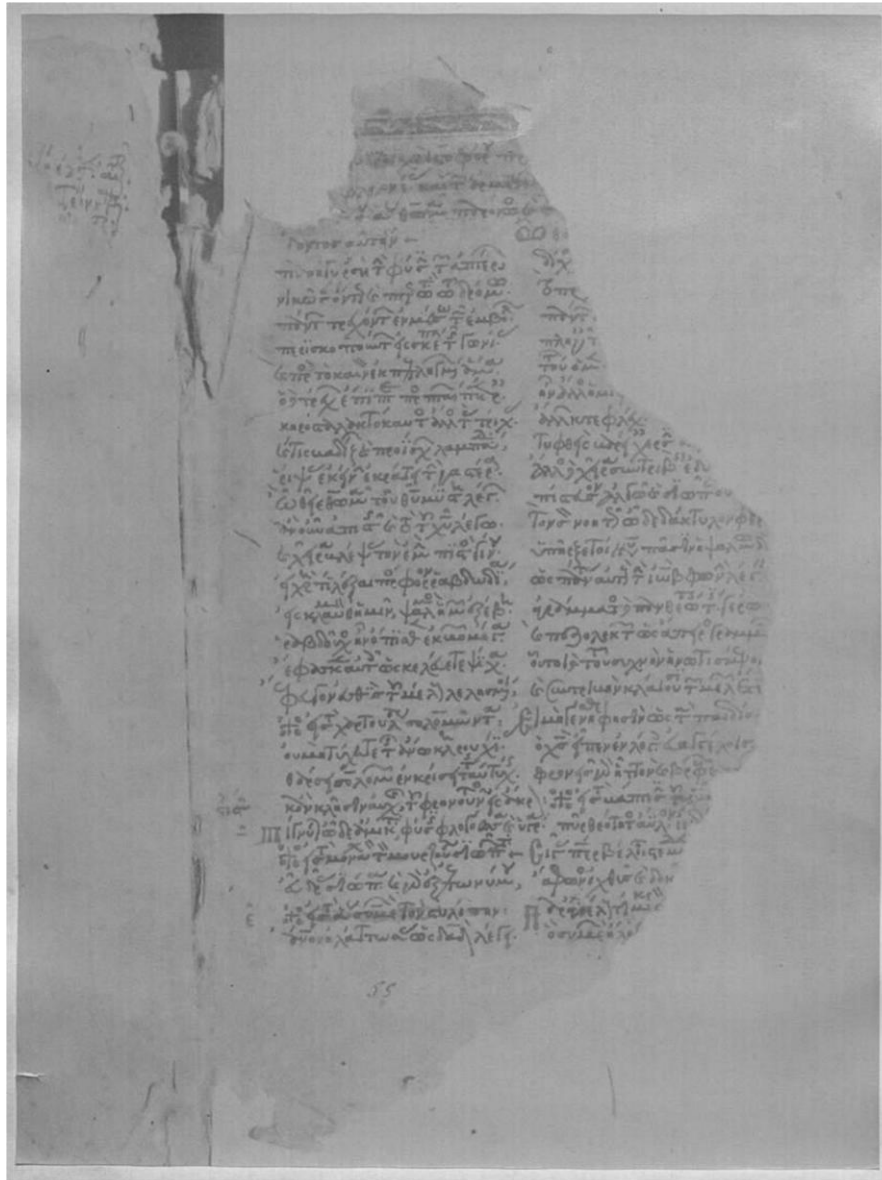
Η πρώτη προσπάθεια προσέγγισης του κειμένου έλαβε χώρα τον 19^ο αιώνα. Ο Antonio Rocchi, ερευνητής στη Ρώμη, δημοσίευσε το 1887 τη Συλλογή των 145 επιγραμμάτων. Ο Rocchi βασίστηκε σε δύο μόλις χειρόγραφα, γι' αυτό και δεν απέφυγε τις αστοχίες στην προσέγγιση και τον σχολιασμό του κειμένου.

¹⁰⁸ Πέραν του δωδεκασύλλαβου (ιαμβικού τρίμετρου), που αξιοποιείται σε 123 επιγράμματα του Μυτιληναίου, χρησιμοποιούνται επίσης και το δακτυλικό εξάμετρο (σε 18 επιγράμματα), το ελεγειακό δίστιχο (σε 3 επιγράμματα) και το ανακρεόντειο μέτρο (σε μόλις 1 επίγραμμα). Περισσότερα για το μέτρο των επιγραμμάτων του Μυτιληναίου στην Εισαγωγή της Μονιού Δ. (2017) 23-24 και Anastasi R.-Crimi C., (1983) 17.

¹⁰⁹ Για τη χειρόγραφη παράδοση του κειμένου του Μυτιληναίου βλ. De Groote M. (2012) xxvii-lxiv.

¹¹⁰ Βλ. σχετ. De Stefani Cl. (2008) 45.

Ο πλήρης τίτλος της έκδοσης του είναι *Versi di Cristoforo Patricio editi da un codice della Monumanta Badia di Grottaferrata*¹¹¹.

Εικόνα / Σχήμα 1: *Versi di Cristoforo Patricio editi da un codice della monumentale Badia di Grottaferrata* [4 P.o.rel. 197], Roman 1887

Μεταγενέστεροι ερευνητές προσπάθησαν να διορθώσουν τις αδυναμίες της δημοσίευσης του Rocchi και προέβησαν σε αποσπασματικές εκδόσεις κάποιων από τα επιγράμματα του Μυτιληναίου¹¹². Λαμβάνοντας υπόψη αυτές τις διορθώσεις και βασισμένος σε 25 αυτή τη φορά χειρόγραφα, ο ερευνητής

¹¹¹ Βλ. σχετ. De Groote M. (2012) xxvii.

¹¹² Δημοσιευμένες μελέτες έγιναν από τους F. Kuhn, V.Lundstrom, L. Sternbach. Περισσότερες πληροφορίες για τις δημοσιεύσεις τους βλ. De Groote M. (2012) xxiv και Μονιού Δ. (2017) 35, υποσ. 71-73.

Eduard Kurtz εξέδωσε το 1903 την επόμενη ολοκληρωμένη έκδοση του έργου στο Leipzig με τον τίτλο *Die Gedichte des Christophoros Mitylenaios* αποκαθιστώντας περί τους 550 στίχους της συλλογής¹¹³.

Το επόμενο αξιόλογο έργο δημοσίευσαν Ιταλοί ερευνητές, που σχολίασαν ξεχωριστά κάθε επίγραμμα. Οι εμπειριστατωμένες αναλύσεις τους εμπλουτίζουν σημαντικά τις γνώσεις μας για την καθημερινή ζωή στο Βυζάντιο του 11^{ου} αιώνα¹¹⁴. Η έκδοση των Ιταλών εκπονήθηκε το 1983 στην Κατάνια της Σικελίας από τους Rosario Anastasi, Carmelo Crimi, Renata Gentile, Antonio M. Milazzo, Giuseppina Musumeci, Marisa Solarino. Ο τίτλος της έκδοσης είναι *Cristoforo di Miltilene, Canzonere*.

Η πιο πρόσφατη κριτική έκδοση πραγματοποιήθηκε το 2012 από τον Marc De Groote, με τον τίτλο *Christophori Mitylenaii, Versuum Variorum, Collectio Cryptensis*, που εκδόθηκε στο Turnhout του Βελγίου το 2012. Η αποκατάσταση των στίχων που πραγματοποίησε ο De Groote είναι η πληρέστερη, συνοδευόμενη από ένα πλούσιο κριτικό υπόμνημα, καθώς και υπομνήματα πηγών και αναλυτικά ευρετήρια. Βάσει της εκδόσεως αυτής δημοσιεύτηκε πρόσφατα νεοελληνική απόδοση του κειμένου με εισαγωγή και υποσελίδια σχόλια¹¹⁵.

3.2. Το χρονικό πλαίσιο συγγραφής του έργου

Τα σίγουρα χρονολογημένα επιγράμματα του Χριστοφόρου Μυτιληναίου είναι αυτά που οριοθετούν και το χρονικό πλαίσιο – αρχή και τέλος – κατά το οποίο συγγράφει ο ποιητής. Το πρώτο σίγουρα χρονολογημένο επίγραμμα είναι το υπ' αριθμόν 8, που τοποθετείται στα 1034 και φέρει τον τίτλο *Εἰς τον βασιλέα Ρωμανόν επιτάφια. ηρωϊκά*¹¹⁶, ενώ το τελευταίο σίγουρα χρονολογημένο επίγραμμα με τον αριθμό 95, έχει τον τίτλο *Εἰς την εκκλησίαν του αγίου*

¹¹³ Βλ. σχετ. De Stefani Cl. (2008) 45 και Μονιού Δ. (2017) 35.

¹¹⁴ De Stefani Cl. (2008) 45

¹¹⁵ Βλ. Μονιού Δ. (2017) *Χριστοφόρου Μυτιληναίου, Στίχοι Διάφοροι*, Αθήνα.

¹¹⁶ Ο αυτοκράτορας Ρωμανός Γ' ο Αργυρός πέθανε στις 11 Απριλίου 1034 και τον διαδέχθηκε μία μέρα αργότερα ο Μιχαήλ Δ' Παφλαγόνας. Βλ. Μονιού Δ. (2017) 28. Για το επίγραμμα 8 βλ. De Groote M. (2012) 8-10.

Γεωργίου την εν τοις Μαγγάνοις¹¹⁷, που γνωρίζουμε ότι έγινε επί Κωνσταντίνου Θ' Μονομάχου (1042-1055)¹¹⁸. Προβληματική είναι η χρονολογική προσέγγιση του επιγράμματος 143, όπου γίνεται αναφορά στον ανδριάντα του Ηρακλή, που φτιάχτηκε για να κοσμήσει το Παλάτι των Αρετών¹¹⁹. Γνωρίζουμε ότι το παλάτι αυτό κτίστηκε στα χρόνια του Ρωμανού Δ' του Διογένη, δηλαδή μεταξύ των ετών 1068-1071. Το ερωτηματικό για τον συγκεκριμένο ανδριάντα είναι αν ο Μυτιληναίος τον είδε τοποθετημένο εντός του παλατιού, που σημαίνει ότι ζούσε ως και μετά το 1068, ή αν είχε τον δει προτού τοποθετηθεί στο παλάτι, επομένως ο θάνατος τον βρήκε νωρίτερα και ο τίτλος του επιγράμματος συμπληρώθηκε αργότερα από το χέρι κάποιου αντιγραφέα¹²⁰.

Άλλες χρονικές αναφορές στο έργο του Μυτιληναίου θα βρούμε εστιάζοντας σε μερικά από τα υπόλοιπα επιγράμματά του¹²¹. Πρώτα θα εξετάσουμε εκείνα που αναφέρονται στον αυτοκράτορα Μιχαήλ Δ' του Παφλαγώνα. Αναφορές στο πρόσωπό του γίνονται στα ποιήματα 18, 19, 24 και 49¹²². Το πρώτο από αυτά έχει συντεθεί με διάθεση εγκωμιαστική και απευθύνεται τόσο στον ίδιο τον Μιχαήλ όσο και στα αδέρφια του. Είναι πιθανό ότι το επίγραμμα 18 γράφθηκε μετά το έτος 1035¹²³, καθώς απουσιάζει σε αυτό ο αδερφός του Νικήτας, που γνωρίζουμε ότι πέθανε κατά τον ίδιο χρόνο. Έπεται το επίγραμμα 19, που, όπως φαίνεται από τη θέση του στη Συλλογή, αλλά κι από τον τίτλο (*Εἰς τὸν αὐτόν. <ἠρωικά.>*), πρέπει να χρονολογηθεί επίσης μετά το 1035. Το επόμενο ποίημα, το 24 γράφτηκε με αφορμή μια επίσημη εμφάνιση του Μιχαήλ όσο ήταν αυτοκράτωρ, έξω από τα ανάκτορα, επομένως πάλι μετά το 1035. Ακολουθεί η ποιητική σύνθεση 49, που μας δίνει και το τελικό χρονικό σημείο, παρουσιάζοντάς μας την μοναχική κουρά του αυτοκράτορα, τον Δεκέμβριο του 1041, με την οποία σημειώνεται και το τέλος της βασιλείας του. Επομένως μπορούμε να πούμε ότι τα τέσσερα επιγράμματα που αναφέραμε εδώ τοποθετούνται χρονικά μεταξύ 1035 και 1041.

¹¹⁷ De Groote M. (2012) 89.

¹¹⁸ Βλ. Anastasi R.-Crimi C. (1983) 13.

¹¹⁹ Για το επίγραμμα 143 βλ. De Groote M. (2012) 138.

¹²⁰ Σχετικά με τα ερωτηματικά που υπάρχουν γύρω από τη χρονολόγηση του επιγράμματος, βλ. De Groote M. (2012) xxiii και Μονιού Δ. (2017) 29 και 355, υποσ. 404.

¹²¹ Για σχετικές αναφορές σε χρονικά ορόσημα βλ. Anastasi R.-Crimi C. (1983) 16-18.

¹²² De Groote M. (2012) 18-20, 22 και 45.

¹²³ Μονιού Δ. (2017) 85, υποσ. 83.

Σε άλλον αυτοκράτορα, τον Μιχαήλ Ε΄ Καλαφάτη, αναφέρεται το ποίημα 52 και συγκεκριμένα στην εκθρόνιση του¹²⁴, η οποία γνωρίζουμε ότι συνέβη στις 20 Απριλίου 1042. Στον Κωνσταντίνο Θ΄ Μονομάχο, πέραν του επιγράμματος 95, που σχολιάσαμε παραπάνω, αναφέρονται και τα 54 και 55¹²⁵, που χρονολογούνται κι αυτά μεταξύ των ετών 1042-1055. Στο ίδιο χρονικό πλαίσιο εντάσσονται και άλλα δύο επιγράμματα, το 61 και το 65¹²⁶. Το πρώτο από αυτά, αφορά στην επομένη της εκλογής του πατριάρχη Μιχαήλ Α΄ Κηρουλάριου¹²⁷ στον Πατριαρχικό θρόνο κατά την 26^η Μαρτίου 1043 και το δεύτερο αφιερώνεται στον τάφο του Γεώργιου Μανιάκη, που πέθανε τον Οκτώβρη του 1043¹²⁸.

3.3. Οι αφηγηματικές τεχνικές

Ο Μυτιληναίος, επιδέξιος χειριστής της γλώσσας, αξιοποιεί αφηγηματικές τεχνικές και σχήματα λόγου για να χτίσει τη δομή των επιγραμμάτων του με ευφυή και αριστοτεχνικό τρόπο. Οι συνθέσεις του, εμπεριέχουσες πλήθος λεπτομερειών, αποτυπώνουν περιστατικά που, κι αν κάποτε δεν είναι αληθινά αλλά βρῖθουν πλασματικών στοιχείων, πετυχαίνουν ωστόσο να περάσουν στους αναγνώστες μηνύματα και σκέψεις του ποιητή¹²⁹ και ν' αναδείξουν τη δόξα και το μεγαλείο του Θεού¹³⁰.

¹²⁴ De Groote M. (2012) 46-48.

¹²⁵ De Groote M. (2012) 49-50.

¹²⁶ De Groote M. (2012) 55-56 και 59 αντίστοιχα.

¹²⁷ Ο Πατριάρχης Μιχαήλ Κηρουλάριος είναι ευρύτατα γνωστός για το Οριστικό Σχίσμα της Ορθοδόξου και Καθολικής Εκκλησίας που πραγματοποιήθηκε επί των ημερών του, το έτος 1054. Ο ίδιος είχε έντονη ανάμειξη στην πολιτική ζωή της πρωτεύουσας.

¹²⁸ Ο Γεώργιος Μανιάκης υπήρξε ικανότατος Βυζαντινός στρατηγός που συγκρούστηκε με τον αυτοκράτορα Κωνσταντίνο Θ΄ τον Μονομάχο, εναντίον του οποίου εξηγέρθη προσπαθώντας να συνεχίσει την πολιτική των στρατιωτικών επιτυχιών άξιων αυτοκρατόρων της Μακεδονικής δυναστείας που προηγήθηκαν (Νικηφόρος Φωκάς, Ιωάννης Τσιμισκής και Βασίλειος Β΄). Το τέλος του υπήρξε άδοξο τέλος. Βλ. σχετ. Ostrogorsky G. (1997) 219.

¹²⁹ Μ' ένα στιχουργικό παίγνιο ο Μυτιληναίος απευθύνεται στη μητέρα του, η οποία του απαντά σαν ηχώ κι έπειτα μεταφέρει την απάντηση της στον πατέρα του, για να τον παρηγορήσει (επίγραμμα 59).

¹³⁰ Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση του επιγράμματος 13, όπου ο ποιητής εκθέτει τις σκέψεις του για την ανισότητα που επικρατεί στη ζωή των ανθρώπων ως απόρροια της θείας σοφίας. Βλ. σχετ. Μονιού Δ. (2017) 73, υποσ. 65.

Στις περισσότερες συνθέσεις του ο Μυτιληναίος ακολουθεί την πρωτοπρόσωπη αφήγηση¹³¹ και, κάποιες φορές, ως ομιλών πρόσωπο, απευθύνει ερωτήματα προς κάποιον άλλο, που του απαντά, δίνοντας διαλεκτική μορφή στο λόγο του. Δεν αποκλείονται και οι περιπτώσεις που μοιάζει να μιλά το πρόσωπο στο οποίο και αναφέρεται το επίγραμμα¹³².

Ευρηματικά λογοπαίγνια διανθίζουν πολλές από τις συνθέσεις του, που αφορούν στο όνομα, την ιδιότητα ή, αρκετές φορές, εστιάζουν σε κάποιο σημείο, στο οποίο μπορεί να πλεονεκτούν ή μειονεκτούν ορισμένα πρόσωπα και γι' αυτό ακριβώς κεντρίζουν την προσοχή του Μυτιληναίου¹³³. Επιπλέον ο ίδιος, μέσα από τις ομοηχίες, αλλά και μέσα από το παιχνίδι και τη δημιουργία νέων, σύνθετων λέξεων¹³⁴, κεντρίζει το ενδιαφέρον μας¹³⁵.

Κάποιες φορές, η διάθεση του Μυτιληναίου είναι ξεκάθαρα χιουμοριστική¹³⁶. Άλλες φορές πάλι, εντοπίζεται μια λεπτή, αδιόρατη ειρωνεία πίσω από τα λόγια του¹³⁷, που κάποτε μετατρέπεται σε ξεκάθαρη καυστική σάτιρα, που στιγματίζει τα κακώς κείμενα της κοινωνίας του, με στόχο τελικά τη βελτίωση της¹³⁸. Οι έξυπνοι συνειρμοί πάντως, στους οποίους καταφεύγει, δημιουργούν ένα γλωσσικό περίβλημα, με το οποίο ντύνει τα ποιήματά του.

Σε αυτά παρατηρούμε συχνά και έντονες αντιθέσεις, ώστε να προβληθούν δύο έννοιες που αντιπαραβάλλονται με τρόπο που να δημιουργούν ένα έντονο αισθητικό αποτέλεσμα. Οι δημιουργικές αντιθέσεις, ή ακόμα και τα

¹³¹ Μονιού Δ. (2017) 69, υποσ. 57.

¹³² Στο επίγραμμα 16 και στους στίχους 5-15 μπορεί να μιλά είτε ο ίδιος ο ποιητής είτε ο Μελίας, στον οποίο και αναφέρεται το επίγραμμα.

¹³³ Μια από τις περιπτώσεις που θα μπορούσαμε να αναφέρουμε είναι του επιγράμματος 15, με το όνομα του πατρικίου Μελία, που φέρνει στο νου του Μυτιληναίου το μέλι και γίνεται αφορμή να χαρακτηρίζει τον άνθρωπο μέσα απ' αυτό. Βλ. σχετ. Μονιού Δ. (2017) 79, υποσ. 73.

¹³⁴ Στο επίγραμμα 28 βλέπουμε πώς ο Μυτιληναίος συνδυάζει το όνομα της δωρήτριας Ειρήνης με την Παναγία, τη μητέρα της ειρήνης. Βλ. σχετ. Μονιού Δ. (2017) 105, υποσ. 117.

¹³⁵ Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση της λέξης *κηροσταλακτόκαυτος*, που υποδηλώνει μια σύνθετη έννοια (επίγραμμα 1, στ. 14). Βλ. σχετ. De Groot (2012) 4.

¹³⁶ Τέτοια είναι τα επιγράμματα 31, 37 και 84, που όμως δεν είναι θρησκευτικού περιεχομένου.

¹³⁷ Μια περίπτωση ειρωνείας εντοπίζει κανείς στο επίγραμμα 63, όταν ο ποιητής απευθύνεται ειρωνικά στο απαίδευτο πλήθος, από το οποίο συχνά διαχωρίζει τον εαυτό του, όπως κάνει στο επίγραμμα 40. Έτσι, ο ποιητής δείχνει εμφαντικά την περιφρόνησή του για τον αμόρφωτο λαό, πράγμα που κάνει και στο επίγραμμα 1, που είναι έντονα σατιρικό.

¹³⁸ Στο επίγραμμα 136 γίνεται καυστική αναφορά στη γιορτή των Αγίων Μαρκιανού και Μαρτυρίου, κατά τη διάρκεια της οποίας και μεταμφιέζονταν τα παιδιά κατά το έθιμο, κάτι που ενοχλεί εμφανώς τον ποιητή και το καταδικάζει.

αντιθετικά ζεύγη που χρησιμοποιεί ο ποιητής, επιτρέπουν να αποτυπωθεί πιο εύγλωττα η σκέψη του.

Και φυσικά, αξιοσημείωτες είναι και οι ευρηματικές εικόνες που δημιουργεί ο Μυτιληναίος. Η εικονοπλασία είναι χαρακτηριστικό της ποίησης του, που επιτρέπει να παρουσιάσει, μέσα από αναπαραστάσεις και περιγραφές, πρόσωπα και γεγονότα.

Επιπλέον, ο ποιητής αρέσκεται να κινείται στον χρόνο, φέρνοντας μπροστά μας γεγονότα του παρελθόντος (ανάδρομη αφήγηση), αλλά και προετοιμάζοντάς μας για γεγονότα που θα συμβούν αργότερα (πρόδρομη αφήγηση). Η ομαλή σειρά των γεγονότων παραβιάζεται συχνά, καθώς ο ποιητής επιδιώκει να υπερτονίσει κάποιο χρονικό σημείο, ενώ δεν είναι σπάνια και η τεχνική του να ξεκινά από τη μέση των γεγονότων (*in medias res*) για να δημιουργήσει προσφορότερες συνθήκες για την εξέλιξη της πλοκής του θέματος που κάθε φορά πραγματεύεται.

Όπως αποδεικνύεται, λοιπόν, ο Μυτιληναίος έχοντας ως υπόβαθρο την υψηλή του παιδεία επιτυγχάνει με διάφορους τρόπους μια άρτια δομημένη έμμετρη σύνθεση. Ο αναγνώστης των επιγραμμάτων του Μυτιληναίου εντυπωσιάζεται βλέποντας τον τρόπο που ο ποιητής χειρίζεται το γλωσσικό όργανο, ξεδιπλώνοντας τη σκέψη του με εύληπτο προς το κοινό του τρόπο.

3.4. Τα θέματα των επιγραμμάτων

Το περιεχόμενο των 145 επιγραμμάτων του Χριστοφόρου Μυτιληναίου εμφανίζει ποικιλία ως προς την επιλογή των θεμάτων που ενέπνευσαν τον ποιητή. Το λόγιο έργο του εμπεριέχει θέματα βασικά κοσμικού χαρακτήρα, αν και σε αρκετές περιπτώσεις παρατηρούμε ότι ενυπάρχει σε πολλά από αυτά το θρησκευτικό στοιχείο, που εκφράζεται μέσα από τη διάθεση της εξύμνησης της σοφίας και του μεγαλείου του Θεού, ο οποίος δημιούργησε το σύμπαν. Τα επιγράμματα αποτυπώνουν γεγονότα και καταστάσεις της εποχής του ποιητή, συχνά με πληθώρα λεπτομερειών, σκιαγραφούν συμπεριφορές προσώπων, επίσημων ή και απλοϊκών, ασχολούνται με ανθρώπους της Εκκλησίας ή και με

κρατικούς αξιωματούχους, ακόμη και με αυτοκράτορες¹³⁹. Συχνά ο χαρακτήρας κάποιων από τις συνθέσεις αυτές είναι εγκωμιαστικός. Σε κάποια από τα επιγράμματα ο ποιητής εστιάζει σε πρόσωπα του οικογενειακού του περιβάλλοντος¹⁴⁰. Άλλες φορές πάλι ασχολείται με πλάσματα του Θεού που, εξαιτίας των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών τους, κέντρισαν την προσοχή του¹⁴¹. Ορισμένα από τα επιγράμματα του Μυτιληναίου σχετίζονται με κάποιο κτίσμα της πρωτεύουσας¹⁴², ενώ άλλα εστιάζουν σε αντικείμενα που μπορεί να βρίσκονται μέσα σε κάποιο κτίσμα ή και πάνω σε τάφους. Κάποιες φορές ο Μυτιληναίος αναφέρεται σε έννοιες αφηρημένες και σε φυσικά φαινόμενα¹⁴³. Ιδιαίτερη μνεία πρέπει να γίνει και σε εκείνα τα επιγράμματα που έχουν καυστικό περιεχόμενο, με στόχο να καταδείξουν τα κακώς κείμενα της εποχής και να διακωμωδήσουν πρόσωπα και καταστάσεις. Συχνά επιδίωξη του ποιητή είναι να διδάξει και να περάσει τα μηνύματα και τις σκέψεις του μέσα από τις συνθέσεις του. Επίσης, λίγα ποιήματά του έχουν τη μορφή ολιγόστιχων αινιγμάτων¹⁴⁴.

Στην παρούσα εργασία θα εξετάσουμε όσα έχουν εμφανώς θρησκευτικό περιεχόμενο¹⁴⁵, ενώ από τα υπόλοιπα θα σχολιάσουμε εκείνα που έχουν θρησκευτικές αναφορές διακρίνοντάς τα σε επιμέρους κατηγορίες για να διευκολύνουμε την έρευνά μας. Είναι δεδομένη άλλωστε η εκκλησιαστική παιδεία του Μυτιληναίου, όπως τη γνωρίζουμε και μέσα από τα τέσσερα έμμετρα συναξάριά του, που ευνοεί τη σύνθεση επιγραμμάτων θρησκευτικού περιεχομένου¹⁴⁶.

¹³⁹ Τα επιγράμματα που αφορούν σε πρόσωπα, γεγονότα και περιστατικά από την καθημερινότητα της εποχής του Μυτιληναίου είναι 88.

¹⁴⁰ Τα επιγράμματα που αφορούν σε πρόσωπα του οικογενειακού περιβάλλοντος του ποιητή είναι 10 (επιγρ. 42, 44, 57, 58, 59, 60, 75, 76, 77, 91).

¹⁴¹ Τα επιγράμματα που αφορούν σε πλάσματα του Θεού είναι 5 (επιγρ. 48, 103, 122, 125, 131).

¹⁴² Τα επιγράμματα που αφορούν σε κτίσματα της βυζαντινής πρωτεύουσας είναι 10 (επιγρ. 9, 10, 12, 16, 50, 53, 65, 95, 96, 143).

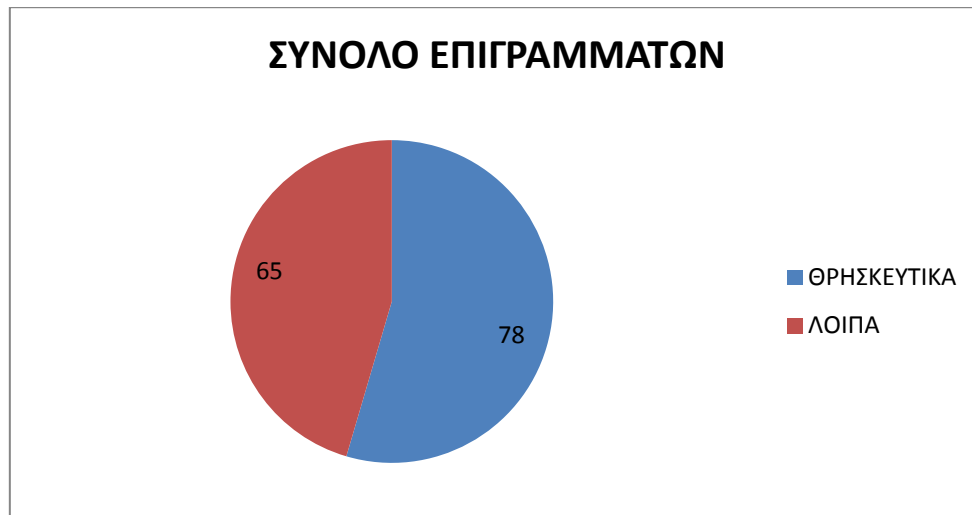
¹⁴³ Τα επιγράμματα που αφορούν σε αφηρημένες έννοιες, φυσικά φαινόμενα και αντικείμενα της καθημερινότητας είναι 5 (επιγρ. 13, 17, 73, 92, 137).

¹⁴⁴ Τα επιγράμματα που αποτελούν αινίγματα είναι 6 (επιγρ. 21, 35, 47, 56, 71, 111).

¹⁴⁵ Τα επιγράμματα που αφορούν σε εορτές (δεσποτικές και θεομητορικές), σε αγίους, σε εικόνες, λείψανα αγίων και ιερά αντικείμενα είναι 36.

¹⁴⁶ Πέρα από τη θεματική τους ταξινόμηση, υπάρχει η δυνατότητα ταξινόμησης με βάση το είδος στο οποίο ανήκουν. Βλ. σχετ. Μονιού Δ. (2017) 27-29.

Διαπιστώνουμε, επομένως, ότι τα επιγράμματα που έχουν θρησκευτικό περιεχόμενο ή θρησκευτικές αναφορές μέσα σε μία κοσμική συλλογή ποιημάτων είναι πολλά, αφού, όπως παρατηρούμε και στο ακόλουθο διάγραμμα, είναι λίγο περισσότερα από το μισό του συνόλου των 145 επιγραμμάτων.

Εικόνα/σχήμα 2: Διάκριση των επιγραμμάτων σε θρησκευτικά και λοιπά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

Κατηγοριοποίηση των θρησκευτικών επιγραμμάτων της Συλλογής Στίχοι Διάφοροι

1. Τα κριτήρια για την κατάταξη των επιγραμμάτων σε κατηγορίες

Στην παρούσα εργασία παρουσιάζονται και στη συνέχεια αναλύονται όσα επιγράμματα έχουν είτε αμιγώς θρησκευτικό περιεχόμενο, είτε είναι μπολιασμένα με στοιχεία που αντλούν από τη χριστιανική διδασκαλία και πίστη. Ο Μυτιληναίος, δημιουργός ο ίδιος και τεσσάρων έμμετρων Συναξαρίων, υπήρξε άρτιος γνώστης της χριστιανικής θεολογίας. Φαίνεται, λοιπόν, λογικό ότι, ακόμη και στο λόγιο έργο του, προσεγγίζει συχνά θέματα θρησκευτικά, καθώς μοιάζει βαθιά ριζωμένη μέσα του η πίστη ότι πίσω από κάθε έκφανση του ανθρώπινου βίου, αλλά και κάθε στοιχείου της φύσης, κρύβεται το μεγαλείο του Θεού.

Μελετώντας τα συγκεκριμένα θρησκευτικά ποιήματα της Συλλογής, θα μπορούσαμε να κάνουμε λόγο για προσωπική θρησκευτική ποίηση, υπό την έννοια ότι σε αυτού του είδους τα έργα οι ποιητές εκφράζουν το προσωπικό θρησκευτικό τους συναίσθημα χρησιμοποιώντας γλώσσα αρχαιοπρεπή και μέτρα προσωδιακά, γεγονός που, από την άλλη, τους προσδίδει ένα λόγιο χαρακτήρα. Γι' αυτό και συχνά η διάκριση δεν είναι εμφανής και γι' αυτό άλλωστε ορισμένοι μελετητές επιλέγουν να συνεξετάσουν τα δύο είδη, την προσωπική ποίηση και τη λόγια βυζαντινή. Στην παρούσα εργασία, κατανοώντας ότι έχουμε μπροστά μας θρησκευτικού περιεχομένου επιγράμματα, τα οποία βρίσκονται εντός μίας θύραθεν συλλογής, θα προσεγγίσουμε όσα έχουν θρησκευτικό χαρακτήρα ως προσωπική ποίηση, αξιοποιώντας στη μελέτη μας τα εργαλεία των ερευνητών που στο παρελθόν επιχειρήσαν να κατηγοριοποιήσουν τα ιερά επιγράμματα. Έτσι, θα επιχειρήσουμε μία κατάταξη χρησιμοποιώντας όσο πιο ορθολογικά κριτήρια

μπορούμε¹⁴⁷. Για να προχωρήσουμε, θα εστιάσουμε στα κοινά στοιχεία που εμφανίζουν μεταξύ τους τα επιγράμματα, προκειμένου να τα εντάξουμε σε μία κοινή κατηγορία, ενώ όταν κρίνεται δυσχερής η κατάταξή τους, θα προσπαθούμε να τα ομαδοποιούμε εστιάζοντας στο κύριο στοιχείο, στο οποίο επικεντρώνει κάθε φορά κι ο ίδιος ο ποιητής¹⁴⁸.

Διαμορφώθηκαν έτσι εννιά ομάδες θρησκευτικών επιγραμμάτων, οι οποίες αναφέρονται:

1) Σε δεσποτικές και θεομητορικές εορτές και σε όσα επιγράμματα επικεντρώνουν στο πρόσωπο του Χριστού και της Παναγίας

2) Σε ιερά πρόσωπα, αγίους, μάρτυρες και μορφές της Παλαιάς και Καινής Διαθήκης

3) Σε εκκλησιαστικά πρόσωπα, αξιωματούχους της Εκκλησίας και μοναχούς

4) Σε εικόνες και λοιπά ιερά αντικείμενα

5) Σε ιερούς χώρους, ναούς, προσκυνήματα

6) Σε όσα έχουν σκωπτικό ή περιπαικτικό χαρακτήρα

7) Σε επιταφίους προσώπων ή σ' εκείνα που εμπεριέχουν λόγια παρηγορητικά επί τη θανή κάποιου ατόμου¹⁴⁹

8) Σε διάφορα επιγράμματα όπου εντοπίζονται θρησκευτικά μηνύματα

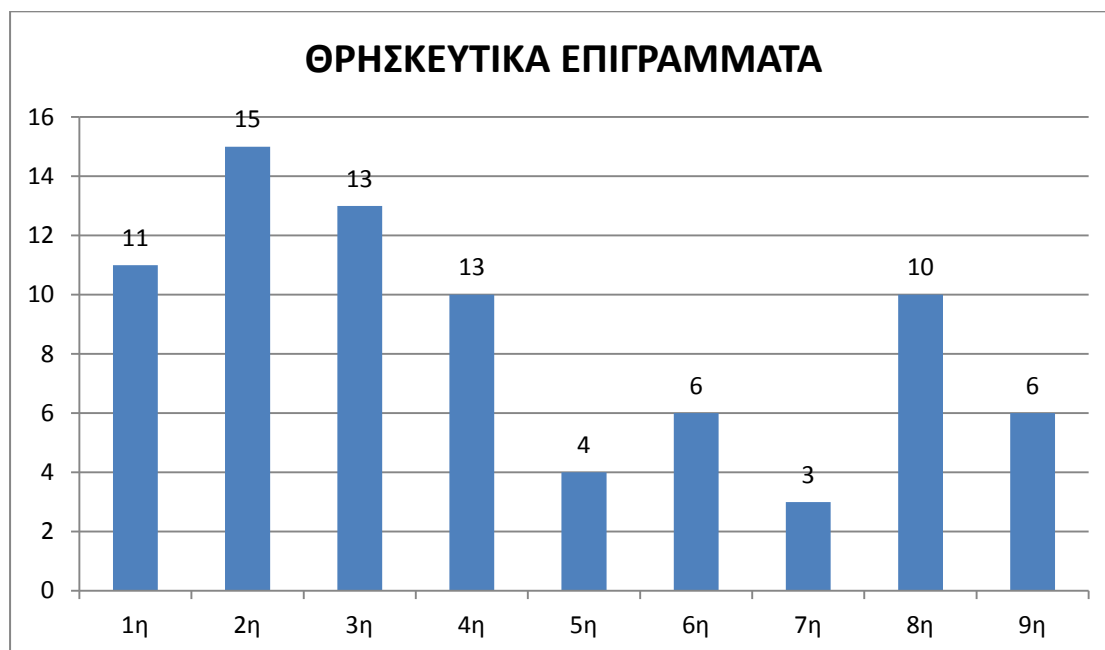
9) Σε όσα σχετίζονται με την αρχαία ελληνική θρησκεία και μυθολογία

¹⁴⁷ Αξιόλογη έρευνα πραγματοποίησε ο Κομίνης Αθανάσιος, το έτος 1966, προσπαθώντας να κατηγοριοποιήσει ιερά επιγράμματα Βυζαντινών ποιητών. Το έργο του αξιοποιήθηκε πολλάκις από μεταγενέστερους ερευνητές, ενώ υπήρξε ιδιαίτερα βοηθητικό σύγγραμμα για την παρούσα εργασία.

¹⁴⁸ Τη δυσχέρεια στην κατάταξη των επιγραμμάτων σχολίασε εμφατικά κι ο καθηγητής Κομίνης Α. (1966) 27.

¹⁴⁹ Δεν εντάσσονται στην εν λόγω κατηγορία όσα επιγράμματα αφορούν επιταφίους γενικά ή θανόντες ή ζώντες συγγενείς που χρήζουν παρηγοριάς, αλλά μόνο εκείνα που εμπεριέχουν κάποιο θρησκευτικό στοιχείο ή κάνουν κάποιου είδους αναφορά στη μέλλουσα ζωή ή στην εγκαρτέρηση κατά την παρούσα, σύμφωνα με όσα τα θρησκευτικά πιστεύω της χριστιανικής πίστης υπαγορεύουν.

Στο παρακάτω διάγραμμα παρουσιάζεται ο αριθμός των επιγραμμάτων ανά κατηγορία.

Εικόνα / Σχήμα 3: Ταξινόμηση των θρησκευτικών επιγραμμάτων ανά κατηγορία

2. Επιγράμματα αφιερωμένα σε δεσποτικές ή θεομητορικές εορτές/στον Χριστό ή την Παναγία

Α'. Εισαγωγικές επισημάνσεις

Οι εορτές της Εκκλησίας που αποσκοπούν στην απόδοση τιμής στο πρόσωπο τόσο του Σωτήρος Χριστού όσο και της Παναγίας μητέρας του αποτελούν ιδιαίτερη κατηγορία. Οι γιορτές αυτές καλούνται Δεσποτικές και Θεομητορικές αντίστοιχα¹⁵⁰. Οι δεσποτικές είναι αφιερωμένες στα λυτρωτικά για τον άνθρωπο γεγονότα του επίγειου βίου του Χριστού. Διακρίνονται σε κινητές και ακίνητες¹⁵¹, βάσει της σταθερής ή μη ημερομηνίας εορτασμού τους

¹⁵⁰ Επιγράμματα για τις δεσποτικές και τις θεομητορικές εορτές συνέθεσαν, πέραν του Μυτιληναίου και οι Θεόδωρος Πρόδρομος, Μανουήλ Φιλής, Νικηφόρος Κάλλιστος Ξανθόπουλος κ.α. Βλ. σχετ. Κομίνης Α. (1966) 30, υποσ. 3.

¹⁵¹ Ακίνητες είναι οι εορτές της Γέννησης, της Περιτομής, των Θεοφανείων, της Υπαπαντής, της Μεταμόρφωσης, του Τιμίου Σταυρού.

κατ' έτος¹⁵². Οι δεσποτικές γιορτές, που βρίσκονται στο επίκεντρο των λατρευτικών εκδηλώσεων της χριστιανικής θρησκείας και αποτελούν το *Δωδεκάορτο*, είναι οι ακόλουθες: 1) Η Περιτομή (1^η Ιανουαρίου), 2) Τα Θεοφάνεια (6 Ιανουαρίου), 3) Η Υπαπαντή (2 Φεβρουαρίου), 4) Η Βαΐοφόρος, 5) Τα Άγια Πάθη, 6) Η Ανάσταση, 7) Η Ανάληψη, 8) Η Πεντηκοστή, 9) Του Αγίου Πνεύματος, 10) Η Μεταμόρφωση του Σωτήρος (6 Αυγούστου), 11) Η Ύψωση του Τιμίου Σταυρού (14 Σεπτεμβρίου), 12) Η Γέννηση (25 Δεκεμβρίου). Οι Θεομητορικές γιορτές επικεντρώνουν σε γεγονότα της ζωής της Παναγίας και, μέσω της απόδοσης τιμής στο πρόσωπό της, οδηγούμαστε προς τη λατρεία του Σωτήρα Χριστού. Οι Θεομητορικές γιορτές είναι οι ακόλουθες: 1) Ο Ευαγγελισμός (25 Μαρτίου), 2) Η Ζωοδόχος Πηγή (Παρασκευή της Διακ/σίμου), 3) Η Κατάθεση της Τιμίας Εσθήτος (2 Ιουλίου και 31 Αυγούστου), 4) Η Κοίμηση (15 Αυγούστου), 5) Το Γενέσιον (8 Σεπτεμβρίου), 6) Η Αγία Σκέπη (28 Οκτωβρίου), 7) Τα Εισόδια (21 Νοεμβρίου), 8) Η Σύναξη της Υπεραγίας Θεοτόκου (26 Δεκεμβρίου). Ιδιαίτερη είναι η περίπτωση της Υπαπαντής, η οποία μπορεί να προσμετρηθεί και στις Δεσποτικές και στις Θεομητορικές εορτές, καθώς συνδέεται ως γιορτή τόσο με το πρόσωπο του Χριστού όσο και της Παναγίας.

Από όλες τις εορτές που αναφέραμε εδώ, ο Μυτιληναίος ασχολείται στη Συλλογή του με τις ακόλουθες εορτές: 1) Βάπτισι (επιγρ. 3), 2) Ευαγγελισμός (επιγρ. 14), 3) Μεταμόρφωση (επιγρ. 25), 4) Υπαπαντή (επιγρ. 41), 5) Ανάσταση (επιγρ. 108), 6) Γέννηση (επιγρ. 123), 7) Ανάληψη (επιγρ. 126). Ιδιαίτερα για το επίγραμμα 14, που αφορά στον Ευαγγελισμό, παρατηρούμε ότι, σε αντίθεση με τα υπόλοιπα προαναφερθέντα επιγράμματα, όπου στον τίτλο τους δηλώνεται εμφατικά η γιορτή που απασχολεί τον ποιητή, στο συγκεκριμένο δίστιχο το συμπέρασμα εξάγεται έμμεσα κι όχι απευθείας από τον τίτλο.

Ο Μυτιληναίος, όμως, δεν αρκέστηκε να γράψει μόνον για τις επίσημες εορτές που αφορούν στον Χριστό και στην Παναγία, αλλά και να συνθέσει επιγράμματα, που αναφέρονται στα πρόσωπα αυτά, ανεξάρτητα από τις παραπάνω καθιερωμένες γιορτές. Έτσι έχουμε τα ακόλουθα επιγράμματα: 1)

¹⁵² Οι κινητές έχουν ως επίκεντρο την γιορτή της Αναστάσεως του Κυρίου, όπως καθιερώθηκε, μετά από απόφαση της Α΄ Οικουμενικής Συνόδου της Νίκαιας, να γιορτάζεται την πρώτη Κυριακή μετά την πανσέληνο της εαρινής ισημερίας.

Εἰς τὸν Σωτῆρα (ἐπιγρ. 33), 2) Εἰς τὸν σωτῆρα ἕτεροι (ἐπιγρ. 34), 3) Εἰς τὴν ἀπόκρεων (ἐπιγρ. 102), 4) <-c. 25-> (ἐπιγρ. 118). Τα ἐπιγράμματα 33 καὶ 34 ἔχουν παρακλητικὸ καὶ ἐξομολογητικὸ χαρακτήρα, τὸ ἐπίγραμμα 102 ἀναφέρεται στὴν περίοδο τῆς νηστείας καὶ προετοιμασίας τῶν πιστῶν γιὰ τὸ Πάσχα καὶ τὴν ἀποχὴ τους ἀπὸ τὸ κρέας καὶ τὸ ἐπίγραμμα 118 φαίνεται ὅτι ἀπευθύνεται κι αὐτὸ με κάποιον τρόπο στὸ Θεὸ ἢ τὴν Παναγία. Ἀγνοοῦμε περισσότερα, ὅμως, γιατί μας παραδίδεται ἀκρωτηριασμένο¹⁵³.

Β'. Ανάλυση ἐπιγραμμάτων

Επίγραμμα 3) *Εἰς τὴν βάπτισιν τοῦ Χριστοῦ. ἠρωϊκά*¹⁵⁴.

Πρόκειται γιὰ ἓνα ἠρωϊκὸ δίστιχο με ἐπίσημο χαρακτήρα γραμμένο σε ἐξάμετρο. Ἀναφέρεται στὴ βάπτισις τοῦ Χριστοῦ που εορτάζεται στὶς 6 Ἰανουαρίου κάθε ἔτους. Πρόκειται γιὰ τὴν καθιερωμένη Ἡμέρα τῶν Φώτων ἢ Θεοφανείων ἢ Ἐπιφανείων, που ἀποτελεῖ καὶ μίᾳ ἀπὸ τὶς δεσποτικὲς εορτές, τὶς ὁποῖες με ἐπισημότητα τιμᾷ ἡ ὀρθόδοξη χριστιανικὴ ἐκκλησία¹⁵⁵.

Εἰς τὸ Μυτιληναῖος χρησιμοποιοῖ τὰ δύο στοιχεῖα τῆς φύσης, φωτιά καὶ νερό, ὡς ἔννοιες ἀντιθετικὲς που, ὅμως, συμπλέκονται μετὰξὺ τους με σκοπὸ νὰ παρουσιαστῆῖ πιο παραστατικὰ τὸ γεγονός τῆς βάπτισις τοῦ Κυρίου (*Μίγνυται ὧδε ἄμικτα, φύσις φλογόεσσα καὶ ὑγρά*, στ. 1). Καταφεύγει ἔτσι ὁ ποιητὴς στὸς ἀκόλουθους συμβολισμούς: Ἀπὸ τὴ μίᾳ πλευρᾷ παρουσιάζεται ὁ Χριστὸς ὡς ἀυλὴ θεϊκὴ φωτιά, καταδεικνύοντας ἔτσι τὴ φλογερὴ φύσις τοῦ Θεοῦ, πράγμα διόλου εἶναι τυχαῖο, καθὼς ἡ φωτιά οὕτως ἢ ἄλλως ἀποτελεῖ σύμβολο θεότητας. Ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρᾷ παρουσιάζονται τὰ νερά τοῦ ποταμοῦ Ἰορδάνη, ὅπου βαπτίστηκε ὁ Χριστὸς, νὰ συμβολίζουν τὴν υγρὴ φύσις μέσα στὴν ὁποῖα «εἰσήλθε» ἡ φωτιά (*πῦρ θεότητος ἄῦλον Ἰορδάνου τέρεθρα*, στ. 2). Τα δύο αὐτὰ

¹⁵³ Τὸ ἐπίγραμμα 28, με τὸν τίτλο *Εἰς τὸ ἐγγεῖριον τῆς θεοτόκου. ἠρωϊκά* ἀναφέρεται κι αὐτὸ στὴν Παναγία. Ἐντάχθηκε, ὅμως, στὴν κατηγορία τῶν ἐπιγραμμάτων που ἀναφέρονται σε ἱερά ἀντικείμενα, καθὼς ἐστιάζει τὸ ἐργόχειρο που μίᾳ πιστῇ με τὸ ὄνομα Εἰρήνη ἀφιέρωσε στὴ Θεοτόκο. Γιὰ τὴν ἀνάλυση τοῦ ἐπιγράμματος βλ. σελ. 84 τῆς ἐργασίας.

¹⁵⁴ Γιὰ τὴν κριτικὴ ἐκδοσις τοῦ ἐπιγράμματος 3 βλ. De Groote M. (2012) 5. Πρβλ. Παράρτημα σελ. 146.

¹⁵⁵ Πρόκειται γιὰ τὴν ἀρχαιότερη μετὰ τὸ Πάσχα Δεσποτικὴ Γιορτῆ, κατὰ τὴν ὁποῖα φανερώθηκαν καὶ τὰ τρία πρόσωπα τῆς Ἁγίας Τριάδας. Πλήθος ἐθίμων τῆς ἐκκλησίας συνδέονται με τὴ σημαντικὴ αὐτὴ εορτῆ τῆς Ὀρθοδοξίας.

στοιχεία, φωτιά και νερό, εύστοχα συνυπάρχουν και στην εικονογραφική απόδοση του θέματος της βαπτίσεως.

Επίγραμμα 14) *Εἰς τὸ Χαῖρε κεχαριτωμένη καὶ τὸ Ἴδου ἡ δούλη κυρίου. ἠρωϊκά*¹⁵⁶.

Το δίστιχο επίγραμμα σε εξάμετρο αναφέρεται στο χαιρετισμό του Αρχαγγέλου Γαβριήλ προς την Παναγία κατά την εορτή του Ευαγγελισμού. Η Ορθόδοξη Εκκλησία γιορτάζει το γεγονός στις 25 Μαρτίου κάθε έτους. Η γλώσσα του ποιήματος είναι επική και αποτυπώνει εύστοχα και με συντομία, σε δύο μόλις στίχους, το θέμα της θείας ενσάρκωσης αντλώντας από το Κατά Λουκάν Ευαγγέλιο (1, 28 και 1, 38)¹⁵⁷, όπου ο ποιητής γράφει κατ' αντιστοιχία τους συγκεκριμένους δύο στίχους (*Γήθεο, ὦ χαρίεσσα, θεὸς κύριος μετὰ σεῖο./Ἴδου τοῦ θεράπαινα· γένοιτό μοι ὡς σὺ εἶπας*). Μετά την χαρμόσυνη είδηση του αρχαγγέλου προς την παρθένο, ότι αυτή είναι η εκλεκτή του Θεού, η ταπεινή απόκριση της Θεοτόκου ενέπνευσε τον Μυτιληναίο να συνθέσει το συγκεκριμένο επίγραμμα. Όμως, στο ίδιο θέμα αναφέρεται ο ποιητής και άλλες φορές, στα έμμετρα συναξάρια του¹⁵⁸. Επίσης, με την ίδια θεματική, βρίσκουμε αρκετά επιγράμματα άλλων ποιητών στην Παλατινή Ανθολογία¹⁵⁹. Δεν γνωρίζουμε πότε ακριβώς ξεκίνησε ο εορτασμός της γιορτής του Ευαγγελισμού, πληροφορούμαστε όμως γι' αυτήν από το Πασχάλιο Χρονικό¹⁶⁰. Στην Κωνσταντινούπολη, ο Ευαγγελισμός γιορταζόταν πανηγυρικά, παρουσία του αυτοκράτορα, στο ναό των Χαλκοπρατείων, που ήταν αφιερωμένος στην Παναγία¹⁶¹.

¹⁵⁶ Για την κριτική έκδοση του επιγράμματος 14 βλ. De Groote M. (2012) 15. Πρβλ. Παράρτημα σελ. 147.

¹⁵⁷ Στο Κατά Λουκάν Ευαγγέλιο διαβάζουμε στο 1, 28: *χαῖρε, κεχαριτωμένη· ὁ Κύριος μετὰ σοῦ* και στο 1, 38: *ἰδου ἡ δούλη Κυρίου· γένοιτό μοι κατὰ τὸ ῥῆμά σου*.

¹⁵⁸ Follieri E. (1980) 130-138 και 214-215.

¹⁵⁹ Anastasi R.-Crimi C.(1983) 62.

¹⁶⁰ Το Πασχάλιο Χρονικό είναι μια βυζαντινή χρονογραφία του 7^{ου} αι. που περιγράφει τα γεγονότα από κτίσεως κόσμου έως το έτος 629. Δεν χαρακτηρίζεται πάντοτε από ακρίβεια, ως προς τον τρόπο που χρησιμοποιεί τις πηγές του. Σχετικά με την αναφορά στον Ευαγγελισμό, βλ. C.S.H.B. (1934) 374-375.

¹⁶¹ Ο αυτοκράτορας κατά την ημέρα εκείνη, ξεκινώντας από την Αγία Σοφία, κατέληγε εν πομπή στο ναό της Παναγίας των Χαλκοπρατείων, όπου βρισκόταν και η Τιμία Ζώνη της Θεοτόκου. Όπως διαβάζουμε στην "Εκθεσις τῆς βασιλείου τάξεως, Α' του Κων/νου Πορφυρογέννητου (PG 112, 204-205): *τῆς ἐπὶ τῇ ἐορτῇ ταύτῃ συνάξεως οὔσης, ὡς εἶπον, κοινῆς, ἡ*

Επίγραμμα 25) *Εἰς τὴν μεταμόρφωσιν*¹⁶².

Ορμώμενος από τη δεσποτική εορτή της Μεταμορφώσεως του Σωτήρος, ο Μυτιληναῖος συνθέτει αυτό το επίγραμμα σε μέτρο δωδεκασύλλαβο, ακολουθώντας όσα αναφέρουν στα Ευαγγέλια τους ο Ματθαῖος (17, 1-9), ο Μάρκος (9, 2-10) και ο Λουκάς (9, 28-36)¹⁶³. Αναφορά στη Μεταμόρφωση γίνεται επίσης και στη Β' επιστολή του Πέτρου (1, 16-18), που είναι και μία από τις Επτά Καθολικές Επιστολές της Καινής Διαθήκης. Κάθε χρόνο, η Μεταμόρφωση του Σωτήρος τιμάται στις έξι Αυγούστου, σε ανάμνηση του γεγονότος που έλαβε χώρα στο όρος Θαβώρ, παρουσία των μαθητών του Χριστού, του Πέτρου, του Ιακώβου και του Ιωάννη. Παρόντες ήταν επίσης οι δύο προφήτες, ο Μωυσής και ο Ηλίας. Οι βιβλικές αυτές μορφές αποδίδονται αλληγορικά. Κατ' αυτόν τον τρόπο ο Μυτιληναῖος, αντιμετωπίζοντας συμβολικά το θέμα της Μεταμόρφωσης, πετυχαίνει να μας παρουσιάσει το τρισυπόστατο της Αγίας Τριάδας, κι έτσι το Τριαδικό μυστήριο), καθώς και τις δύο φύσεις του Χριστού, επομένως και το Χριστολογικό μυστήριο. Ο ίδιος ο ποιητής σημειώνει χαρακτηριστικά ότι οι τρεις μαθητές φανερώνουν τις τρεις υποστάσεις της Αγίας Τριάδας, ενώ οι δύο προφήτες αποκαλύπτουν, ο μεν Μωυσής τη θνητή ο δε Ηλίας τη θεία φύση του Σωτήρα Χριστού. Ο Μυτιληναῖος άλλωστε είναι εξοικειωμένος με τη διαπραγμάτευση του συγκεκριμένου θέματος, με το οποίο έχει ασχοληθεί και στα έμμετρα Συναξάρια του¹⁶⁴. Συνηγορεί προς αυτό και η διόλου άστοχη επιλογή λέξεων που βλέπουμε να κάνει: Στον στίχο 7 μιλάει για *φύσεις αδιαίρετες και άτρεπτες* και στο στίχο 9 για *φύσεις ασύγχυτες*.

Επίγραμμα 33) *Εἰς τον Σωτήρα*¹⁶⁵.

Πρόκειται για ένα ιδιαίτερα σύντομο επίγραμμα δύο στίχων, το οποίο

*μεγαλοπρεπεστέρα πανήγυρις έτελεῖτο παρά βυζαντινοῖς έν τῷ ναῷ τῶν Χαλκοπρα-
τείων, γινομένης καὶ προελεύσεως αύτοκρατορικῆς.*

¹⁶² Για την κριτική έκδοση του επιγράμματος 25 βλ. De Groote M. (2012) 23. Πρβλ. Παράρτημα σελ. 149-150.

¹⁶³ Σύμφωνα με την Dorothy Lee στη Μεταμόρφωση αναφέρεται και η αρχή του Κατά Ιωάννη ευαγγελίου. Βλ. Lee (2004), 130.

¹⁶⁴ Follieri E. (1980) 467, 471-472 και 396-397.

¹⁶⁵ Για την κριτική έκδοση του επιγράμματος 33 βλ. De Groote M. (2012) 29. Πρβλ. Παράρτημα σελ. 151.

έχει παρακλητικό χαρακτήρα. Ο Μυτιληναίος αιτείται στον Σωτήρα Χριστό τη λύτρωσή του από τα αμαρτωλά πάθη και μάλιστα παρακαλεί να απαλλαγεί από αυτά όσο γίνεται πιο γρήγορα. Για να στηρίξει το αίτημα του στον πρώτο στίχο αναφέρει τη φράση *αίτεῖτε καὶ λήψεσθε...* παραπέμποντας στο Κατά Ιωάννη Ευαγγέλιο (16, 23)¹⁶⁶. Ο δεύτερος στίχος του ποιήματος επομένως (*αἰτοῦντί μοι γοῦν δὸς παθῶν <θαῖττον> λύσιν*)¹⁶⁷ αποτελεί μια παράκληση του ποιητή για την όσο πιο σύντομη λύτρωσή του από τα πάθη. Μέτρο του επιγράμματος είναι ο βυζαντινός δωδεκασύλλαβος.

Επίγραμμα 34) *Εἰς τὸν σωτήρα ἔτεροι*¹⁶⁸.

Με πέντε στίχους σε δωδεκασύλλαβο μέτρο¹⁶⁹, ο Μυτιληναίος, ακριβώς όπως και στο προηγούμενο επίγραμμά του, απευθύνεται στον Σωτήρα Χριστό. Με εξομολογητική διάθεση ο ποιητής προσπαθεί, παραδεχόμενος τα σφάλματά του, να βελτιώσει την αμαρτωλή κατάσταση στην οποία έχει περιέλθει, προσπαθώντας με αυτό τον τρόπο να καταστεί *πρῶτος ἐκ τῶν ἐσχάτων* (στ. 5), σύμφωνα άλλωστε και με τη σχετική ευαγγελική ρήση που διαβάζουμε στο Κατά Ματθαίον Ευαγγέλιο (19,30)¹⁷⁰.

Ο ποιητής, έχοντας επίγνωση της αμαρτωλότητάς του, η οποία οφείλεται στην αφέλεια του μυαλού και την απερισκεψία του (*Ἐκ τῆς ἄγαν μου τῶν φρενῶν ἐλαφρίας*, στ. 1), ομολογεί τις αδυναμίες του, που έχουν γίνει βαρὺ φορτίο για να το σηκώσει (*βαρὺν συνῆξα ... φόρτον πταισμάτων*, στ. 2), τη στιγμή μάλιστα που ο ίδιος δε θέλησε να υποστηρίξει το φορτίο του Χριστού που ήταν πιο ελαφρὺ (*αἴρειν ἐλαφρὸν οὐ θέλων σὸν φορτίον*, στ. 3). Η φράση «*φόρτος πταισμάτων*» φέρνει βέβαια στο μυαλό μας και τα λόγια του αγγελιαφόρου στην τραγωδία *Ιφιγένεια εν Ταύροις* του Ευριπίδη (στίχος 1306)¹⁷¹.

¹⁶⁶ *ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι ὅσα ἂν αἰτήσητε τὸν πατέρα ἐν τῷ ὀνόματί μου, δώσει ὑμῖν* (Κατά Ιωάννην 16, 23)

¹⁶⁷ Για τη συμπλήρωση του δεύτερου στίχου βλ. Anastasi R.-Crimi C. (1983) 78.

¹⁶⁸ Για την κριτική έκδοση του επιγράμματος 34 βλ. De Groote M. (2012) 29. Πρβλ. Παράρτημα σελ. 151.

¹⁶⁹ Το επίγραμμα 34 έγινε εφικτό να συμπληρωθεί χάρη στη μελέτη του S. G. Mercati.

¹⁷⁰ *πολλοὶ δε ἐσονταὶ πρῶτοι ἐσχατοὶ καὶ ἐσχατοὶ πρῶτοι* (Κατά Ματθαίον 13,30).

¹⁷¹ Στον στίχο 1306 διαβάζουμε: *πάρειμι καινῶν φόρτον ἀγγέλων κακῶν*.

Επίγραμμα 41) *Εἰς τὴν ὑπαπαντὴν*¹⁷².

Ξεκινώντας από την εορτή της Υπαπαντής, που γιορτάζεται στις 2 Φεβρουαρίου κάθε έτους¹⁷³ και αφορά στην είσοδο του μόλις σαράντα ημερών Χριστού στο ναό, ο Μυτιληναῖος βρίσκει την ευκαιρία να αναφερθεί στο γέροντα Συμεών, το πρόσωπο που υποδέχθηκε το μικρό Χριστό, όταν η Παναγία, συνοδευόμενη από τον Ιωσήφ, και τηρώντας την ιουδαϊκή συνήθεια για τα πρωτότοκα αρσενικά παιδιά, έφερε το βρέφος μπροστά στον Άγιο¹⁷⁴. Η Υπαπαντή θεωρείται τόσο δεσποτική όσο και θεομητορική γιορτή, καθώς απηχεί αφενός μια σημαντική στιγμή από τη ζωή του Χριστού και μάλιστα ανήκει στις γιορτές του Δωδεκαόρτου¹⁷⁵ και αφετέρου σχετίζεται με γεγονότα από τον επίγειο βίο της Παναγίας.

Ο Συμεών, όπως μας πληροφορεί και ο Ευαγγελιστής Λουκάς στο Ευαγγέλιο του (2, 22-38), πρωταγωνίστησε στην υποδοχή του μικρού Χριστού, τον οποίο και δέχθηκε στην αγκαλιά του, γι' αυτό και ονομάστηκε *θεοδόχος*¹⁷⁶. Ο Λουκάς περιγράφει τον Συμεών ως άνθρωπο δίκαιο και ευλαβή, τηρητή των νόμων του Θεού και πεφωτισμένο. Σε αυτόν είχε αποκαλυφθεί το Άγιο Πνεύμα και του είχε φανερώσει τον ερχομό του Μεσσία, αλλά και το ότι ο ίδιος δεν θα αποθάνει προτού δει τον Σωτήρα Χριστό. Σε ανάμνηση αυτής της αποκάλυψης, η Ορθόδοξη Εκκλησία τοποθέτησε τη γιορτή του Αγίου Συμεώνος μία μέρα μετά την Υπαπαντή, στις 3 Φεβρουαρίου¹⁷⁷. Μαζί με τον Συμεών τιμάται και η Αγία

¹⁷² Για την κριτική έκδοση του επιγράμματος 41 βλ. De Groot M. (2012) 35-36. Πρβλ. Παράρτημα σελ. 152.

¹⁷³ Η έναρξη του εορτασμού της Υπαπαντής ξεκινά μετά την απόδοση των Φώτων (15 Ιανουαρίου) και τελειώνει στις 9 Φεβρουαρίου με την απόδοση της εορτής.

¹⁷⁴ Σήμερα στην Ορθόδοξη Εκκλησία, οι μητέρες «σαραντίζουν» τα μωρά τους, κατ' αντιστοιχία με την «προσφορά» του Ιησού από την Παναγία στο ναό.

¹⁷⁵ Οι δώδεκα σημαντικές γιορτές του λειτουργικού έτους είναι κατά σειρά οι εξής: Ευαγγελισμός, Γέννηση, Υπαπαντή, Βάπτιση, Μεταμόρφωση, Βαΐοφόρος, Έγερση του Λαζάρου, Σταύρωση, Ανάσταση, Ανάληψη, Κοίμηση της Θεοτόκου και Πεντηκοστή.

¹⁷⁶ Ο Συμεών, κρατώντας το θείο βρέφος, δοξολόγησε το Θεό, αναφωνώντας την περίφημη φράση: *Νυν απολύεις τον δούλον σου, Δέσποτα, κατά το ρήμα σου εν ειρήνη· ότι είδον οι οφθαλμοί μου το σωτήριόν σου, ο ητοίμασας κατά πρόσωπον πάντων των λαών, φως εις αποκάλυψιν εθνών και δόξαν λαού σου Ισραήλ*, Κατά Λουκάν (2, 29-32).

¹⁷⁷ Τα λείψανα του Αγίου Συμεών βρίσκονταν στην Κωνσταντινούπολη, όπου είχαν έρθει από την Παλαιστίνη, και ήταν τοποθετημένα στο ναό της Παναγίας των Χαλκοπρατείων. Από εκεί αφαιρέθηκαν κατά την Δ' Σταυροφορία και μεταφέρθηκαν στη Δύση.

Άννα¹⁷⁸, προικισμένη με το χάρισμα της προφητείας, η οποία βρισκόταν επίσης στο ναό για να υποδεχθεί κι εκείνη τον Χριστό αναγνωρίζοντάς τον ως Μεσσία.

Ο Μυτιληναίος, ο οποίος ασχολήθηκε με την γιορτή της 2^{ας} Φεβρουαρίου και στα Έμμετρα Συναξάρια του¹⁷⁹, γράφει αυτό το μικρό επίγραμμα, μόλις έξι στίχων, σε μέτρο δωδεκασύλλαβο, το οποίο εμφανίζει κάποιες ομοιότητες με ένα τετράστιχο, γραμμένο σε ιαμβικό μέτρο, του φιλοσόφου Νικήτα, που αναφέρεται επίσης στην Υπαπαντή¹⁸⁰. Μετά τη συνάντηση του Συμεώνος με το Θείο βρέφος, ο Μυτιληναίος, απευθυνόμενος στον πρεσβύτε, του λέει ότι μπορεί πλέον να φύγει από τη ζωή λύνοντας τους δεσμούς του με το φθαρτό του σώμα (*φθαρτοῦ λυθείς ἄπελθε συνδέσμου*, στ. 2). Ήταν άλλωστε μεγάλης ηλικίας και είχε πληρωθεί σ' αυτόν ο λόγος του Αγίου Πνεύματος, επομένως μπορούσε πλέον να αποχωρήσει από τον επίγειο κόσμο προς μία άλλη *ἄφθαρτον κατοικίαν* (στ. 3). Εδώ ο ποιητής εύστοχα επικεντρώνει στην αντίθεση μεταξύ του *φθαρτού (συνδέσμου)* και της *αφθάρτου (κατοικίας)*. Από τον τόπο εκείνο, όπου θα μεταβεί ο Συμεών, θα μπορεί από κοινού με τα άλλα δύο πρόσωπα της Αγίας Τριάδας, τον Θεό Πατέρα και τον Παράκλητο, δηλαδή το Άγιο Πνεύμα, να αντικρίζει τον Σωτήρα Χριστό, ο οποίος είναι για τον Πατέρα του Υιός και Λόγος και για τη μητέρα του Υιός και βρέφος (*κάκεϊ γὰρ οὗτος πατὴρ υἱὸς καὶ λόγος, / κἂν ὧδε μητρὸς υἱὸς ἐστὶ καὶ βρέφος*, στ. 5-6). Με ιδιαίτερα έξυπνο τρόπο, ο Μυτιληναίος, καταδεικνύει εδώ τις δύο φύσεις του Χριστού, τη θεϊκή και την ανθρώπινη.

Επίγραμμα 102) *Εἰς τὴν ἀπόκρεω*¹⁸¹.

Το επίγραμμα αναφέρεται στην Κυριακή της Απόκρεω¹⁸², ημέρα η οποία έχει καθιερωθεί ως η τελευταία της κρεοφαγίας, καθώς, μετά από αυτήν και στο

¹⁷⁸ Η Αγία Άννα γιορτάζει κι άλλη μία φορά μέσα στο έτος, στις 28 Αυγούστου.

¹⁷⁹ Follieri E. (1980) 396 και 159-160.

¹⁸⁰ Anastasi R.-Crimi C. (1983) 84 και Κομίνης Α. (1966) 142-143.

¹⁸¹ Για την κριτική έκδοση του επιγράμματος 102 βλ. De Groote M. (2012) 92. Πρβλ. Παράρτημα σελ. 170.

¹⁸² Στις Εκκλησίες διαβάζεται η περικοπή από το Ευαγγέλιο του Ματθαίου (κεφ. ιε', 31-46), που σχετίζεται με τη Δευτέρα Παρουσία και τη μέλλουσα κρίση. Ουσιαστικά πρόκειται για την υπόμνηση ενός γεγονότος που πρόκειται να συμβεί, κατά το οποίο απώτερος στόχος των

πλαίσιο της προετοιμασίας των πιστών για τον ερχομό του Πάσχα, τηρείται η νηστεία της μεγάλης Τεσσαρακοστής¹⁸³. Οι τρεις εβδομάδες πριν την έναρξη της νηστείας καλούνται περίοδος του Τριωδίου¹⁸⁴ και, με βάση τον εορτασμό του Πάσχα, αποτελούν κινητή εορτή. Στο μέσον του Τριωδίου τοποθετείται η εβδομάδα της Κρεατινής (ή της Κρεοφάγου), που απολήγει στην Κυριακή της Απόκρεω¹⁸⁵.

Ο Μυτιληναίος, αναφερόμενος στην ημέρα της απόκρεω, συνθέτει αυτό το τετράστιχο επίγραμμα, σε δωδεκασύλλαβο, προκειμένου να σχολιάσει την έναρξη της νηστείας (*μέλλεις άπαίρειν όψ<ον ήμῶν και κρέας>*, στ. 1), με τρόπο εύστοχο προβάλλοντας την προτίμηση των πιστών στην κατανάλωση, συχνά σε υπέρμετρο βαθμό(*πλέον τοῦ μετρίου*, στ. 4), κρέατος, το οποίο τώρα θα στερηθούν για ένα σημαντικό χρονικό διάστημα. Τώρα θα χάσουν την υπερβολική αυτή ευχαρίστηση, που εστιάζει ιδιαίτερα στην υλική απόλαυση.

Επίγραμμα 108) *Εἰς τὸν κατὰ τὸ πάσχα γ<ινόμενον> άσπασμόν*¹⁸⁶.

Το επίγραμμα αναφέρεται σε ένα βυζαντινό έθιμο, δημοφιλές στην Κωνσταντινούπολη, αλλά και ευρύτερα στον ορθόδοξο χριστιανικό κόσμο¹⁸⁷. Το έθιμο αυτό ονομάζεται «φιλί της αγάπης»¹⁸⁸ και λαμβάνει χώρα κατά την Κυριακή του Πάσχα και πιο συγκεκριμένα, κατά τον Εσπερινό της Αγάπης που αλλιώς καλείται και «Δεύτερη Ανάσταση»¹⁸⁹. Τόσο οι πιστοί όσο και οι ιερείς

πιστών χριστιανών είναι, μέσω του πνευματικού τους αγώνα, μέρος του οποίου είναι και η νηστεία, να κριθούν άξιοι της βασιλείας του Θεού.

¹⁸³ Η νηστεία αυτή αρχίζει την Καθαρά Δευτέρα και λήγει το μεγάλο Σάββατο. Πρόκειται για την αρχαιότερη και αυστηρότερη περίοδο νηστείας.

¹⁸⁴ Τριώδιο είναι οι τρεις εβδομάδες που προηγούνται της νηστείας του Πάσχα. Η πρώτη εβδομάδα καλείται *Προφωνή*, κατά την οποία προετοίμαζαν για την έναρξη της απόκρεω και ακολουθεί η Κρεατινή, κατά την οποία οι πιστοί δεν υπόκεινται σε κανένα θρησκευτικό περιορισμό, καθώς επιτρέπεται η κατάλυση κρέατος, ακόμη και την Τετάρτη και την Παρασκευή. Ακολουθεί η Τυρινή, που εισάγει σταδιακά τους πιστούς στη Μεγάλη νηστεία του Πάσχα, καθώς επιτρέπει τα γαλακτοκομικά, αλλά όχι την κατανάλωση κρέατος.

¹⁸⁵ Στη λατινική, αντίστοιχη λέξη για τον προσδιορισμό του όρου απόκρεω είναι το *carnevale*. Η λέξη *carnevale* προέρχεται από τις λέξεις *carne*, δηλαδή κρέας και *vale*, που σημαίνει περνάει.

¹⁸⁶ Για την κριτική έκδοση του επιγράμματος 108 βλ. De Groot M. (2012) 98. Πρβλ. Παράρτημα σελ. 170.

¹⁸⁷ Κουκουλές Φ. (1948) 10.

¹⁸⁸ Στο ίδιο έθιμο αναφέρεται και ο Θεόδωρος Πρόδρομος (12^{ος} αι.).

¹⁸⁹ Η *Δεύτερη Ανάσταση* ονομάζεται επίσης «Αγάπη», «Διπλανάσταση» (Κρήτη), «Αποκερασιά» (Μεσσηνία) κ.λπ. Βλ. Βαρβούνης (2018) 31.

ασπάζονται ο ένας τον άλλο δίνοντας ένα *φίλημα σύμβολον* (στ. 2)¹⁹⁰, καθώς μοιράζονται το χαρμόσυνο νέο της αναστάσιμης ελπίδας, μιας ελπίδας που διαδίδεται στα πέρατα του κόσμου, όπως μαρτυρά και η ανάγνωση, σε αρκετές γλώσσες, πέραν της ελληνικής, του Ευαγγελίου της ημέρας (Κατά Ιωάννην 20, 19-25). Η Ανάσταση του Κυρίου ενώνει το σύνολο των πιστών, οι οποίοι, χάριν της ημέρας, παραμερίζουν τυχόν διαφορές τους και συμφιλιώνονται (*τὸ πάσχα δεσμός ἐστὶν εἰρήνης μέγας, στ. 1*)¹⁹¹. Για να τονίσει αυτό ακριβώς το συμβολικό νόημα του ασπασμού ως δεσμού της ειρήνης, ο Μυτιληναίος συνθέτει το συγκεκριμένο δίστιχο σε δωδεκασύλλαβο.

Επίγραμμα 118) <-c. 25->¹⁹².

Για το πολύ μικρό επίγραμμα με τον αριθμό 118, που είναι ένα δίστιχο σε δωδεκασύλλαβο, ακρωτηριασμένο και ως προς τον τίτλο του και ως προς τον ένα από τους δύο στίχους του, εικασίες μόνο μπορούμε να κάνουμε. Δεν γνωρίζουμε ούτε ποιος είναι ο παραλήπτης του επιγράμματος ούτε γενικότερα ποιο ήταν το θέμα του. Μόνο το επίθετο *φιλέσπλαχνος*, ως θεολογικός όρος που αποδίδεται συνήθως στον Θεό ή στην Παναγία¹⁹³, μας οδηγεί στο επισφαλές βέβαια συμπέρασμα ότι ίσως το ποίημα απευθύνεται στο Σωτήρα Χριστό¹⁹⁴. Επίσης, αξίζει να σημειωθεί ότι ο ποιητής εδώ μιλά για ξεπέραςμα αυτής της φιλέσπλαχνης φύσης (*Νικᾶς σὺ σαυτοῦ τὴν φιλεύσπλαχνον φύσιν, στ. 1*).

Επίγραμμα 123) *Εἰς τὴν γέννησιν τοῦ Χριστοῦ*¹⁹⁵.

Το συγκεκριμένο επίγραμμα αναφέρεται στη γέννηση του Χριστού, η οποία γιορτάζεται από τη Χριστιανική Εκκλησία στις 25 Δεκεμβρίου κάθε έτους. Ο Μυτιληναίος, ξεκινώντας από το γεγονός της γέννησης του Χριστού, βρίσκει

¹⁹⁰ Η ορθόδοξη εκκλησία έχει διατηρήσει ως σήμερα το έθιμο του ασπασμού των πιστών.

¹⁹¹ ἦλθεν ὁ Ἰησοῦς καὶ ἔστη εἰς τὸ μέσον, καὶ λέγει αὐτοῖς· εἰρήνη ὑμῖν (Κατά Ιωάννην 20, 19).

¹⁹² Για την κριτική έκδοση του επιγράμματος 118 βλ. De Groote M. (2012) 114. Πρβλ. Παράρτημα σελ. 178.

¹⁹³ Lampe (1961) 1477.

¹⁹⁴ Anastasi R.-Crimi C. (1983) 158.

¹⁹⁵ Για την κριτική έκδοση του επιγράμματος 123 βλ. De Groote M. (2012) 121. Πρβλ. Παράρτημα σελ. 181.

την ευκαιρία να αναφερθεί στην επίσκεψη των ποιμένων στο θείο βρέφος και την προσκύνησή Του από αυτούς. Σχετικά αναφορά κάνει ο Ευαγγελιστής Λουκάς (2, 8-20), σύμφωνα με την αφήγηση του οποίου, ένας άγγελος εμφανίζεται στους βοσκούς για να φανερώσει σε αυτούς το χαρμόσυνο γεγονός της γέννησης του Θεανθρώπου. Ταυτόχρονα, εμφανίζονται άγγελοι που ψάλλουν έναν χαρμόσυνο ύμνο¹⁹⁶ δοξολογώντας τον Θεό. Έτσι, πρώτοι απ' όλους τους ανθρώπους, οι ποιμένες πληροφορούνται την παρουσία του Χριστού στη γη. Απλοί άνθρωποι, πηγαίνουν στη Βηθλεέμ και επισκέπτονται το βρέφος, καθιστώντας εαυτούς αυτόπτες μάρτυρες της ενσάρκωσης του Χριστού, που τους αποκαλύπτεται χάριν της άκρας ταπείνωσής τους. Μολονότι κανένας άλλος από τους τρεις Ευαγγελιστές δεν αναφέρει το συγκεκριμένο γεγονός, εντούτοις στο Κατά Ιωάννην Ευαγγέλιο (10, 11)¹⁹⁷ υπάρχει μνεία του Χριστού ως Καλού Ποιμένα¹⁹⁸ που θυσιάζει τη ζωή του για χάρη της ποιμνής του¹⁹⁹.

Στη χριστιανική αντίληψη συνδέεται άρρηκτα ο Χριστός, ποιμένας των πιστών, με τους ποιμένες εκείνους, οι οποίοι, με την εμφάνισή Του στη γη, έσπευσαν να Τον προσκυνήσουν. Αξιοποιώντας αυτή την αντίληψη, ο Μυτιληναίος κάνει ένα λεκτικό παιχνίδι χρησιμοποιώντας τις δύο εικόνες (Καλός Ποιμήν και ποιμένες της προσκύνησης)²⁰⁰ και μάλιστα, σ' ένα σχήμα κύκλου, βάζει ως πρώτη του επιγράμματός του τη λέξη *ποιμνής* και ως τελευταία τη λέξη *ποιμένες* (στ. 1 και 6 αντίστοιχα). Συνεχίζοντας το παιχνίδι με τις λέξεις, άριστος χειριστής του λόγου ο Μυτιληναίος, αξιοποιεί την έννοια της *ταπείνωσης*, υπονοώντας αφενός την άκρα ταπείνωση που έδειξε ο ίδιος ο

¹⁹⁶ *Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία* (Κατά Λουκά 2, 14)

¹⁹⁷ *ἐγὼ εἰμι ὁ ποιμὴν ὁ καλός. ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τίθεισιν ὑπὲρ τῶν προβάτων* (Κατά Ιωάννην 10, 11)

¹⁹⁸ Με την εικόνα του Καλού Ποιμένα συνδέεται από την αρχαία ελληνική μυθολογία και η μορφή του Ορφέα, ο οποίος, ως βοσκός βαστάζει λύρα και ημερεύει τα ζώα. Αντίστοιχα, ο Χριστός, επηρεασμένος από τον τρόπο απεικόνισης του Ορφέα, βαστάζει φλογέρα. Επιπλέον, ο Ορφέας είχε τη δύναμη, με τη μουσική του, να επαναφέρει τους ανθρώπους από τον κόσμο των νεκρών στη γη – γι' αυτό και συχνά απεικονίζεται στις κατακόμβες. Κι ο Χριστός επίσης, είναι Αυτός που μπορεί να αναστήσει τους νεκρούς και να σώσει τον κόσμο. Είναι εμφανές επομένως ότι ο Ορφέας αποτελεί το μοτίβο από το οποίο αντλεί η χριστιανική παράδοση για την απόδοση του Χριστού ως Καλού Ποιμένα. Βλ. σχετικά Κακριδής Ι. (1986) 170.

¹⁹⁹ Ο Ευαγγελιστής Ιωάννης αναφέρει: *ἐγὼ εἰμι ὁ ποιμὴν ὁ καλός. ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τίθεισιν ὑπὲρ τῶν προβάτων* (Κατά Ιωάννην 10, 11)

²⁰⁰ Ο ίδιος ο Μυτιληναίος έχει ξαναχρησιμοποιήσει το ίδιο λογοπαίγνιο, όπως χαρακτηριστικά σημειώνει ο Eustratiades S. (1960) 396. Επίσης, το ίδιο λογοπαίγνιο αξιοποιεί σε επίγραμμα του και ο Νικόλαος ο εξ Υδρούντος, ηγούμενος της μονής του Αγίου Νικολάου των Κασούλων στην Κ. Ιταλία, τον 13^ο αι. Βλ. σχετικά Anastasi R.-Crimi C. (1983) 164.

Κύριος με την ενσάρκωσή του για τη σωτηρία των ανθρώπων²⁰¹ καταδεικνύοντας αφετέρου την ταπεινότητα που διακρίνει τους βοσκούς που εμφανίστηκαν μπροστά σε Αυτόν και αξιώθηκαν να Τον αντικρίσουν (κατηξίωσας σῆς θέας, στ. 5). Σε έξι δωδεκασύλλαβους στίχους, ο ποιητής, με αριστοτεχνικό τρόπο, προβάλλει, μέσα από την εξιστόρηση της προσκύνησης, την ουσία της χριστιανικής πίστης, που δεν είναι άλλη από την ταπείνωση ως μέσο σωτηρίας.

Επίγραμμα 126) *Εἰς τὴν ἀνάληψιν*²⁰².

Το επίγραμμα είναι αφιερωμένο στη δεσποτική γιορτή της ανάληψης, μιας γιορτής κινητής, που αναφέρεται στο γεγονός εκείνο, όταν ο Χριστός, τριάντα εννιά ημέρες μετά την ανάσταση του, αφότου ευλόγησε τους μαθητές στο όρος των Ελαιών, *ἀνεφέρετο εἰς τὸν οὐρανόν* (Λουκάς 24, 51)²⁰³, αφήνοντας ρητή εντολή σε αυτούς να κηρύξουν το Ευαγγέλιο. Σχετική αναφορά στην ανάληψη βρίσκουμε και στον ευαγγελιστή Μάρκο (16, 15-20). Η συγκεκριμένη γιορτή σηματοδοτεί και την αρχή της Πεντηκοστής, τον ερχομό επομένως του Παρακλήτου, δηλαδή του Αγίου Πνεύματος, το οποίο έστειλε ο Χριστός στους μαθητές Του για να τους στηρίζει ψυχικά, ώστε να συνεχίσουν το έργο του επί της γης για τη σωτηρία των ανθρώπων. Με την ανάληψη τελειώνει η επίγεια παρουσία του Χριστού, ο οποίος όμως δεν εγκαταλείπει το ανθρώπινο γένος²⁰⁴. Ο τρόπος της αναχώρησής του Χριστού, μέσα σε πλήρη δόξα, επιβεβαιώνει για μια ακόμη φορά τη θεϊκή υπόστασή του και την αλήθεια των λόγων του.

Παρότι ο Μυτιληναίος δεν αναφέρεται στη συγκεκριμένη γιορτή στα έμμετρα συναξάρια του²⁰⁵, ενσωματώνει ένα πεντάστιχο σε δωδεκασύλλαβο μέσα στους *Στίχους Διαφόρους*, όπου αριστοτεχνικά παρουσιάζει τα τρία

²⁰¹ Προς Φιλιππησίους (2, 5-11), όπου παρουσιάζεται ο Χριστός ως πρότυπο ταπεινώσεως που έλαβε δούλου μορφήν και σχήματι εύρεθεις ως άνθρωπος έταπείνωσεν έαυτὸν γενόμενος ύπηκοος.

²⁰² Για την κριτική έκδοση του επιγράμματος 126 βλ. De Groot M. (2012) 122. Πρβλ. Παράρτημα σελ. 182.

²⁰³ *καὶ ἐγένετο ἐν τῷ εὐλόγειν αὐτὸν αὐτοὺς διέστη ἀπ' αὐτῶν καὶ ἀνεφέρετο εἰς τὸν οὐρανόν* (Λουκάς 24, 51)

²⁰⁴ Πρβλ. Ματθαίος (28, 20): *ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος.*

²⁰⁵ Folieri E. (1980) 60.

επίπεδα του κόσμου, ξεκινώντας από αυτό της γης, το οποίο, αφού έχει άριστα διευθετηθεί από τον Χριστό, παρουσιάζεται ως ο τόπος αναχώρησής του, προκειμένου να κατευθυνθεί στον Άδη, για να λυτρώσει τις ψυχές των νεκρών, και από εκεί να ανέλθει στον ουρανό και να εισέλθει στον Παράδεισο. Έχοντας ως αφετηρία την απολύτως φυσική αντίθεση γης – ουρανού, ο Μυτιληναίος, επηρεασμένος και από την χριστιανική παράδοση, προχωράει ακόμη περισσότερο, παρουσιάζοντας την κάθοδο του Χριστού, εκπροσώπου του καλού, στον κάτω κόσμο, και την αναμέτρησή του με το κακό, από την οποία θα εξέλθει νικητής και θα μεταφέρει στον ουράνιο πατέρα του, για να τα δείξει, τα λάφυρα του από τη νικηφόρα μάχη. Η αναφορά σε λάφυρα που θα έχουν στη διάθεση τους, για να τα διαμοιράσουν οι δίκαιοι, συναντάται ήδη από την Παλαιά Διαθήκη²⁰⁶, ακριβώς όπως εδώ έχει μαζί του λάφυρα ο Κύριος. Ουσιαστικά στο επίγραμμα αυτό, ο ποιητής υπαινίσσεται έναν αγώνα μεταξύ του Χριστού και του διαβόλου, στον οποίο αναδεικνύεται νικητής ο Χριστός. Έξυπνα δίνεται με μια αντίθεση στους στίχους 2 και 3 του ποιήματος (*ἄδου ἤδη τὰς πύλας κλείσας κάτω/πύλας ἀνέρχῃ νῦν ἀνοίξαι τοῦ πόλου*), το κλείσιμο από τη μια των θυρών του Άδη και το άνοιγμα από την άλλη των θυρών του παραδείσου. Επίσης, η αναφορά στην κάθοδο του Χριστού στον κάτω κόσμο αντλείται από τα απόκρυφα ευαγγέλια²⁰⁷, όπου αναφέρεται ότι ο Χριστός, κλείνοντας τις πύλες του κάτω κόσμου, τον διαχώρισε από την υπόλοιπη πλάση, παραδίνοντάς τον στην φροντίδα του διαβόλου και κατόπιν έφυγε μαζί με τους απελευθερωμένους νεκρούς.

3. Επιγράμματα αφιερωμένα σε ιερά πρόσωπα, αγίους, μάρτυρες και Βιβλικές μορφές

Α'. Εισαγωγικές επισημάνσεις

Η κατηγορία αυτή περιλαμβάνει όσα επιγράμματα αναφέρονται σε Αγίους της Εκκλησίας²⁰⁸ και σε ιερές μορφές των Γραφών, τόσο της Παλαιάς

²⁰⁶ Πρβλ. Ησαΐας 53, 11: *δικαιῶσαι δίκαιον εὔ δουλεύοντα πολλοῖς, καὶ τὰς ἀμαρτίας αὐτῶν αὐτὸς ἀνοίσει.*

²⁰⁷ Tischendorf (1851) 323-332.

²⁰⁸ Οι Άγιοι εντάσσονται σε ομάδες (χορείες) καθορισμένες από την Εκκλησία. Έτσι έχουμε τους δικαίους, τους προφήτες, τους αποστόλους, τους αποστολικούς πατέρες, τους ισαποστόλους,

όσο και της Καινής Διαθήκης²⁰⁹. Ο Χριστοφόρος Μυτιληναίος, ο ποιητής που αφιέρωσε σε κάθε Άγιο του βυζαντινού εορτολογίου μονόστιχα και δίστιχα συναξαριακά επιγράμματα, δεν θα ήταν δυνατόν να μην περιλάβει στους *Στίχους Διαφόρους* δημιουργίες που εξυμνούν τα ιερά πρόσωπα της Εκκλησίας. Αντικείμενο των επιγραμμάτων της κατηγορίας είναι τα γεγονότα και οι πράξεις που αφορούν στη ζωή των αγίων μορφών, στο είδος της άσκησής τους ή/και στο μαρτυρικό τους τέλος και εν τέλει στην ημερομηνία εορτασμού της μνήμης τους –αλλά και σε γεγονότα που συνέβησαν κατά τη διάρκεια των εορτασμών τους. Επίσης, ορισμένα επιγράμματα μπορεί να αναφέρονται στη διδασκαλία των ιερών αυτών προσώπων, αλλά και στο παράδειγμα προς μίμηση που προσφέρει ο τρόπος της ζωής τους. Στην παρούσα κατηγορία δεν συμπεριλήφθηκαν επιγράμματα με αναφορές στις άγιες μορφές του Χριστού και της Παναγίας –αυτά αναλύθηκαν στην προηγούμενη κατηγορία.

Σε ό,τι αφορά, πάντως, τους Αγίους, οι μορφές που αναφέρονται στα επιγράμματα του Μυτιληναίου είναι οι ακόλουθες: ο Άγιος Συμεών (επίγρ. 5), ο Άγιος Διονύσιος (επιγρ. 86), ο Άγιος Ιακώβ ο Πέρσης (επιγρ. 121), οι Άγιοι Απόστολοι (επιγρ. 128), οι Άγιοι Μαρκιανός και Μαρτύριος (επιγρ. 136), τα Άγια Νήπια (επιγρ. 139), ο Άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος (επίγρ. 141), ο Άγιος Βονιφάτιος (επίγρ. 144). Επίσης, άλλες ιερές μορφές, που συναντούμε στην Αγία Γραφή και οι οποίες εντοπίζονται στη Συλλογή του Μυτιληναίου είναι: ο Ησαΐας (επίγρ. 26), ο Ιώβ (επιγρ. 46), ο Ιωάννης ο Πρόδρομος (επιγρ. 74, 113) κι ο Λάζαρος (επιγρ. 80). Ειδικά για τον Ιωάννη τον Πρόδρομο, δέον να αναφερθεί ότι είναι το πρόσωπο που βρίσκεται στο μεταίχμιο μεταξύ Παλαιάς και Καινής Διαθήκης. Στην ίδια κατηγορία έχει ενταχθεί κι ένα επίγραμμα που δεν αναφέρεται σε κάποια συγκεκριμένη ιερή μορφή, αλλά στο σύνολο των Αγίων όλου του έτους κι αυτό είναι το επίγραμμα υπ' αριθμόν 83. Μνεία οφείλουμε να κάνουμε και στο επίγραμμα 124, που αφορά στην αρχιμηνιά, την πρώτη ημέρας του χρόνου, το οποίο, λόγω φθοράς, είναι δυσσερμήνευτο.

τους (μεγάλο-, ιερο-, νέο-) μάρτυρες, τους οσίους, τις οσιοπαρθένες, τους ομολογητές, τους απολογητές, τους πατέρες της Εκκλησίας, τους θεολόγους.

²⁰⁹ Αρκετές χιλιάδες είναι στο σύνολό τους τα επιγράμματα που αναφέρονται σε ιερά πρόσωπα της Εκκλησίας, τα οποία συνέθεσαν, πέρα του Μυτιληναίου, και άλλοι πνευματικοί άνδρες του Βυζαντίου, όπως για παράδειγμα, ο Θεόδωρος Πρόδρομος. Βλ. σχετ. Κομίνης Α. (1966) 26-28.

Β'. Ανάλυση επιγραμμάτων

Επίγραμμα 5) *Εἰς τὸν ἅγιον Συμεὼν τὸν στυλίτην*²¹⁰.

Το επίγραμμα υπ' αριθμόν 5 είναι αφιερωμένο στον Άγιο Συμεών τον Στυλίτη, η μνήμη του οποίου εορτάζεται την 1^η Σεπτεμβρίου κάθε έτους²¹¹. Ο Άγιος έζησε τον 5^ο αι. στην περιοχή της Κιλικίας²¹². Η πρόθεση του ήταν να «πλησιάσει τον Θεό», πράγμα που εκδηλώθηκε με την ανάβαση και παραμονή του σε έναν ψηλό στύλο, όπου και έζησε επί περίπου τέσσερις δεκαετίες. Επινόησε έτσι έναν νέο τρόπο άσκησης προκειμένου να πετύχει έναν πιο ησυχαστικό τρόπο ζωής. Μετά την κοίμηση του Αγίου Συμεώνος, στο σημείο όπου βρισκόταν ο στύλος, χτίσθηκαν τέσσερις μεγάλες βασιλικές σχηματίζοντας σταυρό και περικλείοντάς τον. Το συγκρότημα αυτό αποτέλεσε τόπο προσκύνησης των πιστών της Ορθόδοξης Ανατολικής Εκκλησίας. Στην εικονογραφία, ο Άγιος Συμεών απεικονίζεται πάντοτε πάνω σε αυτό το στύλο – σύμβολο του ασκητισμού, που του έδωσε και το χαρακτηριστικό προσωνύμιο «στυλίτης»²¹³. Επίσης, τον συναντάμε με την ονομασία «ο πρεσβύτερος», προκειμένου να καταδειχθεί ότι αυτός είναι ο αρχαιότερος, ο πρώτος, από τους στυλίτες μοναχούς²¹⁴. Για τη ζωή του πληροφορούμαστε από σύγχρονες του πηγές, οι οποίες παραθέτουν μαρτυρίες που ταυτίζονται μεταξύ τους: Ο επίσκοπος Θεοδώρητος Κύρου στο έργο του «Φιλόθεος Ιστορία» γράφει γι' αυτόν αμέσως πριν το θάνατό του, ενώ ο μαθητής του μοναχός Αντώνιος συγγράφει τον βίο του μετά την κοίμησή του²¹⁵.

Το επίγραμμα του Μυτιληναίου που αναφέρεται στον Άγιο Συμεών αποτελείται από τέσσερις δωδεκασύλλαβους στίχους και απηχεί στο έπακρον

²¹⁰ Για την κριτική έκδοση του επιγράμματος 5 βλ. De Groote M. (2012) 6. Πρβλ. Παράρτημα σελ. 146.

²¹¹ Την ίδια ημερομηνία (1^η Σεπτεμβρίου) εορτάζονται σε τοπικό επίπεδο στη Λέσβο και άλλοι «στυλίτες» - μιμητές του τρόπου ζωής του Συμεώνος, ο Άγιος Συμεών ο νέος (θαυμαστορείτης) και ο Συμεών ο Στυλίτης ο Λέσβιος. Σχετικά βλ. Σκάλτσης Π. (2011) 12.

²¹² Ο Άγιος Συμεών είχε γεννηθεί στην πόλη Σεσάν της Κιλικίας γύρω στα 389/390 και πέθανε στα 459 μΧ.

²¹³ Anastasi R.-Crimi C. (1983) 52.

²¹⁴ Επίσης, ονομάζεται και «ὁ ἐν τῇ μάνδρα», επειδή, προτού ανέβει στον στύλο, περιόρισε τον εαυτό του σε έναν περίβολο, μία κυκλική μάντρα πάνω σε ψηλό λόφο, που οριζόταν από μία αλυσίδα και εκεί παρέμενε ζώντας ασκητικά.

²¹⁵ Περισσότερες πληροφορίες για το βίο του Αγίου Συμεώνος βλ. Σκάλτσης Π. (2011) 11-14 και Φουντούλης Ι. (1992) 223-227.

τις χριστιανικές αντιλήψεις της Εκκλησίας. Για τον Άγιο Συμεών έχουν γραφθεί επίσης και τρία τροπάρια που έχουν αντίστοιχο θέμα με τους στίχους του Μυτιληναίου. Τα τροπάρια αυτά ψάλλονται στον εσπερινό ανήμερα της γιορτής του Αγίου. Με την προβολή του ασκητικού τρόπου ζωής του, καταβάλλεται προσπάθεια να ενδυναμωθεί η πίστη των Χριστιανών, ώστε να μιμηθούν το πρότυπό τους, προσεγγίζοντας τον Χριστό. Ο Συμεών είναι αυτός, όπως αναφέρεται στα τροπάρια του, που εφηύρε την *καλήν κλίμακα*, τον στύλο, χάρη στον οποίο ανήλθε *στὰ ὕψη τῆς θείας ζωῆς*. Χάρη στην υπεράνθρωπη άσκηση του, τη συνεχή προσευχή του και τον οσιακό του βίο, ο Συμεών πέτυχε να εξαφανίσει τον πειρασμό των παθών κατακτώντας τη Θεία Χάρη. Ο Άγιος έγινε αρνητής του τρόπου ζωής του κόσμου και, μοχθώντας για τον Χριστό, ενώθηκε μαζί του, σταυρώνοντας τα πάθη του. Είναι εμφανής λοιπόν, ο παραλληλισμός που επιχειρεί ο Μυτιληναίος μεταξύ του Αγίου Συμεώνος και του Χριστού προκειμένου να δείξει στους πιστούς τον τρόπο προσέγγισης του Θείου. Καθώς ο Άγιος πέτυχε, με τη χάρη του Θεού, να ομοιωθεί με Αυτόν, κατέστη αυτόματα ανώτερος των αγγέλων (στ. 4: *δείξας ἑαυτὸν βελτίω τῶν ἀγγέλων*). Η σύγκριση ενός ανθρώπου με τη φύση των αγγέλων δεν μας προκαλεί έκπληξη, καθώς και στον 8^ο ψαλμό του Δαβίδ συναντάμε σχετική αναφορά, με τη διαφορά ότι σε εκείνη την περίπτωση ο Δαβίδ λέγει πως ο Θεϊός Λόγος τοποθέτησε τον άνθρωπο λίγο χαμηλότερα από τους αγγέλους. Ξεκινώντας από το λόγο αυτό ο Μυτιληναίος (στ. 1-2: *Παρ' ἀγγέλους τί μικρόν.../ἄνθρωπον ἡλάττωσας...*), καταλήγει στην έμπρακτη διάψευσή του από τον Συμεών.

Επίγραμμα 26) *<Εἷς> τὸν Ἐζεκιάν περὶ τῆς προσθήκης τῆς ζωῆς αὐτοῦ. <ἡρωϊκά.>*²¹⁶.

Το δίστιχο επίγραμμα 26, συνθεμένο σε εξάμετρο, αναφέρεται σ' ένα θαυμαστό γεγονός, που μας είναι γνωστό από τις Γραφές. Συγκεκριμένα, στο 12^ο βιβλίο της Παλαιάς Διαθήκης, το Δ' Βασιλειών (20, 1-11)²¹⁷, γίνεται αναφορά

²¹⁶ Για την κριτική έκδοση του επιγράμματος 26 βλ. De Groote M. (2012) 23. Πρβλ. Παράρτημα σελ. 150.

²¹⁷ Το Δ' Βασιλειών κατατάσσεται στα «Ιστορικά Βιβλία» της Παλαιάς Διαθήκης καλύπτοντας μέρος της ιστορίας του Ισραηλιτικού λαού και των βασιλειών του Ισραήλ.

στην δεκαπενταετή παράταση ζωής που έδωσε ο Θεός στον βασιλιά του Ισραήλ Εζεκία. Το θεϊκό δώρο δόθηκε σ' αυτόν μετά από παρέμβαση του προφήτη Ησαΐα και χάρη στα δάκρυα που έχυσε ο ίδιος ο Ισραηλίτης βασιλιάς. Προκειμένου μάλιστα να πειστεί ο Εζεκίας ότι εισακούστηκε η προσευχή του από τον Θεό, ζήτησε από τον προφήτη να Τον παρακαλέσει, ώστε να στείλει ένα θεϊκό σημάδι. Η σκιά ενός ηλιακού ρολογιού θα έπρεπε να στραφεί θαυματουργικά είτε δέκα βαθμούς μπροστά είτε δέκα βαθμούς πίσω. Μάλιστα προκρίθηκε ως ισχυρότερη απόδειξη της παντοδυναμίας του Θεού η δεύτερη περίπτωση, η στροφή προς τα πίσω, κίνηση που υποδηλώνει άλλωστε και την αντιστροφή της πορείας του ταξιδιού του Εζεκία, αλλά και τη θεραπεία του.

Επίγραμμα 46) *Εἰς τὸν Ἰώβ. ἠρωελεγεῖα*²¹⁸.

Το επίγραμμα 46 παρουσιάζει συνοπτικά τη ζωή του Ιώβ. Πρόκειται για μια μορφή της Παλαιάς Διαθήκης, έμπλης αρετών και συνώνυμης με την καρτερία και την υπομονή²¹⁹. Στη ζωή του, αλλά και στις δοκιμασίες που πέρασε, ως αποτέλεσμα του πειρασμού του διαβόλου σε αυτόν, αναφέρεται το ομώνυμο βιβλίο της Παλαιάς Διαθήκης²²⁰. Ο Ιώβ υπήρξε προφήτης με ευτυχισμένη ζωή, χάρη στις πλούσιες δωρεές του Θεού, τον οποίο δεν έπαψε να δοξολογεί, ακόμα κι όταν στερήθηκε κάθε αγαθό. Αντίθετα, παρέμεινε ακλόνητος στην πίστη του και αποδέχθηκε δίχως διαμαρτυρία κάθε βάσανο της ζωής²²¹. Μετά την παρέλευση επτά χρόνων, μεστών δοκιμασιών και κακουχιών, ο Ιώβ ανταμείφθηκε από τον Θεό, ανακτώντας ό,τι είχε στερηθεί νωρίτερα. Το τέλος της ζωής του ήρθε πάρα πολλά χρόνια μετά, όταν έφθασε στην ηλικία των

²¹⁸ Για την κριτική έκδοση του επιγράμματος 46 βλ. De Groote M. (2012) 43. Πρβλ. Παράρτημα σελ. 156.

²¹⁹ Εξαιτίας της παροιμιώδους καρτερικότητας του Ιώβ, ακόμη και σήμερα ακούμε τη φράση *ιώβειος υπομονή*.

²²⁰ Για τον δίκαιο Ιώβ γίνεται κάποια αναφορά και στο βιβλίο Ιεζεκιήλ (14, 20), καθώς, όπως σημειώνεται, μόνο τρεις, ο Νώε, ο Δανιήλ και ο Ιώβ, θα μπορούσαν να σωθούν, αν κάποτε η γη αφανιζόταν, εξαιτίας της δικαιοσύνης τους.

²²¹ Θρηνώντας ο Ιώβ *ἔρρηξε τὰ ἱμάτια αὐτοῦ καὶ ἐκείρατο τὴν κώμην τῆς κεφαλῆς καὶ πεσὼν χαμαὶ προσεκύνησε τῷ Κυρίῳ καὶ εἶπεν· αὐτὸς γυμνὸς ἐξῆλθον ἐκ κοιλίας μητρὸς μου, γυμνὸς καὶ ἀπελεύσομαι ἐκεῖ· ὁ Κύριος ἔδωκεν, ὁ Κύριος ἀφείλατο· ὡς τῷ Κυρίῳ ἔδοξεν, οὕτω καὶ ἐγένετο· εἴη τὸ ὄνομα Κυρίου εὐλογημένον εἰς τοὺς αἰῶνας* (Ιωβ 1, 20-21).

248 χρόνων²²². Στην Καινή Διαθήκη, ο Ιώβ αποτελεί «προεικόνιση» του *Πάσχοντος Χριστού*, που δεν κάμφθηκε στον αγώνα του, αλλά πορεύτηκε προς την αιώνια βασιλεία. Η Ορθόδοξη Εκκλησία τιμά τον προφήτη Ιώβ στις 6 Μαΐου κάθε έτους.

Προς τιμήν του *πολύαθλου Ιώβ* ο Μυτιληναίος γράφει αυτό το τετράστιχο ποίημα σε ελεγειακό μέτρο (δακτυλικό εξάμετρο και δακτυλικό πεντάμετρο ανά στίχο)²²³ και σε γλώσσα ομηρική, που ανταποκρίνεται στο χαρακτήρα του επιγράμματος, προκειμένου να αποδώσει με μεγαλοπρέπεια το μέγεθος της αρετής του Ιώβ. Επίσης, στα Συναξάρια του ποιητή, συναντούμε ανάλογα επίθετα που του αποδίδονται, όπως και στη βυζαντινή υμνογραφία γενικότερα²²⁴.

Ξεκινώντας από την περίφημη φράση *Μηδένα πρό τοῦ τέλους μακάριζε, που είπε ο αρχαίος Σόλων στο βασιλιά της Λυδίας Κροίσο* (Ηροδότου Ιστορία, Κλειώ 1, 46-51), ο Ιώβ πραγματώνει τον άνθρωπο που αρχικά είχε τα πάντα, έπειτα έχασε τα πάντα, αλλά στη συνέχεια τ' απόκτησε εκ νέου και εν τέλει πέθανε ευτυχισμένος²²⁵, κερδίζοντας τη σωτηρία, αρνούμενος να αγανακτήσει προς τον Θεό, παρά τις επίμονες προσπάθειες και τους δοκιμασίες που του έβαζε ο διάβολος. Δεν είναι τυχαίο άλλωστε το γεγονός ότι συχνά ο Θεός επιτρέπει να έχουν πειρασμούς οι άγιοι και να υπόκεινται σε δοκιμασίες, ώστε να δοκιμάζεται αφενός η πίστη τους και αφετέρου να καθίστανται αυτοί πρότυπα για τους υπόλοιπους ανθρώπους, αφυπνίζοντάς τους στην εν Χριστώ ζωή.

Ως προς τη δομή του τετράστιχου, θα λέγαμε ότι επιμερίζεται σε δύο δίστιχα. Στο πρώτο δίστιχο, ο Μυτιληναίος ουσιαστικά περιγράφει, με πολύ αδρές γραμμές, τη ζωή του Ιώβ, κάνοντας μία χρονική διαβάθμιση (*τὰ πρῶτα - τὰ δε μέσα - ὕστατά δε*) των φάσεων που σημάδεψαν το βίο του. Στο δεύτερο δίστιχο, ο ποιητής μας παραθέτει το συμπέρασμα, στο οποίο καταλήγει λέγοντας ότι, αφού η αρχή και το τέλος της ζωής του Ιώβ ήταν ευτυχισμένα, και μόνο το ενδιάμεσο του βίου του πονεμένο, άρα ήταν τελικά κι όλη του η ζωή

²²² ... ἔζησε δὲ Ἰώβ μετὰ τὴν πληγὴν ἔτη ἑκατὸν ἑβδομήκοντα, τὰ δὲ πάντα ἔτη ἔζησε διακόσια τεσσαράκοντα· καὶ εἶδεν Ἰώβ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ καὶ τοὺς υἱοὺς τῶν υἰῶν αὐτοῦ, τετάρτην γενεάν (Ἰώβ 42, 16).

²²³ Τρία είναι τα επιγράμματα που ο Μυτιληναίος έγραψε σε ελεγειακό δίστιχο, το συγκεκριμένο (επ. 46) και το 57 και 83. Βλ. σχετ. Μονιού Δ. (2017) 141, υποσ. 157. Για τη χρήση του ελεγειακού μέτρου στο Βυζάντιο βλ. Κομίνης Αθ. (1966) 97-100.

²²⁴ Follieri E. (1980) 267.

²²⁵ Βλ. σχετ. και Anastasi R.-Crimi C. (1983) 91.

ευτυχισμένη (έσθλα δ' ἅπαντα μάλιστα, ἐπεὶ γε τὰ ὕστατα ἐσθλά, στ. 3). Το καλό τέλος δείχνει την καλή εξέλιξη των πραγμάτων. Μαζί, τα δύο δίστιχα συμπυκνώνουν την ορθόδοξη κοσμοθεωρία και αναδεικνύουν ως πρότυπο ζωής τον άνθρωπο που αγωνίζεται, ακριβώς όπως ο Ιώβ, που αναδείχθηκε σε ζωντανή στήλη καρτερίης.

Επιπλέον, η τελευταία λέξη του επιγράμματος που αναφέρεται στον Ιώβ, το επίθετο *πολύτλας*, μας παραπάμπει απευθείας στον Όμηρο, καθώς το συναντούμε ως τυπικά αποδιδόμενο στον Οδυσσέα²²⁶, που υπήρξε κατά την αρχαιότητα πρότυπο αγωνιστικότητας, καθώς είχε κι αυτός υποστεί πολλά και κακοπαθήσει πολύ. Σε αντιστοιχία προς τον αρχαίο ήρωα της Οδύσσειας, βρίσκουμε εδώ τον πολύπαθο Ιώβ ως πρότυπο του άκαμπτου αγωνιστή της ζωής²²⁷.

Επίγραμμα 74) *Εἰς τὸν Ἡρώδη περὶ τῆς τιμίας κάρας τοῦ Προδρόμου*²²⁸.

Επίγραμμα σε δωδεκασύλλαβο που αναφέρεται στην Αποτομή της Τιμίας Κεφαλής του Αγίου Ιωάννη. Ως ημέρα ενθύμησης του γεγονότος έχει οριστεί από την Ορθόδοξη Εκκλησία η 29^η Αυγούστου κάθε έτους²²⁹. Ο Ιωάννης, σημαντική μορφή των Γραφών²³⁰, Προφήτης κατά την Παλαιά Διαθήκη²³¹ και Πρόδρομος κατά την Καινή²³², προσπάθησε, με τη διδασκαλία του, να αφυπνίσει τον κόσμο και να τον προετοιμάσει για τον ερχομό του Χριστού. Όσοι τον άκουγαν και έθεταν τέρμα στις ανηθικότητες του βίου τους, τους βάπτιζε στον Ιορδάνη

²²⁶ τὸν δ' αὖτε προσέειπε πολύτλας δῖος Ὀδυσσεύς (Ιλιάδα θ, στ. 7)

²²⁷ Anastasi R.-Crimi C. (1983) 91.

²²⁸ Για την κριτική έκδοση του επιγράμματος 74 βλ. De Groot M. (2012) 68. Πρβλ. Παράρτημα σελ. 162.

²²⁹ Ο Ιωάννης ο Πρόδρομος θεωρείται από τους Ορθοδόξους ως η σημαντικότερη μορφή μετά την Παναγία και η εικόνα του τοποθετείται στο τέμπλο των ναών πλάι στον Χριστό. Απεικονίζεται με φτερά γιατί, μετά τη Δευτέρα Παρουσία, θα αντικαταστήσει τον έκπτωτο Εωσφόρο. Σε αυτόν είναι αφιερωμένες, πέραν της 29^{ης} Αυγούστου και άλλες ημέρες του έτους: Η 7^η Ιανουαρίου, η 24^η Φεβρουαρίου, η 25^η Μαΐου, η 24^η Ιουνίου, η 23^η Σεπτεμβρίου. Συνολικά, τιμάται έξι φορές τον χρόνο.

²³⁰ Στην πραγματικότητα ο Ιωάννης ο Πρόδρομος βρίσκεται στο μεταίχμιο μεταξύ της Παλαιάς και της Καινής Διαθήκης.

²³¹ Ο Προφήτης Μαλαχίας (3, 1) αναφέρεται στον Πρόδρομο με τα εξής λόγια: «Ἴδου ἐγὼ ἐξαποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου, καὶ ἐπιβλέψεται ὁδὸν πρὸ προσώπου μου».

²³² Κατά Λουκάν (1, 76): *Καὶ σύ, παιδίον, προφήτης ὑψίστου κληθήσῃ· προπορεύσῃ γὰρ πρὸ προσώπου Κυρίου ἐτοιμάσαι ὁδοὺς αὐτοῦ.*

ποταμό²³³. Με το κήρυγμα του όμως, όπως ήταν φυσικό, ενόχλησε πολλούς, κυρίως επειδή καταδείκνυε την αμαρτωλότητα των ανθρώπων της εποχής. Ο Πρόδρομος δε δίστασε να κρίνει ακόμη και τον Τετράρχη της Γαλιλαίας Ηρώδη Αντίπα, κατηγορώντας τον μπροστά στο λαό για την άνομη σχέση που διατηρούσε με τη γυναίκα του αδερφού του, την Ηρωδιάδα. Τιμωρήθηκε από τον Ηρώδη, αρχικά με φυλάκιση και τελικά με αποκεφαλισμό, μετά από σχετική υπόσχεση που έδωσε ο ίδιος ο Τετράρχης στην κόρη του, Σαλώμη την Γ', εξαιτίας ενός χορού που έλαβε χώρα στον εορτασμό των γενεθλίων του. Το κεφάλι του Προδρόμου παραδόθηκε στη Σαλώμη μέσα σ' ένα πινάκιο²³⁴.

Χρησιμοποιώντας ως αφορμή το γεγονός της αποτομής της κεφαλής του Προδρόμου, ο Μυτιληναίος γράφει το επίγραμμα 74, το οποίο, ενώ, βάσει του τίτλου του, φαίνεται να είναι αφιερωμένο στον Ηρώδη, εν τούτοις ο σκοπός που γράφθηκε είναι για να εγκωμιάσει τον Πρόδρομο. Αντιδιαστέλλονται έτσι οι δύο χαρακτήρες και διαφαίνεται εντονότερα, μέσα από τις πράξεις τους, η ποιοτική διαφορά μεταξύ τους. Μέσα από αυτή τη διαφοροποίηση, ο ποιητής πετυχαίνει να εξυψώσει ακόμη περισσότερο τον Ιωάννη, ενώ αντίθετα, ο Ηρώδης φαίνεται σαφώς κατώτερος των περιστάσεων και ελέγχεται για την αδυναμία του, καταδεικνύοντας έτσι με ευκρίνεια τον τρόπο με τον οποίο τα ανθρώπινα πάθη οδηγούν στην απώλεια της ψυχής και της ουράνιας βασιλείας, που αναδεικνύεται ως η κύρια έννοια του επιγράμματος. Από την άλλη πλευρά, η αγιότητα του Προδρόμου λάμπει, καθώς προσέφερε μεγάλη δωρεά στο ανθρώπινο γένος, δίνοντας δείγμα γραφής πώς ο άνθρωπος μπορεί να κερδίσει την ουράνια βασιλεία. Σημαντική στο ποίημα είναι η λέξη «υπόσχεσις», η οποία επαναλαμβάνεται τρεις φορές (στ. 1, 3, 10), υπερτονισμένη ακριβώς για να ελεγχθεί ο Ηρώδης, που τελικά έδωσε πολύ περισσότερα από όσα αρχικά είχε υποσχεθεί (*πλέον δίδωσ*, στ. 3), παρέδωσε δηλαδή, αντί του μισού του βασιλείου, δύναμη αντάξια ακόμη και της ουράνιας βασιλείας (*αντάξιον βασιλείας πόλου*, στ. 6). Το *σεβαστό δώρον*, η κάρα του Προδρόμου που παρέδωσε στη Σαλώμη,

²³³ Κατά Λουκάν (3,3): *Ο Ιωάννης ἦλθεν εἰς πᾶσαν τὴν περίχωρον τοῦ Ἰορδάνου κηρύσσων βάπτισμα μετανοίας εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν.*

²³⁴ Ο Νικηφόρος Κάλλιστος Ξανθόπουλος (14^{ος} αι.) μας πληροφορεί στη χρονογραφία του για το θάνατο της Σαλώμης, αντίστοιχο με τον τρόπο που είχε επιλέξει η ίδια για το θάνατο του Προδρόμου, δηλ. με αποκεφαλισμό. Καθώς η Σαλώμη προσπαθούσε να περάσει ένα παγωμένο ποτάμι, έσπασε ο πάγος και της έκοψε το κεφάλι.

δεν ήταν εκπλήρωση της υπόσχεσής του, αλλά αντίθετα τον αποδείκνυε ψεύτη και καταπατητή του όρκου του (*πληρῶν τὸν ὄρκον τοιγαροῦν ψεύδη πλέον*·, στ. 8).

Επίγραμμα 80) *Εἰς τὸν ἅγιον Λάζαρον τὸν τοῦ Χριστοῦ φίλον διὰ τὴν σιωπὴν τῶν ἐκεῖθεν*²³⁵.

Ο Λάζαρος ήταν στενός φίλος του Χριστού. Σύμφωνα με τα Ιερά Ευαγγέλια, οι αδερφές του Λαζάρου, Μάρθα και Μαρία, είχαν προσφέρει πολλές φορές τη φιλοξενία τους στον Ιησού (Λουκ. 10,38-40 και Ιω. 12,1-3), στην πόλη της Βηθανίας όπου έμεναν. Οι δύο αδερφές ήταν αυτές που ειδοποίησαν τον Χριστό για την ασθένεια του Λαζάρου, εξαιτίας της οποίας και πέθανε (Ιω. 11,3)²³⁶. Μετά την παρέλευση τεσσάρων ημερών από την ταφή του (Ιω. 11,39)²³⁷, ο Χριστός ανέστησε θαυματουργικά τον Λάζαρο με αποτέλεσμα πλήθος λαού να πιστέψει σε Αυτόν, γεγονός που εξόργισε τους Αρχιερείς των Ιουδαίων και τους Φαρισαίους.

Το επίγραμμα 80 αναφέρεται σ' αυτό ακριβώς το γεγονός, της παραμονής του σώματος του Λαζάρου μέσα στον τάφο και σε όσα θαυμαστά αυτός είδε με τα μάτια της ψυχής του, όσο κειτόταν νεκρός. Γραμμένο σε δωδεκασύλλαβο, το επίγραμμα επιδιώκει να υπογραμμίσει αφενός τη στενή φιλική σχέση του Χριστού με τον Λάζαρο (*Λάζαρε, Χριστοῦ φίλε*, στ. 2 και *ὄντως ἀληθῆς τυγχάνων Χριστοῦ φίλος*, στ. 7) αφετέρου τη σιωπή του τελευταίου μπροστά σε ό,τι αντίκρισε απ' όσα συμβαίνουν στους νεκρούς (*εἰπόντι μηδὲν τῶν ἐκεῖθεν μηδὲν*, στ. 6). Τα δύο θέματα, η ανθρώπινη φιλία και η σιωπή του αναστημένου συμπλέκονται στο επίγραμμα²³⁸ και μάλιστα προβάλλεται emphaticά το γεγονός ότι ο Λάζαρος κράτησε μυστικά όσα είδε στον άλλο κόσμο ως εκδήλωση ευγνωμοσύνης για την Ανάστασή του (*καὶ τίς χάρις σοι τῆς ἐγέρσεως χάριν*, στ. 5). Ως φίλος του Χριστού, ο Λάζαρος σιώπησε για όσα Εκείνος δεν ήθελε να αποκαλυφθούν. Αξίζει να σημειωθεί ο τρόπος που ανοίγει

²³⁵ Για την κριτική έκδοση του επιγράμματος 80 βλ. De Groote M. (2012) 76. Πρβλ. Παράρτημα σελ. 166.

²³⁶ *Κύριε, ἴδε ὃν φιλεῖς ἀσθενεῖ*. (Κατὰ Ιωάννην 11,3).

²³⁷ *Κύριε, ἤδη ὄζει· τεταρταῖος γάρ ἐστι*. (Κατὰ Ιωάννην 11,39).

²³⁸ Για τη σύνδεση των δύο θεμάτων, βλ. και Anastasi R.-Crimi C. (1983) 80.

και κλείνει το επίγραμμα, επαναλαμβάνοντας ουσιαστικά όσα λέγονται στους στίχους 1-2 του ποιήματος στους τελευταίους 6-8, επικυρώνοντας με αυτό τον τρόπο τα σχέση μεταξύ της φιλίας των δύο προσώπων και της σιωπής ως στάση που πρέπει να τηρηθεί. Βέβαια, δεν εντοπίζεται σε κανένα Ευαγγέλιο ούτε σε απόκρυφο κείμενο κάποια αναφορά για άρνηση του Λαζάρου να μιλήσει για το βασίλειο των νεκρών.

Επίγραμμα 83) *Επίγραμμα δι' ήρωε<λεγείων περι τῶν> αγίων τοῦ ὄλου χρόνου*²³⁹.

Ο Μυτιληναίος σε αυτό το τετράστιχο επίγραμμα, γραμμένο σε ελεγειακό δίστιχο, ουσιαστικά αναφέρεται στο θρησκευτικό του έργο, τον Έμμετρο Συναξαριστή, τον οποίο έγραψε για να τιμήσει την ημέρα μνήμης των Αγίων που γιόρταζαν όλη τη διάρκεια του έτους²⁴⁰. Ο Συναξαριστής αποτελείται από μικρότερες ποιητικές συνθέσεις, που όλες μαζί συναπαρτίζουν μία ευρύτερη σύνθεση προκειμένου να διατηρηθεί ζωντανή η μνήμη των Αγίων στις συνειδήσεις των πιστών (μακαρίης είνεκα, στ. 4).

Επίγραμμα 86) *Εἰς τὸν ἅγιον Διονύσιον ἔν<εκεν - c. 32- >*²⁴¹.

Το επίγραμμα 86 αναφέρεται στον Άγιο Διονύσιο, πιθανότατα τον Αρεοπαγίτη, ο οποίος γεννήθηκε στην Αθήνα περίπου στα χρόνια του Χριστού και υπήρξε μέλος του σώματος του Αρείου Πάγου, αξίωμα εξαιτίας του οποίου θεωρείται και προστάτης των Δικαστικών²⁴². Ο Διονύσιος βαπτίστηκε στο όνομα του αληθινού Θεού μετά από το κήρυγμα του Αποστόλου Παύλου στην πόλη των Αθηνών, όπως αναφέρεται και στις Πράξεις των Αποστόλων (17,

²³⁹ Για την κριτική έκδοση του επιγράμματος 83 βλ. De Groote M. (2012) 78. Πρβλ. Παράρτημα σελ. 167.

²⁴⁰ Για πληροφορίες σχετικά με τη θρησκευτική λειτουργική ποίηση του Μυτιληναίου βλ. De Groote M. (2012) και Follieri E. (1980).

²⁴¹ Για την κριτική έκδοση του επιγράμματος 86 βλ. De Groote M. (2012) 80. Πρβλ. Παράρτημα σελ. 167.

²⁴² Πρῶτος τὸ βίο τοῦ Διονυσίου ἀναφέρει ὁ Πατριάρχης Ἱεροσολύμων Σωφρόνιος, ἀπευθυνόμενος πρὸς τὸν Πάπα Ὀνώριο.

34)²⁴³ και όπως μας το μεταφέρει και ο Ευσέβιος Καισαρείας (3, 14, 10)²⁴⁴. Στην Αθήνα διετέλεσε Επίσκοπος της πόλεως και πέθανε μαρτυρικά²⁴⁵, ενώ τα άγια λείψανα του διατάχθηκε να παραμείνουν άθαφτα²⁴⁶. Τα συνέλεξαν πιστοί και τα ενταφίασαν πολύ αργότερα, όταν δεν υπήρχε πια ο φόβος να τιμωρηθούν. Η μνήμη του Αγίου εορτάζεται στις 3 Οκτωβρίου κάθε έτους. Η Εκκλησία όρισε τον Διονύσιο Πολιούχο των Αθηνών²⁴⁷.

Ο Μυτιληναίος στο επίγραμμα 86 εξυμνεί τις χάρες του Αγίου Διονυσίου, λέγοντας ότι μοιάζει να κατέβηκε από τους αγγέλους με τους οποίους νωρίτερα ζούσε (*ἀγγέλοις μάλιστα συντεταγμένος*, στ. 3). Η φύση του δεν μοιάζει ανθρώπινη, ούτε φαίνεται να γεννήθηκε από ανθρώπινη μήτρα (*οὐκ ἐπλάσθης ἐν γυναικὸς κοιλίᾳ*, στ. 2), περισσότερο αποδεικνύεται φύση αγγελική (*ἄγγελος σὺ τὴν φύσιν*, στ. 10), καθώς γνωρίζει τις άυλες ουσίες και τα θεϊκά πράγματα (*γινώσκεις τὰς ἄλλους οὐσίας / θεωρεῖς ἐνθέους θεωρίας*, στ. 7-8). Ως φωτισμένος θεολόγος κατανοεί τη φύση και τις ιδιότητες των αγγέλων, αλλά και την ουράνια ιεραρχία. Εδώ ο Μυτιληναίος πιθανότατα έχει επηρεαστεί από το σύγγραμμα του Ψευδο-Διονυσίου *Περί της ουρανίου ιεραρχίας*²⁴⁸. Το ποίημα είναι γραμμένο σε μέτρο δωδεκασύλλαβο.

²⁴³ Πράξεις των Αποστόλων (17, 34): *τινὲς δὲ ἄνδρες κολληθέντες αὐτῷ ἐπίστευσαν, ἐν οἷς καὶ Διονύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης καὶ γυνὴ ὀνόματι Δάμαρις καὶ ἕτεροι σὺν αὐτοῖς* Πράξεις των Αποστόλων (17, 34)

²⁴⁴ Ευσέβιος Καισαρείας (3, 14, 10): *τὸν Ἀρεοπαγίτην ἐκεῖνον, Διονύσιος ὄνομα αὐτῷ, ὃν ἐν ταῖς Πράξεσι μετὰ τὴν ἐν Ἀρείῳ πάγῳ πρὸς Ἀθηναίους Παύλου δημηγορίαν πρῶτον πιστεῦσαι ἀνέγραψεν ὁ Λουκᾶς*

²⁴⁵ Φαίνεται, από τις λιγοστές πληροφορίες που έχουμε για το θάνατό του, ότι πέθανε δι' αποκεφαλισμού στα τέλη του 1^{ου} αι. μ.Χ. (εποχή Δομετιανού), μαζί με δύο μαθητές του, Ρουστικό και Ελευθέριο.

²⁴⁶ Σύμφωνα με τις παραδόσεις, μετά τον αποκεφαλισμό του Αγίου, συνέβη το εξής παράδοξο γεγονός: ο Διονύσιος, κρατώντας το κεφάλι του, προχώρησε κοντά δύο χιλιόμετρα, μεταφέροντάς το στον τόπο της ταφής του. Βλ. σχετ. Anastasi R.-Crimi C. (1983) 128.

²⁴⁷ Στην Αθήνα υπάρχουν δύο ναοί προς τιμήν του Αγίου Διονυσίου, ένας Ορθόδοξος και ένας Καθολικός.

²⁴⁸ Το έργο *Περί της ουρανίου ιεραρχίας* αποτελείται από 15 κεφάλαια και αναφέρεται στις αγγελικές δυνάμεις. Ψευδώς αποδόθηκε η συγγραφή του κειμένου στον Διονύσιο Αρεοπαγίτη, καθώς φαίνεται πως συγγραφέας του έργου ήταν κάποιος Σύρος μοναχός του 5^{ου} /6^{ου} αι. Άλλα ψευδο-Διονυσιακά έργα που του αποδίδονται είναι: «*Περί της εκκλησιαστικής ιεραρχίας*», «*Περί των θείων ονομάτων*», «*Περί μυστικής θεολογίας*» και «*10 επιστολές*».

Επίγραμμα 113) *Εἰς τὴν γέννησιν τοῦ τιμίου Προδρόμου*²⁴⁹.

Το επίγραμμα 113, γραμμένο σε δωδεκασύλλαβο και αποτελούμενο από έξι στίχους, ασχολείται με τη θαυματουργική γέννηση του Αγίου Ιωάννη του Προδρόμου, η οποία γιορτάζεται από την Εκκλησία στις 24 Ιουνίου κάθε έτους. Γονείς του Ιωάννη ήταν ο Ζαχαρίας και η Ελισάβετ, μεγάλοι και οι δύο σε ηλικία, όταν άγγελος Κυρίου ενημέρωσε τον Ζαχαρία πως η στείρα ως τότε γυναίκα του θα έφερνε στον κόσμο ένα παιδί, το οποίο επρόκειτο να προετοιμάσει, μιλώντας σε πλήθος κόσμου, τον ερχομό του Χριστού. Με τον τρόπο που κοινοποιήθηκε η τεκνοποίηση της Ελισάβετ και, παρά τις αμφιβολίες που προέβαλε ο Ζαχαρίας (Κατά Λουκάν 1, 18)²⁵⁰, αποδείχτηκε περίτρανα η παντοδυναμία του Θεού, ο οποίος, έχοντας τη δυνατότητα να νικήσει τη φύση, έλυσε το πρόβλημα της στειρότητας και χάρισε στην Ελισάβετ ένα παιδί. Ο Θεός άλλωστε μπορεί, ακόμη και μέσα από τις πέτρες, να δημιουργήσει παιδιά (τέκνα εκ λίθων, στ. 6). Ο Μυτιληναίος επιλέγει εδώ να εξυμνήσει το μεγαλείο του Δημιουργού Θεού, αντλώντας από ένα επεισόδιο που περιγράφεται στο Κατά Λουκάν Ευαγγέλιο (1, 5-25 και 1, 57)²⁵¹, στο σημείο που αναφέρεται στη δημιουργία παιδιών εκ λίθων (Κατά Λουκάν 3, 8)²⁵². Αυτού του είδους η δημιουργία βρίσκουμε να επαναλαμβάνεται με παρόμοια λόγια και στο Κατά Ματθαίον Ευαγγέλιο (3, 9)²⁵³.

Επίγραμμα 121) *Εἰς τὸν ἅγιον Ἰάκωβον τὸν Πέρσην*²⁵⁴.

Το επίγραμμα 121 αναφέρεται στον Άγιο Ιάκωβο τον Πέρση, η μνήμη του οποίου εορτάζεται την 27^η Νοεμβρίου κάθε έτους. Ο Άγιος έζησε κατά τον 4^ο αι.

²⁴⁹ Για την κριτική έκδοση του επιγράμματος βλ. De Groote M. (2012) 107. Πρβλ. Παράρτημα σελ. 175.

²⁵⁰ *ἐγὼ γὰρ εἰμι πρεσβύτης καὶ ἡ γυνὴ μου προβεβηκυῖα ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτῆς* (Κατά Λουκάν 1, 18).

²⁵¹ *Ἐγένετο ἐν ταῖς ἡμέραις Ἡρώδου τοῦ βασιλέως τῆς Ἰουδαίας ἱερεὺς τις ὀνόματι Ζαχαρίας... καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ... καὶ τὸ ὄνομα αὐτῆς Ἐλισάβετ* (Κατά Λουκάν 1, 5), *τῇ δὲ Ἐλισάβετ ἐπλήσθη ὁ χρόνος τοῦ τεκεῖν αὐτήν, καὶ ἐγέννησεν υἱόν* (Κατά Λουκάν 1, 57).

²⁵² *λέγω γὰρ ὑμῖν ὅτι δύναται ὁ Θεὸς ἐκ τῶν λίθων τούτων ἐγεῖραι τέκνα τῷ Ἀβραάμ* (Κατά Λουκάν 3, 8).

²⁵³ *λέγω γὰρ ὑμῖν ὅτι δύναται ὁ Θεὸς ἐκ τῶν λίθων τούτων ἐγεῖραι τέκνα τῷ Ἀβραάμ* (Κατά Ματθαίον Ευαγγέλιο 3, 9).

²⁵⁴ Για την κριτική έκδοση του επιγράμματος 121 βλ. De Groote M. (2012) 116. Πρβλ. Παράρτημα σελ. 178-179.

μ.Χ., ήταν Χριστιανός και ευγενικής καταγωγής άνθρωπος, όμως για χάρη των βασιλικών προνομίων της περσικής αυλής απαρνήθηκε για κάποιο χρονικό διάστημα της ζωής του τον Χριστό. Μετανόησε αργότερα και πέθανε μαρτυρικά με ακρωτηριασμό των μελών του και κατόπιν με αποκεφαλισμό.

Ο Μυτιληναίος, λοιπόν, γράφει το συγκεκριμένο επίγραμμα, σε μέτρο δωδεκασύλλαβο, για να τιμήσει τον Άγιο Ιάκωβο λέγοντας πως το μαρτύριό του θα του χαρίσει στέφανα δόξης (*στεφάνους μυρίους*, στ. 2). Υπερβάλλει μάλιστα ο ποιητής σχολιάζοντας ότι, επειδή δεν έχασε ένα μόνο μέλος του σώματος του για χάρη του Χριστού, αλλά όλα του τα μέλη (*τὰ πάντα τῷ θεῷ θύσας μέλη*, στ. 3), γι' αυτό θα δεχτεί πλήθος στεφάνων μεταθανάτια. Εξάλλου, καθώς εξηγεί ο Μυτιληναίος, ο Θεός γνωρίζει τον τρόπο να ανταμείψει πλουσιοπάροχα όποιον χύνει το αίμα του γι' Αυτόν.

Επίγραμμα 124) <-c. 7-> *φιλ<-2-> κατὰ τὴν ἀρχιμηνί<αν.>*²⁵⁵.

Το επίγραμμα 124 αναφέρεται στην πρώτη ημέρα του νέου έτους. Πρόκειται επομένως για ένα είδος πρωτοχρονιάς που εθιμοτυπικά γιόρταζαν οι Βυζαντινοί κάθε 1^η Σεπτεμβρίου. Η ημέρα αυτή αποτελούσε, ήδη από τη ρωμαϊκή περίοδο, την αρχή, τρόπον τινά, του οικονομικού έτους, καθώς τότε ορίζονταν οι φόροι κάθε νοικοκυριού (βάσει των ινδικτιώνων). Επίσης, ήταν η αρχή του εκκλησιαστικού έτους, μετά την καθιέρωση του χριστιανισμού ως επίσημης θρησκείας, αλλά και του αγροτικού έτους, καθώς τότε ξεκινούσαν οι προετοιμασίες για τις γεωργικές εργασίες (όργωμα και σπορά). Η ημέρα της 1^{ης} Σεπτεμβρίου γιορταζόταν με κάθε επισημότητα τόσο στα ρωμαϊκά όσο και στα βυζαντινά χρόνια και μάλιστα είχε αναπτυχθεί πλήθος σχετικών εθίμων²⁵⁶.

Αξιοποιώντας την ευκαιρία του εορτασμού του νέου έτους, ο Μυτιληναίος, όπως προκύπτει από το συγκεκριμένο επίγραμμα, πρέπει να έστειλε κάποιους λόγους του σε φίλους, αν και δε γνωρίζουμε τα ονόματα των φίλων αυτών. Φαίνεται, πάντως, ότι τους λόγους αυτούς συνόδευε, έχοντας το

²⁵⁵ Για την κριτική έκδοση του επιγράμματος 124 βλ. De Groote M. (2012) 121. Πρβλ. Παράρτημα σελ. 181.

²⁵⁶ Κουκουλές Φ. (1948) 13-19.

ρόλο έμμετρου σημειώματος, το επίγραμμα μας, σε μέτρο δωδεκασύλλαβο. Δεν διατηρείται, όμως, σε καλή κατάσταση, οπότε καθίσταται δυσερμήνευτο²⁵⁷.

Επίγραμμα 128) *Εἰς τὸν ἐν ταῖς κ<-c. 13-> κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν ἁγίων ἀποστόλων*²⁵⁸.

Η εορτή των Αγίων Αποστόλων τιμάται από τη Ορθόδοξη Χριστιανική Εκκλησία στις 30 Ιουνίου κάθε έτους²⁵⁹. Φαίνεται πως, κατά τον εορτασμό των Αγίων υπήρχε το έθιμο να διαμοιράζεται μεγάλη ποσότητα τροφής στους πιστούς, γεγονός το οποίο έκανε τον Μυτιληναίο να σκεφτεί μια ανάλογη περίσταση που αναφέρεται στα Ευαγγέλια (Ματθ. 14, 13-21, Μάρκ. 6, 32-44, Λουκ. 9, 10-17 και Ιω. 6, 1-15) και αφορά στον πολλαπλασιασμό από τον Χριστό των πέντε άρτων και των δύο ιχθύων στην έρημο. Τόσο ο τίτλος όσο και κάποια σημεία του επιγράμματος δε σώζονται ακέραια²⁶⁰, εν τούτοις είναι ξεκάθαρη η διάθεση του Μυτιληναίου να συγκρίνει τις δύο καταστάσεις σχολιάζοντας ότι, αν και οι άρτοι και οι ιχθύες που αναφέρονται στα Ευαγγέλια δεν ήταν σε πληθώρα, παρόλα αυτά, αφότου το συγκεντρωμένο πλήθος χόρτασε θαυματουργικά, με την επέμβαση του Χριστού, περίσσεψαν και επιπλέον μερίδες (*ὑπερπεριτεύουσαν ἐκ τῶν κλασμάτων*, στ. 6). Αντίστοιχα, στη γιορτή που πραγματοποιούνταν στη βυζαντινή πρωτεύουσα κάθε 30^η Ιουνίου, η αφθονία των τροφίμων που έπαιρναν οι πιστοί καταδεικνύεται και μάλιστα ακόμη πιο εμφατικά, καθώς διαβάζουμε από τον Μυτιληναίο ότι πλέον μοιράζονται στον κόσμο όχι κομμάτια άρτου αλλά ολόκληρα ψωμιά μέσα από κοφίνια (*πληροῦντες ἄρτων, οὐχὶ κλασμάτων πάλιν*, στ. 10) και κρέας (*ἀπὸ κρεῶν τρέφοντες*, στ. 8), αντί για ψάρι, για να φάει ο κόσμος. Τιμάται συνεπώς

²⁵⁷ Έχει υποστηριχθεί ότι μπορεί να σχετίζεται και με το επίγραμμα 115, καθώς και τα δύο αναφέρονται σε λόγους, ευχάριστους στο άκουσμα, ενόψει εορτών. Στο επίγραμμα 115 ενόψει της γιορτής των Βρουμαλίων. Βλ. σχετ. Anastasi R.-Crimi C. (1983) 164.

²⁵⁸ Για την κριτική έκδοση του επιγράμματος 128 βλ. De Groot M. (2012) 123-124. Πρβλ. Παράρτημα σελ. 182.

²⁵⁹ Οι δώδεκα Αποστόλοι, που αρχικά εξέλεξε ο Κύριος, εκτός από τον Ιούδα Ισκαριώτη, είναι: Σίμωνας (Πέτρος), Ανδρέας, Ιάκωβος, Ιωάννης, Φίλιππος, Θωμάς, Βαρθολομαίος (Ναθαναήλ), Ματθαίος, Ιάκωβος του Αλφαιού, Σίμωνας ο Ζηλωτής, Ιούδας ο αδελφός του Ιακώβου του μικρού. Επίσης, στη θέση του Ιούδα του Ισκαριώτη επιλέχθηκε ο Ματθίας, τις παραμονές της Πεντηκοστής.

²⁶⁰ Διαπιστώνεται κενά στον τίτλο του επιγράμματος, στον 1^ο και τον 8^ο στίχο. Σχετικά με προτάσεις συμπλήρωσης του στίχου 8 βλ. Stefani (2013) 132.

μεγαλόπρεπα η γιορτή των Αγίων Αποστόλων, με πλήθος τροφής, που μοιράζεται κατά την ημέρα αυτή, ακριβώς ως ενθύμηση της αντίστοιχης ενέργειας στην οποία είχαν προβεί οι ίδιοι οι Απόστολοι απέναντι στο πλήθος που συγκεντρώθηκε για να δει και ν' ακούσει τον Χριστό. Ο Μυτιληναίος, λοιπόν, εμπνέεται από το περιστατικό και συνθέτει το επίγραμμα 128 που αποτελείται από μόλις 13 δωδεκασύλλαβους στίχους.

Επίγραμμα 136) <-c. 20-> *άπελεύσεως τούς νοταρίους*²⁶¹.

Το επίγραμμα 136 αποτελεί το πιο μεγάλο σε έκταση ποίημα της συλλογής με 231 στίχους σε δωδεκασύλλαβο, πολλοί από τους οποίους δε σώζονται ακέραιοι κι αρκετοί δε σώζονται καθόλου²⁶². Εντούτοις, οι μελετητές εντοπίζουν αρκετές αντιστοιχίες μεταξύ του συγκεκριμένου επιγράμματος και εκείνου που είναι αφιερωμένο στον Άγιο Θωμά (το υπ' αριθμόν 1)²⁶³. Το ποίημα 136 περιγράφει λεπτομερώς μια πομπή στο πλαίσιο εορτής που λάβαινε χώρα στην Κωνσταντινούπολη την 25η Οκτωβρίου, ημέρα απόδοσης τιμής στους Αγίους Μαρκιανό και Μαρτύριο. Οι Άγιοι αυτοί ήταν νοτάριοι (δηλ. συμβολαιογράφοι) που έζησαν στα χρόνια του αυτοκράτορα Κωνσταντίου (4ος αι.) και υπερασπίστηκαν την Ορθοδοξία έναντι του Αρειανισμού, πεθαίνοντας μαρτυρικά δια μαχαιρώματος. Υπήρξαν προστάτες των μαθητών που φοιτούσαν στη στοιχειώδη εκπαίδευση. Μάλιστα, στη βυζαντινή πρωτεύουσα υπήρχε το έθιμο, την ημέρα της εορτής των δύο αυτών Αγίων, οι μαθητές να μεταμφιέζονται, να περιδιαβαίνουν τους κεντρικούς δρόμους της Κωνσταντινούπολης και να τραγουδούν. Ο δεύτερος στίχος του ποιήματος (*θρίαμβον ἤγον παῖδες ἐν μέσῃ πόλει*) αναφέρεται ακριβώς σε αυτό το εθιμοτυπικό²⁶⁴. Στο ποίημα, με αμιγώς περιγραφική διάθεση, ο Μυτιληναίος μας παραθέτει λεπτομέρειες σχετικά με τη μεταμφίεση των παιδιών. Η μεταμφίεση

²⁶¹ Για την κριτική έκδοση του επιγράμματος 136 βλ. De Groote M. (2012) 128-135. Πρβλ. Παράρτημα σελ. 182-187.

²⁶² Βλ. Anastasi R.-Crimi C. (1983) 173, όπου σημειώνεται χαρακτηριστικά ότι «*Η σύνθεση στην πραγματικότητα, στερείται περισσότερο από το ήμισυ των στίχων*».

²⁶³ Μονιού Δ. (2017) 333, υποσ. 386, όπου αναφέρεται στις λεκτικές και θεματικές αντιστοιχίες των επιγραμμάτων 1 και 136.

²⁶⁴ Σχετικά βλ. Μονιού Δ. (2017) 333, υποσ. 387.

αυτή κρίθηκε σκόπιμο να απαγορευτεί, από έναν Πατριάρχη ονόματι Λουκά που έζησε αρκετά χρόνια αργότερα, τον 12^{ος} αι.²⁶⁵. Ο Μυτιληναίος εδώ επιλέγει να στιγματίσει τη μεταμφίεση που γινόταν ανήμερα της γιορτής, καθώς μετάλλασε την όψη των παιδιών μόνο για λίγο, παρουσιάζοντάς τα με πλούσιες και φανταχτερές φορεσιές, ενώ την επομένη, όταν οι μαθητές επέστρεφαν στο σχολείο, παρουσίαζαν ταπεινή εμφάνιση. Γι' αυτή την παροδική μεταμόρφωση των τέκνων τους και οι ίδιοι οι γονείς, όπως χαρακτηριστικά σημειώνει ο Μυτιληναίος, θα έπρεπε να νιώθουν ντροπή, καθώς εξευτελίζουν τα παιδιά τους (*πόσην ἔχουσι τὴν ὕβριν τὰ παιδιά - πόσην δὲ μᾶλλον οἱ γονεῖς τὴν αἰσχύ<νην>*, στ. 169 και 171). Κι όμως, κάθε χρόνο επικρατεί η ίδια κατάσταση (*καθ' ὄν τελεῖσθαι ταῦτα μέλλει καὶ πάλιν*, στ. 231), σχολιάζει με πικρία ο Μυτιληναίος. Συμπεραίνει εύκολα κανείς τον ηθικολογικό χαρακτήρα του επιγράμματος²⁶⁶.

Επίγραμμα 139) *<Εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ Ἡρώδου ἀναιρεθέντα ἅγια> νήπια*²⁶⁷.

Στο υπ' αριθμόν 139 επίγραμμα του Μυτιληναίου διατηρούνται μόνο τρεις από τους έξι στίχους (ο πρώτος, ο τρίτος και ο πέμπτος), γραμμένοι σε δωδεκασύλλαβο και αφιερωμένοι στα σφραγισθέντα από τον Ηρώδη νήπια. Ημέρα μνήμης των Αγίων Νηπίων αποτελεί η 29^η Δεκεμβρίου εκάστου έτους, που τιμάται ιδιαίτερα στη Βηθλεέμ, όπου και έλαβε χώρα το φρικτό αυτό γεγονός. Τότε φονεύθηκαν περί τα 14.000 παιδιά κάτω των δύο ετών και, βαπτιζόμενα μέσα στο ίδιο τους το αίμα, έγιναν ουσιαστικά οι πρώτοι μάρτυρες του Χριστιανισμού, που θυσιάστηκαν για χάρη του Χριστού. Ο Μυτιληναίος αναφέρεται κι άλλη μία φορά στη Συλλογή του στα Άγια Νήπια, στο σατιρικού χαρακτήρα επίγραμμα 114 και στους στίχους 33-35. Επίσης, αναφορά κάνει και στα Έμμετρα Συναξάρια του. Για το συγκεκριμένο συμβάν πληροφορούμαστε από το Ευαγγέλιο του Ματθαίου (2, 13-18).

²⁶⁵ Anastasi R.-Crimi C. (1983) 173.

²⁶⁶ Stefani (2013) 135.

²⁶⁷ Για την κριτική έκδοση του επιγράμματος 139 βλ. De Groote M. (2012) 136. Πρβλ. Παράρτημα σελ. 187.

Επίγραμμα 141) *Εἰς τὸν ἅγιον Ἰωάννην τὸν Χρυσόστομον <-c. 25->*²⁶⁸.

Το συγκεκριμένο τετράστιχο επίγραμμα προοριζόταν να συμπεριληφθεί σε κάποιον κώδικα που περιείχε ομιλίες του Αγίου Ιωάννη του Χρυσοστόμου, οι οποίες έφεραν τον τίτλο *Μαργαριτάρια*. Σχετικά με αυτόν τον όρο έχουν διατυπωθεί διάφορες ερμηνείες. Τον συναντάμε ήδη από τα πρώτα χριστιανικά χρόνια, τον βρίσκουμε μάλιστα και στο *Κατὰ Ματθαῖον* Ευαγγέλιο (7, 6) στη φράση «*Μη δώτε το ἅγιον τοῖς κυσίμηδέ βάλητε τοὺς μαργαρίτας υμῶν ἐμπροσθεν τῶν χοίρων*». Ο όρος «μαργαρίτας» θεωρείται, μεταξύ άλλων, ότι μπορεί να αφορά είτε σε χριστιανικές διδασκαλίες που λογίζονταν ως θεόπνευστες είτε στο ίδιο το στολίδι της αρετής²⁶⁹. Στον πρώτο στίχο του τετράστιχου επιγράμματός του, που είναι γραμμένο σε μέτρο δωδεκασύλλαβο, ο Μυτιληναῖος χαρακτηρίζει τους λόγους του Χρυσοστόμου *μαργαριτάρια* (*Ναὶ μαργαρίται χειλέων σῶν οἱ λόγοι*) και τους εγκωμιάζει θεωρώντας ότι αποτελούν στολίδι πνευματικό, ανώτερο από κάθε άλλο που θα μπορούσε να φορέσει κάποιος πάνω στο σώμα του. Κι αυτό, επειδή δεν αποτελούν εξωτερικό, αλλά εσωτερικό στολίδι (*ψυχῶν εἰσι κόσμος, οὐχὶ σωμάτων*, στ. 4).

Επίγραμμα 144) *<Εἰς τὸν ἅγιον Βονηφ>άτιον διὰ τὸν μετὰ τὴν ἀποτομὴν γέλωτα*²⁷⁰.

Το τετράστιχο επίγραμμα, σε μέτρο δωδεκασύλλαβο, αναφέρεται στον Άγιο Βονιφάτιο, ο οποίος έζησε τον 3^ο αιώνα μετά τον Χριστό και η μνήμη του, μαζί με της Αγίας Αγλαΐας, τιμάται στις 19 Δεκεμβρίου κάθε έτους. Για τη ζωή των δύο Αγίων γνωρίζουμε ότι αρχικά είχαν εκτραπεί σε παράνομο δεσμό, όμως αργότερα μετανόησαν και σώθηκαν. Ο Βονιφάτιος, μετά την ομολογία της πίστης του, βασανίστηκε και πέθανε μαρτυρικά με αποτομή της κεφαλής του. Από το σώμα του, σύμφωνα με την παράδοση, έρευσε θαυματουργικά γάλα αντί για αίμα. Νωρίτερα, ο Βονιφάτιος, στο αίτημα της Αγλαΐας να βρει και να της

²⁶⁸ Για την κριτική έκδοση του επιγράμματος 141 βλ. De Groote M. (2012) 137. Πρβλ. Παράρτημα σελ. 187.

²⁶⁹ Anastasi R.-Crimi C. (1983) 179.

²⁷⁰ Για την κριτική έκδοση του επιγράμματος 144 βλ. De Groote M. (2012) 138. Πρβλ. Παράρτημα σελ. 187-188.

φέρει ένα άγιο λείψανο για προστασία, είχε ρωτήσει γελώντας αν η Αγία θα δεχόταν το δικό του λείψανο. Αυτό πραγματικά συνέβη, καθώς η Αγλαΐα παρέλαβε, λίγο αργότερα, στη Ρώμη, το νεκρό σώμα του Βονιφάτιου και το τίμησε. Έτσι, μολονότι ο Άγιος πέθανε ακρωτηριασμένος, κέρδισε την αθανασία, όπως συμβαίνει με όλους, όσοι δίνουν μαρτυρία της πίστης τους (οί μαρτυροῦντες ζῶσι, καὶ τεθνηκότες, στ. 4). Ο Άγιος Βονιφάτιος ξεπέρασε τα όρια της ανθρώπινης φύσης, περιγελώντας τον θάνατο. Ο Θεός άμεσα δέχτηκε τη θυσία του δούλου του, που υπέμεινε με χαρά την προσβολή των βασάνων. Γι' αυτό, στον ύμνο προς τιμήν του Αγίου, αναφέρεται: *Σαρκικῶν ἀνώτερον ἀποδειχθεῖς φρονημάτων, ἐν ἀλλοιώσει θεία, ἀθρόον πάσαν προσβολὴν τῶν δυσχερῶν ὑπήνεγκας γηθόμενος, μάρτυς Βονιφάτιε.*

4. Επιγράμματα αφιερωμένα σε εκκλησιαστικά πρόσωπα

Α'. Εισαγωγικές επισημάνσεις

Στην κατηγορία αυτή περιλαμβάνονται επιγράμματα που αναφέρονται στη ζωή και το έργο προσώπων της Εκκλησίας, που έδρασαν κατά τον 11^ο αιώνα κι έτσι αποκτούμε πολύτιμες κι ενδιαφέρουσες ιστορικές πληροφορίες που αφορούν στο σύνολο της οργάνωσης, των θεσμών, των τίτλων και των αξιωμάτων της εκκλησίας. Διαμορφώνουμε πλήρη εικόνα για τον κλήρο της εποχής, για πρόσωπα που κατέχουν τίτλους της ανώτατης ιεραρχίας, αλλά και για τους απλούς μοναχούς. Βλέπουμε μπροστά μας ονόματα Πατριαρχών Αρχιεπισκόπων, μητροπολιτών, ιερέων, ηγούμενων, μοναχών και μαθαίνουμε για τον τρόπο ζωής και λειτουργίας του εκκλησιαστικού σώματος²⁷¹.

Οι Στίχοι Διάφοροι εμπεριέχουν ικανοποιητικό αριθμό επιγραμμάτων με αυτή τη θεματική, για την ακρίβεια μιλάμε για δεκατρία επιγράμματα. Από αυτά, σε μοναχούς αναφέρονται οχτώ (επιγρ. 4, 16, 27, 43, 49, 100, 117, 138), ένα κάνει λόγο για ψάλτες (επίγρ. 129), άλλο αναφέρεται σε ιερείς (επίγρ. 64), ένα ακόμη μιλά για κάποιον πρεσβύτερο (επίγρ. 119), άλλο αναφέρεται σε

²⁷¹ Ο κυριότερος εκπρόσωπος των ιερών επιγραμμάτων που αναφέρονται σε εκκλησιαστικά πρόσωπα είναι ο Θεόδωρος Στουδίτης (9^{ος} αιώνας).

μητροπολίτες (επιγρ. 22) και ένα μιλά για κάποιον Πατριάρχη της εποχής (επιγρ. 61). Παρακάτω θα αναλύσουμε καθένα από τα αναφερθέντα ξεχωριστά²⁷².

Β'. Ανάλυση επιγραμμάτων

Επίγραμμα 4) *Εἰς τὸν μοναχὸν τὸν Μουρζοῦλ σιωπῶντα*²⁷³.

Το τέταρτο επίγραμμα της Συλλογής του Μυτιληναίου, έκτασης μόλις τριών δωδεκασύλλαβων στίχων, απευθύνεται σ' έναν μοναχό, χαρακτηριστικό γνώρισμα του οποίου είναι η σιωπή του. Τη στάση αυτή του μοναχού, ο ποιητής την προσεγγίζει με ειρωνεία, καθώς για τον ίδιο είναι ανεξήγητο το γεγονός ότι μπορεί να παραμένει κάποιος άφωνος, σαν το ψάρι. Εξάλλου ο ποιητής, παίζοντας με το όνομα του μοναχού, τον οποίο λένε Μουρζούλ, θεωρεί ότι από το ψάρι πήρε το όνομά του. Πιστεύει μάλιστα ότι το όνομα αυτό είναι κατάλληλο για τον σιωπηλό μοναχό, καθώς σχολιάζει ότι *ἔξ ἔπωνύμου ἄφωνος ἰχθύς καὶ δοκεῖς καὶ τυγχάνεις* (στ. 2-3). Τη στάση του μοναχού φυσικά στηλιτεύει ο Μυτιληναίος, ο οποίος, και σε άλλο σημείο της συλλογής του, προβάλλει τη σημασία της επικοινωνίας ονομάζοντας τα λόγια τροφή και γλύκισμα για τον ίδιο²⁷⁴.

²⁷² Ιδιαίτερη είναι η θέση του επιγράμματος 145, με τίτλο <Εἰς -c. 17- γρ>αός, ἑνός εξάστιχου σε δωδεκασύλλαβο που ίσως είχε συνταχθεί για να τοποθετηθεί επί κάποιου επιτύμβιου μνημείου που θα συνόδευε το ομοίωμα της ενταφιαζόμενης γραίας. Η γυναίκα πρέπει, σύμφωνα με τον ποιητή, να συγκαταλεχθεί μεταξύ των ιερειών της Παναγίας, καθώς το κύριο χαρακτηριστικό που τις διακρίνει, όπως άλλωστε και την γριά, είναι η σεμνότητα, λέξη στην οποία επικεντρώνει στο επίγραμμά του ο Μυτιληναίος. Εξαιτίας όμως και του αποσπασματικού χαρακτήρα της σύνθεσης, παραμένει ερωτηματικό ποιο είναι το πρόσωπο στο οποίο απευθύνεται το ποίημα. Όχι μόνον η Παναγία, αλλά ακόμη κι ο ίδιος ο Χριστός, θα μπορούσε να είναι το πρόσωπο αυτό, το οποίο ενδιαφέρεται άλλωστε για τη σεμνότητα του χαρακτήρα των ακολούθων του. Επειδή, όμως, η ενάρετη γριά γυναίκα που έχουμε μπροστά μας δεν είχε κάποιο επίσημο ιερατικό αξίωμα, π.χ. δεν ήταν μοναχή, δεν μπορεί παρά να τοποθετηθεί στο περιθώριο της κατηγορίας μας, θεωρούμενη ως μία απλή, ταπεινή πιστή της Εκκλησίας. Βλ. De Groote M. (2012) 139.

²⁷³ Για την κριτική έκδοση του επιγράμματος 4 βλ. De Groote M. (2012) 5-6. Πρβλ. Παράρτημα σελ. 146.

²⁷⁴ Στο επίγραμμα 100 (*Εἰς τὸν μοναχὸν Νικήταν τὸν φιλόσοφον*) της συλλογής του ο Μυτιληναίος γράφει στους δύο πρώτους στίχους: *Εἰς ἡμέραν μὲν <βρῶμα μοι λόγοι, πάτερ,> ἔς ἑσπέραν δὲ πέμμα· λοιπὸν οὖν γράφε·*

Επίγραμμα 16) *Εἰς τὸν τάφον τοῦ αὐτοῦ Μελίου, ἱστορηθέντος ἐν αὐτῷ καὶ ὡς κοσμικοῦ καὶ ὡς μοναχοῦ*²⁷⁵.

Στον Μελία²⁷⁶, αξιωματούχο της βυζαντινής αυλής, αναφέρονται δύο επιγράμματα του Μυτιληναίου, το 15²⁷⁷ και το 16. Στον τίτλο του πρώτου επιγράμματος ο ποιητής μας πληροφορεί ότι ο Μελίας υπήρξε πατρίκιος και παραθαλασσίτης²⁷⁸. Ως πατρίκιος παρουσιάζεται και στον πρώτο στίχο του δεύτερου επιγράμματος. Σε αυτό γίνεται ξεκάθαρο γιατί ο συγκεκριμένος άνθρωπος ενέπνευσε τον ποιητή. Ο Μελίας είχε φροντίσει, προτού πεθάνει, να κατασκευάσει τον τάφο του και να τον ιστορήσει αποτυπώνοντας σε αυτόν δύο διαφορετικές φάσεις της επίγειας ζωής του, όταν αρχικά ήταν λαϊκός, με αξιώματα, και στη συνέχεια, όταν έγινε μοναχός. Κι όπως για τους Βυζαντινούς ήταν συνηθισμένο να τοποθετούν στους τάφους τους, πέρα από τη μαρμάρινη επιγραφή, έναν σταυρό και κάποιες ιερές εικόνες, αλλά και να απεικονίζουν το νεκρό, όμοια έπραξε κι ο Μελίας, επιθυμώντας έτσι να δείξει στους ανθρώπους τον τρόπο σκέψης του απέναντι στην εφήμερη δόξα του κόσμου. Άλλωστε, πολλοί Βυζαντινοί επέλεξαν, στο τέλος της ζωής τους, να αποσυρθούν από τα εγκόσμια και να ενδυθούν το μοναχικό σχήμα.

Το εν λόγω επίγραμμα, αποτελούμενο από 29 στίχους σε δωδεκασύλλαβο μέτρο, έχει πολύ συγκεκριμένη δομή²⁷⁹. Αρχικά (στ. 1-15) αποτυπώνεται η ματαιότητα των επίγειων πραγμάτων. Όμως, δεν είναι ξεκάθαρο αν, από τον στίχο 5 και εξής, μιλάει ο ποιητής-αφηγητής ή ο ίδιος ο Μελίας²⁸⁰. Πάντως διακρίνεται εμφανώς η αποστροφή προς τους αναγνώστες και υπογραμμίζεται η άποψη ότι το κλέος, τα πλούτη και τα μεγαλεία που είχε ο άνθρωπος αυτός (στ. 10: *ἦν γὰρ πάλαι μέγιστος οὗτος Μελίας*) παύουν με το θάνατο. Ενισχύεται

²⁷⁵ Για την κριτική έκδοση του επιγράμματος 16 βλ. De Groote M. (2012) 16-17. Πρβλ. Παράρτημα σελ. 148.

²⁷⁶ Follieri E. (1964) 143.

²⁷⁷ Για την κριτική έκδοση του επιγράμματος 15 βλ. De Groote M. (2012) 15.

²⁷⁸ Στο υπ. αριθμόν 15 επίγραμμα, ένα σύντομο τετράστιχο σε δωδεκασύλλαβο, ο ποιητής προβαίνει σε ένα παιχνίδι λέξεων ξεκινώντας από το όνομα του Μελία και το αξίωμα του ως παραθαλασσίτη. Παρουσιάζεται ο Μελίας, γλυκός σα μέλι, απέναντι στην αλμύρα της θάλασσας και μέσα από αυτή την αντίθεση υπογραμμίζονται οι αρετές του πατρικίου. Πιο αναλυτικά, βλ. Μονιού Δ. (2017) 79, υποσ. 73. Το αξίωμα του παραθαλασσίτη φαίνεται πως είχε αποκτήσει μεγάλη σημασία κατά τον 11^ο αι. Βλ. σχετ. Anastasi R.-Crimi C. (1983) 63.

²⁷⁹ Μονιού Δ. (2017) 30-31.

²⁸⁰ Μονιού Δ. (2017) 79, υποσ. 76.

μάλιστα η θέση αυτή από την παρουσία των λόγων του σοφού Σολομώντα για την ματαιότητα της ζωής (στ. 8-9: *ματαιότης τὰ πάντα, Σολομῶν λέγει, / ματαιοτήτων ἄντικρυς ματαιότης*)²⁸¹. Ο Μελίας ήταν κι αυτός ένδοξος, και απολάμβανε τις δωρεές του θείου λόγου κι αυτό το δείχνει εμφατικά ο ζωγράφος του τάφου (στ. 13-14: *ὁ γραφεὺς ὧδε γράφει, / δεικνύντα πᾶσι δωρεὰς θεοῦ λόγου*). Όμως, όπως συμβαίνει σε όλους, ο θάνατος δεν υπολόγισε καμιά δόξα του κόσμου, αλλά όλα τα έσβησε – ο στίχος 15 κλείνει το δεύτερο μέρος του επιγράμματος με τα λόγια: *ταῦτα πάντα φεῦ τελευτὴ σβεννύει*). Ο ποιητής στη συνέχεια εξηγεί ότι μόνο ο θείος πόθος παραμένει ζωντανός, ακόμη κι όταν ο άνθρωπος πεθάνει. Κι έτσι, εισαγόμαστε στο δεύτερο μέρος του επιγράμματος (στ. 16-24), όπου ο γέρος πια Μελίας, ακολουθώντας τον μοναχικό βίο, παριστάνεται ανάλογα (στ. 22: *μελαμφοροῦντα καὶ τρίχας κεκαρμένον*) δίνοντας μας την εικόνα της άκρας ταπείνωσης και της λιτότητας που χαρακτηρίζει τη μοναστική ζωή και φέρνει στο νου μας τη διάσταση μεταξύ του κοσμικού Μελία, που είχαμε αρχικά δει (στ. 10-12: *ἦν γὰρ πάλαι μέγιστος οὗτος Μελίας ἐν ἀνθυπάτοις, ἐν πατρικίοις ἅμα, ἐν πᾶσι βέσταις, ἐν κριταῖς ἵπποδρόμου*) και της τωρινής μορφής του ως μοναχού. Βρισκόμαστε επομένως σε πλήρη αντίθεση μεταξύ του πρότερου και του μετέπειτα βίου του Μελία, καθώς ο στ. 22 μεταστρέφει ουσιαστικά την προηγούμενη εικόνα και την ανατρέπει σε μια αριστοτεχνική αποτύπωση από το ζωγράφο (στ. 24: *διὰ γραφῆς ἄριστα δεικνύων*). Η τεχνική που ακολουθεί εδώ ο Μυτιληναίος ονομάζεται του μετατιθέμενου λόγου²⁸². Στο τρίτο μέρος του επιγράμματος βρίσκουμε τον Μελία να έχει πλέον πεθάνει και ο Θεός να του δίνει μεγαλεία στον ουρανό. Έτσι, όπως άρχων ήταν στη γη, άρχων θα παραμείνει και εκεί (στ. 29: *ἄρχων γένοιτο καὶ παρ' αὐτῷ τῷ πόλῳ*). Ουσιαστικά, θεωρεί ο ποιητής, ότι αυτό ήταν και το θέλημα του Θεού, να επικρατήσει ο Μελίας σε γη, θάλασσα και ουρανό. Γι' αυτό και τον προβάλλει ως παράδειγμα προς μίμηση, για τη σύμφωνη με το Θείο Λόγο ζωή του, επειδή αυτός αρνήθηκε τα εγκόσμια και ενδιαφέρθηκε περισσότερο να είναι αρεστός στον Θεό, κάνοντας συνειδητή επιλογή του τον μοναχικό βίο. Ακριβώς γι' αυτό είναι άξιος επαίνου.

²⁸¹ Ο ποιητής παραπέμπει εδώ άμεσα στον Εκκλησιαστή (1, 2): *Ματαιότης ματαιοτήτων τὰ πάντα ματαιότης*.

²⁸² Για την τεχνική του μετατιθέμενου λόγου βλ. σχετ. Μονιού Δ. (2017) 30-31.

Επίγραμμα 22) *Εἰς τὸν μητροπολίτην Κυζίκου Δημήτριον διὰ τὴν ποδάγραν*²⁸³.

Το επίγραμμα 22 έχει γράψει ο Μυτιληναῖος απευθυνόμενος στον μητροπολίτη της Κυζίκου²⁸⁴, μίας πόλεως της Μ. Ασίας, στα παράλια της Προποντίδας, ακμάζουσα κατά τη βυζαντινή περίοδο, που αποτέλεσε μάλιστα και έδρα μητροπολίτη, θέση στην οποία βρίσκουμε τον 11^ο αι. τον Δημήτριο, το πρόσωπο στο οποίο αφιερώνεται αυτό το ποίημα²⁸⁵, με αφορμή μία ασθένεια που τον βασανίζει, την ποδάγρα²⁸⁶. Οι 33 στίχοι από τους οποίους αποτελείται το επίγραμμα δε σώζονται όλοι ακέραιοι, κάποιοι στίχοι σώζονται εν μέρει και κάποιοι έχουν χαθεί εντελώς²⁸⁷. Το μέτρο του ποιήματος είναι ο βυζαντινός δωδεκασύλλαβος. Ο Μυτιληναῖος, ακολουθώντας ένα τυπικό παρηγορητικό μοτίβο, επιδιώκει να δείξει στον Δημήτριο ότι είναι επουσιώδεις οι ασθένειες και οι προερχόμενες από αυτές κακουχίες του σώματος μπροστά στα ουράνια στέφανα που περιμένουν στο μέλλον όποιον τις υπομένει καρτερικά, χωρίς να δυσανασχετεί (*ἀντεξέταξε τοῖς πόνοις καί <τ>ὰ <στέφη>, / ἅ σοι πλέκουσιν αἱ μακρόχρονοι νόσοι, / ἀνθ' ὧν περ αὐτῶν καρτε<ρεῖς τὰς πικρίας>*, στ. 3-5). Εδώ, ο Χριστοφόρος αναφέρεται στη χριστιανική αντίληψη ότι, μέσα από τις μακροχρόνιες ασθένειες, σώζεται ο άνθρωπος, όταν τις αντέχει και δεν καταβάλλεται από αυτές, κατ' αντιστοιχία με τον Ιώβ, που αναφέρεται ως πολύπαθος (*πολύτλας*, στ. 6), ο οποίος υπομένοντας πλήθος βασάνων κέρδισε το έπαθλο στην αιώνια ζωή. Η αναφορά στον Ιώβ ανήκει στο ίδιο πλαίσιο του τυπικού παρηγορητικού μοτίβου που αναφέραμε. Με τη σκέψη του επάθλου μπορεί να παρηγορηθεί κι ο Δημήτριος. Ο Μυτιληναῖος υποβιβάζει τη σημασία

²⁸³ Για την κριτική έκδοση του επιγράμματος 22 βλ. De Groot M. (2012) 21-22. Πρβλ. Παράρτημα σελ. 149.

²⁸⁴ Η Κύζικος αποτέλεσε έδρα μητροπόλεως από τον 4^ο αι. κ.ε. και είχε πολλές επισκοπές στη δικαιοδοσία της. Αν και μετά τον 10^ο αι. άρχισε να παρακμάζει λόγω σεισμών και επιδρομών, εν τούτοις συνέχισε να αποτελεί έδρα μητροπολίτη έως και το 1922. Ο πλήρης τίτλος του κατέχοντος την έδρα είναι *Μητροπολίτης Κυζίκου, υπερτίμου και εξάρχου παντός Ελλησπόντου*. Βλ. Kiminas D. (2009) 76.

²⁸⁵ Follieri E. (1964) 37-39 όπου γίνεται αναφορά στον μητροπολίτη Δημήτριο Κυζίκου.

²⁸⁶ Πρόκειται για την ασθένεια της ουρικής αρθρίτιδας, που, όταν εντοπίζεται στο μεγάλο δάκτυλο του ποδιού, ονομάζεται ποδάγρα. Οι Βυζαντινοί ιατροί ασχολήθηκαν τόσο με την περιγραφή της ασθένειας όσο και με την αντιμετώπισή της, με χαρακτηριστικό το έργο του Κωνσταντινουπολίτη Δημήτριου Πεπαγωμένου (13^{ος} ή 15^{ος} αι.) με τίτλο *Σύνταγμα περί τῆς ποδάγρας*, έργο που έχει γνωρίσει πολλές επανεκδόσεις.

²⁸⁷ Οι 11 από τους 33 στίχους δε διατηρούνται καθόλου ή διατηρούνται μόνο κάποια μόνο μέρη του στίχου.

των πόνων του μητροπολίτη, χαρακτηρίζοντάς τους μικρούς, ενώ αναδεικνύει την ανταμοιβή που περιμένει όσους υπομένουν στο παρόν με πίστη στο Θεό. Είναι σημαντικό ο Δημήτριος να αποδείξει τη φρόνησή και τη δύναμη του πνεύματός του, με όπλα την πίστη του και την ελπίδα και να τεθεί υπό τη θεία σκέπη, για να καταφέρει να στήσει ένα τρόπαιο, ένα μνημείο στη ζωή. Η νίκη έναντι της ασθένειας είναι νίκη κατά του εχθρού, του διαβόλου, που εξουσιάζει το σκοτάδι²⁸⁸. Αυτός έστειλε την αρρώστια για να καταβάλλει ψυχικά τον Δημήτριο, χρησιμοποιώντας δηλαδή την *παγκάκιστη* ασθένεια, προκειμένου ο μητροπολίτης να χάσει το σθένος του και να νικηθεί μην αντέχοντας τα βάσανα. Γι' αυτό και ο Μυτιληναίος τον προτρέπει να έχει το βλέμμα του στο παρόν και το μέλλον, για να αντέξει την καταπόνηση μέχρι το θάνατό του.

Επίγραμμα 27) *Εἰς τὸν μοναχὸν Νικήταν τῶν Συνάδων*²⁸⁹.

Έχουμε εδώ ένα δωδεκασύλλαβο επίγραμμα 53 στίχων, αφιερωμένο σε μία προσωπικότητα της Εκκλησίας, τον μοναχό Νικήτα, στον οποίο αναφέρεται σίγουρα και το επίγραμμα 43 της συλλογής του Μυτιληναίου και, ίσως, και το 100. Η σύνθεση του συγκεκριμένου επιγράμματος τοποθετείται πάντως μεταξύ 1035 και 1041²⁹⁰. Ο Νικήτας καταγόταν από την φρυγική πόλη Σύναδα²⁹¹, πιθανότατα, όμως, ζούσε στην Κωνσταντινούπολη, όπου και συνδέθηκε φιλικά με τον Μυτιληναίο²⁹². Υπήρξε γνωστή προσωπικότητα της εποχής του, λόγιος μοναχός, φιλόσοφος και ο ίδιος, συγγραφέας και ποιητής. Δεν είναι εύκολη η ταύτιση του, καθώς αυτή την περίοδο είναι γνωστά αρκετά πρόσωπα με το ίδιο όνομα. Πάντως, παραδίδεται σε μας κώδικας (Par. Suppl. Gr. 690), που διασώζει

²⁸⁸ Η εξουσία του σκότους, όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται στο Ευαγγέλιο Κατά Λουκάν 22,53 (*αὕτη ἐστὶν ὑμῶν ἡ ὥρα καὶ ἡ ἐξουσία τοῦ σκότους*) και στην επιστολή του Αποστόλου Παύλου Προς Κολασσαείς 1, 12-13 (*εὐχαριστοῦντες τῷ Θεῷ ... ὃς ἐρρύσατο ἡμᾶς ἐκ τῆς ἐξουσίας τοῦ σκότους*).

²⁸⁹ Για την κριτική έκδοση του επιγράμματος 27 βλ. De Groot M. (2012) 24-26. Πρβλ. Παράρτημα σελ. 150-151.

²⁹⁰ Anastasi R.-Crimi C. (1983) 73.

²⁹¹ Τα Σύναδα είναι σημαντική φρυγική πόλη, όχι όμως ιδιαίτερα μεγάλου μεγέθους. Την κατέλαβαν οι Σελτζούκοι μετά τη μάχη του Μαντζικέρτ (1071).

²⁹² Ο Θε. Εύδης γράφει χαρακτηριστικά: «Γεμάτοι οικειότητα καί προσήλωση είναι οι 53 στίχοι του «Εἰς τον μοναχον Νικήταν τῶν Συνάδων», βλ. ΔΧΑΕ 4 (1964-65) 248.

πέντε επιγράμματα αποδιδόμενα στο Νικήτα φιλόσοφο²⁹³, ενώ κάποιοι μελετητές τον ταυτίζουν με τον Νικήτα Στηθάτο²⁹⁴.

Στο συγκεκριμένο επίγραμμα, ο Μυτιληναίος εγκωμιάζει τον φίλο του Νικήτα, τον ενθαρρύνει να γράφει, τον προβάλλει ως πρότυπο διανοούμενου της εποχής και τον εντάσσει σ' έναν ευρύτερο κύκλο πνευματικών προσωπικοτήτων που αντάλλαξαν τις απόψεις τους μέσω αλληλογραφίας²⁹⁵. Ξεκινώντας από την προβολή του Νικήτα ως σπινθήρα γνώσης, τέχνης και σοφίας και αντλώντας από την αρχαία μυθολογία και ιστορία, ο ποιητής αντιπαραβάλλει το Νικήτα με τον αρχαίο Ορφέα (στ. 7-9) και στη συνέχεια του ζητά να ανοίξει τους καταρράκτες της Μούσας (στ. 10: *ἄνοιγε Μούσης τοὺς καταρράκτας*) μιας και είναι *θρέμμα Μουσῶν* (στ. 44) και στη γλώσσα του *κατοικεῖ πᾶσα Μουσῶν κομψότης* (στ. 48). Ο Νικήτας θεωρείται ο σοφότερος, ο πιο ικανός στο λόγο, αυτός που είναι σεβαστός τόσο ανάμεσα στους εκκλησιαστικούς κόλπους όσο και στην πολιτική εξουσία (στ. 17-32)²⁹⁶. Μ' ένα πλήθος ερωτήσεων (από το στ. 15 κ.ε.), ο Μυτιληναίος εγκωμιάζει τον μοναχό γιατί, όπως λέει, συνταιριάζει την αρετή με τους λόγους (στ. 22: *τίς ἀρετὴν ἔσπευσε συζεῦξαι λόγοις*) και η αξιοσύνη του έχει τόση φήμη που φθάνει ως τα ουράνια και εκεί διεισδύει (στ. 33-37). Ο μοναχός, που υπηρετεί τη γνώση (στ. 40: *τῆς γνώσεως εὐφυῆς ὑπηρέτης*), συγκεντρώνει όλα τα χαρίσματα (στ. 43: *ὁ Συνάδων τὰ πάντα συλλαβῶν ἔχει*), γι' αυτό πρέπει, όπως προτείνει ο ποιητής, *γλῶτταν εὔρουον μηδαμῶς κλείση* (στ. 46), δηλαδή να μην πάψει να μιλά, επειδή η γλώσσα του *γλυκὴ βλύζουσιν ἀντικρυς μέλι* (στ. 47), θυμίζοντας μας έτσι τα λόγια του Ησίοδου (Θεογονία 84). Προβάλλεται επομένως ο Νικήτας ως ο ιδεώδης τύπος διανοούμενου της εποχής του. Ο Μυτιληναίος κλείνει το επίγραμμα με την προσδοκία να μετέχει *τῶν ῥημάτων* του μοναχού Νικήτα (στ. 49) επειδή κάτι τέτοιο είναι καλύτερο από κάθε άλλο πλούτο (στ. 49-53). Ο ποιητής εδώ μας φέρνει στο νου τις αρχαίες προσωπικότητες, τον Μίδα, τον Κροίσο και τον Σαρδανάπαλο, που τους γνωρίζουμε από τον Λουκιανό (Διάλογοι

²⁹³ Κομίνης Α. (1966) 142-143.

²⁹⁴ Lauritzen F. (2007) 201-210.

²⁹⁵ Μονιού Δ. (2017) 103, υποσ. 111.

²⁹⁶ Βλ. και Anastasi R.-Crimi C. (1983) 73, όπου γίνεται λόγος για μια *σθεναρή προσωπικότητα του πολιτισμού, με φήμη στους αριστοκρατικούς και τους εκκλησιαστικούς κύκλους της πρωτεύουσας*.

νεκρῶν 3, 1.5-10). Μέρος από τα πλούτη τους δε θα αντάλλασσε αν ήταν να χάσει τους λόγους του μοναχού. Κι έτσι ολοκληρώνει το εγκώμιο του Νικήτα των Συνάδων.

Επίγραμμα 43) *Εἰς τὸν μοναχὸν Νικήταν τῶν Συνάδων περὶ τῶν ποδοπανίων*²⁹⁷.

Το επίγραμμα 43 απευθύνεται στο μοναχό Νικήτα από τα Σύναδα της Φρυγίας και είναι το ίδιο πρόσωπο για το οποίο ο Μυτιληναίος έγραψε και το επίγραμμα 27, εγκωμιάζοντας τον μοναχό. Το ποίημα που έχουμε μπροστά μας, ένα εξάστιχο σε δωδεκασύλλαβο, είναι ένα έμμετρο ευχαριστήριο σημείωμα του Μυτιληναίου, για ένα χρήσιμο δώρο που έλαβε από το μοναχό Νικήτα. Το δώρο για το οποίο γίνεται λόγος είναι τα ποδόπανα, δηλαδή οι κάλτσες²⁹⁸, οι οποίες δύνανται να τον προστατεύσουν και να τον γλιτώσουν από το κακό.

Ο πρώτος στίχος του επιγράμματος, που αναφέρεται στον ὄφιν, μας φέρνει στο νου τα λόγια της Γενέσεως (3, 15), όπου γίνεται λόγος για τη νίκη του Χριστού έναντι του φιδιού, του οποίου θα συντρίψει το κεφάλι²⁹⁹. Από τον δεινόν ὄφιν που τον παραφυλάει νιώθει ότι απειλείται κι ο ποιητής, καταφέρνει όμως να διασωθεί με τη βοήθεια των πολύτιμων *σηρικῶν ὑφασμάτων* (στ. 4) του Νικήτα των Συνάδων, που δύνανται να απομακρύνουν το φίδι (*φεύγει μακράν*, στ. 5). Αυτό είναι και το ιδιαίτερο χάρισμα του δώρου που έχει λάβει ο Μυτιληναίος, με το οποίο ευαρεστείται.

Επίγραμμα 49) *<Εἰς τὸ βασιλέα> Μιχαήλ, ὅτε ἀπεκάρη*³⁰⁰.

Ένα επίγραμμα σε δωδεκασύλλαβο, αποτελούμενο από 8 στίχους, αρκετά φθαρμένο (λείπουν οι τρεις από τους οχτώ), με θέμα τη μοναχική κουρά του

²⁹⁷ Για την κριτική έκδοση του επιγράμματος 43 βλ. De Groote M. (2012) 39-40. Πρβλ. Παράρτημα σελ. 154.

²⁹⁸ Για τον όρο ποδόπανα βλ. DuCange 1191.

²⁹⁹ *αὐτός σου τηρήσει κεφαλὴν, καὶ σὺ τηρήσεις αὐτοῦ πτέρναν.*

³⁰⁰ Για την κριτική έκδοση του επιγράμματος 49 βλ. De Groote M. (2012) 45. Πρβλ. Παράρτημα σελ. 156-157.

βασιλιά Μιχαήλ Δ΄ του Παφλαγόνος³⁰¹ προς το τέλος της ζωής του, ένα γεγονός που έλαβε χώρα τον Δεκέμβριο του 1041 στο μοναστήρι των Αγίων Αναργύρων³⁰².

Το επίγραμμα δομικά διαιρείται σε δύο μέρη. Στο πρώτο μέρος (στ. 1-5) παρουσιάζεται ο Μιχαήλ με την κοσμική του περιβολή –βασιλιάς με κόκκινα υποδήματα, στέμμα και πορφύρα (στ. 1 και 3: *πε>δίλοις - <τὸ στέμμα> - και πορφύραν*)– από τα οποία παραιτείται και εμφανίζεται, στο δεύτερο μέρος του επιγράμματος (στ. 6-8), να έχει κατανοήσει σε βάθος ότι καθετί ευχάριστο στη ζωή είναι εφήμερο (στ. 6: *<σὺ> γάρ, καταγνοὺς ἡδέων ὡς ἀστάτων*) και γι' αυτό επιλέγει, έναντι της ψεύτικης, την αληθινή δόξα (στ. 8: *τιμὴν ἀληθῆ προκρίνων ἐψευσμένης*), την οποία θέλει τελικά να προβάλλει ο Μυτιληναῖος στη συγκεκριμένη περίπτωση.

Επίγραμμα 61) *Εἰς τὸν πατριάρχην Μιχαήλ τῆ ἐπαύριον τῆς χειροτονί<α>ς αὐτοῦ.>*³⁰³.

Το επίγραμμα 61 είναι αφιερωμένο στον Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως Μιχαήλ Κηρουλάριο³⁰⁴, ο οποίος ανήλθε στο σημαντικότερο αυτό εκκλησιαστικό αξίωμα την 25^η Μαρτίου του 1043. Ξεκινώντας από αυτό το γεγονός, την επόμενη κιάλας μέρα, ο Μυτιληναῖος χαιρετίζει το νέο πατριάρχη συνθέτοντας το συγκεκριμένο οκτάστιχο σε δωδεκασύλλαβο. Δεν είναι δύσκολο για τον ποιητή να βρει το κατάλληλο σημείο επαίνου του Μιχαήλ. Αγαπώντας το παιχνίδι με τις λέξεις, ο Μυτιληναῖος προβαίνει στη σύγκριση δύο γεγονότων: από τη μια πλευρά παρουσιάζει τον Ευαγγελισμό της Θεοτόκου, κατά τον οποίο ο Γαβριήλ μετέφερε το χαρμόσυνο μήνυμα στην Παναγία (*Εὐαγγελισμὸς χθὲς χαρᾶς τῆ παρθένω / ἐκ Γαβριήλ*

³⁰¹ Για τον Μιχαήλ Δ΄ Παφλαγόνα βλ. *ODB* 2,1365-1366.

³⁰² Για την κουρά του Μιχαήλ στο μοναστήρι των Αγίων Αναργύρων Βλ. σχετ. Anastasi R. (1983) 93. Σχετικά με το συγκεκριμένο μοναστήρι, βλ. Janin R. (1953) 287.

³⁰³ Για την κριτική έκδοση του επιγράμματος 61 βλ. De Groote M. (2012) 55-56 . Πρβλ. Παράρτημα σελ. 157-158.

³⁰⁴ Ο Μιχαήλ Α΄ Κηρουλάριος ήταν Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως από το 1043 έως το 1059. Διέθετε σημαντική μόρφωση. Υπήρξε προσωπικότητα που ανέδειξε το κύρος του Οικουμενικού Πατριαρχείου, επί των χρόνων του όμως συνετελέσθη το Σχίσμα μεταξύ Ανατολικής και Δυτικής Εκκλησίας (1054). Για τον Μιχαήλ Α΄ είναι γνωστό ότι αναμειγνυόταν συχνά στα κοινά, καθώς και σε υποθέσεις αυτοκρατορικής διαδοχής.

ὕ<πῆρξε τοῦ πρωταγγέλου·>, στ. 1-2) κι από την άλλη παρουσιάζει το νέο πατριάρχη, ο οποίος ανήγγειλε, από τη θέση του πατριαρχικού θρόνου (έν μέσω στὰς τοῦ θρόνου, στ. 5), στους πιστούς το ευχάριστο μήνυμα του εἰρήνην πᾶσι (στ. 7), ένα νέο ευαγγελισμό (ὕπῆρξεν αὐθις καὶ θεοῦ χθὲς τῷ δόμῳ / <εὐαγγελισμός ---> , στ. 3-4) για τους πιστούς Χριστιανούς. Και είναι σημαντικό το χρονικό σημείο που τοποθετούνται τα δύο γεγονότα. Δεν είναι τυχαία η επιλογή της λέξης χθες, που υπῆρξε μια μέρα διπλῆς χαράς, η οποία επέτρεψε στον ποιητή να συνδέσει μεταξύ τους τον Ευαγγελισμό και τη χειροτονία. Εντοπίζεται βέβαια, πίσω από την ανάγκη του Μυτιληναίου να βρει το κοινό σημείο αναφοράς μεταξύ των δύο γεγονότων, ένα λογικό κενό στο συλλογιστική του πορεία: πώς συνδέεται ο Πατριάρχης Μιχαήλ με τον Αρχάγγελο του Ευαγγελισμού που δεν είναι άλλος από τον Γαβριήλ και σίγουρα όχι ο Μιχαήλ; Η απάντηση προφανώς κρύβεται πίσω από τη συνήθεια του Μυτιληναίου για παραπλανητικά λεκτικά παιχνίδια.

Επίγραμμα 64) *Εἰς τὸν πρωτοπαπᾶν Ἰωάννην καὶ τὸν <-c. 25- περὶ τοῦ βιβλίου καὶ τοῦ χρυσίου τῶν ἀπο<-c. 25->*³⁰⁵.

Ένα επίγραμμα που έχει υποστεί μεγάλες φθορές³⁰⁶ και γι' αυτό δεν μας επιτρέπει να εξάγουμε ασφαλή συμπεράσματα. Πρόκειται για μία σύνθεση του Μυτιληναίου αποτελούμενη από έξι στίχους σε βυζαντινό δωδεκασύλλαβο. Από τον πρώτο στίχο του επιγράμματος γίνεται φανερό ότι το παρόν ποίημα θα συνόδευε κάποιο βιβλίο που δώρισε ο Μυτιληναίος ως ένδειξη φιλίας στον πρωτοπαπά Ιωάννη (*γνησιωτάτων φίλων*, στ. 3 και *φιλούμενοις πλέον*, στ. 6)³⁰⁷, στον οποίο και απευθύνεται η σύνθεση (<τῷ> *πρωτοπαπᾶ πέμπομεν τὸ βιβλίον*, στ. 1). Για τον Ιωάννη μπορούμε απλώς να πούμε ότι είναι μια εκκλησιαστική φιγούρα, χωρίς να μπορούμε να δώσουμε περισσότερες πληροφορίες. Στο

³⁰⁵ Για την κριτική έκδοση του επιγράμματος 64 βλ. De Groot M. (2012) 58. Πρβλ. Παράρτημα σελ. 159.

³⁰⁶ Ο τίτλος σώζεται αποσπασματικά, ενώ από τους έξι στίχους του επιγράμματος, μόνο ο πρώτος έχει διαβαστεί ολόκληρος. Οι στίχοι 3, 5, 6 διατηρούνται μερικώς, ενώ οι στίχοι 2 και 4 έχουν χαθεί εξ ολοκλήρου.

³⁰⁷ Μονιού Δ. (2017) 175, υποσ. 211.

επίγραμμα βρίσκουμε και τη λέξη *μακελλίταις*³⁰⁸(στ. 5), για την οποία έχει υποστηριχθεί η άποψη ότι ίσως συνδέεται με το φόβο του Μυτιληναίου –και την ελπίδα του νη μην συμβεί κάτι τέτοιο, εάν το βιβλίο δεν τύχει σωστής χρήσης– να μην καταλήξει σε χέρια ανθρώπων που δεν θα το αξιοποιήσουν λογοτεχνικά³⁰⁹.

Επίγραμμα 100) *Εἰς τὸν μοναχὸν Νικήταν τὸν φιλόσοφον*³¹⁰.

Το επίγραμμα 100 αναφέρεται στον μοναχό Νικήτα τον Φιλόσοφο, πιθανότατα το ίδιο πρόσωπο στο οποίο αναφέρονται και τα επιγράμματα 27 και 43, τον μοναχό Νικήτα από τα Σύναδα. Το μέτρο του επιγράμματος είναι δωδεκασύλλαβο και αποτελείται από οχτώ στίχους.

Οι λόγοι του Νικήτα αποτελούν για τον ποιητή τροφή κατά τη διάρκεια της ημέρας και γλύκισμα κατά τη διάρκεια της νύχτας, δίνοντας έτσι στον ποιητή ευχαρίστηση νυχθημερόν (*τρυφῶν ἐν αὐτοῖς νύκτα καὶ μεθ' ἡμέραν*, στ. 4). Γι' αυτό και τον προτρέπει να μη σιωπάσει, επειδή κάτι τέτοιο θα εξουθένωνε τον ποιητή (*λιμὸς λόγων σῶν τὸν σὸν ἐκτῆ<ξει φίλον>*, στ. 7). Καταλήγει ο Μυτιληναῖος μ' ένα ερώτημα, ποιο θα είναι το κέρδος του μοναχού, αν ο ποιητής φύγει από τη ζωή (*τεθνήξομαι δὲ καὶ τί κερδάνης ἄρα;* στ. 8).

Επίγραμμα 117) *Εἰς τὸν μοναχὸν Ἀθανάσιον περὶ τοῦ πεμφθέντος ῥοδοστάγματος*³¹¹.

Το επίγραμμα σε δωδεκασύλλαβο μοιάζει να είναι μια συνοδευτική κάρτα ενός δώρου, που δεν ήταν άλλο από ένα μπουκάλι ροδόνερο, το οποίο εστάλη σε κάποιον μοναχό που είχε το όνομα Αθανάσιος. Ο Μυτιληναῖος, που γράφει το

³⁰⁸ Για τον όρο βλ. βλ. Du Cange 854.

³⁰⁹ Anastasi R.-Crimi C. (1983) 107.

³¹⁰ Για την κριτική έκδοση του επιγράμματος 100 βλ. De Groote M. (2012) 91. Πρβλ. Παράρτημα σελ. 169.

³¹¹ Για την κριτική έκδοση του επιγράμματος 117 βλ. De Groote M. (2012) 114. Πρβλ. Παράρτημα σελ. 178.

σημείωμα, θεωρεί πιθανό ότι ο μοναχός δε θα αποδεχόταν το δώρο για τον εαυτό του, γι' αυτό και δηλώνει κατευθείαν ότι του δίνεται προκειμένου να το αξιοποιήσει απέναντι στα φιλικά του πρόσωπα (*οὐκ εἰς σεαυτόν, εἰς δὲ σοῦς μᾶλλον φίλους*, στ. 2). Γιατί, όπως ισχυρίζεται ο ποιητής, ο ίδιος ο μοναχός δεν χρειάζεται καμιά εφήμερη ευωδία πέραν αυτής των αιώνιων αρετών (*ῥευστὰς γὰρ αὐτὸς οὐ φιλεῖς εὐωδίας, ὁσμὴν αἰεὶ μένουσαν ἀρετῶν πνέων*, στ. 3).

Επίγραμμα 119) *Εἰς τὸν τάφον τοῦ πρεσβυτέρου Θεοφίλου*³¹².

Το επίγραμμα 119, ένα οχτάστιχο σε δωδεκασύλλαβο, είναι σε μεγάλο βαθμό ακρωτηριασμένο, καθώς ο πρώτος στίχος διασώζει μόλις το πρώτο γράμμα *E*, ενώ από το υπόλοιπο επίγραμμα λείπουν εντελώς οι στίχοι 3, 5 και 7. Παρά τις φθορές, είναι ξεκάθαρο –και σ' αυτό βοηθάει και ο τίτλος του επιγράμματος– ότι πρόκειται για επιτύμβιο ποίημα, μια σύνθεση γραμμένη πάνω στον τάφο ενός πρεσβύτερου με το όνομα Θεόφιλος. Στο επίγραμμα μιλάει ο ίδιος ο Θεόφιλος και απευθύνεται προς οποιονδήποτε τυχόν θελήσει να παραβιάσει τον τόπο της τελευταίας κατοικίας του (*τοῦ μνήματός μου μὴ κινήσης τὸν λίθον*, στ. 2), ζητώντας να τον αφήσουν στην αιώνια ακινησία του. Το ζήτημα που προσεγγίζει εδώ ο Μυτιληναῖος είναι η απόδοση τιμῆς στο νεκρό σώμα του θανόντος, ενώ η αποστροφή του ίδιου του νεκρού προς τους ζωντανούς είναι ένα μοτίβο γνωστό από την αρχαιότητα³¹³. Στη συγκεκριμένη περίπτωση, ο ιερωμένος λέει προς τους τυμβωρύχους να τον σεβαστούν επειδή είναι κι αυτοί, όπως ήταν κι εκείνος, άνθρωποι (*ἄνθρωπος ὢν, ἄνθρωπον αἰδέσθητί με*, στ. 4), αλλά και επειδή βλέπουν σε αυτόν μια εικόνα Θεού (*κάγω γὰρ εἰκὼν τοῦ θεοῦ καὶ δεσπότου*, στ. 6). Εξάλλου, στο μέλλον, όταν και οι ίδιοι θα φύγουν από τη ζωή, θα ζητήσουν αντίστοιχα σεβασμό των λειψάνων τους. Το επίγραμμα κλείνει μ' ένα φιλοσοφικό – υπαρξιακό ερώτημα, που εκφράζει την αδυναμία του ανθρώπου να ξεφύγει το θάνατο (*τοῦτο γὰρ τίς ἐκφύγη;* στ. 8).

³¹² Για την κριτική έκδοση του επιγράμματος 119 βλ. De Groot M. (2012) 115. Πρβλ. Παράρτημα σελ. 178.

³¹³ Anastasi R.-Crimi C. (1983) 158-159.

Επίγραμμα 129) *Εἰς τοὺς ψάλτας καὶ τὸν χειρο<νόμον.>*³¹⁴.

Ο Μυτιληναῖος ἐδῶ προβάλλει ὡς θαῦμα (ὦ θαῦμα καινόν, στ. 4) τὸν τρόπο που καθοδηγούνται οἱ ψάλτες σ' ἓνα ρυθμικὸ σκοπὸ. Ὅπως λέει ὁ ποιητής, τοὺς ψάλτες οργανώνει ὁ *χειρονόμος*³¹⁵, τὸ ἀτόμο δηλαδή που με τὶς χειρονομίες τῶν χειρῶν του δείχνει τὸν τρόπο που οἱ ψάλτες οφείλουν νὰ εκτελέσουν μιὰ εὐρυθμὴ ψαλμωδία (τῷ μέλει διδοῦσι τὴν εὐρυθμίαν, στ. 3). Ο Μυτιληναῖος ἐδῶ παρουσιάζει σαν καινοτομία τὴν καθοδήγηση αὐτή, ἐνῶ κατ' οὐσίαν πρόκειται γιὰ μιὰ συνήθεια γνωστὴ ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα, που τὴ συναντᾶμε σε ἀρχαῖες θεατρικὲς παραστάσεις³¹⁶. Ἐδῶ βέβαια δε σχετίζεται με τὸ θέατρο, ἀλλὰ με κάποιον λειτουργικὸ ὕμνο καὶ τὸν τρόπο που μπορεῖ μιὰ ἀνοργάνωτη μουσικὴ νὰ τραπεί σε ἓναν ὁμορφο ὕμνο (*ἄχορδος αὕτη μουσικὴ θείων λόγων εἰς ὕμνον ἡμῖν εὐρέθη θεοῦ λό<γου.>*, στ. 5-6). Ἐχομε, ἐπομένως, μπροστὰ μας ἓνα ἐπίγραμμα που ἐστιάζει σε θέματα μουσικολογικοῦ ενδιαφέροντος, γραμμένο σε δωδεκασύλλαβο.

Επίγραμμα 138) *Εἰς τὸν Κυριακὸν καὶ Θεόδωρον τοὺς θυμελικοὺς ἀποκαρέντας*³¹⁷.

Ἡ μεταστροφή στὸν τρόπο ζωῆς δύο ἠθοποιῶν, οἱ οἱποῖοι ἀπαρνήθηκαν τὸν πρότερο βίον τους καὶ ἀποφάσισαν νὰ κλειστούν σε μοναστήρι, γίνεται ἀφορμὴ γιὰ τὸν Μυτιληναῖο νὰ συνθέσει ἓνα δίστιχο σε δωδεκασύλλαβο. Τα ονόματα τῶν δύο ἠθοποιῶν εἶναι Κυριάκος καὶ Θεόδωρος, ὅπως μας πληροφορεῖ στὸν τίτλο τοῦ ἐπιγράμματος ὁ ἴδιος ὁ ποιητής, ἐνῶ στὴ συνέχεια πετυχαίνει, συνδυάζοντας χιαστί τὶς ἴδιες λέξεις, νὰ προβληθεῖ ἐμφατικά τὴν ἀντίθεση μεταξύ τῶν ἀπολαύσεων που πρόσφεραν νωρίτερα οἱ ἠθοποιοὶ στους θνητοὺς καὶ τῆς ἀπόλαυσης που προσφέρουν τώρα στὸν Θεό. Ἀντιπαραβάλλονται λοιπὸν μεταξύ τους ἐννοίες που καταδεικνύουν αὐτὴ τὴ μεταστροφή ἀπὸ τὰ ἐγκόσμια στὰ υπερκόσμια.

³¹⁴ Γιὰ τὴν κριτικὴ ἐκδοσὴ τοῦ ἐπιγράμματος 129 βλ. De Groote M. (2012) 124. Πρβλ. Παράρτημα σελ. 182.

³¹⁵ Γιὰ τὸν ὄρο *χειρονόμος* βλ. σχετ. DuCange 1746.

³¹⁶ Anastasi R.-Crimi C. (1983) 168.

³¹⁷ Γιὰ τὴν κριτικὴ ἐκδοσὴ τοῦ ἐπιγράμματος 138 βλ. De Groote M. (2012) 136. Πρβλ. Παράρτημα σελ. 187.

5. Επιγράμματα αφιερωμένα σε εικόνες και λοιπά ιερά αντικείμενα

Α'. Εισαγωγικές επισημάνσεις

Επιγράμματα του Μυτιληναίου που σχετίζονται με ιερά αντικείμενα καταγράφονται σε μία ξεχωριστή κατηγορία³¹⁸. Τα περισσότερα από αυτά αφορούν σε εικόνες αγίων³¹⁹, επί των οποίων επιγράφονται (επιγρ. 51, 68, 93, 98, 101, 133). Ενίοτε οι απεικονιζόμενοι μοιάζει να (συν)ομιλούν με πρόσωπα έξω από την εικόνα ή, εφόσον οι μορφές είναι περισσότερες, εμφανίζονται να συνομιλούν μεταξύ τους (επιγρ. 68)³²⁰. Ορισμένες φορές, επιγράμματα επί των εικόνων έχουν συντεθεί με σκοπό να εξηγήσουν τον τρόπο που αποδίδονται οι μορφές (επιγρ. 93) ή να δηλώσουν το υλικό της κατασκευής τους (επιγρ. 51). Ενίοτε, γίνεται προσπάθεια να δικαιολογηθεί, ή έστω να αναφερθεί, η τοποθέτησή τους στο χώρο (επιγρ. 68, 98), ή ακόμη και να προβληθούν κάποια αντικείμενα που μπορεί να συνοδεύουν τις εικόνες, πχ. μια καντήλα μπροστά από την εικόνα (επιγρ. 106). Επιδίωξη των δωρητών των ιερών αντικειμένων είναι συνήθως η επιθυμία να εκφράσουν την ευσέβειά τους³²¹. Επιπλέον, ορισμένα επιγράμματα σχετίζονται με κάποια αντικείμενα που αξιοποιούνται κατά την εκκλησιαστική τελετουργία, πχ. τα φύλλα ενός φυτού, όπως είναι η δάφνη (επιγρ. 32). Ιερά θεωρούνται και άλλα αντικείμενα, αφιερώματα πιστών, για παράδειγμα, η ανάθεση ενός εργοχείρου, που προορισμός του είναι να αποδοθεί στη χάρη μιας αγίας μορφής (επιγρ. 28). Και βέβαια, στην ίδια κατηγορία μπαίνουν και επιγράμματα που αναφέρονται στο ιερό αγίασμα (επιγρ. 89), το ρευστό υγρό που καθαγιάζεται, προερχόμενο από κάποιο

³¹⁸ Για τα βυζαντινά επιγράμματα σε εικόνες κ.α. ιερά αντικείμενα μικροτεχνίας βλ. Hörandner W.- Rhoby A.- Paul A. (2010), *Byzantinische Epigramme in inschriftlicher Überlieferung*. Band 2. Byzantinische Epigramme auf Ikonen und Objekten der Kleinkunst.

³¹⁹ Γνωρίζουμε ότι κι άλλοι επιγραματοποιοί συνέθεσαν ποιήματα που είχαν ως αντικείμενο τις ιερές εικόνες, ανάμεσα τους, οι Γ. Πισίδης, Θ. Στουδίτης, Μεθόδιος Κων/πόλεως, Λέων Χοιροσφάκτης, Ιω. Γεωμέτρης, Ιω. Μαυρόπους, Κ. Καλλικλής, Αν. Κομνηνή, Θ. Πρόδρομος, Γεώργιος Καλλιπόλεως, Ευγένιος εκ Πατέρμου, Θ. Βαλσαμών, Μ. Χωνιάτης, Μαξ. Πλανούδης, Μ. Φιλής. Βλ. σχετ. Κομίνης Α. (1966) 33-35.

³²⁰ O R. Nelson (2007) 107 είχε γράψει χαρακτηριστικά: *Η «φωνή» του βυζαντινού επιγράμματος συχνά είναι η «φωνή» του προσώπου που αναπαριστούσε η εικόνα.*

³²¹ Κάποιες φορές, αίτημα των δωρητών είναι η λύτρωση για τα αμαρτήματά τους και η συγχώρεση που ζητούν από τον Θεό. Δεν αποκλείεται κάποια τέτοιου είδους επιγράμματα να προτρέπουν προς την αρετή.

λείψανο αγίου. Παρακάτω θα αναλυθούν όλες οι περιπτώσεις που εισαγωγικά αναφέρονται εδώ.

Β'. Ανάλυση επιγραμμάτων

Επίγραμμα 28) *Εἰς τὸ ἐγχείριον τῆς θεοτόκου. ἠρωϊκά*³²².

Το επίγραμμα 28 ανήκει στην κατηγορία των ποιημάτων που αφορούν ιερά αντικείμενα. Ως τέτοιο αναφέρεται εδώ ένα χειροποίητο υφαντό –πιθανόν κάποιο είδος μαντηλιού;– που το ύφανε μία ευσεβής γυναίκα με το όνομα Ειρήνη (*Εἰρήνη τόδε ἔργον χερσὶν ἐῆσιν ὕφηνε*, στ. 1) και το αφιέρωσε στην Παναγία. Ίσως μάλιστα το επίγραμμα, γραμμένο σε εξάμετρο, να συνόδευε την προσφορά της και να είχε επομένως αναθηματικό χαρακτήρα. Είναι επίσης πιθανό να προοριζόταν για λειτουργική χρήση. Έχει προταθεί η άποψη ότι ίσως προηγήθηκε της ανάθεσης του εργοχείρου κάποια ψηφοφορία, κατά την οποία η Ειρήνη επιλέχθηκε για να κατασκευάσει το υφαντό³²³. Τη γνώση άλλωστε της υφαντικής τέχνης κατείχαν οι γυναίκες ήδη από την αρχαιότητα κι αρκεί να θυμηθεί κανείς τον Όμηρο, που τις παρουσιάζει, ακόμη και αν είναι βασίλισσες, να ασχολούνται με τον αργαλειό³²⁴. Αναδεικνύεται έτσι η συνέχεια στην παράδοση της υφαντικής τέχνης που προβάλλει ως γυναικεία υπόθεση. Αναφερόμενος στο χειροποίητο υφαντό της Ειρήνης και, σε δύο μόλις στίχους, ο Μυτιληναίος πετυχαίνει να προβάλλει εύστοχα τη γυναίκα που το έφτιαξε και, παίζοντας με τις λέξεις, κάνει έναν εύστοφο συνειρμό (*Εἰρήνη / μητέρι εἰρήνης*) συσχετίζοντάς την με την Παναγία. Είναι εξάλλου χαρακτηριστικό του Μυτιληναίου να σχηματίζει ομόηχες λέξεις και να κάνει λογοπαίγνια³²⁵.

³²² Για την κριτική έκδοση του επιγράμματος 28 βλ. De Groote M. (2012) 26. Πρβλ. Παράρτημα σελ. 151.

³²³ Anastasi R.-Crimi C. (1983) 74.

³²⁴ Δεν είναι σπάνιες οι αναφορές του Ομήρου στον αργαλειό ως γυναικείο καθήκον μέσα στα πλαίσια του νοικοκυριού, καθήκον που αναλάμβαναν όχι μόνο οι θνητές γυναίκες, αλλά και οι θεές, νεράιδες και νύμφες.

³²⁵ Μονιού Δ. (2017) 105, υποσ. 117.

Επίγραμμα 32) *Εἰς τὰς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ῥαινομένας δάφνας κατὰ τὰς ἑορτάς*³²⁶.

Το επίγραμμα 32 είναι ένα τετράστιχο σε δωδεκασύλλαβο μέτρο. Δεν αναφέρεται σε κάποια συγκεκριμένη χριστιανική γιορτή που διαδραματίζεται στο χώρο της Εκκλησίας, αλλά μνημονεύει γενικότερα κάθε εορταστική εκδήλωση της χριστιανικής εθιμοτυπίας, κατά την οποία χρησιμοποιείται η ευωδιαστή δάφνη³²⁷, καθώς τυγχάνει, όπως σχολιάζει ο Μυτιληναίος *θείας ἑορτῆς σύμβολον* (στ. 1), δηλαδή ιερό φυτό. Ακολουθώντας μια πρακτική που προϋπήρχε ήδη από τα αρχαία χρόνια, ο Χριστιανισμός επιλέγει να αξιοποιήσει ευώδη φυτά, να διασκορπίσει τα φύλλα τους στους ναούς και να τα μοιράζει στους πιστούς³²⁸. Ο Μυτιληναίος εδώ αναφέρεται συγκεκριμένα στο φυτό της δάφνης, η οποία στην αρχαία ελληνική συνείδηση είχε συνδεθεί ήδη με συγκεκριμένες θρησκευτικές τελετές και ιδιαίτερα με το θεό Απόλλωνα, του οποίου υπήρξε άλλωστε το ιερό φυτό³²⁹. Τη δάφνη χρησιμοποιούσε και η ιέρεια του θεού στο μαντείο των Δελφών, η Πυθία, καθώς, είτε μασώντας τα φύλλα της είτε αναπνέοντας τον καπνό από τα καιόμενα φύλλα, ερχόταν σε έκσταση και χρησιμοδοτούσε³³⁰, γι' αυτό και ο ποιητής την αποκαλεί *τεκμήριον μαντικῆς* (στ. 1). Ο Μυτιληναίος εδώ, βλέπει τη δάφνη να αλλάζει συμβολισμό και, αντί να συνδέεται πλέον με τις αρχαίες μαντείες, να καθίσταται σύμβολο σε χριστιανικές γιορτές και να στολίζει τους ναούς, τιμώντας πλέον τον Σωτήρα Χριστό, έχοντας καταστεί σύμβολο της δόξας Του (*κοσμοῦσα φύλλοις ... ἡδυπνόοις/Χριστοῦ τὸν οἶκον ἀντὶ τῶν χρηστηρίων*, στ. 1-2). Εξάλλου δεν είναι άγνωστη και η σύνδεση του Απόλλωνα ως θεού που επιφαίνεται στους ανθρώπους και σχετίζεται θρησκευτικά με τον Ήλιο³³¹ και του Χριστού, που επιφαίνεται ως ανατέλλων

³²⁶ Για την κριτική έκδοση του επιγράμματος 32 βλ. De Groot M. (2012) 28. Πρβλ. Παράρτημα σελ. 151.

³²⁷ Η επίσημη ονομασία της δάφνης είναι λάουρος ο ευγενής (*laurus nobilis*), ενώ επίσης αποκαλείται συχνά βάγια.

³²⁸ Μονιού Δ. (2007) 111, υποσ. 123.

³²⁹ Αρχικά, η Δάφνη ήταν μία νύμφη, κόρη του ποταμού Πηνειού, που την ερωτεύτηκε ο Απόλλωνας και αυτή, έχοντας δώσει στη θεά Άρτεμη όρκο παρθενίας, μεταμορφώθηκε από τον πατέρα σε δέντρο προκειμένου να τιμήσει τον όρκο της. Ο Απόλλωνας αγκάλιασε με στοργή το δέντρο και όρισε τη δάφνη να αποτελεί στο εξής το ιερό φυτό του.

³³⁰ Επίσης, τα στεφάνια δάφνης αξιοποιήθηκαν από την αρχαιότητα για να στέφουν, τιμώντας τους, τους νικητές των αγώνων. Επιπλέον, η δάφνη θεωρείται σημάδι ευημερίας.

³³¹ Μέχρι τα ελληνιστικά τουλάχιστον χρόνια, ο Απόλλωνας, ως θεός του φωτός, συνδέθηκε με τον ήλιο, αποκτώντας το προσωνύμιο Φοίβος, δηλαδή φωτεινός, λαμπερός, ακτινοβόλος.

ήλιος ή, καλύτερα, ως αποκαλυπτόμενος θεός³³². Ο Μυτιληναίος βλέπει εδώ τη συνέχεια της αρχαιοελληνικής παράδοσης και της εθιμοτυπίας στη λατρεία, όπως αυτή πέρασε στη χριστιανική θρησκεία. Με αυτό τον τρόπο θίγει γόνιμα το θέμα της πρόσληψης της αρχαιοελληνικής θρησκείας στο Βυζάντιο.

Επίγραμμα 51) *Εἰς τὴν εἰκόνα τῆς ἁγίας Θέκλης, λελατομημένην ἐκ πέτρας*³³³.

Στις 24 Σεπτεμβρίου τιμάται η γιορτή της Αγίας Θέκλας, της επονομαζόμενης ισαποστόλου. Στη χριστιανική πίστη μυήθηκε από τον Απόστολο Παύλο, τον οποίο και ακολούθησε στην περιοχή της Αντιόχειας. Από τα μαρτύρια που υπέστη η Αγία, ξέφυγε θαυματουργικά, καθώς «την κατάπιε» ένας βράχος, προκειμένου να αποφύγει τους διώκτες της, που επιχείρησαν να την ατιμάσουν. Εν τέλει, η Αγία κοιμήθηκε ειρηνικά σε ηλικία 90 ετών³³⁴.

Ο Μυτιληναίος, ορμώμενος από μία απεικόνιση της Αγίας Θέκλας πάνω σε πέτρα και, έχοντας γνώση του βίου της, γράφει αυτό το μονόστιχο, σε δωδεκασύλλαβο. Κι, όπως λέει, ενώ παλιότερα μία πέτρα έκρυψε την Αγία από αυτούς που την κυνηγούσαν, τώρα ένα σκάλισμα πάνω σε μια άλλη πέτρα φανέρωσε τη μορφή της (*Κρύπτει <γε> πέτρα, νῦν δ' ὑπεκφέρει Θέκλαν*). Επομένως, εδώ ο ποιητής κάνει μια αντιπαραβολή των δύο περιπτώσεων³³⁵, με τον λίθο να γίνεται σημείο αναφοράς, με αντίστροφο όμως τρόπο, για τη Αγία Θέκλα³³⁶.

³³² Ο Χριστός επιφαίνεται στους ανθρώπους ως βασιλιάς Ἴλιος που θα αποκαλύψει τη θεία αλήθεια στους ανθρώπους, μέσω της Ανάστασής του.

³³³ Για την κριτική έκδοση του επιγράμματος 51 βλ. De Groote M. (2012) 46. Πρβλ. Παράρτημα σελ. 157.

³³⁴ Για το βίο της Αγίας Θέκλας, βλ. ODB 2033-2034.

³³⁵ Ο ποιητής κάνει ένα παιχνίδι του αντίθετου. Βλ. Anastasi R.-Crimi C. (1983) 94.

³³⁶ Αντίστοιχο επίγραμμα, σε ανώνυμο δίστιχο που παραδίδεται από τον Μάξιμο Πλανούδη (:AP XVI 129), αναφέρεται στην περίπτωση της Νιόβης. Βλ. Anastasi R.-Crimi C. (1983) 94.

Επίγραμμα 68) *Είς τὸν σύγκελλον - c. 9 -> Ἀργυροπόλου περὶ τῆς εἰκόνης τοῦ ἁγίου Κύρου ...*³³⁷.

Το επίγραμμα 68 σχετίζεται με τον Άγιο Κύρο από την Αλεξάνδρεια που έζησε στα χρόνια του αυτοκράτορα Διοκλητιανού και πέθανε μαρτυρικά προς δόξαν Θεού. Η μνήμη του γιορτάζεται κάθε χρόνο στις 31 Ιανουαρίου, ενώ η εύρεση των λειψάνων του τιμάται στις 28 Ιουνίου.

Αγιογραφικού περιεχομένου πληροφορίες, που εντοπίζονται σε ορισμένους στίχους του επιγράμματος, μας ενημερώνουν ότι ο Άγιος υπήρξε αιχμάλωτος πολέμου (στ. 6), εξόριστος (στ. 8), στρατηγός (στ. 15) και κυνηγός (στ. 16:)³³⁸. Στην ιδιότητα του ως στρατηγού αναφέρεται ο Μυτιληναίος στους στ. 23-29 και μάλιστα στον στ. 26 κάνει ένα εύστοχο λογοπαίγνιο με τις λέξεις *Κύρος* και «στρατηγός» *Κυρίου*³³⁹. Σχετικά με το μαρτύριό του, όπως διαβάζουμε στον στ. 18, γίνεται υπαινιγμός σε σταύρωση, ενώ στους στ. 20-21 αναφέρονται βασανισμοί ξυραφιών. Εντούτοις, ο Μυτιληναίος δεν αναφέρει πουθενά στα έμμετρα συναξάρια του τέτοιου είδους βασανιστήρια για τον συγκεκριμένο άγιο. Αντίθετα λέει πως ο θάνατός του πραγματοποιήθηκε με αποκεφαλισμό δια ξίφους.

Εδώ ο ποιητής, αξιοποιώντας στοιχεία του βίου του Αγίου Κύρου, συνθέτει το συγκεκριμένο πολύστιχο ποίημα, το οποίο βασικά αναφέρεται στο άγαλμα που τον απεικονίζει και στη θέση που αυτό κατέχει κοντά σε άλλα αγάλματα Αγίων. Το επίγραμμα αποτελείται από 153 δωδεκασύλλαβους στίχους, είναι όμως, σε μεγάλη έκταση ακρωτηριασμένο³⁴⁰.

Ο Μυτιληναίος έχει επιλέξει να δώσει στο ποίημα του τη μορφή ενός φανταστικού διαλόγου³⁴¹, μιας συνομιλίας μεταξύ τριών αγίων (του Κύρου, του Ερμόλαου και του Παντελεήμονα) με έναν σύγκελλο³⁴², δηλαδή έναν εκκλησιαστικό αξιωματούχο της πρωτεύουσας. Αν και δε γνωρίζουμε ποιος

³³⁷ Για την κριτική έκδοση του επιγράμματος 68 βλ. De Groote M. (2012) 60-65. Πρβλ. Παράρτημα σελ. 159-162.

³³⁸ Anastasi R.-Crimi C. (1983) 110.

³³⁹ *Ὅντως ὁ Κῦρος καὶ στρατηγὸς κυρίου* (στ. 26).

³⁴⁰ Από τον στίχο 31 ως τον 74 και από τον 100 μέχρι το τέλος. Βλ. Anastasi R.-Crimi C. (1983) 110.

³⁴¹ Ο τρόπος που αποτυπώνεται αυτός ο φανταστικός διάλογος στο επίγραμμα μοιάζει να αντλεί την καταγωγή του από τα μιμητικά μοτίβα της ελληνιστικής εποχής. Βλ. Anastasi R.-Crimi C. (1983) 110.

³⁴² Το εκκλησιαστικό αξίωμα του συγκέλλου συναντάται από τον 8^ο αι. στη Βυζαντινή Αυτοκρατορία.

ακριβώς είναι ο σύγκελλος αυτός, έχει υποστηριχθεί ότι πρόκειται για τον Νικήτα, έναν λειτουργό του Πατριαρχείου της Κωνσταντινούπολης στα χρόνια του Μιχαήλ Α΄ Κηρουλάριου. Εφόσον ισχύει κάτι τέτοιο, το επίγραμμα πρέπει να χρονολογηθεί στα 1043-1044³⁴³.

Με πρωτοβουλία, λοιπόν, του συγκεκριμένου συγκέλλου είχε μεταφερθεί το άγαλμα του Αγίου Κύρου, που βρισκόταν στην Κωνσταντινούπολη, από την περιοχή του Στρατηγίου, στα βόρεια της πόλης, στην περιοχή του Κυνηγίου, στην ακρόπολη³⁴⁴. Το άγαλμα είχε τοποθετηθεί πλάι σε αυτό του Παντελεήμονα, ενώ είχε αποχωρισθεί από εκείνο του Ερμόλαου, γεγονός που προκάλεσε τη διαμαρτυρία του τελευταίου (<“*Ηκουσας, ὦ σύγκελλε, τοῦ διδασκάλου, / πῶς μοι προσῆψε μέμψιν εὐλογοτάτην, / <μοι, Παντελε>ήμονι τῷ σῶ φιλάτῳ;* στ. 96-98)³⁴⁵. Όχι μόνο ο Ερμόλαος, αλλά κι ο Άγιος Παντελεήμονας προέτρεπαν σε επαναπροσέγγιση των δύο αγαλμάτων, προτείνοντας και μια αντίστοιχη, ομολογουμένως σπάνια, σύζευξη δύο άλλων αγίων μορφών, των Σαμψούντος και Κοσμά (*καὶ Κοσμᾶ μὲν σύναπτε Σαμψῶν τὸν μέγαν*, στίχος 103)³⁴⁶. Μνείας άξιο είναι το γεγονός ότι όλοι οι Άγιοι που αναφέρονται εδώ είναι ιαματικοί, στο επάγγελμα γιατροί, και μάλιστα «ανάργυροι», δηλαδή προσφέρουν τις υπηρεσίες τους δίχως αμοιβή κι έτσι άλλωστε μνημονεύονται και κατά τη διάρκεια της Θ. Λειτουργίας³⁴⁷.

Το επίγραμμα κλείνει δίνοντας μας το αποτέλεσμα από τη διαμαρτυρία των αγαλμάτων ως προς τον τρόπο τοποθέτησής τους. Όπως μας ενημερώνει ο ποιητής στους τελευταίους στίχους (*καὶ δὴ σὲ πέμπειν οὐκ ἀποκνήσω τάχος. / ἄπελθε τοίνυν ἐς τὸ <ν ἀρχαῖον δόμον>*, στ. 150-151), επετεύχθη το το προσδοκώμενο αποτέλεσμα, καθώς ο σύγκελλος επανέφερε το άγαλμα του Αγίου Κύρου στην αρχική του τοποθεσία και, κλείνοντας το επίγραμμα, ζητεί την προστασία του (*έμοῦ δὲ καὶ μέμνησο καὶ μεμνημένος, / πᾶσι τρόποις φύλαττ<ε τὸν σὸν οἰκέτην.>*), 152-153).

³⁴³ Την ημερομηνία αυτή προτείνει η Follieri E. (1964) 140-141.

³⁴⁴ Για τις περιοχές Στρατηγίου και Κυνηγίου της Κωνσταντινούπολης, βλ. Janin R. (1953) 432.

³⁴⁵ Ο Παντελεήμονας, η μνήμη του οποίου τιμάται στις 27 Ιουλίου, υπήρξε μαθητής του Ερμόλαου. Για τον τελευταίο γνωρίζουμε ότι μαρτύρησε επί Μαξιμιανού και η μνήμη του γιορτάζεται στις 26 Ιουλίου. Ο Μυτιληναίος αναφέρεται σε αυτόν και στο επίγραμμα 89, αλλά και στα έμμετρα συναξάριά του. Βλ. Anastasi R.-Crimi C. (1983) 110-111.

³⁴⁶ Βλ. σχετ. Anastasi R.-Crimi C. (1983) 111.

³⁴⁷ Στην εκκλησιαστική τελετουργία, έχουμε τη μνεία των *αγίων και θαυματουργών Αναργύρων Κοσμά και Δαμιανού, Κύρου και Ιωάννη, Παντελεήμονα και Ερμολάου, Σαμψούντος και Διομήδου και πάντων των Αγίων Αναργύρων*.

Άρρηκτα δεμένο με το επίγραμμα 68³⁴⁸ είναι και το αμέσως επόμενο επίγραμμα του Μυτιληναίου, που σχολιάζει τους 153 στίχους της παρούσης σύνθεσης. Αποτελεί συνέχεια του επιγράμματος 68, ή μάλλον επίλογό του. Το τετράστιχο εξηγεί γιατί ο Μυτιληναίος επέλεξε να αφιερώσει τόσους πολλούς στίχους (153 στον αριθμό) προκειμένου να μιλήσει για το άγαλμα του Αγίου Κύρου. Ο ποιητής μας φέρνει στο νου το Κατά Ιωάννην Ευαγγέλιο (21, 11)³⁴⁹, όπου αναφέρεται ότι, όταν οι μαθητές του Χριστού πέταξαν τα δίχτυα, μάζεψαν 153 ψάρια. Φανερώνει έτσι το συμβολισμό πίσω από το συγκεκριμένο αριθμό στίχων.

Επίγραμμα 89) *Εἰς τὸ τίμιον λείψανον τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος τὸ ἐκβλύζον τὸ ἁγίασμα*³⁵⁰.

Το υπ' αριθμόν 89 είναι ένα τετράστιχο επίγραμμα, σε μέτρο δωδεκασύλλαβο, που αναφέρεται στον ιαματικό Άγιο Παντελεήμονα, ο οποίος έζησε τον 3^ο αι. μ.Χ. και το αρχικό του όνομα ήταν Παντολέων. Στη διάρκεια του μαρτυρίου του και, ενώ οι βασανιστές του επιχειρούσαν να τον αποκεφαλίσουν, ακούστηκε φωνή από τον ουρανό που τον αποκαλούσε Παντελεήμονα. Μετά τη θανάτωσή του, σύμφωνα με την παράδοση, το ιερό λείψανο του Αγίου, δεν ανέβλυσε αίμα, αλλά γάλα. Ο Μυτιληναίος εδώ αναφέρεται σε τμήμα του λειψάνου του Αγίου, προφανώς κάποιο οστό, προορισμένο να τοποθετηθεί σε λειψανοθήκη, πάνω στην οποία πιθανότατα να είχε γραφτεί και το συγκεκριμένο επίγραμμα³⁵¹. Επίσης, ο Ιωάννης Γεωμέτρης, που έζησε το β' μισό του 10^{ου} αι., αναφέρεται κι αυτός σε επίγραμμά του στη λάρνακά του Παντελεήμονα³⁵². Για τον ίδιο Άγιο και με αφορμή μία εικόνα που τον απεικόνιζε, έχει γράψει ο Μυτιληναίος κι άλλο επίγραμμα, το υπ' αριθμόν 68.

³⁴⁸ De Groote M. (2012) 65.

³⁴⁹ *ἀνέβη Σίμων Πέτρος καὶ εἴλκυσε τὸ δίκτυον ἐπὶ τῆς γῆς, μεστὸν ἰχθύων μεγάλων ἑκατὸν πενήκοντα τριῶν καὶ τοσοῦτων ὄντων οὐκ ἐσχίσθη τὸ δίκτυον.*

³⁵⁰ Για την κριτική έκδοση του επιγράμματος 89 βλ. De Groote M. (2012) 82-83. Πρβλ. Παράρτημα σελ. 168.

³⁵¹ Μονιού Δ. (2017) 229, υποσ. 272.

³⁵² Εἰς τὴν λάρνακα τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος. Πέτρας μέλι πρίν, νῦν δὲ θαύματα βρῦει. Δίστιχο επίγραμμα στο PG 106, 965 αρ. 145.

Το υγρό που έρεε από το οστό του Αγίου, ως αγιασμένο νερό με θεραπευτικές ιδιότητες, συνδέεται στο επίγραμμα μας με το επεισόδιο που περιγράφεται στην Παλαιά Διαθήκη (Έξοδος 17, 1-5) και αναφέρεται στον Μωυσή, ο οποίος χτυπώντας δύο φορές μία πέτρα, κατάφερε να εκβάλλει απ' αυτήν θαυματουργικά νερό ξεδιψώντας τον ισραηλιτικό λαό³⁵³. Το νερό αυτό ανακούφισε όμως μόνο το πάθος της δίψας, αντίθετα, από το ιερό λείψανο του Αγίου, μπόρεσαν να θεραπευτούν όλες οι ασθένειες (ένος πάθους *ΐαμα* – πασῶν νόσων *ΐαμα*, στ. 2 και 4). Δεν είναι άλλωστε τυχαίο ότι ο Παντελεήμονας τιμάται ως θεραπευτής Άγιος. Προβάλλει ως σαφώς ανώτερο, μέσα από τη σύγκριση του ύδατος που ανάβλυσε από την πέτρα (πρώτο δίστιχο) το αγίασμα που ανάβλυσε από το λείψανο (δεύτερο δίστιχο).

Επίγραμμα 93) *<Εἰς τοὺς μελωδοὺς Ἰω>άννην, Κοσμᾶν καὶ Θεοφάνη, ὁμοῦ γεγραμμένους*³⁵⁴.

Ένα επίγραμμα σε δωδεκασύλλαβο, δυστυχώς ακρωτηριασμένο, καθώς λείπουν, ή η διατηρούνται ελάχιστα, οι τρεις από τους έξι στίχους του ποιήματος. Από αυτούς, καθώς και από τον τίτλο, γίνεται εμφανές ότι το επίγραμμα σχετίζεται με κάποιον πίνακα που αποτύπωνε τρεις μελωδούς, τον Ιωάννη Δαμασκηνό, τον Κοσμά Μαΐουμά και τον Θεοφάνη Γραπτό από τη Νίκαια. Και οι τρεις μορφές συνδέονται μεταξύ τους, καθώς και με τον υμνογράφο Ιωσήφ³⁵⁵. Είναι πιθανό ότι το επίγραμμα που έχουμε μπροστά μας συντέθηκε για να συνοδεύσει τον πίνακα που απεικόνιζε τους τρεις μελωδούς, σε μια αριστοτεχνική απόδοση, όπως αφήνει να εννοηθεί ο Μυτιληναίος, καθώς, ενώ παραμένουν σιωπηλοί (*έννεοι μένοντες*, στ. 4), μοιάζουν ζωντανοί, αν και είναι απλώς ζωγραφισμένα σχέδια (*<έ>πει λαλοῦσι, σάρκες ὄντες, οὐ τύποι*, στ. 6). Είναι χαρακτηριστικό το μοτίβο της *ομιλούσας ζωγραφικής*³⁵⁶.

³⁵³ καὶ πατάξεις τὴν πέτραν, καὶ ἐξελεύσεται ἐξ αὐτῆς ὕδωρ, καὶ πίεται ὁ λαός (Έξοδος 17, 5).

³⁵⁴ Για την κριτική έκδοση του επιγράμματος 93 βλ. De Groote M. (2012) 88. Πρβλ. Παράρτημα σελ. 169.

³⁵⁵ Βλ. σχετ. Anastasi R.-Crimi C. (1983) 94, όπου αναφέρεται ότι η μεταξύ τους σύνδεση επιβεβαιώνεται και από την απεικόνιση τους μαζί σε μεταγενέστερους χρόνους, στο παρεκκλήσιο που γειτνίαζε με την Εκκλησία της Μονής της Χώρας

³⁵⁶ Για το μοτίβο della *pittura «parlante»* βλ. Anastasi R. (1983) 94.

Επίγραμμα 98) *Εἰς τον ἐν μέσῳ τῆς ὀροφῆς τοῦ Ἰάτου σωτήρα, κάτω βλέποντα*³⁵⁷.

Στο Ιερό Παλάτιον της Κωνσταντινουπόλεως υπήρχε μία πολυτελής αίθουσα, η οποία έφερε στο μέσον της μια εικόνα του Σωτήρα Χριστού. Σε αυτήν την εικόνα αναφέρεται το επίγραμμα μας, αποτελούμενο από έξι στίχους σε βυζαντινό δωδεκασύλλαβο. Το όνομα της αίθουσας που βρισκόταν η εικόνα ήταν Ἰάτον εξαιτίας του ωοειδούς σχήματος της στέγης του³⁵⁸.

Ο Σωτήρας Χριστός για μιαν ακόμη φορά είναι έτοιμος να επέμβει και πάλι και να θυσιαστεί εκ νέου για χάρη των ανθρώπων, αποδεικνύοντας τη φιλευσπλαχνία του παρόλο που δεν ήρθε κατά σάρκα αλλά η μορφή του αποτυπώνεται στην εικόνα (*τὰ σπλάγχνα γάρ σου χρηστὰ κἀν ταῖς εἰκόσι*, στ. 6). Αυτός μεριμνά για τα πρόβατα, όπως μας λέει και το ευαγγέλιο του Ιωάννη (10, 11), που αναφέρει *ἐγώ εἰμι ὁ ποιμὴν ὁ καλός. ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τίθησιν ὑπὲρ τῶν προβάτων*.

Επίγραμμα 101) *Εἰς τὴν εἰκόνα τοῦ ἁγίου Ἡλιοῦ*³⁵⁹.

Το επίγραμμα 101 αναφέρεται στον προφήτη Ηλία, η μνήμη του οποίου τιμάται στις 20 Ιουλίου κάθε έτους. Την ημέρα αυτή γιορτάζεται η ανάληψή του στον ουρανό μέσα σ' ένα άρμα φωτιάς. Στο Δ' Βασιλειών (2, 11) πληροφορούμαστε ότι ο Ηλίας *ἀνελήφθη ὡς εἰς τὸν οὐρανόν*³⁶⁰. Αυτό το *ὡς* έδωσε αφορμή να γίνουν πολλές συζητήσεις γύρω από την τύχη του προφήτη Ηλία, σχετικά με ό,τι πραγματικά συνέβη. Βασιζόμενοι στα λόγια του ευαγγελιστή Ιωάννη (3, 13) ότι κανείς, πέρα από τον Ιησού Χριστό, δεν ανέβηκε

³⁵⁷ Για την κριτική έκδοση του επιγράμματος 98 βλ. De Groote M. (2012) 90. Πρβλ. Παράρτημα σελ. 169.

³⁵⁸ Στην αίθουσα αυτή πραγματοποιήθηκε η *Πενθέκτη ἢ «ἐν Τρούλλῳ» Οἰκουμενικὴ Σύνοδος* το έτος 692. Βλ. σχετ. Janin R. (1953) 112.

³⁵⁹ Για την κριτική έκδοση του επιγράμματος 101 βλ. De Groote M. (2012) 91-92. Πρβλ. Παράρτημα σελ. 170.

³⁶⁰ Το εδάφιο αναφέρει επακριβώς: *καὶ ἰδοὺ ἄρμα πυρὸς καὶ ἵπποι πυρὸς καὶ διέστειλαν ἀνὰ μέσον ἀμφοτέρων, καὶ ἀνελήφθη Ἡλιοῦ ἐν συσσεισμῷ ὡς εἰς τὸν οὐρανόν*.

στους ουρανοὺς³⁶¹, μπορούμε να πούμε ότι η καλούμενη ανάληψη του Ηλία αποτέλεσε απλῶς ἕναν προάγγελο της ανάληψης του Κυρίου. Ο ίδιος ο προφήτης παρέμεινε στη γη, ὄντας ζωντανός, διατηρώντας για χιλιάδες χρόνια το φθαρό του σώμα. Με την υλική του υπόσταση εμφανίστηκε στο πλάι του Χριστοῦ κατά τη Μεταμόρφωσή Του στο ὄρος Θαβώρ.

Ο Μυτιληναῖος, αξιοποιώντας την παράδοση σχετικά με το πρόσωπο του Ηλία, εγκωμιάζει μια εικόνα που αποτυπώνει τη μορφή του, συνθέτοντας ἕνα ἐπίγραμμα, σε βυζαντινὸ δωδεκασύλλαβο. Αν οι ἄνθρωποι δουν την εικόνα του Ηλία, ὅπως αναφέρει ο ποιητής, ὅλοι θα πιστέψουν ὅτι ἀκόμα βρίσκεται στη ζωὴ (*Ὡς Ἡλίας ζῆ, πῶς ἀπιστήσεις βλέπων; στ. 1*). Στη συνέχεια, γίνεται αναφορά στη Μεταμόρφωση που ἔλαβε χώρα στο ὄρος Θαβώρ³⁶², λέγοντας ὅτι, μετὰ την κάθοδό του στο πλευρό του Χριστοῦ, ο Ηλίας παρέμεινε στη γη (*ἔμεινεν εἰς γῆν, οὐκ ἀνελθὼν καὶ πάλιν, στ. 5*) και εμφανίζεται ὡς ζῶσα μορφή στην εικόνα του (*ὁ ζῶν Ἡλίας*). Γι' αὐτὸ και κανεὶς δεν πρέπει να ἀμφιβάλλει σχετικά με το «αθάνατο» του ἐν λόγῳ προσώπου. Με τη συγκεκριμένη μορφή ἀσχολήθηκε ο Μυτιληναῖος και στα ἔμμετρα συναξαρία του³⁶³.

Επίγραμμα 106) *Εἰς τοὺς ἁγίους Τεσσαράκοντα, μιᾶς κανδήλας ἡρ<τημένης> ἔμπροσθεν αὐτῶν*³⁶⁴.

Ο Μυτιληναῖος γράφει το ἐπίγραμμα 106 ἐμπνεόμενος ἀπὸ τους Ἁγίους Τεσσαράκοντα, ἡ μνήμη των οποίων τιμάται στις 9 Μαρτίου κάθε ἔτους. Πρόκειται για στρατιῶτες του Λικίνιου στην περιοχή της ἀρχαίας Σεβαστείας, που συνελήφθησαν ὅταν ο αυτοκράτορας ἐξαπέλυσε διωγμὸ ἐναντίον των Χριστιανῶν. Ἀρνούμενοι να ἀλλάξουν την πίστη τους, ἐξαναγκάστηκαν να παραμείνουν, κατὰ τη διάρκεια μιας κρύας χειμωνιάτικης νύχτας, ἐντὸς των υδάτων παγωμένης λίμνης. Ἀπὸ τους σαράντα στρατιῶτες, μόνον ἕνας

³⁶¹ οὐδεὶς ἀναβέβηκεν εἰς τὸν οὐρανὸν εἰ μὴ ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς, ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ὁ ὢν ἐν τῷ οὐρανῷ

³⁶² Για την παρουσία του Ηλία κοντὰ στον Ἰησοῦ κατὰ τη Μεταμόρφωση κάνει ξανά λόγο ο Μυτιληναῖος στο ἐπίγραμμα υπ' αριθμὸν 25, ὅπου στο στίχο 6 ἀναφέρεται ὁ ζῶν Ἡλίας ὡς ζῶσαν φύσιν.

³⁶³ Follieri E.(1980) 368-369.

³⁶⁴ Για την κριτική ἐκδοση του ἐπιγράμματος 106 βλ. De Groote M. (2012) 97. Πρβλ. Παράρτημα σελ. 170.

λιγοψύχησε, αλλά αντικαταστάθηκε αμέσως από τον Ρωμαίο φρουρό που βρισκόταν εκεί, ο οποίος, βλέποντας τα στέφανα της δόξης πάνω από τα κεφάλια των μαρτύρων, πίστεψε στον Χριστό. Το πρωί, αφού έβγαλαν από τη λίμνη τους παγωμένους πλέον στρατιώτες, συνέτριψαν τα σκέλη τους και πέταξαν τα πτώματά τους σε κάποιον παρακείμενο γκρεμό. Τα λείψανά τους, τα οποία βρήκαν και ενταφίασαν πιστοί χριστιανοί, μεταφέρθηκαν αργότερα στην Κωνσταντινούπολη, όπου και γιόρταζαν τη μνήμη τους³⁶⁵. Πολλοί ναοί είχαν κτισθεί στη βυζαντινή πρωτεύουσα προς τιμήν των Τεσσαράκοντα Αγίων³⁶⁶.

Ο Μυτιληναίος αφιερώνει μέσα στην ποιητική του συλλογή δύο τετράστιχα επιγράμματα που αναφέρονται σε απεικονίσεις των σαράντα αγίων. Πρόκειται για τα επιγράμματα υπ' αριθμόν 106 και 133. Το πρώτο από αυτά είναι γραμμένο σε δωδεκασύλλαβο, αλλά δυστυχώς δε σώζεται ακέραιο, καθώς λείπει ο τρίτος στίχος. Όπως μας πληροφορεί ο ποιητής εδώ, μπροστά από την εικόνα των σαράντα μαρτύρων βρισκόταν ένα αναμμένο καντήλι. Επιμένοντας στον αριθμό ένα (*εἷς <φω>τὸς - εἷς πυρσὸς - ἔν κοινὸν φῶς*), ο Μυτιληναίος θεωρεί ότι, όπως το μαρτύριο είναι ένα, κοινό για όλους, έτσι και το φως που καίει μπροστά από την εικόνα τους είναι ένα, κοινό κι αυτό για όλους. Μ' αυτό τον τρόπο προβάλλεται εύστοχα η ομόφωνη απόφασή των Αγίων Τεσσαράκοντα στην ανάληψη του μαρτυρίου τους.

Επίγραμμα 133) *<Εἷς τοὺς ἀγίους> Τεσσαράκοντα, ἐν διαλλάττουσι σχήμασι ζωγραφηθέντας. ἠρωϊκά*³⁶⁷.

Ακριβώς όπως και το επίγραμμα 106, έτσι και το 133 αναφέρεται κι αυτό στους Αγίους Τεσσαράκοντα³⁶⁸. Και τα δύο επιγράμματα είναι τετράστιχα, όμως

³⁶⁵ Η αυτοκράτειρα Πουλχερία εντόπισε, το έτος 438, μετά από μια οπτασία που είχε, τα λείψανα των Τεσσαράκοντα Μαρτύρων, τα οποία βρίσκονταν κρυμμένα μέσα σε δύο αργυρές θήκες εντός του ναού του Αγίου Θύρσου, πίσω από τον άμβωνα του ναού, μέσα σ' ένα τάφο, ανήκοντα στη διακόνισσα του ναού Ευσεβεία. Προς τιμήν τους οικοδομήθηκε ναός, όπου τοποθετήθηκαν τα λείψανά τους, εκτός των Τρωαδησίων τειχών, πλησίον του Χαλκού Τετραπύλου της Κωνσταντινούπολης.

³⁶⁶ Ναοί των Αγίων Τεσσαράκοντα στην Κωνσταντινούπολη υπήρχαν: α) στην περιοχή Μέση της πόλης, β) στο παλάτι, και ο οποίος πανηγύριζε στις 27 Αυγούστου, γ) στη νήσο Πλάτη, ή Πλατεία, δ) στη μονή της Χώρας, ε) στην Έμμεσα της Συρίας.

³⁶⁷ Για την κριτική έκδοση του επιγράμματος 133 βλ. De Groot M. (2012) 127. Πρβλ. Παράρτημα σελ. 182.

το συγκεκριμένο είναι γραμμένο σε διαφορετικό μέτρο, δηλαδή σε εξάμετρο κι όχι σε δωδεκασύλλαβο, όπως το προηγούμενό του. Η σύνθεση αφορά κάποιες εικόνες που απεικονίζουν τους Αγίους Τεσσαράκοντα και εστιάζει στον τρόπο που οι μορφές αυτές παριστάνονται, σε διαφορετικές στάσεις η καθεμία, ανάλογα με τον τρόπο που είχαν σταθεί στα νερά της παγωμένης λίμνης. Αν και οι στάσεις αυτές διαφοροποιούνται μεταξύ τους, εντούτοις ο τρόπος του μαρτυρίου των Αγίων Σαράντα είναι ένας και κοινός για όλους. Ακριβώς όπως στο επίγραμμα 106, έτσι κι εδώ ο Μυτιληναίος ενδιαφέρεται να καταδείξει τη σύμπνοια που τους διακρίνει και την κοινή απόφαση (*ὁμόφρονα θυμὸν*, στ. 4) να μαρτυρήσουν για την πίστη τους και να μην προδώσουν τον Χριστό. Αυτό το πνεύμα ενότητας θέλει να τονίσει για μια ακόμη φορά ο ποιητής.

6. Επιγράμματα αφιερωμένα σε ιερούς χώρους, ναούς, προσκυνήματα

Α'. Εισαγωγικές επισημάνσεις

Τα επιγράμματα της έκτης κατηγορίας σχετίζονται με τον χώρο, επί του οποίου βρίσκεται μια εκκλησία ή μία μονή μαζί με τα βοηθητικά της προσκτίσματα³⁶⁹. Οι ποιητικές συνθέσεις που εντάσσονται στην κατηγορία αποσκοπούν είτε στην ανάδειξη του μεγαλείου της κατασκευής είτε έχουν γραφτεί επί τη ευκαιρία κάποιου είδους ανακαίνισης του οικοδομήματος είτε, ακόμη, παρουσιάζουν τις όποιες άλλες εργασίες πραγματοποιήθηκαν εντός του χώρου της μονής, για παράδειγμα μπορεί να αναφέρονται σε καθαρισμούς (επίγρ. 7), αλλά και στη διακόσμηση του ιερού χώρου ενός ναού (επίγρ. 95). Μόλις τέσσερα επιγράμματα της Συλλογής του Μυτιληναίου ανήκουν στην κατηγορία μας (επίγρ. 7, 12, 95, 96), ενώ ένα ακόμη, το 130, δεν αναφέρεται απευθείας σε ιερό κτίσμα, αλλά σε χώρο πλησίον αυτού, με άλλη χρήση (ως

³⁶⁸ Σχετικά με το μαρτύριο τους, αλλά και τις λατρευτικές εκδηλώσεις των Βυζαντινών απέναντι στους Αγίους Τεσσαράκοντα αναφερθήκαμε ήδη στο επίγραμμα 106.

³⁶⁹ Βοηθητικό εργαλείο για τη μελέτη των επιγραμμάτων σε μνημεία είναι το έργο των Hörandner W.- Rhoby A.- Paul A. (2010), *Byzantinische Epigramme in inschriftlicher Überlieferung*. Band 1. Byzantinische Epigramme auf Fresken und Mosaiken.

ξενώνας) και γι' αυτό το λόγο δεν αναλύεται εδώ. Το κτίσιμο, η ανακαίνιση, η διακόσμηση, οι επισκευές και κάθε είδους εργασία σε ιερούς χώρους γινόταν από τους πιστούς χριστιανούς προς λύτρωση και άφεση των αμαρτιών τους, αλλά και για να μνημονεύεται το όνομά τους μετά θάνατον στις ιερές ακολουθίες προς ανάπαυση της ψυχής τους. Κάποιοι μελετητές εντάσσουν στην κατηγορία αυτή και επιγράμματα επιτύμβια, υπό την έννοια ότι ο τάφος αποτελεί χώρο αιώνιας ανάπαυσης του σώματος του κεκοιμημένου που, απολαμβάνοντας το έλεος του Θεού, θα επανασυνδεθεί, κατά τη Δευτέρα Παρουσία, με την ψυχή του και θα πορευτεί στα δεξιά του Χριστού, εφόσον δεν είναι αμαρτωλός. Επομένως, ο χώρος ταφής είναι ένας χώρος ιερός, όπως μας διδάσκει η επίσημη θρησκεία, κάνοντας λόγο για ανάσταση νεκρών. Στην εργασία μας, τα επιτάφια επιγράμματα φιλοξενούνται σε ιδιαίτερη κατηγορία, που θα τη δούμε παρακάτω.

Β'. Ανάλυση επιγραμμάτων

Επίγραμμα 7) *Εἰς τὸ ἀνακαθαρθὲν πηγάδιον τῆς μονῆς τῆς Θεοτόκου· λέγονται δὲ πρὸς τὴν θεοτόκον ὡς ἀπὸ προσώπου τοῦ ἀνακαθάραντος*³⁷⁰.

Σε δωδεκασύλλαβο στίχο, ο Μυτιληναῖος γράφει για λογαριασμό κάποιου προσώπου που ανέλαβε να καθαρίσει –και έτσι να καταστήσει πάλι λειτουργικό– το πηγάδι σε Μονή της Θεοτόκου (αν και δεν γνωρίζουμε για ποια ακριβώς μονή γίνεται λόγος)³⁷¹. Το πρόσωπο που δέεται στην Παναγία, ζητά τη βοήθειά της ώστε να λυτρωθεί από τις αμαρτίες του. Ως ανταπόδοση για τις εργασίες που ανέλαβε, εξυπηρετώντας τους μοναχούς που υπηρετούσαν στη Μονή, ο πιστός ζήτησε από την Παναγία να τον βγάλει από το δικό του, γεμάτο αμαρτίες πηγάδι, στο οποίο είχε πέσει – δεν είναι τυχαία η επιλογή του ρήματος *ἀνέλκυσον*, που δείχνει την ανάγκη του πιστού να ανέλθει πνευματικώς προς τα πάνω, εξιλεωμένος από τα σφάλματά του. Γι' αυτό άλλωστε πραγματοποίησε το διακόνημά του και γι' αυτό αιτείται τη βοήθεια της Παναγίας. Επίσης, αξίζει να

³⁷⁰ Για την κριτική έκδοση του επιγράμματος 7 βλ. De Groote M. (2012) 7-8. Πρβλ. Παράρτημα σελ. 146.

³⁷¹ Anastasi R.-Crimi C. (1983) 54.

σημειωθεί το παιχνίδι με τις λέξεις, που αρέσκεται να κάνει ο Μυτιληναίος, καθώς από τη μία πλευρά αναφέρεται στη Θεοτόκο ως *φρέαρ ζῶντος ὕδατος* (στ. 2)³⁷² και από την άλλη στον πιστό που έχει πέσει στο *φρέαρ τῆς ἀμαρτίας* (στ. 3)³⁷³. Ο ποιητής εν τούτοις επιλέγει, στον τίτλο του επιγράμματος να χρησιμοποιήσει, αντί της λέξης φρέαρ, την πιο λαϊκή *πηγάδιον*³⁷⁴.

Επίγραμμα 12) *Εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἣν ἀνεκαίνισεν ὁ ζυγοστάτης Εὐστάθιος. ἡρωϊκά*³⁷⁵.

Το επίγραμμα 12 αναφέρεται στην ανακαίνιση μιας εκκλησίας, που ανέλαβε, όπως μας πληροφορεί ο Μυτιληναίος, ο Ευστάθιος, επιφανής πολιτικός αξιωματούχος, χαρτουλάριος και ιλλούστριος³⁷⁶, που είχε και την αρμοδιότητα, ως ζυγοστάτης, να εξετάζει και να ζυγίζει τα νομίσματα που έμπαιναν στο βυζαντινό θησαυροφυλάκιο³⁷⁷. Με τρεις στίχους σε εξάμετρο ο Μυτιληναίος επιδιώκει να εγκωμιάσει το πρόσωπο που με προσωπική του δαπάνη ανέλαβε την ανακαίνιση ενός ολόκληρου ναού (στ. 1-2: Τόνδε ἔῃ δαπάνη περικαλλέα καίνισε νηὸν/Εὐστάθιος).

Επίγραμμα 95) *Εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ ἀγίου Γεωργίου τὴν ἐν τοῖς Μαγγάνοις*³⁷⁸.

Το επίγραμμα εκθειάζει τη μονή του Αγίου Γεωργίου των Μαγγάνων που ιδρύθηκε στην Κωνσταντινούπολη την ίδια περίοδο που έζησε και ο ποιητής

³⁷² Σε αρκετά κείμενα παρουσιάζεται ο Θεός ως πηγή ζωής (Ψαλμός 35, 10) όπου αναφέρεται ότι *παρὰ σοὶ πηγὴ ζωῆς* και στο Κατ' Ιωάννην Ευαγγέλιο (4, 14) όπου διαβάζει κανείς ότι *ὅς δι' ἂν πῖν ἕκ τοῦ ὕδατος οὗ ἐγὼ δώσω αὐτῷ, οὐ μὴ διψήσῃ εἰς τὸν αἰῶνα, ἀλλὰ τὸ ὕδωρ ὃ δώσω αὐτῷ, γενήσεται ἐν αὐτῷ πηγὴ ὕδατος ἀλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον.*

³⁷³ Μονιού Δ. (2017) 57, υποσ. 23.

³⁷⁴ Anastasi R.-Crimi C. (1983) 54, που αναφέρεται το πηγάδιον ως λέξη vulgata (: χυδαία).

³⁷⁵ Για την κριτική έκδοση του επιγράμματος 12 βλ. De Groote M. (2012) 13. Πρβλ. Παράρτημα σελ. 147.

³⁷⁶ Du Cange 1735-1736 και Du Cange 513-514.

³⁷⁷ Du Cange 468.

³⁷⁸ Για την κριτική έκδοση του επιγράμματος 95 βλ. De Groote M. (2012) 89. Πρβλ. Παράρτημα σελ. 169.

μας³⁷⁹. Το κτίσμα έγινε στα χρόνια της βασιλείας του Κωνσταντίνου Θ' Μονομάχου (1042-1055)³⁸⁰, επομένως στα μέσα του 11^{ου} αιώνα, και απέκτησε τη φήμη ενός πολύ σημαντικού μνημείου³⁸¹, που ευεργετήθηκε πολλάκις από αυτοκρατορικές χορηγίες³⁸². Στα τέλη του 12^{ου} αι. η μονή καλλωπίστηκε και επεκτάθηκε³⁸³. Στο ποίημά μας εξυμνείται η μονή, σε δωδεκασύλλαβο μέτρο και σε δεκατέσσερις συνολικά στίχους.

Ο τόνος του επιγράμματος, που αναφέρεται σε αυτό το μνημείο, είναι εσκεμμένα υπερβολικός, αποσκοπώντας να προβάλλει το μεγαλείο της κατασκευής. Γι' αυτό και επαινείται ανάμεσα στις επίγειες κατοικίες, παίρνοντας το πρώτο βραβείο έναντι των υπολοίπων (*έν τοῖς δόμοις δὲ τοῖς κάτω τούτοις τέως/Γεώργιος τὰ πρῶτα κληροῦται γέρα*, στ. 4-5). Σε μια πιθανή μάλιστα αναμέτρηση μεταξύ των αγίων για τον πιο περίτεχνο ναό, θα επικρατούσε ανεμπόδιστα ο Άγιος (*πάντων ἄν ἐκράτησεν οὗτος μαρτύρων*, στ. 8) επειδή όλα είναι εξαιρετικά σε αυτόν τον ναό (*ὑπερφυῆ γὰρ πάντα τοῦδε τοῦ δόμου*, στ. 9). Για να ενισχύσει μάλιστα τη θέση του ο ποιητής αντλεί κι από ένα χωρίο της Γένεσης (28, 17)³⁸⁴, επαναλαμβάνοντας τα λόγια του Ιακώβ (ὡς φρικτὸς οὗτος ... τόπος·/οὐκ ἔστι τοῦτο ... ἡ θεοῦ δόμος, στ. 13-14).

³⁷⁹ Στη Μονή των Μαγγάνων και σε βοηθητικούς της χώρους αναφέρονται τρία επιγράμματα, τα υπ' αριθμ. 95, 96, 130.

³⁸⁰ Εντός της μονής ετάφη ο ιδρυτής-αυτοκράτορας του ναού, ο Κωνσταντίνος Θ' Μονομάχος. Βλ. Demangel, R. – Mamboury, E. (1939) 19, υποσ. 3.

³⁸¹ Στο καθολικό της μονής φυλασσόταν λείψανα διάφορων αγίων, τα πιο αξιόλογα από τα οποία ήταν η κάρα του Αγίου Γεωργίου και το χέρι του Αγίου Προκοπίου. Βλ. Demangel, R. – Mamboury, E. (1939) 20, υποσ. 11.

³⁸² Για τη μονή του Αγίου Γεωργίου των Μαγγάνων, βλ. Janin R. (1953) 73. Η Μονή διέθετε και ξενώνες για την παραμονή και περίθαλψη των ασθενούντων, όπως μας πληροφορεί το επίγραμμα 130, ένα οκτάστιχο, γραμμένο σε εξάμετρο. Ο ξενώνας είχε το ρόλο νοσοκομείου ενώ, πέραν αυτού, υπήρχαν στο χώρο της μονής και γηροκομεία και πτωχοκομεία, των οποίων τη φροντίδα είχαν οι μοναχοί της Εκκλησίας. Μέσα από τις εγκαταστάσεις αυτές αποδεικνύεται περίτρανα η φιλόανθρωπη διάθεση των Βυζαντινών έναντι των πιο αδύναμων, πράγμα σύμφωνο άλλωστε και με τη χριστιανική διδασκαλία. Όσοι υπέφεραν από ανίατες ασθένειες ή βρίσκονταν σε δεινή οικονομική κατάσταση ή, έστω, ήταν απλοί άνθρωποι του λαού, φτωχοί, έβρισκαν βοήθεια και παρηγοριά στη Μονή. Εξάλλου, όπως εμφaticά υποστηρίζει ο Μυτιληναίος, και η φτώχεια είναι μια κατάσταση αρρώστιας, η οποία δεν μπορεί να θεραπευτεί. Αυτό δεν το κατάφεραν ούτε οι μεγάλοι γιατροί Ιπποκράτης και Γαληνός, όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται από τον ποιητή στο επίγραμμα 130, όταν λέει ότι *οὔτε γὰρ Ἰπποκράτης πενήτης ἄκος οὔτε Γαληνός*, στο στίχο 6 του επιγράμματός του.

³⁸³ Η μονή, όπως αναφέρεται, απέκτησε και βιβλιοθήκη. Βλ. σχετ. Janin R. (1953) 75.

³⁸⁴ ὡς φοβερός ὁ τόπος οὗτος· οὐκ ἔστι τοῦτο ἀλλ' ἡ οἴκος θεοῦ, καὶ αὕτη ἡ πύλη τοῦ οὐρανοῦ (Γένεση (28, 17).

Επίγραμμα 96) <- c. 25->³⁸⁵.

Το επίγραμμα, πιθανότατα ως συνέχεια του προηγούμενου, αποτελείται από έναν μόνο στίχο και, όπως έχει υποστηριχθεί, σχετίζεται με τη μονή του Αγίου Γεωργίου των Μαγγάνων³⁸⁶. Οπωσδήποτε αφορά τον διάκοσμο, από ψηφίδες ή μάρμαρο στο δάπεδο μιας εκκλησίας, όπου, όπως αναφέρεται, τους κόπους των χεριών πατούν εδώ τα πόδια (χειρῶν πατοῦσιν ὧδε τοὺς πόνους πόδες). Το επίγραμμα είναι γραμμένο σε δωδεκασύλλαβο.

7. Επιγράμματα με σκωπτικό ή περιπαικτικό χαρακτήρα

Α'. Εισαγωγικές επισημάνσεις

Σε αυτή την κατηγορία ανήκουν επιγράμματα με σαφώς ειρωνικό χαρακτήρα και σκοπό να καυτηριάσουν συμπεριφορές και κακώς κείμενα της εποχής στην οποία αναφέρονται. Τα πρώτα ποιήματα με έντονα σκωπτικό χαρακτήρα ήταν οι ιάμβοι³⁸⁷, για τους μιλά κι ο Αριστοτέλης στο έργο του *Περί ποιητικής*. Στο Βυζάντιο, το σκώμμα ήταν ένας συνηθισμένος τρόπος άσκησης κριτικής. Γνωρίζουμε μάλιστα ότι ούτε καν οι αυτοκράτορες μπορούσαν να γλιτώσουν από σχόλια περιπαικτικά, τα οποία συχνά εκφράζονταν από τους Δήμους στον ιππόδρομο³⁸⁸. Στο πλαίσιο της σκωπτικής ποίησης επιδιώκεται, με χιουμοριστική διάθεση και μέσω της πειράγματος και του σαρκασμού, να στιγματιστούν, ώστε στη συνέχεια να διορθωθούν, όλα τα ελαττώματα και οι

³⁸⁵ Για την κριτική έκδοση του επιγράμματος 96 βλ. De Groot M. (2012) 90. Πρβλ. Παράρτημα σελ. 169.

³⁸⁶ Anastasi R.-Crimi C. (1983) 137.

³⁸⁷ Η άσκηση κοινωνικής κριτικής μέσα από άσεμνα αστεία (ιάμβους) ξεκίνησε από την αρχαιότητα. Αν και με διαφορετική προέλευση με την ελεγεία, έχει πολλά κοινά με αυτήν, όπως ότι είναι και τα δύο είδη γραμμένα στην ιωνική διάλεκτο. Οι πρώτοι ιάμβοι εντοπίζονται στο έργο *Μαργίτης*, που αποδίδεται στον Όμηρο. Επίσημα, δημιουργός του ιάμβου θεωρείται ο Αρχίλοχος, που έγραψε πολύ ειρωνικούς και δηκτικούς στίχους.

³⁸⁸ Περιπαικτικά σχόλια που έχουν ειπωθεί από το βυζαντινό λαό στον ιππόδρομο της πρωτεύουσας μας έχουν σωθεί πολλά, εδώ θα αναφέρουμε μια περίπτωση διστίχου που έλαβε χώρα στα μέσα του 11^{ου} αιώνα, που είναι και η περίοδος που μας ενδιαφέρει. Χαρακτηριστική είναι, λοιπόν, η περίπτωση όταν, το Σεπτέμβριο του 1056, μετά την άνοδο στο θρόνο του Μιχαήλ Στρατιωτικού, στασίασε εναντίον του ένας ξάδερφος του προηγούμενου αυτοκράτορα, του Κωνσταντίνου Θ' Μονομάχου. Το όνομα του στασιαστή ήταν Θεοδόσιος. Όταν η προσπάθειά του απέτυχε, ο λαός τραγούδησε το δίστιχο: *Ὁ μωρὸς ὁ Μονομάχος / εἴ τι ἐφρόνει ἐποίησε*.

λαθεμένες συμπεριφορές προσώπων ή ομάδων, ακόμα και μέσα στο σώμα της εκκλησίας. Η αφοπλιστική ειλικρίνεια του λόγου, σε συνδυασμό με την φιλοπαιχτική διάθεση που αβίαστα προκύπτει μέσα από τα επιγράμματα του είδους, δεν αφήνει περιθώριο αμφιβολίας για την επιτυχία του γράφοντος που αποβλέπει στο να καταδείξει το λάθος, να κρίνει χωρίς να στεναχωρήσει και, μέσα σε ατμόσφαιρα εύθυμη, να φιλοσοφήσει τη ζωή και, τελικά, να διδάξει. Έτσι, είναι ξεκάθαρο ότι ο ποιητής βλέπει πίσω από τις πράξεις των ανθρώπων, αξιολογεί το σωστό και το λάθος και, με άδολη ειρωνεία, να οδηγεί στη διόρθωση των σφαλμάτων και στη συνετή αντιμετώπιση μιας κατάστασης.

Ο Μυτιληναίος, επιδέξιος τεχνίτης του λόγου, αρέσκεται να χρησιμοποιεί το χιούμορ και τη σάτιρα στα επιγράμματά του, στα οποία ελεύθερα και εύστοχα εκφράζει τη θέση του. Έξι επιγράμματα ανήκουν σε αυτή την κατηγορία (επιγρ. 1, 2, 63, 82, 114, 120). Το πρώτο από αυτά παρουσιάζει εύγλωττα την εικόνα του πιστού λαού της πρωτεύουσας που μετέχει μιας ιερής πομπής κατά τη διάρκεια της οποίας, όμως, ασχημονεί ξεχνώντας δυστυχώς τον ιερό χαρακτήρα της. Το επόμενο επίγραμμα ασχολείται μ' ένα πρόσωπο που, με την άφρονη συμπεριφορά του, προκαλεί τον ποιητή να τον σατιρίσει. Περιπαικτική είναι η διάθεση του Μυτιληναίου κι όταν βλέπει την υπέρμετρη αύξηση του αριθμού των διακονούντων στις εκκλησίες, οι οποίοι προκαλούν την αγανάκτησή του (επιγρ. 63). Μία άλλη προβληματική κατάσταση στιγματίζει ο Μυτιληναίος στο επίγραμμα 82, όταν διαπιστώνει ασέβεια απέναντι στους νεκρούς. Αμέσως παρακάτω (επιγρ. 114) θα χλευάσει τον μοναχό που αποδίδεται με πάθος στη συλλογή λειψάνων, προφανώς αμφίβολης προέλευσης. Κρίνοντας τόσο την πράξη όσο και το πρόσωπο που ενεργεί, ο ποιητής δεν έχει παρά να κοροϊδέψει τον συλλέκτη των οστών. Και φυσικά, στο επίγραμμα κρίνει εκείνους τους μοναχούς που, παρά τη μοναστική τους ιδιότητα δεν απώλεσαν το κοσμικό τους φρόνημα. Απέναντι σε αυτές τις προβληματικές καταστάσεις, ο Μυτιληναίος δεν παραμένει ασυγκίνητος, αλλά αισθάνεται την ανάγκη να αντιδράσει μέσω της ποίησής του και, με χιούμορ, να κρίνει νοοτροπίες και συμπεριφορές.

Β'. Ανάλυση επιγραμμάτων

Επίγραμμα 1) <Εἰς τὴν ἑορ>τὴν τοῦ ἁγίου Θωμᾶ, παρόντος καὶ τ<ου - c. 24-> δόντος αὐτήν³⁸⁹.

Το πρώτο επίγραμμα του Μυτιληναίου, με το οποίο ανοίγει το έργο Στίχοι Διάφοροι, είναι αφιερωμένο στην εορτή του Αγίου Θωμά, ο οποίος τιμάται στις 6 Οκτωβρίου κάθε ημερολογιακού έτους. Ο Θωμάς υπήρξε ένας από τους μαθητές του Χριστού, που κήρυξε το Θείο Λόγο στην περιοχή της Ινδίας, όπου και βρήκε το θάνατο διά λογχισμού. Το ιερό του λείψανο βρισκόταν στη βυζαντινή πρωτεύουσα ήδη από τα χρόνια του Κωνσταντίου (4^{ος} αι.) κι εκεί γιορταζόταν πανηγυρικά η μνήμη του³⁹⁰. Ο Μυτιληναίος, έχοντας ίσως παρακολουθήσει από κοντά κάποια γιορτή του Αγίου, αξιοποίησε το γεγονός αυτό για να συγγράψει, με σατιρική διάθεση, το εν λόγω επίγραμμα, που αποτελείται από 35 δωδεκασύλλαβους στίχους.

Ο τρόπος που παρουσιάζονται τα γεγονότα της ημέρας μοιάζει να καταγράφεται με τη μορφή μιας είδησης που έχει ήδη συντελεστεί³⁹¹. Η αναταραχή που επικράτησε στον εορτασμό έκανε την πομπή να μοιάζει με αγώνα δρόμου, καθώς το συγκεντρωμένο πλήθος έτρεχε προς διαφορετικές κατευθύνσεις με ταχύτητα που, όπως σχολιάζει με χιούμορ και μέσω μιας αντίθεσης ο Μυτιληναίος (στ. 2-4: *πανήγυρις σὴ τὴν φύσιν τῶν ἀπτέρων / δίχα πτερῶν ἔδειξεν πτερωμένην, / νικῶσαν ὄντως καὶ πτερωτὰ τῷ δρόμῳ*), ξεπερνά τη πετρωτά όντα, αν και οι άνθρωποι δεν έχουν φτερά. Οι παρευρισκόμενοι βρίσκονται σε κατάσταση έκπληξης και σημειώνονται και αρκετοί τραυματισμοί (στ. 9: *πληγαῖς τε πολλαῖς <τραυματισθέντων σφόδρα>*). Κάποιοι μάλιστα επικαλούνται το όνομα του Αγίου Θωμά, ζητώντας να γίνει πιστευτό πόσο πονούν (στ. 20-21: *Ἦ θεῖε Θωμᾶ ... /πίστευσον· ἀλγῶ καὶ σιωπᾶν οὐκ ἔχω*), καθώς θυμούνται τη δυσπιστία του Αποστόλου στο επεισόδιο της ψηλάφησης του

³⁸⁹ Για την κριτική έκδοση του επιγράμματος 1 βλ. De Groote M. (2012) 3-4. Πρβλ. Παράρτημα σελ. 145.

³⁹⁰ Κατά την Δ' Σταυροφορία, το σκήνωμα του Αποστόλου Θωμά εκλάπη από τους Δυτικούς και μεταφέρθηκε, μαζί με τα λείψανα άλλων Αγίων, στη Ρώμη.

³⁹¹ Anastasi R.-Crimi C. (1983) 49.

Χριστού³⁹² και ζητούν από το Θωμά να συγκατανεύσει στον πόνο τους (στ. 23-24: *τὸν σὸν νοητῶς ὧδε δάκτυλον φέρε/καὶ χεῖρα βλέψας τὴν ἐμὴν πιστὸς γίνου*). Ο Μυτιληναῖος, φέρνοντας στο νου του κάποια λόγια του Ιώβ (30, 31)³⁹³, καταλήγει τελικά στο συμπέρασμα ότι οι ωδές των ψαλμών μετατράπηκαν σε ψαλμούς ραβδίων. Αξίζει να μνημονευτεί εδώ και ο ρόλος ενός γέροντα *πανθεώτη*³⁹⁴ που παρακολουθούσε την πομπή κρατώντας ραβδί και προκαλώντας το κλάμα στους παρευρισκόμενους, αποκαλώντας τους «*ψυχάρια*». Αν και είναι αινιγματικός ο συγκεκριμένος όρος³⁹⁵ υποδηλώνει για μια ακόμη φορά, με τον τρόπο που ο ποιητής τον χρησιμοποιεί, τη σατιρική του διάθεση.

Για το σύνολο του επιγράμματος, αξίζει να γίνει μνεία στον τρόπο που ο Μυτιληναῖος χρησιμοποιεί τα λογοτεχνικά σχήματα για να αποτυπώσει, μέσω γλαφυρών εικόνων και εύστοχων λέξεων, και να στηλιτεύσει τα κακώς κείμενα της κοινωνίας της εποχής του. Με αυτό τον τρόπο, το συγκεκριμένο επίγραμμα καθίσταται αντιπροσωπευτικό της τέχνης του Μυτιληναίου και του ιδιαίτερου τρόπου της γραφής του.

Επίγραμμα 2) *Εἰς τὸν χαρτουλάριον Σολομῶντα*³⁹⁶.

Το δεύτερο σε σειρά επίγραμμα της συλλογής του Μυτιληναίου, ένα εξάστιχο σε δωδεκασύλλαβο, αναφέρεται σ' έναν πολιτικό αξιωματούχο της πρωτεύουσας ονόματι Σολομώντα, συνδέοντας μας με τη γνωστή προσωπικότητα της Παλαιάς Διαθήκης, με τον οποίο, όμως, μόνο το όνομα είχε κοινό. Ο ίδιος, όπως δηλώνεται και στον τίτλο του ποιήματος, είχε το αξίωμα

³⁹² Η χριστιανική παράδοση, αποδίδει στον Θωμά τον χαρακτηρισμό «άπιστος», καθώς, μετά την Ανάσταση του Χριστού, ζήτησε αποδείξεις από τον Κύριο για την αλήθεια των λόγων Του και στη συνέχεια, όταν αυτές δόθηκαν από τον Χριστό, ομολόγησε την πίστη του με τη χαρακτηριστική φράση: «ὁ Κύριός μου καὶ ὁ Θεός μου» (Ιωάννης 20, 28). Οι αποδείξεις που ζητά ο Θωμάς υποδεικνύουν και την ορθολογιστική του διάθεση. Εδώ, ο Μυτιληναῖος αξιοποιεί την χριστιανική παράδοση, αναφέροντας επίκληση στον «άπιστο» Θωμά για να γίνει πιστευτός ο πόνος των πιστών.

³⁹³ *ἀπέβη δὲ εἰς πένθος μου ἡ κιθάρα, ὃ δὲ ψαλμός μου εἰς κλαυθμὸν ἐμοί (Ιώβ 30, 31)*

³⁹⁴ Ο *πανθεώτης* ήταν πιθανότατα μέλος μιας ομάδας που υπηρετούσε στον Πάνθεον, μία αίθουσα βόρεια του Χρυσοτρίκλινου, που ήταν χώρος αναμονής των επισήμων πριν από τις τελετές. βλ. σχετ. Anastasi R.-Crimi C. (1983) 49 και Μονιού Δ. (2017) 49, υποσ. 6.

³⁹⁵ Anastasi R.-Crimi C. (1983) 49.

³⁹⁶ Για την κριτική έκδοση του επιγράμματος 2 βλ. De Groote M. (2012) 5. Πρβλ. Παράρτημα σελ. 145-146.

του χαρτουλαρίου και, όπως φαίνεται, ανάμεσα στις αρμοδιότητές του ήταν η εξέταση νομικών υποθέσεων και η παροχή κατάλληλων νομικών συμβουλών³⁹⁷. Στο επίγραμμά μας, ο ποιητής συγκρίνει το πρόσωπο αυτό ως προς το βαθμό της οξύνοιάς του αντιπαραβάλλοντάς τον τόσο απέναντι σε μικρά παιδιά όσο και προς τον αρχαίο σοφό βασιλιά των Εβραίων. Φαίνεται πως με εκείνον δεν είχε ουδεμία σχέση ο Σολομών του επιγράμματος μας (στ. 6: *κάν κλησιν άρχῆς τοῦ φρονοῦντος εἰς άκρον*). Αντίθετα, εξαιτίας της αδυναμίας του να κατανοήσει περισσότερα κι από ένα παιδί (στ. 5: *φρονεῖς γάρ ἦττον καὶ βρεφῶν καὶ παιδίων*), μοιάζει να βρίσκεται πιο κοντά σε αυτά και, όπως περιπαικτικά σχολιάζει ο Μυτιληναίος, το γεγονός αυτό θα του χαρίσει τελικά τη σωτηρία αφού, όπως είπε κι ο ίδιος ο Χριστός, *ἐάν μὴ στραφῆτε καὶ γένησθε ὡς τὰ παιδιά, οὐ μὴ εἰσέλθητε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν* (Κατά Ματθαῖον 18, 3). Τον ευαγγελικό αυτό λόγο αξιοποιεί σχεδόν αυτούσιο ο ποιητής (στ. 1-2: *Εἰ μὴ γένησθε ὡς τὰ παιδιά οὐ μὴ τύχητε τῆς ἄνω κληρουχίας*) υπογραμμίζοντας ότι, κατά την Ημέρα της Κρίσεως, ο Σολομών θα τύχει της εύνοιας του Κυρίου (στ. 4: *ἐν κρίσει τύχης ενν. τῆς ἄνω κληρουχίας*). Από την άλλη πλευρά, η χρήση της ειρωνείας, η επιδεξιότητα στο χειρισμό του λόγου, αλλά και η ευστροφία του Μυτιληναίου είναι εμφανέστατα στο συγκεκριμένο επίγραμμα, το οποίο ξεκάθαρα σχετίζεται με ένα από τα σημαντικότερα πρόσωπα της Παλαιάς Διαθήκης.

Επίγραμμα 63) **<Εἰς τοὺς - c. 8- πρεσβυτ>έρους καὶ διακόνους, εἰς πλῆθος ἄπειρον ὄντας**³⁹⁸.

Επίγραμμα σε δωδεκασύλλαβο, αποτελούμενο από 49 στίχους, ακρωτηριασμένο σε αρκετά σημεία, καθώς έχουν χαθεί εντελώς δέκα στίχοι, ενώ τέσσερις άλλοι παραδίδονται αρκετά φθαρμένοι. Το επίγραμμα έχει γραφθεί με σατιρική διάθεση, με στόχο να καταδείξει τα κακώς κείμενα στο χώρο της Εκκλησίας. Εδώ ο Μυτιληναίος, ενθυμούμενος τα λόγια του Χριστού, όπως παραδίδονται στα τέσσερα Ευαγγέλια (Κατά Ματθαῖον 21, 12-13, Κατά

³⁹⁷ Περισσότερα για το συγκεκριμένο αξίωμα βλ. ODB 416.

³⁹⁸ Για την κριτική έκδοση του επιγράμματος 63 βλ. De Groot M. (2012) 56-58. Πρβλ. Παράρτημα σελ. 158-159.

Μάρκον 11, 15-19, Κατα Λουκάν 19,45-46, Κατά Ιωάννην 2, 14-16)³⁹⁹, που εξιστορούν την αντίδραση του Κυρίου, όταν είδε να μετατρέπεται ο Οίκος του Θεού σε χώρο εμπορίου.

Κι ο Μυτιληναίος εδώ προβαίνει σε μια αντίστοιχη συλλογιστική, παρουσιάζοντας στο επίγραμμά του μια σειρά ταπεινών προσωπικοτήτων, που ασκούν επαγγέλματα του καθημερινού βίου και καθένας από αυτούς εμφανίζει τα χαρακτηριστικά της ομάδας στην οποία ανήκει. Έτσι βλέπουμε θυρωρούς, αμπελουργούς, βουκόλους, οπωροπώλες, αρτοποιούς, γεωργούς, ράφτες, πωλητές παπουτσιών (στ. 6-10), που μετατρέπουν το σπίτι του Κυρίου σε εμπορικό οίκο (*οἶκον προσευχῆς ὄντα τοῖς πρώην χρόνοις, / ἔδειξεν οἶκον ἐν βραχεῖ νῦν ἐμπόρων*, στ. 2 και 4). Οι άνθρωποι αυτοί εμφανίζονται τώρα ως λειτουργοί του Θεού, οι οποίοι, επειδή ακριβώς νωρίτερα ασκούσαν τούτα τα επαγγέλματα, μπερδεύουν τώρα μέσα στο ναό τα θεία λόγια του Λειτουργικού Τυπικού της Εκκλησίας με εκείνα που προέρχονται από τα προηγούμενα ταπεινά τους επαγγέλματα. Γι' αυτό ο Μυτιληναίος λέει πως οι γεμάτες τρύπες στολές τους μοιάζουν με αυτές ενός σάπιου δικτυού (*ὄπαῖς δὲ πολλαῖς τῶν στολῶν ἐστιγμένων τμημα σαπροῦ δικτύου*, στ. 16 και 19). Οι περιγραφές του ποιητή πράγματι προκαλούν το γέλιο, δημιουργώντας μια πολύχρωμη και ζωντανή εικόνα, που μοιάζει να κινείται μέσα στο χώρο με μοναδικό τελικό στόχο, μέσα από τα λόγια του ποιητή να καυτηριαστεί εμφανέστατα η άλλογη διεύρυνση του αριθμού των διακονούντων στο ναό (*<οὔτω πλατυνθεῖς> νῦν χορὸς παρ' ἐλπίδα πρεσβυτέρων τὲ καὶ διακόνων ἅμα*, στ. 43-44). Και είναι απολύτως δικαιολογημένη η αγανάκτησή που εκφράζει ο ποιητής.

³⁹⁹ Καὶ εἰσῆλθεν ὁ Ἰησοῦς εἰς τὸ ἱερὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐξέβαλε πάντας τοὺς πωλοῦντας καὶ ἀγοράζοντας ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ τὰς τραπέζας τῶν κολλυβιστῶν κατέστρεψε καὶ τὰς καθέδρας τῶν πωλοῦντων τὰς περιστεράς καὶ λέγει αὐτοῖς· γέγραπται, ὁ οἶκός μου οἶκος προσευχῆς κληθήσεται· ὑμεῖς δὲ αὐτὸν ἐποιήσατε σπήλαιον ληστῶν (Κατὰ Ματθαῖον 21, 12-13), καὶ εἰσελθὼν ὁ Ἰησοῦς εἰς τὸ ἱερὸν ἤρξατο ἐκβάλλειν τοὺς πωλοῦντας καὶ τοὺς ἀγοράζοντας ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ τὰς τραπέζας τῶν κολλυβιστῶν καὶ τὰς καθέδρας τῶν πωλοῦντων τὰς περιστεράς κατέστρεψε, καὶ οὐκ ἤφιεν ἵνα τις διενέγκῃ σκεῦος διὰ τοῦ ἱεροῦ, καὶ ἐδίδασκε λέγων αὐτοῖς· οὐ γέγραπται ὅτι ὁ οἶκός μου οἶκος προσευχῆς κληθήσεται πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν; ὑμεῖς δὲ αὐτὸν ἐποιήσατε σπήλαιον ληστῶν (Κατὰ Μάρκον 11, 15-19), Καὶ εἰσελθὼν εἰς τὸ ἱερὸν ἤρξατο ἐκβάλλειν τοὺς πωλοῦντας ἐν αὐτῷ καὶ ἀγοράζοντας λέγων αὐτοῖς· γέγραπται ὅτι ὁ οἶκός μου οἶκος προσευχῆς ἐστίν· ὑμεῖς δὲ αὐτὸν ἐποιήσατε σπήλαιον ληστῶν (Κατὰ Λουκάν 19,45-46), ... εὔρεν ἐν τῷ ἱερῷ τοὺς πωλοῦντας βόας καὶ πρόβατα καὶ περιστεράς, καὶ τοὺς κερματιστὰς καθημένους. καὶ ποιήσας φραγέλιον ἐκ σχοινίων πάντας ἐξέβαλεν ἐκ τοῦ ἱεροῦ, τὰ τε πρόβατα καὶ τοὺς βόας, καὶ τῶν κολλυβιστῶν ἐξέγεε τὸ κέρμα καὶ τὰς τραπέζας ἀνέστρεψε, καὶ τοῖς τὰς περιστεράς πωλοῦσιν εἶπεν· ἄρατε ταῦτα ἐντεῦθεν· μὴ ποιεῖτε τὸν οἶκον τοῦ πατρὸς μου οἶκον ἐμπορίου (Κατὰ Ιωάννην 2, 14-16).

Επίγραμμα 82) *Εἰς τοὺς νεκροθάπτας, ὅτε το ἐν τῷ ἀγίῳ Λουκᾷ πολυάνδριον ἐνεπρήσθη, διαρπάζοντας τὰ τῶν νεκρῶν ἄμφια*⁴⁰⁰.

Δεκαοχτώ στίχοι αποτελούν το επίγραμμα που ασχολείται με τους νεκροθάφτες του παρακείμενου στο ναό του Αγίου Λουκά του Ευαγγελιστή νεκροταφείου, το οποίο προοριζόταν για την ταφή των φτωχών⁴⁰¹. Όταν, κάποια στιγμή, ξέσπασε φωτιά στον ταφικό χώρο, οι νεκροθάφτες, αντί να φροντίσουν με σεβασμό να διασώσουν τα λείψανα των νεκρών, θεώρησαν προτιμότερο να κλέψουν τα ρούχα τους. Τη στάση των νεκροθαφτών στηλιτεύει ο ποιητής γράφοντας αυτό το επίγραμμα σε δωδεκασύλλαβο. Μια τέτοια αντιμετώπιση των νεκρών λειψάνων ήταν κάτι το συνηθισμένο στο Βυζάντιο, ιδίως στην περίπτωση πολυτελών τάφων, που προσείλκυαν συχνά το ενδιαφέρον ανθρώπων, οι οποίοι δε δίσταζαν να αποσπούν τα αντικείμενα των νεκρών. Η τιμωρία που αντιμετώπιζαν, όταν τους έπιαναν, ήταν ιδιαιτέρως αυστηρή, καθώς η πράξη τους υποδείκνυε ασέβεια στην μνήμη αυτών που κείτονταν εντός του τάφου⁴⁰².

Είναι ξεκάθαρο, επομένως, γιατί εδώ ο Μυτιληναίος καταδικάζει την πράξη αυτή ως άθλια και αδικαιολόγητη, ατιμωτική προς τους νεκρούς, ενώ προβάλλει ευθαρσώς την τιμωρία που περιμένει τους νεκροθάφτες. Οι άνδρες αυτοί παρομοιάζονται με κοράκια που πετούν πάνω από το νεκρό σώμα (*δίκην κοράκων πτώμα πού σκεψαμένων*, στ. 4). Δεν επιδιώκουν να σώσουν τους νεκρούς, αλλά αποβλέπουν στη διαρπαγή των πραγμάτων των νεκρών γιατί αποσκοπούν στο κέρδος (*ἐξ ὧν περ ἐλπίζουσι κερδαίνειν μέγα*, στ. 8). Ένα κέρδος το οποίο, όπως είναι φυσικό, θα τους φέρει μόνο δυστυχία (*δυστυχές τὸ κέρδος*, στ. 9). Έτσι, όπως η φωτιά που τώρα καίει τους νεκρούς φέρνει κέρδος στους νεκροθάφτες, στη συνέχεια θα κάψει τους ίδιους ως φωτιά δικαιοσύνης (*τοῦ πυρὸς τὸ κέρδος ἡγαπηκότες/τὸ πῦρ ἑαυτοῖς προξενούσι τῆς δίκης*, στ. 12-13). Η αντιπαραβολή αυτή είναι κάτι αναμενόμενο από έναν ποιητή, όπως ο Μυτιληναίος, ο οποίος για μιαν ακόμη φορά καταφεύγει στο γνωστό του παιχνίδι με τις λέξεις. Επομένως, μόνο φοβερή τιμωρία περιμένει τους

⁴⁰⁰ Για την κριτική έκδοση του επιγράμματος 82 βλ. De Groot M. (2012) 77-78. Πρβλ. Παράρτημα σελ. 166-167.

⁴⁰¹ Για τη μονή του Αγίου Λουκά του Ευαγγελιστή βλ. Janin R. (1953) 311.

⁴⁰² Μονιού Δ. (2017) 219, υποσ. 257.

νεκροθάφτες, ένας *ὄλεθρος δεινός* (στ. 14). Η προσπάθεια να κερδίσουν μια καλύτερη ζωή παραβλέποντας τη δυστυχία που βρήκε τους νεκρούς αναδεικνύει τους νεκροθάφτες σε τυμβωρύχους.

Επίγραμμα 114) <-c. 10->αι *Ἀνδρέαν, ὅστ᾽ ἰδιωτῶν ὡς ἀγίων λείψανα ἐξωνούμενον* <-c. 18-> *τε μέλη ἄπειρα ὡς ἐνός καὶ τοῦ αὐτοῦ ἀγίου* <-c. 27-> *ον δέχεται*⁴⁰³.

Ποίημα σε δωδεκασύλλαβο, μεγάλης έκτασης (135 στίχοι), με έντονα σατιρική διάθεση, αποτελεί μια ειρωνική κριτική που στηλιτεύει τη μανία όσων συλλέγουν άκριτα λείψανα αγίων. Ο ποιητής στο στόχαστρο βάζει έναν μοναχό με το όνομα Ανδρέα, που ήταν μανιώδης συλλέκτης λειψάνων. Σε αυτόν απευθύνεται, γράφοντας μια σύνθεση ιδιαίτερας εκφραστικής, που θυμίζει έμμετρη φιλική επιστολή, της οποίας όμως ο φιλικός χαρακτήρας ανατρέπεται, καθώς αναδεικνύεται πρώτα απ' όλα η ειρωνεία στο επίγραμμα, με τη γελοιοποίηση του μοναχού-παραλήπτη της επιστολής⁴⁰⁴. Η επιδεξιότητα στο χειρισμό του λόγου από τον ποιητή δεν επιτρέπει στη σύνθεση ούτε να αποκτήσει τραχύ σκωπτικό χαρακτήρα ούτε να πάρει τη μορφή μιας απλής αγανάκτησης απέναντι στη συνήθεια της εποχής για κατοχή όσο γίνεται περισσότερων λειψάνων αγίων.

Ο ίδιος ο μοναχός Ανδρέας εμφανίζεται εδώ να ευαρεστείται από την κτήση τόσο μεγάλου αριθμού λειψάνων, προβάλλοντας ως κίνητρο την πίστη του⁴⁰⁵, που τον ωθεί να μεγαλώσει τη συλλογή του άνευ όρων, ευχαρίστως αποδεχόμενος την καταβολή χρηματικών ποσών προκειμένου να αποκτήσει πολυάριθμα λείψανα. Εξάλλου, όπως σχολιάζει ο Μυτιληναίος, η πώληση των οστών είναι μια διαρκώς επαναλαμβανόμενη συνήθεια (*λειψάνων πράσις*, στ. 49). Μόνη ελπίδα να πάψει αυτή η πρακτική αγοραπωλησίας τους θεωρεί η Δευτέρα Παρουσία, όταν θα έρθει το τέλος του κόσμου, σύμφωνα και με όσα

⁴⁰³ Για την κριτική έκδοση του επιγράμματος 114 βλ. De Groote M. (2012) 107-113. Πρβλ. Παράρτημα σελ. 175-178.

⁴⁰⁴ Anastasi R.-Crimi C. (1983) 153.

⁴⁰⁵ Στην πίστη του μοναχού Ανδρέα γίνονται αναφορές σε διάφορα σημεία του επιγράμματος (στ. 37, 40-41, 76, 86-94).

αναφέρει η Αποκάλυψη (11, 15)⁴⁰⁶. Τότε τα λείψανα θα συνενωθούν σε μια άλλη άφθαρτη υπόσταση (*ἄφθαρτον οὐσίαν*, στ. 52). Εντούτοις, τον μοναχό τότε θα τον περιμένει μάλλον η τιμωρία, αφού θα πρέπει να λογοδοτήσει *ἀνθ' ὧν παρηνόμησας οὕτως ἀφρόνως* (στ. 60), επειδή με πάθος αναμείγνυε τα οστά αγίων με εκείνα των αμαρτωλών (*ὄστᾶ βεβήλων οἷα σεπτῶν μαρτύρων ὠνούμενός τε καὶ κατακλείων πόθῳ*, στ. 61-62).

Η αφέλεια του μοναχού Ανδρέα είναι εμφανής, επειδή εύκολα καθίσταται θύμα των επιτηδειών, από τους οποίους αγοράζει πλήθος οστών, που είναι μάλλον απίθανο να ανήκουν σε πραγματικά αγιασμένες μορφές. Ο ποιητής δεν μπορεί παρά να μπει κι ο ίδιος στον πειρασμό, αντί να πουλήσει, να δωρίσει στο μοναχό Ανδρέα ανύπαρκτα λείψανα, επιδιώκοντας, όπως λέει, να τεθεί πρώτος των φίλων του (*θήσεις με πρῶτον τοῦ χοροῦ τῶν σῶν φίλων*, στ. 127) και να καταμετρηθεί στους ευεργέτες του (*εὐεργέτην καλῶν με*, στ. 128). Επίσης, όπως αναφέρει στο τέλος, επιδιώκει να διατηρήσει τη φιλία του (*ποθῶν δὲ καὶ σὲ γνώριμον σχεῖν καὶ φίλον*, στ. 133), την οποία και αντιμετωπίζει ως πηγή διασκέδασης κι αντίδοτο απέναντι στις θλίψεις της καθημερινότητας (*ἄν γελῶν ἡδέως καθ' ἡμέραν/τῶν θλίψεων εὐρών σε φάρμακον μέγα*, στ. 133-135).

Αξίζει εδώ να αναφέρουμε και τη σύγκριση που κάνει ο Μυτιληναῖος μεταξύ του μοναχού Ανδρέα και της Λερναίας Ὑδρας με τα εννιά κεφάλια⁴⁰⁷, καθώς και την αντιπαραβολή του με τον μυθικό εκατόγχειρα Βριάρεω, που διέθετε εκατό χέρια και πενήντα κεφάλια⁴⁰⁸. Ο μοναχός Ανδρέας, όπως καυστικά

⁴⁰⁶ Καὶ ὁ ἕβδομος ἄγγελος ἐσάλπισε· καὶ ἐγένοντο φωναὶ μεγάλαὶ ἐν τῷ οὐρανῷ λέγουσαι· ἐγένετο ἡ βασιλεία τοῦ κόσμου τοῦ Κυρίου ἡμῶν καὶ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ, καὶ βασιλεύσει εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων (Αποκάλυψη 11, 15).

⁴⁰⁷ Η Λερναία Ὑδρα, τέρας θάνατο, παιδί του Τυφώνα και της Ἐχιδνας, από την Λέρνη της Αργολίδας, κατατροπώθηκε από τον Ηρακλή, ο οποίος, καυτηριάζοντας το σημείο που έκοβε τα κεφάλια, απέτρεπε τον πολλαπλασιασμό τους, ενώ το κεντρικό και θάνατο κεφάλι το έθαψε κάτω από τη γη για να μην ξαναζωντανέψει.

⁴⁰⁸ Ο Βριάρεω ήταν ένα από τα τρία παιδιά του Ουρανού και της Γης, πέρα από τους Τιτάνες και τους Εκατόγχειρες, όπως μαθαίνουμε από τη Θεογονία του Ησίοδου (147-153): *ἄλλοι δ' αὖ Γαίης τε καὶ Οὐρανοῦ ἐξεγένοντο/τρῆς παῖδες μεγάλοι <τε> καὶ ὄβριμοι, οὐκ ὀνομαστοί,/Κόττος τε Βριάρεώς τε Γύγης θ', ὑπερήφανα τέκνα./τῶν ἑκατὸν μὲν χεῖρες ἀπ' ὧμων αἰσσοῦντο,/ἄπλαστοι, κεφαλαὶ δὲ ἐκάστω πενήκοντα/ἔξ ὧμων ἐπέφυκον ἐπὶ στιβαροῖσι μέλεσσιν'/ἰσχύς δ' ἄπλητος κρατερὴ μεγάλῳ ἐπὶ εἶδει* (Θεογονία 147-153). Αδέρφια του ήταν οι Κόττος και Γύγης. Οι τρεις εκατόγχειρες προσωποποιούσαν τα βίαια φυσικά φαινόμενα. Ο Βριάρεω αναφέρεται και στην Ιλιάδα (Α 394-406): *ἐλθοῦσ' Οὐλυμπον δὲ Δία λίσαι, εἴ ποτε δὴ τι/ἦ ἔπει ὦνησας κραδίην Διὸς ἠὲ καὶ ἔργῳ ... σὺ τόν γ' ἐλθοῦσα θεὰ ὑπελύσασα δεσμῶν, ὧχ' ἑκατόγχειρον καλέσασ' ἐς μακρὸν Ὀλυμπον,/ὄν Βριάρεων καλέουσι θεοί, ἄνδρες δέ τε πάντες Αἰγαίων/ — ὃ γὰρ αὐτε βίην οὐ πατρὸς ἀμείνων —/ὅς ῥα παρὰ Κρονίῳνι καθέζετο κύδει γαίων*. (Ιλιάδα Α 394-406). Ο Βριάρεως είναι

σχολιάζει ο ποιητής, αντιμετωπίζοντας αθλητές της πίστης σαν τα κεφάλια της Λερναίας Ύδρας, συλλέγοντας άπειρα από αυτά επειδή θεωρεί ότι έτσι αποδεικνύει τη θέρμη της πίστεώς του (*βαβαί ζεύουσης πίστεως σῆς, Ανδρέα, / ἥτις σε πείθει τὸς μὲν ἀθλητὰς Ὑδρας (οἶεσθαι)*, στ. 21-22). Ὅσον αφορά στον Βριάρεω με τα πολλά χέρια, έτσι και οι Ἅγιοι του μοναχού Ανδρέα έχουν πλήθος μελών. Στο ἐπίγραμμα παρουσιάζουν με υπερηφάνεια τα πολλά τους χέρια (*πίστις ἢ σὴ δεικνύει/Βριάρεων κομῶντα χειρῶν πληθύϊ*, στ. 28-29). Βλέπουμε, λοιπόν, πώς το ἐπίγραμμα 114, αντλώντας στοιχεία και ἀπὸ τη μυθολογία, κάνει πιο παραστατική την εικόνα του πληθωρικοῦ συλλέκτη ἁγίων λειψάνων.

Επίγραμμα 120) *Εἰς τοὺς μοναχοὺς τῆς μονῆς τοῦ Μανουήλ*⁴⁰⁹.

Το οχτάστιχο ἐπίγραμμα σε δωδεκασύλλαβο ἀναφέρεται στους μοναχοὺς της διάσημης μονῆς του Μανουήλ, που χτίσθηκε τον 9^ο αἰῶνα στη βυζαντινὴ πρωτεύουσα⁴¹⁰. Ο Μυτιληναῖος καυτηριάζει ἐδῶ τους μοναχοὺς που διαβιούσαν στη μονή, οι οποίοι, ὅπως λέει, ἀν καὶ εἶχαν την ἐμφάνιση ἀββάδων, δηλαδή σεβάσμιων γερόντων μοναχῶν, ἐν τούτοις τους ἔλειπε το κυριότερο, ἡ φροντίδα του τιμιότερου μέρους του σώματός τους, δηλαδή της κεφαλῆς τους. Ξεκινώντας ἀπὸ την ἀντίθεση κοσμικός – μοναχός, ο ποιητής, προχωρᾶ στη διαφοροποίηση μεταξύ κεφαλιού και σώματος, παρουσιάζοντας σε δύο στίχους τη θέση του (*τὸ σώματος δὲ τιμιώτερον μέρος - τί γὰρ κεφαλῆς τιμιώτερον μέρος;* στ. 3 και 5), τη δευτέρη φορά μάλιστα ὑπὸ μορφή ἐρώτησης. Το κεφάλι των μοναχῶν καλύπτεται με κοσμικὸ τρόπο, παρὰ την ἀπόσυρσή τους ἀπὸ τα ἐγκόσμια. Το ἀσυμβίβαστο με τη θέση τους κάλυμμα κεφαλῆς οδηγεῖ ἄμεσα στο συνειρμό πως καὶ ὁ, τι ὑπάρχει ἐντὸς αὐτῆς, το φρόνημα καὶ οι σκέψεις τους, θα εἶναι ἀντίστοιχα κοσμικές. Γι' αὐτὸ καὶ εἶναι ξεκάθαρα σκωπτικὸ το περιεχόμενο του ἐπιγράμματός μας.

αὐτὸς που ἔσωσε τον Δία ἀπὸ συνωμοσία των θεῶν ἐναντίον του. Οι ἄνθρωποι τον ονόμαζαν Αἰγαῖον, ὅπως μας πληροφορεῖ ὁ Ὅμηρος.

⁴⁰⁹ Για την κριτικὴ ἐκδοση του ἐπιγράμματος 120 βλ. De Groote M. (2012) 115. Πρβλ. Παράρτημα σελ. 178.

⁴¹⁰ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τη μονή βλ. Janin R. (1953) 320-322.

8. Επιγράμματα επιτάφια

Α'. Εισαγωγικές επισημάνσεις

Τα επιτάφια επιγράμματα των Στίχων Διαφόρων του Μυτιληναίου μας φέρνουν πιο κοντά στον αρχικό χαρακτήρα του ποιητικού αυτού είδους που αποτέλεσε, στη γένεσή του τουλάχιστον, μία έντεχνη διατύπωση, πάνω από τον τάφο, με μεγάλη συντομία, του βίου και των κατορθωμάτων του νεκρού και έναν τρόπο έκφρασης της λύπης των συγγενών του. Με την εξέλιξη του είδους, τα επιτάφια επιγράμματα μεγάλωσαν σε έκταση, διανθίστηκαν με λογοτεχνικά σχήματα και εκφράσεις και κατόρθωσαν να προβάλλουν προς το κοινό την ένταση του πόνου που κυριαρχεί σε όσους βρίσκονται σε κατάσταση πένθους.

Στα επιγράμματα της Συλλογής του, ο Μυτιληναίος ασχολείται με αγαπημένα πρόσωπα του οικογενειακού του περιβάλλοντος, που δε βρίσκονται πλέον εν ζωή. Πρόκειται για τον αδερφό του Ιωάννη, τη μητέρα του Ζωή και την αδερφή του Αναστασώ, προς τους οποίους απευθύνει τα επιτάφια επιγράμματα 44, 57 και 75 αντίστοιχα⁴¹¹. Κι αν ο ίδιος πενθεί για τη θανά των δικών του ανθρώπων, προσπαθεί ταυτόχρονα να προσφέρει παρηγοριά και στον πατέρα του, που στενάζει για το θάνατο της γυναίκας του, γράφοντας ποιήματα με ξεκάθαρα παραμυθητικό περιεχόμενο⁴¹².

Επιπλέον, βλέπουμε τον Μυτιληναίο να καταφεύγει και σε στιχουργικά παίγνια, όπως στον διάλογο μεταξύ ζώντων και νεκρών, μια τεχνική που αντλεί από τα αρχαία επιγράμματα⁴¹³. Με αυτόν τον τρόπο τον βρίσκουμε να συνομιλεί σε ευθύ λόγο με το νεκρό, συνθέτοντας δίστιχα που ομοιοκαταληκτούν⁴¹⁴. Επίσης, στη ποιητική συλλογή εντοπίζουμε και δύο συνθέσεις, στις οποίες

⁴¹¹ Συνολικά, επιγράμματα που έχει γράψει ο Μυτιληναίος για τον αδερφό, τη μητέρα και την αδερφή του είναι τα εξής: Για τον αδερφό του που πέθανε γράφει το επίγραμμα 44 και το 91, για τη μητέρα του (και στο πλαίσιο αυτό και για τον πατέρα που θρηνεί) τα επιγράμματα 57-60, για την αδερφή του, τα επιγράμματα 75-77.

⁴¹² Τα επιγράμματα 58-60 έχουν βασικά παρηγορητικό χαρακτήρα, με στόχο να ανακουφίσουν τον πόνο του πατέρα.

⁴¹³ Για το διάλογο ζώντων – νεκρών σε αρχαία επιγράμματα βλ. Hunger H. (2001) 506-508.

⁴¹⁴ Ο ποιητής στο επίγραμμα 59 ρωτάει τη νεκρή μητέρα του, η οποία του απαντά σαν ηχώ και ο Μυτιληναίος μεταφέρει την απόκρισή της στον πατέρα του. Βλ. σχετ. Μονιού Δ. (2017) 163, υποσ. 198.

εκφράζεται η ενόχληση του Μυτιληναίου για την κριτική που δέχεται στους στίχους που συνέθεσε ευρισκόμενος σε κατάσταση πένθους και συναισθηματικής φόρτισης⁴¹⁵.

Ο ποιητής δεν έχει συνθέσει επιγράμματα μόνο για να τιμήσει θανόντα πρόσωπα και να παρηγορήσει ανθρώπους που ανήκουν στο κοντινό του περιβάλλον, αλλά γράφει και για άλλα πρόσωπα, τα οποία υπήρξαν σημαντικές προσωπικότητες της εποχής και γι' αυτό τα έκρινε ως άξια επαίνου και προβολής. Έτσι, βλέπουμε να γράφει για να αποδώσει τιμή σε προσωπικότητες, όπως τον στρατηγό Μανιάκη⁴¹⁶, τη σεβαστή Μαρία⁴¹⁷, τον φίλο του και αξιωματούχο Κώνσταντα⁴¹⁸ και τον πρεσβύτερο Θεόφιλο⁴¹⁹. Τα επιγράμματα αυτά έχουν ξεκάθαρα επιτάφιο χαρακτήρα. Πρόκειται για τα 65, 70, 72, 104 και 119. Επιπλέον, ο ποιητής έχει γράψει κι ένα επιδεικτικό επίγραμμα, με νεκρικό όμως περιεχόμενο, αναφερόμενος στον βασιλέα Ρωμανό⁴²⁰. Ο Μυτιληναίος έχει συνθέσει και ποιήματα με αναφορές σε πρόσωπα που τελείωσαν τη ζωή τους μέσα στους κόλπους της Εκκλησίας, όπως συνέβη στην περίπτωση του Μελία, ενός κοσμικού που απέκτησε το μοναχικό σχήμα λίγο πριν το θάνατό του⁴²¹. Μια άλλη περίπτωση είναι εκείνη του επιγράμματος 145, που τοποθετήθηκε πάνω από τον τάφο μιας σεμνής γριάς συνοδευοντας το ομοίωμά της⁴²².

⁴¹⁵ Πρόκειται για τα επιγράμματα 78 και 79., στα οποία ο ποιητής «συνομιλεί» με τον γραμματικό Πέτρο, που «έκρινε» τις ποιητικές του συνθέσεις, γραμμένες σε περίοδο πένθους για τον ίδιο, όταν έχασε την αγαπημένη του αδερφή Αναστασώ. Για τον γραμματικό Πέτρο, βλ. Follieri E. (1964) 144. Φαίνεται, πάντως, ότι οι στίχοι που έγραψε για την περίπτωση κυκλοφόρησαν χωρίς να το επιδιώξει ο Μυτιληναίος, αντιθέτως προκάλεσαν την αντίδρασή του. Βλ. σχετ. και Μονιού Δ. (2017) 213, υποσ. 248.

⁴¹⁶ Στον Μανιάκη αφιερώνεται το επίγραμμα 65, ένα εξάστιχο σε ηρωϊκό μέτρο, για το θάνατο του στρατηγού το 1043, μετά την εξέγερση του εναντίον του Κωνσταντίνου Θ' Μονομάχου. Μοιάζει σα να απευθύνεται, μέσω του επιγράμματός του, ο ίδιος ο νεκρός στους ζωντανούς. Βλ. σχετ. Μονιού Δ. (2017) 177, υποσ. 212.

⁴¹⁷ Δεν έχει ταυτιστεί με βεβαιότητα η Μαρία για την οποία μιλάει ο Μυτιληναίος στο επίγραμμα 70, ένα τετράστιχο σε εξάμετρο. Για τις υποθέσεις ταυτοποίησης της σεβαστής Μαρίας βλ. σχετ. Anastasi R.-Crimi C. (1983) 70.

⁴¹⁸ Δύο επιγράμματα είναι αφιερωμένα στον κηνσουάλιο (: υπάλληλο της Εφορείας) και νοτάριο Κώνσταντα, το 72 και το 104.

⁴¹⁹ Το επίγραμμα 119 αφορά στην παράκληση του πρεσβυτέρου Θεόφιλου να παραμείνει ασύλητος ο τάφος του σε ένδειξη σεβασμού της μνήμης του.

⁴²⁰ Πρόκειται για το επίγραμμα 8, σε ηρωϊκό εξάμετρο, αποτελούμενο από 32 στίχους, αφιερωμένους στον Ρωμανό Δ' τον Αργυρό, ο οποίος βασίλεψε ελάχιστα και βρέθηκε νεκρός στο λουτρό του.

⁴²¹ Στον Μελία αναφέρονται τα επιγράμματα 15 και 16. Ανάλυση των επιγραμμάτων βλ. παραπάνω.

⁴²² Περισσότερα για το συγκεκριμένο επίγραμμα βλ. παραπάνω, υποσ. 310.

Μέσα από τα επιγράμματά του Μυτιληναίου, αξίζει να αναφέρουμε και δύο περιπτώσεις όπου εντοπίζουμε αναφορές σε μία κακή, αλλά δυστυχώς επικρατούσα, νοοτροπία στο Βυζάντιο. Πρόκειται για την τάση ορισμένων ανθρώπων να προβαίνουν σε σύληση των τάφων, που ήταν μία πράξη ατιμωτική για το νεκρό. Δύο επιγράμματα σχετίζονται με το φαινόμενο που σχολιάζουμε εδώ, το 82 και το 119⁴²³. Στο πρώτο επίγραμμα, το 82, διαβάζουμε για την προσπάθεια σύλησης ολόκληρου νεκροταφείου από τους νεκροθάπτες του χώρου, το οποίο βρισκόταν πλάι στο ναό του Αγίου Λουκά⁴²⁴. Λόγω της έκτασης του φαινομένου, φαίνεται ότι γινόταν και προσπάθειες αποτροπής των τυμβωρύχων, με παρακλήσεις και κατάρες προς αυτούς, χωρίς ωστόσο να αποδίδει ιδιαίτερα, όπως φαίνεται εκ του αποτελέσματος, η προσπάθεια αυτή. Στο επίγραμμα 119 λοιπόν, βρίσκουμε τον πρεσβύτερο Θεόφιλο, που τον αναφέραμε παραπάνω, να μιλά στους τυμβωρύχους και να επιχειρηματολογεί ως προς τους λόγους που τους ζητά να τον αφήσουν ήσυχο στο μνήμα του.

Όσα γράφει ο ποιητής στα παραπάνω επιγράμματα δεν έχουν πάντοτε θρησκευτικές αναφορές και προεκτάσεις. Άλλες φορές πάλι, ακριβώς εξαιτίας της θεματικής των ποιημάτων αυτών, έχουμε μνεία στο έλεος του Θεού και αναφορές στη μεταθανάτια ζωή, με ζητούμενο τη σωτηρία των ψυχών των κεκοιμημένων, σύμφωνα άλλωστε και με τη χριστιανική διδασκαλία. Οι στίχοι των επιγραμμάτων με θρησκευτικό περιεχόμενο θα εξεταστούν αμέσως παρακάτω, χωρίς όμως να σχολιαστούν εκτενώς τα ίδια τα επιγράμματα. Δε θα γίνει καθόλου αναφορά σε όσα δεν έχουν θρησκευτικές προεκτάσεις⁴²⁵. Επίσης, θα παραλειφθούν κι όσα επιγράμματα εντάσσονται επικρατέστερα σε άλλη κατηγορία⁴²⁶.

⁴²³ Το επίγραμμα 82, με τον περιπαικτικό του χαρακτήρα, εντάσσεται στην κατηγορία των σκωπτικών επιγραμμάτων, όπου και αναλύεται. Το επίγραμμα 119 που αναφέρεται στο πρόσωπο του πρεσβύτερου Θεόφιλου, αναλύεται στην κατηγορία που αφορά σε εκκλησιαστικά πρόσωπα, αξιωματούχους της Εκκλησίας και μοναχούς.

⁴²⁴ Το επίγραμμα 82 αναφέρεται στη σύληση των νεκρών από τους ίδιους τους ανθρώπους που ήταν υπεύθυνοι για την ταφή τους και οι οποίοι εφαρμόζαν στην πράξη το ρητό *Ο θάνατός σου, η ζωή μου*, όπως χαρακτηριστικά σχολιάζει ο Anastasi R.-Crimi C. (1983) 125-126.

⁴²⁵ Δεν γίνεται κάποια θρησκευτική αναφορά στα επιγράμματα 8, 65, 70, 72, 78, 79, 91 και 104.

⁴²⁶ Τα επιγράμματα που αναφέρονται στον Μελία (υπ' αρ. 15 και 16), καθώς και στον Θεόφιλο (υπ. αρ. 119). Επίσης, το επίγραμμα που ασχολείται με τους νεκροθάπτες του Αγ. Λουκά (υπ. αρ. 82).

Β'. Ανάλυση επιγραμμάτων

Επίγραμμα 44) *Εἰς τὸν ἀδελφὸν Ἰωάννην.*⁴²⁷.

Μολονότι δύο επιγράμματα αναφέρονται στον αδερφό του Μυτιληναίου Ιωάννη, το 44 και το 91⁴²⁸, θα μας απασχολήσει εδώ μόνο το πρώτο, λόγω του επιτάφιου χαρακτήρα του⁴²⁹. Το επίγραμμα αυτό αποτελεί μία σύνθεση μεγάλης έκτασης (80 στίχοι) και είναι γραμμένο σε μέτρο δωδεκασύλλαβο. Ο ποιητής και η οικογένειά του βρέθηκαν στην περίπτωση αυτή, για πρώτη φορά, σε κατάσταση πένθους.

Ο Μυτιληναίος ξεκινά το επίγραμμά του απευθυνόμενος ήδη από τον πρώτο στίχο στον κεκοιμημένο αδερφό του⁴³⁰. Αναφέρεται στην προσωπικότητά του και έπειτα περνάει στην ικεσία προς τον Θεό. Του ζητά να δεχτεί το νεκρό ανάμεσα στις ψυχές των σωσμένων. Κι ο ίδιος εξάλλου ο Ιωάννης, πριν πεθάνει, έχοντας λάβει τη Θεία Μετάληψη (*τῶν ζωοποιῶν ὡς ἐχρῆν μυστηρίων*, στ. 64) είχε ζητήσει το έλεος του Θεού (*«Ὁΐκτηίρ' Ἰησοῦ Χριστέ» μου*, στ. 65). Κι αυτό ήταν ο τελευταίος λόγος του (*τοῦτον γὰρ οἶδα σοῦ τελευταῖον λόγον*, στ. 66). Παρέδωσε την ψυχή του *χερσὶ θεαίαις ... τῶν ἀγγέλων* (στ. 70). Στρεφόμενος προς τον Θεό, ο Μυτιληναίος αξιοποιεί και μια φράση από τους ψαλμούς του Δαβίδ (7, 10)⁴³¹, αναφέροντας ότι Αυτός γνωρίζει ό,τι κρύβεται μέσα στις ψυχές των ανθρώπων (*ἐτάζεις καὶ νεφροὺς καὶ καρδίας*, στ. 75). Για τούτο το λόγο θα δεχθεί κοντά του τον Ιωάννη, συγχωρώντας τις αμαρτίες του και τοποθετώντας τον ανάμεσα σε όσους έχουν σωθεί. Κι έτσι ο ποιητής κλείνει το επιτάφιο επίγραμμά του με τη φράση *<μνήσ>θητι καὶ δὸς σφαλαμάτων αὐτῷ λύσιν, /τάττων τὸ τούτου πνεῦμα σὺν σεσωσμένοις* (στ. 79-80).

⁴²⁷ Για την κριτική έκδοση του επιγράμματος 44 βλ. De Groote M. (2012) 40-42. Πρβλ. Παράρτημα σελ. 154-156.

⁴²⁸ Το επίγραμμα 91 εντάσσεται σε άλλη θεματική, χωρίς ουδεμία χριστιανική προέκταση, πρόκειται για ένα αρκετά ακρωτηριασμένο ποίημα – πιθανότατα πρόσκληση αποστολής ειδήσεων. Βλ. σχετ. Anastasi R.-Crimi C. (1983) 133-134.

⁴²⁹ Για τους επιταφίους βλ. σχετ. Hunger H. (2001) 585-587.

⁴³⁰ Αντίστοιχα ο ποιητής απευθύνεται στους νεκρούς και σε άλλα επιγράμματά του: Στο 57 στη μητέρα του Ζωή και στο 75 και 77 στην αδερφή του Αναστασώ. Επίσης, και στο επίγραμμα 8 απευθύνεται ο Μυτιληναίος στο νεκρό Ρωμανό. Βλ. σχετ. Μονιού Δ. (2017) 133, υποσ. 150.

⁴³¹ *ἐτάζων καρδίας καὶ νεφροὺς ὁ Θεός* (Δαβίδ, 7, 10)

Επίγραμμα 57) <Εἰς τὴν μητέρα Ζωὴν τελευτήσασαν. ἠρω>ελεγεία⁴³².

Ο Μυτιληναῖος ἔχει συνθέσει τέσσερα συνολικά ἐπιγράμματα (57, 58, 59 και 60)⁴³³ που αναφέρονται στη μητέρα του και το πένθος ἀπὸ το θάνατό της για τον πατέρα του, προς τον οποίο εμφανίζεται με παρηγορητική διάθεση. Τα ἐπιγράμματα αὐτά περιστρέφονται γύρω ἀπὸ την ἴδια θεματολογία.

Το ἐπίγραμμα 57 του Μυτιληναῖου ἀποτελεῖ μια πολὺστιχη σύνθεση (38 στίχοι), ἕναν ἐπιτάφιο, γραμμένο σε δίστιχο ελεγειακὸ μέτρο (ἠρωελεγεία)⁴³⁴. Το ποίημα, ἀφιερωμένο στη μητέρα του Μυτιληναῖου Ζωή, ἀκολουθεῖ το τυπικὸ πλαίσιο των ἐπιτάφιων ἐπιγραμμάτων, ἀποκαλύπτοντάς μας παράλληλα την τρυφερή και οικεία σχέση που εἶχε ο Μυτιληναῖος με τη μητέρα του, ἐνὸς παράλληλα μας προδίδει και την συναισθηματικὴ φόρτιση του ποιητῆ που πενθεῖ.

Ο ἐγκωμιαστικὸς χαρακτήρας της σύνθεσης, ἰδιαιτέρα ἀπὸ τον ἑβδομο στίχο και ἐξῆς, εἶναι ἐμφανής, ἐνὸς δεν παραλείπεται η ἀναφορά στο ρόλο της μητέρας ως παρόχου συμβουλῶν ἐπωφελῶν για την ψυχὴ και το πνεῦμα του ποιητῆ, γιατί, ὅπως λέει, αὐτὴ εἶναι η *μήτηρ σαρκὸς ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ <πνεύματος ἀχράντου>* (στ. 13-14). Η προσωπικότητα της Ζωῆς ἐξυψώνεται ἀκόμη περισσότερο, καθὼς εμφανίζεται ἀπὸ τον Μυτιληναῖο να ἔχει ὅλα ἐκεῖνα τα χαρακτηριστικὰ της γυναίκας που περιγράφει ο σοφὸς Σολομῶν (Παρ. 31, 15-27), τον ὁποῖο επικαλεῖται ο ποιητῆς (<ἦν Σο>λομῶν, σοφίης ἔρνος ἔυκλεός, στ. 20), δίνοντάς μας την ἰδανικὴ εἰκόνα της ἐνάρετης γυναίκας. Ἀντίστοιχα η Ζωὴ υπῆρξε γενναία, σοφὴ, ἐργατικὴ και ἐλεήμων (*ἀνδρείη, πινυτή, οὐκ ὀκνηρά, βωμὸς ἐλέου καὶ ἐπ' ἀκτεάνους συνιεῖσα*, στ. 23, 25 και 27 ἀντίστοιχα). Με ἄλλα λόγια ἦταν ἕνα ζωντανὸ ἀγαλμα ὄλων των ἀρετῶν (*ἐξ ἀρετῶν πασῶν ἔμψυχον ἄγαλμα*, στ. 29), δοσμένη ἀπὸ τον Θεὸ στους ἀνθρώπους και γι' αὐτὸ το λόγο στη δικαιοδοσία του και το πότε θα την ἐπαιρνε πίσω.

⁴³² Για την κριτικὴ ἔκδοση του ἐπιγράμματος 57 βλ. De Groote M. (2012) 51-52. Πρβλ. Παράρτημα σελ. 157.

⁴³³ Οι τίτλοι των ἐπιγραμμάτων 58, 59 και 60 εἶναι ἀντίστοιχα: 58. *Εἰς τὸν πατέρα, λυπούμενον καὶ θρηνοῦντα*, 59. < c. 27- ἴα>μβοι· καὶ οἱ μὲν πρὸς τὴν μητέρα ἀ<-c. 27- ἔτε>ρόφωνον, ὡσανεὶ τῆς μητρὸς τὰ < - c. 36- θαν>μασίως κατὰ τὴν ἠχώ <-c. 16-> τὸν πατέρα διὰ μ<-c. 31-ἀθυμίας> καὶ οἶον παραμυθού<μενον - c. 29- παρὰ τοῦ υἱοῦ λεγόμενα, 60. *Εἰς τὸν πατέρα ἕτεροι παραμυ<θητικοί>*. Βλ. De Groote M. (2012) 51-55.

⁴³⁴ Το ελεγειακὸ δίστιχο ἀποτελεῖται ἀπὸ ἕνα στίχο σε δακτυλικὸ ἐξάμετρο κι ἕναν σε δακτυλικὸ πεντάμετρο. Ο Μυτιληναῖος ἔχει περιλάβει στη Συλλογὴ του τρία ἐπιγράμματα με αὐτὸ το μέτρο (46, 57, 83). Για τη χρῆση των ελεγειακῶν μέτρων βλ. Κομίνης Αθ. (1966) 97-100.

Οι τελευταίοι στίχοι του επιγράμματος (στ. 31-38) είναι παρηγορητικοί, όπως και τα τρία επόμενα ποιήματα⁴³⁵. Ο Μυτιληναίος απευθύνεται στον πατέρα του, λέγοντας ότι πλέον η μητέρα του συγκαταλέγεται στους μάκαρες, ξεφεύγοντας από *ἄλγεα δεινὰ πολύστονα* (στ. 35) της ζωής. Ενδιαφέρει το μήνυμα με το οποίο κλείνει ο ποιητής τη σύνθεσή του, δηλώνοντας την εμπιστοσύνη του στην κρίση του Κυρίου για το καλύτερο (ὡς κυρίῳ σωτῆρι δοάσσατο κέρδιον εἶναι, / <οὔτως> καὶ γένητο, στ. 36-38). Γι' αυτό και πρέπει μπει ένα τέλος στο πένθος (*παῦσ' ὀλοφυρόμενος*, στ. 38). Είναι πιο σημαντικό να δοθεί ἔμφαση στη στάση των ανθρώπων προς τον Θεό, στον οποίο αρμόζει να αποδοθεί κάθε δόξα. Αυτή είναι και η στάση του ποιητή, όπως εκφράζεται και στη συνέχεια, στο επίγραμμα 60, που κλείνει μάλιστα με αυτά τα λόγια: *πενθεῖν ἄφεις δόξαζε <τὸν θεὸν πάνυ.>* (στ. 6). Εστιάζει, λοιπόν, ο Μυτιληναίος στο ρόλο του Θεού, την συγκατάνευση στις επιλογές του Κυρίου και την απόδοση τιμῆς σε Αυτόν. Η θρησκευτική χροιὰ των στίχων είναι βεβαίως καταφανής.

Επίγραμμα 75) *Εἰς τὴν ἀδελφὴν Ἀναστασῶ, τελευτήσασαν καὶ ἔτι προκειμένην. Ανακρεόντεια*⁴³⁶.

Τα επιγράμματα 75, 76 και 77 αναφέρονται στην αγαπημένη αδερφή του ποιητή Αναστασῶ και είναι οργανικά δεμένα μεταξύ τους⁴³⁷. Το επίγραμμα 75 αφορά στην έκθεση της νεκρῆς, το 76 στην εκφορά της και το 77 στην ταφή της. Κριτική στις τρεις αυτές συνθέσεις φαίνεται ότι ασκήθηκε από κάποιον γραμματικό Πέτρο, όπως ενημερωνόμαστε από τα δύο επόμενα επιγράμματα, 78 και 79. Εντούτοις είναι εμφανές, ότι ο ποιητής υπήρξε πολύ προσεκτικός στη σύνθεση των συγκεκριμένων ποιημάτων, ως προς τη γλώσσα και το μέτρο που επέλεξε⁴³⁸.

⁴³⁵ De Groote M. (2012) 52-55 για τα επιγράμματα 58, 59 και 60.

⁴³⁶ Για την κριτική έκδοση του επιγράμματος βλ. De Groote M. (2012) 68-70, 70-71 και 71-74 για τα επίγρ. 75, 76 και 77 αντίστοιχα. Στο Παράρτημα για το επίγραμμα 75 βλ. σελ. 163-164.

⁴³⁷ Οι τίτλοι των επιγραμμάτων 76 και 77 είναι αντίστοιχα: 76. *Ἐπὶ τῇ ἐκφορᾷ τῆς αὐτῆς*, 77. *Εἰς τὴν αὐτὴν ἐπιτάφια*.

⁴³⁸ Το μέτρο του επιγράμματος 77 ἔχει χαρακτηριστεί ως ἓνα *unicum* στη Συλλογή του Μυτιληναίου. Βλ. σχετ. Anastasi R.-Crimi C. (1983) 118-119.

Το επίγραμμα 75, λοιπόν, είναι επιτάφιο, σε ανακρεόντειο μέτρο⁴³⁹ και σ' αυτό βλέπουμε τον ποιητή να μιλά απευθείας στην αδερφή του. Σαράντα στίχοι, γραμμένοι με ιδιαίτερο πόνο, που ξεδιπλώνεται σε στιχουργική μορφή. Η γνώση της χριστιανικής διδασκαλίας και η επίδραση των λόγων της νεκρώσιμης ακολουθίας⁴⁴⁰, ωθούν τον Μυτιληναίο να ζητήσει από το Θεό να κατατάξει σε κατάλληλη θέση την αδερφή του, τώρα που έχει πεθάνει. Η παράκληση του λαμβάνει χώρα στους στίχους 31-38 και υποδηλώνει την ελπίδα του ότι η Αναστασώ θα συμπεριληφθεί στις *χορείες των μακαρίων* (στ.31), *των αγίων πνευμάτων* (στ. 35), *των αΰλων αγγέλων* (στ. 36), *των δικαίων* (στ. 37). Και κάπως έτσι ο ποιητής βλέπει την αδερφή του να οδηγείται στον τάφο της.

Την εμπιστοσύνη του στον Θεό (*θεῶ πέποιθα*, στ. 4) ανανεώνει ο Μυτιληναίος στο επόμενο επίγραμμά του (υπ' αρ. 76), λέγοντας ότι περιμένει πως το πνεύμα της Αναστασούς θα μεταβεί σε τόπο *γλυκασμοῦ καὶ χαρᾶς* (στ. 3). Επιπρόσθετα, εκφράζει την πεποίθησή του ότι θεωρεί *ὄντως θεοῦ θέλημα τοῦτο δεσπότου* (στ. 55), το θάνατο της αδερφής του, για τον οποίο μας πληροφορεί ότι συνέβη αναπάντεχα. Αντίστοιχα, είχε μιλήσει για θέλημα του Θεού, όταν συνέθετε το ανάλογο επίγραμμα για το θάνατο της μητέρας του (στίχοι 36-38 του επιγράμματος 57).

9. Επιγράμματα με θρησκευτικά μηνύματα

Α'. Εισαγωγικές επισημάνσεις

Οι *Στίχοι Διάφοροι* του Μυτιληναίου εμπεριέχουν και επιγράμματα, το περιεχόμενο των οποίων θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ηθικοπλαστικό ή διδακτικό, υπό την έννοια ότι παρέχουν στον αναγνώστη ή τον ακροατή των ποιημάτων, κάποιες αρχές, αξίες και παραινέσεις που οφείλει να ακολουθήσει στη ζωή του, εάν θέλει να καλείται ενάρετος. Φαίνεται απολύτως φυσιολογικό, ένας ποιητής όπως ο Μυτιληναίος, άριστος γνώστης της χριστιανικής διδασκαλίας, να μπολιάζει το έργο του με μηνύματα διδακτικά. Εξάλλου, είναι

⁴³⁹ Βλ. σχετ. Groote M. (2012) LXV.

⁴⁴⁰ Στα νεκρώσιμα ευλογητάρια διαβάζουμε: *Ανάπαυσον, ὁ θεὸς τοὺς δούλους σου, καὶ κατὰταξον αὐτοὺς ἐν Παραδείσῳ, ὅπου χοροὶ τῶν Ἁγίων, Κύριε, καὶ οἱ δίκαιοι ἐκλάμπουσιν ὡς φωστῆρες.*

ξεκάθαρο, ότι τα επιγράμματά του καταλήγουν σ' έναν κοινό παρανομαστή, την προβολή της δόξας του Θεού, αλλά και τη συνετή στάση των ανθρώπων, όπως επιτάσσει άλλωστε και η πραγμάτωση του θελήματος του Θεού. Μέσα από αυτό το πρίσμα, οι συμβουλές του Μυτιληναίου, αποβαίνουν ψυχωφελείς, οδηγώντας τον άνθρωπο πιο κοντά στη σωτηρία της ψυχής του, που είναι και σκοπός της Εκκλησίας.

Από τα 145 επιγράμματα της Συλλογής, θα μπορούσαμε να εντάξουμε στη συγκεκριμένη κατηγορία τα υπ' αριθμόν 13, 29, 45, 87, 88, 92, 109, 122, 125 και 134. Κάποια από αυτά τα επιγράμματα θα εξεταστούν αναλυτικά, καθώς στο σύνολο τους ενσωματώνουν αυτή τη διδακτική θεώρηση των πραγμάτων, ενώ σε άλλα θα γίνει αναφορά μόνο στα σημεία εκείνα που αφορούν συγκεκριμένα ηθικοδιδασκτικά μηνύματα και παραινήσεις.

Τα επιγράμματα του Μυτιληναίου μπορεί να έχουν γενικό περιεχόμενο, να εξετάζουν επομένως θέματα ευρύτερου ενδιαφέροντος, όπως για παράδειγμα την ανισότητα που επικρατεί στη ζωή των ανθρώπων και μέσα από αυτή να αποτυπώνουν την προσπάθεια του ποιητή να εξηγήσει με θεολογική διάθεση την αδικία στον κόσμο. Άλλοτε πάλι, δεν εξετάζεται το σύνολο της κοινωνίας, αλλά ο ποιητής εστιάζει σε μορφές συγκεκριμένες, των οποίων ο τρόπος ζωής μπορεί να αποτελέσει αφορμή να οδηγηθεί σε μία διαπίστωση ηθικολογική. Επίσης, μια γιορτή ή ένα δώρο μπορεί να αποτελέσει πηγή έμπνευσης, καθώς πίσω τους μπορεί να υποκρύπτεται ένα μήνυμα θεολογικό, ο λόγος του Θεού που ανταμείβει τους πιστούς κι όσους τον διακονούν. Κάποιες άλλες φορές ενδιαφέρει τον ποιητή να προβάλλει το μεγαλείο του Θεού-Δημιουργού εστιάζοντας σε αυτήν ακριβώς την τελειότητα των δημιουργημάτων και πολλών από τα πλάσματά του. Οποιαδήποτε αφορμή, μικρή ή μεγάλη, μπορεί να σταθεί για τον Μυτιληναίο λόγος να συνθέσει ένα επίγραμμα που να απηχεί το μεγαλείο του Θεού.

Β'. Ανάλυση επιγραμμάτων

Επίγραμμα 13) *Εἰς τὴν τοῦ βίου ἀνισότητα*⁴⁴¹.

Τριανταεπτὰ δωδεκασύλλαβοι στίχοι προβάλλουν τις ανησυχίες του ποιητή για την κατάσταση στην οποία έχει περιέλθει η κοινωνία της εποχής του, με τη συνεχώς αυξανόμενη φτώχεια των ανθρώπων, της κατώτερης ιδίως τάξης, αλλά και τα ερωτηματικά του Μυτιληναίου για τη γενικότερη αστάθεια που επικρατεί στη ζωή. Επιδίωξη είναι ο προβληματισμός μας, καθώς θίγονται κάποιες καταστάσεις που προκαλούν και στον ίδιο τον ποιητή αμηχανία. Διαβάζοντας εν τούτοις το επίγραμμα, γίνεται ξεκάθαρο ότι όλες αυτές οι ανησυχίες του Μυτιληναίου έχουν τελικά το ίδιο σημείο αναφοράς, που είναι η θεολογική τάξη. Ό,τι συμβαίνει στον κόσμο, κάθε είδους ανισότητα που βιώνουμε, επιτρέπει τελικά να υπάρχει ο κόσμος μας, όπως τον γνωρίζουμε. Μόνο μέσα από ανατρεπτικά γεγονότα θα μπορούσε να προκύψει μια κοινωνία ισότητας, η οποία όμως θα κατέστρεφε τη σημερινή ανθρώπινη κοινωνία. Η όλη σύλληψη της ιδέας της κοινωνικής ανισότητας έχει ένα θεωρητικό υπόβαθρο που συναντάται ήδη από τα παλιότερα ειδωλολατρικά χρόνια και δεν είναι ασυνήθιστο θέμα και για άλλους επιγραμματοποιούς του Βυζαντίου⁴⁴².

Ο Μυτιληναίος ξεκινά από τη διαπίστωση ότι όλοι οι άνθρωποι είμαστε πλασμένοι από το ίδιο υλικό, *πηλὸν καὶ χοῦν* (στ. 2-3). Προφανέστατα, οι δύο αυτές λέξεις παραπέμπουν στη Γένεση (2, 7 και 3, 19)⁴⁴³ και έχουν αλληγορικό – συμβολικό χαρακτήρα, καταδεικνύοντας την ελαχιστότητα του ανθρώπινου είδους. Από τη στιγμή πάντως που όλοι οι άνθρωποι μετέχουμε της ίδιας φύσης, φαίνεται περίεργο στον ποιητή ότι δεν είμαστε τελικά ίσοι. Η ερώτηση που διατυπώνει είναι βεβαίως ρητορική, ένας τρόπος να μας παρουσιάσει τη θέση του. Παράλληλα έρχεται η σκέψη πως, αν υπάρχει δυνατότητα να ανατραπεί αυτή η κατάσταση της ανισότητας, με ποιον τρόπο και πότε θα μπορούσε να συμβεί κάτι τέτοιο (*ἐναλλαγὴν πλὴν πραγμάτων, πῶς καὶ πότε;* στ. 6). Επειδή το

⁴⁴¹ Για την κριτική έκδοση του επιγράμματος 13 βλ. De Groot M. (2012) 13-15. Πρβλ. Παράρτημα σελ. 147.

⁴⁴² Anastasi R.-Crimi C. (1983) 60-61

⁴⁴³ *ἔπλασεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, χοῦν ἀπὸ τῆς γῆς* (Γένεση 2, 7) και *ὅτι γῆ εἶ καὶ εἰς γῆν ἀπελεύση* (Γένεση 3, 19)

παιχνίδι της μοίρας είναι αδυσώπητο, γι' αυτό βλέπουμε πως μερικοί απολαμβάνουν το περιττό, τη στιγμή που άλλοι λαχταρούν τα ψίχουλα του τραπέζιου. Η φράση αυτή αντλεί από την Καινή Διαθήκη, καθώς τη διαβάζουμε στο Κατά Ματθαίον (15, 27) και στο Κατά Μάρκον (7, 28) ευαγγέλιο⁴⁴⁴. Ακόμα κι αν κάνει κύκλους η ζωή, λίγοι θα μπορέσουν να ευημερήσουν. Γι' αυτό είναι αναγκασμένος να μιλήσει ο ποιητής, επειδή φλέγεται και λιώνει από το αίσθημα του δικαίου (*τῷ τοῦ δικαίου τήκομαι ζήλω*, στ. 13).

Ο Μυτιληναίος δε φοβάται να τοποθετηθεί απέναντι στο Δημιουργό του για να του θέσει τα ερωτήματά του, μην παραλείποντας να του ζητήσει να τον ανεχτεί με μακροθυμία, όπως συνηθίζει άλλωστε ο Κύριος, για τα γογγύσματά του (*σύ δ' ἄλλ' ἀνάσχου μακροθυμῶν, ὡς ἔθος*, στ. 15). Η αναφορά σε διαμαρτυρίες και παράπονα αντλεί από το είδος της επαιτικής ποίησης. Βασιζόμενος στη ανοχή του Θεού, συνεχίζει ο ποιητής να διατυπώνει ερωτήματα, για τον Θεό – πλάστη των ανθρώπων. Διερωτάται πώς είναι δυνατόν, αφού όλους τους έπλασε ο ίδιος Θεός, να μην υπάρχει ισότητα. Ουσιαστικά, ο Μυτιληναίος εδώ αναζητά εμμέσως ν' αποδώσει ευθύνες στον Θεό, αποφεύγοντας όμως, με τον τρόπο που τον ρωτάει, τον κίνδυνο να θεωρηθεί βλάσφημος. Τον βλέπουμε να διαχωρίζει τους ανθρώπους σε δύο μέρη, σε ευνοημένους και όσους βρίσκονται σε δυσπραγία. Και πάλι αναρωτιέται για τη δικαιοσύνη του Θεού (*δίκαιε, ποῦ δίκαια ταῦτα τυγχάνει;* στ. 25).

Ο Μυτιληναίος τώρα προτρέπει τον Θεό να επέμβει και να ανατρέψει την κατάσταση, να έρθουν καταστροφές και τίποτε να μη μείνει. Ζητά έναν σεισμό ή κατακλυσμό (*σύσεισον τὴν κτίσιν ἢ κατάκλυσσον πάλιν*, στ.27), από τον οποίο δε θα σωθεί κανείς, όπως είχε επιτρέψει να συμβεί παλιότερα με την Κιβωτό του Νώε (Γένεση 6, 5-7, 9). Μόνο με την καταστροφή θα μπορούσε κάτι ν' αλλάξει, όμως ο σοφός Θεός, που τηρεί τις υποσχέσεις του, δεν θα φέρει ξανά την καταστροφή στον κόσμο. Εδώ προφανώς θυμόμαστε τα λόγια από τη Γένεση (8, 21)⁴⁴⁵, αμέσως μετά τον κατακλυσμό. Ξεφεύγοντας από τις Γραφές, ο

⁴⁴⁴ *αἱ γὰρ τὰ κυνάρια ἐσθίει ἀπὸ τῶν ψυχίων τῶν πιπτόντων ἀπὸ τῆς τραπέζης τῶν κυρίων αὐτῶν* (Κατά Ματθαίον 15, 27) *καὶ καὶ τὰ κυνάρια ὑποκάτω τῆς τραπέζης ἐσθίουσιν ἀπὸ τῶν ψυχίων τῶν παιδίων* (Κατά Μάρκον 7, 28).

⁴⁴⁵ *οὐ προσθήσω οὐδ' ἔτι πατάξαι πᾶσαν σάρκα ζῶσαν, καθὼς ἐποίησα* (Γένεση 8, 21).

Μυτιληναίος μας φέρνει στη σκέψη τον μυθικό Άτλαντα, καλώντας τώρα τον Θεό να τον σπρώξει για να πάψει να βαστάζει πλέον τη γη και η κτίση να γκρεμιστεί. Όλα να αναμειχθούν, γη και ουρανός να γίνουν ένα μεταξύ τους (*μινγνὺς πόλον γῆ καὶ τὰ πάντα συμφύρων*, στ. 36). Μόνο με αυτό τον τρόπο θα επικρατήσει παντού η ισότητα.

Ο Θεός επομένως προβάλλεται ως αυτός που δύναται να ρυθμίσει τα πάντα, να επιβληθεί στην κτήση, να ισοπεδώσει το σύμπαν κι έτσι να αποδώσει δικαιοσύνη. Έχοντας αυτή τη δυνατότητα, μοιάζει αδικαιολόγητο να μιλάμε πλέον για ανισότητα. Η απάντηση είναι μπροστά μας: αν ο Θεός έπραττε με τρόπο, ώστε να μην υπάρχει ανισότητα, θα έπρεπε να είχε καταστρέψει τον κόσμο. Επομένως σοφά έπραξε και επέτρεψε στην ανισότητα να υπάρχει, αφού τελικά η ισότητα είναι κάτι άπιαστο. Και από άλλη, η δικαιοσύνη του Θεού είναι κάτι αδιαμφισβήτητο.

Επίγραμμα 29) *Εἰς τὸν πτωχὸν Λέοντα*⁴⁴⁶.

Το επίγραμμα 29, ένα τρίστιχο σε δωδεκασύλλαβο, αφορά κάποιον φτωχό ζητιάνο με το όνομα Λέοντα. Ο Λέων είναι μία από τις πολλές χαρακτηριστικές μορφές που προβάλλει στα ποιήματά του ο Μυτιληναίος⁴⁴⁷. Μέσα από το πρόσωπο του φτωχού επαίτη, ο ποιητής μας δίνει την εικόνα της πρωτεύουσας της εποχής του, εντός της οποίας διαβιούσε πλήθος φτωχών ανθρώπων, που δε διέθετε καθόλου χρήματα ούτε κάποιο ραβδί για στήριγμα. Οι άνθρωποι αυτοί δεν είχαν καν παπούτσια, αλλά ούτε και ένα δεύτερο ρούχο για να αλλάξουν (στ. 1-2: *Ἄχαλκος ὦν, ἄραβδος, ἐμβάδων δίχα, σὺν πᾶσι τούτοις οὐ στολὰς ἔχων δύο*). Ο τρόπος που ζούσαν οι φτωχοί μας φέρνει στο νου τις επιταγές του Χριστού, όπως τις βρίσκουμε στην Καινή Διαθήκη, μέσα στις ευαγγελικές περικοπές⁴⁴⁸. Εκεί ο Χριστός συμβουλεύει για έναν πιο λιτό τρόπο

⁴⁴⁶ Για την κριτική έκδοση του επιγράμματος 29 βλ. De Groote M. (2012) 26. Πρβλ. Παράρτημα σελ. 151.

⁴⁴⁷ Μονιού Δ. (2017) 105, υποσ. 119.

⁴⁴⁸ Στο Κατά Ματθαίον Ευαγγέλιο (10, 9-10) διαβάζουμε την παραίνεση *μη κτήσησθε χρυσὸν μηδὲ ἄργυρον μηδὲ χαλκὸν εἰς τὰς ζώνας ὑμῶν, μη πήραν εἰς ὁδὸν μηδὲ δύο χιτῶνας μηδὲ ὑποδήματα μηδὲ ῥάβδον· ἄξιος γάρ ἐστιν ὁ ἐργάτης τῆς τροφῆς αὐτοῦ*. Στο Κατά Λουκάν (9, 3)

ζωής, που βρίσκεται σε αντίθεση με τις συνήθειες των πλουσίων και των επισήμων. Γι' αυτό και ο Μυτιληναίος ονομάζει τον λιτό βίο που διήγαν οι φτωχοί *αποστολική ζωή* και μάλιστα *ακούσια*, αφού δεν τίθεται τελικά θέμα επιλογής για τον τρόπο που ζει όποιος δεν είναι εύπορος (στ. 3: "*ἀποστόλου ζῆς*" *μὴ θέλων "βίον,"* Λέον).

Επίγραμμα 45) *Εἰς τὰ πεμφθέντα τῷ φίλῳ ἄνθιμα ἐψυχρισμένα κουτρούβια*⁴⁴⁹.

Το εξάστιχο σε δωδεκασύλλαβο μας απασχολεί μόνο στο πλαίσιο του ηθικού διδάγματος που εμπεριέχεται στους δύο τελευταίους στίχους του (*ὅπου γε κείται καὶ ψυχροῦ ποτηρίου / μισθὸς παρ' αὐτῷ τῷ θεῷ καὶ δεσπότη*). Ο Μυτιληναίος, επηρεασμένος από τα λόγια των Γραφών, εκφράζει την άποψη ότι κάθε προσφορά προς τον συνάνθρωπό του κρίνεται άξια ανταμοιβής από τον Πατέρα Θεό. Με αυτό τον τρόπο επιδιώκει να προβάλλει την αξία του δώρου που προσέφερε ο ίδιος σε φίλο του βάζοντας αυτό το επίγραμμα ως συνοδευτικό κείμενο. Το δώρο ήταν, όπως μας ενημερώνει ο Μυτιληναίος, κάποια πήλινα δοχεία, τα κουτρούβια, μέσα στα οποία έψυχαν το κρασί κατά τους θερινούς μήνες⁴⁵⁰. Έτσι, μπορούμε να συνδέσουμε το δώρο με τα λόγια του Ματθαίου (10, 42)⁴⁵¹ και του Μάρκου (9, 41)⁴⁵², που μιλούν για ένα ποτήρι κρύο νερό, το οποίο, αν προσφερθεί στους μικρούς και άσημους μαθητές του Χριστού, θα αποδώσει μισθό ενώπιον του Θεού. Πίσω βέβαια από τα λόγια του Ευαγγελίου, υπονοείται οποιαδήποτε συνδρομή και βοήθεια προς τους Αποστόλους όσον αφορά στο ιεραποστολικό τους έργο, μια βοήθεια η οποία θα αναγνωριστεί από τον Θεό που θα ανταποδώσει την προσφορά.

αναφέρεται αντίστοιχα η φράση *μηδὲν αἴρετε εἰς τὴν ὁδόν, μήτε ράβδους μήτε πήραν μήτε ἄρτον μήτε ἀργύριον μήτε ἀνὰ δύο χιτῶνας ἔχειν*. Στο Κατὰ Μάρκον (6, 8-9) βρίσκουμε τον Ιησὺ να παραγγέλλει στους μαθητές του *μηδὲν αἴρωσιν εἰς ὁδὸν εἰ μὴ ράβδον μόνον, μὴ πήραν, μὴ ἄρτον, μὴ εἰς τὴν ζώνην χαλκόν, ἀλλ' ὑποδεδεμένους σανδάλια, καὶ μὴ ἐνδεδύσθαι δύο χιτῶνας*.

⁴⁴⁹ Για την κριτική έκδοση του επιγράμματος 45 βλ. De Groote M. (2012) 43. Πρβλ. Παράρτημα σελ. 156.

⁴⁵⁰ Περισσότερα για τον όρο κουτρούβια και τους όρους *ἄνθιμα ἐψυχρισμένα* βλ. Anastasi R.-Crimi C. (1983) 89-90 και Μονιού Δ. (2017) 141, υποσ. 155.

⁴⁵¹ *ὃς ἐὰν ποτίσῃ ἕνα τῶν μικρῶν τούτων ποτήριον ψυχροῦ μόνον εἰς ὄνομα μαθητοῦ, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐ μὴ ἀπολέσῃ τὸν μισθὸν αὐτοῦ* (Κατὰ Ματθαίον 10, 42).

⁴⁵² *ὃς γὰρ ἂν ποτίσῃ ὑμᾶς ποτήριον ὕδατος ἐν τῷ ὀνόματί μου, ὅτι Χριστοῦ ἐστε, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐ μὴ ἀπολέσῃ τὸν μισθὸν αὐτοῦ* (Κατὰ Μάρκον 9, 41)

Επίγραμμα 87) *Εἷς τινα φίλον, ἐξ ἄγροϋ σταφυλᾶς πέμψαντα*⁴⁵³.

Επίγραμμα 88) *Εἷς τὸν αὐτόν, σῦκα πέμψαντα*⁴⁵⁴.

Δε γνωρίζουμε αν τα συγκεκριμένα επιγράμματα ανταποκρίνονται σ' ένα πραγματικό γεγονός ή είναι αποκύημα της δημιουργικής έμπνευσης του ποιητή. Ίσως οι συνθέσεις να αποτέλεσαν μια μορφή άσκησης τεχνικής κι ένα δείγμα διδασκαλίας της ρητορικής τέχνης, υπό τη μορφή ρητορικού γυμνάσματος. Σε αυτή την περίπτωση, είναι κατασκευασμένα ποιήματα που αποσκοπούν στην ανάδειξη ή στη μείωση της σημασίας αυτού στο οποίο αναφέρεται, εν προκειμένω της αμπέλου ή της συκιάς. Σίγουρα πάντως είναι δέον να εξεταστούν από κοινού ως άρρηκτα συνδεδεμένα, καθώς και τα δύο αποτελούν ρητορικά γυμνάσματα. Και τα δύο απευθύνονται σε έναν φίλο του ποιητή, που στέλνει αρχικά σταφύλια κι έπειτα σύκα στον Μυτιληναίο. Μολονότι θα περιμέναμε ένα ευχαριστήριο μήνυμα προς το δωρητή των φυτών, κάτι τέτοιο δε βλέπουμε να συμβαίνει.

Στο επίγραμμα 87 ο Μυτιληναίος υποβιβάζει το δώρο που του δίνεται, το τσαμπί από σταφύλια, λέγοντας ότι προτιμάει τα σύκα (*προτιμῶ τὴν συκῆν τῆς ἀμπέλου*, στ. 3). Προφανώς, μιλώντας με όρους ρητορικής, εδώ έχουμε την κατασκευή. Σε δεκαέξι δωδεκασύλλαβους στίχους, ο Μυτιληναίος αμφισβητεί την ανωτερότητα της αμπέλου, η οποία στα κείμενα έχει γενικά θετικό συμβολισμό. Στόχος του να διδάξει τον τρόπο που, με τη χρήση επιχειρημάτων, το άσπρο γίνεται μαύρο. Στο επόμενο επίγραμμα αντίθετα, εξυψώνει την άμπελο (*καρποῖς χαίρομεν τῆς ἀμπέλου, / ὡς τῆς συκῆς κρίνοντες αὐτὴν βελτίω*, στ. 2-3). Γράφοντας και πάλι δεκαέξι δωδεκασύλλαβους στίχους, με τους οποίους καταδεικνύει την ανωτερότητα του αμπελιού. Το επίγραμμα 88 αποτελεί την ανασκευή. Με αυτό τον τρόπο ο ποιητής επιλέγει να παρουσιάζει την έννοια του καλού και του κακού μέσα από έντονες αντιθέσεις προσπαθώντας να πείσει για

⁴⁵³ Για την κριτική έκδοση του επιγράμματος 87 βλ. De Groote M. (2012) 80-81. Πρβλ. Παράρτημα σελ. 167.

⁴⁵⁴ Για την κριτική έκδοση του επιγράμματος 88 βλ. De Groote M. (2012) 81-82. Πρβλ. Παράρτημα σελ. 167.

το αντίθετο του αυτονόητου. Χρησιμοποιεί, λοιπόν, στοιχεία ρητορικής και αντιστρέφει τα επιχειρήματά του, αντλώντας και από την Παλαιά Διαθήκη.

Στο πρώτο επίγραμμα, έχουμε την ακόλουθη δομή: Αρχικά, στους τρεις πρώτους στίχους ο Μυτιληναίος, αξιοποιεί το δίπολο άμπελος – συκιά και εξηγεί γιατί προτιμά τη δεύτερη. Στη συνέχεια έχουμε το κυρίως μέρος του επιγράμματος, όταν ο ποιητής φέρνει στο μυαλό του καθετί καλό που συνδέεται με αυτή. Καταλήγει, στους δύο τελευταίους στίχους, με την προτροπή να επιλέγεται η ευχαρίστηση που προσφέρουν τα ευεργετικά σύκα.

Τελικά, γιατί είναι εξιέπαινη η συκιά; Ο ποιητής μας εξηγεί ότι φύλλο συκής σκέπασε το γυμνό άνθρωπο, όταν εκείνος έχασε τον παράδεισο και κάλυψε τη γύμνια του (*ἢ μὲν γὰρ ἐνδύει με γυμνὸν καὶ σκέπει*, στ. 6). Αντίθετα, όταν μεθάει κανείς, τότε ξεγυμνώνεται η αδιαντροπιά του και μένει ακάλυπτος (*ἢ δ' ἐνδεδυμένον με γυμνοῖ τὸν τάλαν*, στ. 7). Κι αυτό γίνεται εμφανές και στην περίπτωση του Αδάμ και του Νώε. Τα επιχειρήματά του ποιητή μας φέρνουν στο νου τ' αντίστοιχα χωρία από τη Γένεση (3, 7 και 9, 20-21)⁴⁵⁵. Έτσι, μέσα από τις Γραφές, ο Μυτιληναίος μας εξηγεί γιατί θεωρεί την συκιά καλύτερη από το αμπέλι, ενώ την τελευταία θεωρεί εχθρική (*τὴν μὲν γὰρ ἐχθρὰν οἶδα, τὴν δ' εὐεργέτιν*, στ. 15). Οι τελευταίοι μάλιστα στίχοι του επιγράμματος αναπτύσσονται με τρόπο ώστε κάθε ημιστίχιο να προβάλλει στη μία περίπτωση τα θετικά της συκιάς και στην άλλη τα αρνητικά της αμπέλου· κι έτσι ο Μυτιληναίος αποζητά την ευχαρίστηση που προσφέρουν τα σύκα και επιδιώκει την απομάκρυνση από τα σταφύλια (*σύκοις με τέρπε· ρὰξ δὲ πολλὰ χαιρέτω*, στ. 16).

Στο επίγραμμα 88, όπως είπαμε, διαφοροποιείται η κατάσταση. Με θετική αυτή τη φορά διάθεση, ο ποιητής επιδιώκει να αναδείξει την ανωτερότητα της αμπέλου έναντι της συκιάς (*ὡς τῆς συκῆς κρίνοντες αὐτὴν βελτίω*, στ. 3). Αν καταφέρει να μας πείσει, τότε θα γίνει εμφανής ο τρόπος που λειτουργεί η ρητορική τέχνη. Η δομή του επιγράμματος είναι κι εδώ ξεκάθαρη. Οι τρεις πρώτοι στίχοι αποτελούν πρόλογο του ποιήματος. Από τον τέταρτο

⁴⁵⁵ ἔρρασαν φύλλα συκῆς καὶ ἐποίησαν ἑαυτοῖς περιζώματα (Γένεσις, 3, 7) καὶ Καὶ ἤρξατο Νῶε ἄνθρωπος γεωργὸς γῆς καὶ ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα/καὶ ἔπιεν ἐκ τοῦ οἴνου καὶ ἐμεθύσθη καὶ ἐγυμνώθη ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ (9, 20-21).

στίχο κι ως τον δέκατο τέταρτο, δίνεται η έννοια του καλού και του κακού, ενώ οι δύο τελευταίοι στίχοι ολοκληρώνουν το επίγραμμα.

Η συκιά επομένως αντιμετωπίζεται εδώ ως το καταραμένο φυτό (*ἡ μὲν γὰρ αὐτῶν καὶ κατηράθη πάλαι*), ενώ την ίδια στιγμή, το αμπέλι ως ευλογημένο με τρόπο μυστικό (*ἢ δ' ἠύλογήθη μυστικωτέρω τρόπῳ*, στ. 5), γι' αυτό και άξιο να μετάσχει του *θείου κλέους* (στ. 7). Είναι εμφανές ότι εδώ ο Μυτιληναίος αναφέρεται στο ρόλο του νάματος, του κρασιού που κατά τη Θεία Λειτουργία τρέπεται σε αίμα Χριστού, πράγμα το οποίο πιστοποιεί κι αργότερα ο ποιητής, λέγοντας ότι αποκαλεί τον καρπό της αμπέλου αίμα του (*οἴκεϊον αἷμα τῆσδε τὸν καρπὸν φάναι*, στ. 14). Από την άλλη όμως πλευρά, γιατί είναι η συκιά καταραμένη; Ο ποιητής μας θυμίζει εδώ το περιστατικό από τις Γραφές (Κατά Ματθαίον Ευαγγέλιο 21, 19)⁴⁵⁶. Ο Χριστός καταράστηκε το φυτό, που είχε μεν ωραία εξωτερική εμφάνιση, δεν ήταν όμως στην πράξη ενάρετο. Το νόημα της ευαγγελικής περικοπής του Ματθαίου, που αναγιγνώσκεται κάθε χρόνο τη Μεγάλη Δευτέρα, είναι προφανώς συμβολικό⁴⁵⁷. Υποδηλώνεται έτσι η δύναμη του Χριστού που όλα τα μπορεί, ενώ δείχνει ότι ο άνθρωπος οφείλει κάθε στιγμή να είναι έτοιμος να δώσει απολογία, όχι όπως το δέντρο που ήταν απροετοίμαστο να δώσει καρπούς. Η άμπελος πάλι τιμήθηκε τόσο από τον Κύριο, ώστε να δώσει το όνομα της στον ίδιο Του τον εαυτό (: Ο Χριστός ως άμπελος), αλλά και στους Αποστόλους, οι όποιοι αποδίδονται ως τα κλαδιά της αμπέλου (*ὡς κλησιν αὐτῆς εἰς ἑαυτὸν ἐλκύσαι/καὶ πρὸς μαθητὰς τοὺς ἄγαν φιλουμένους*, στ. 12-13). Εξάλλου, στον Χριστό ως άμπελο αναφέρεται και το Κατά Ιωάννην ευαγγέλιο (15, 1)⁴⁵⁸. Γι' αυτό, καταλήγει ο Μυτιληναίος, είναι σημαντικό ο φίλος του να τον υποδεχτεί με σταφύλια και να απομακρυνθεί από τα καταραμένα σύκα.

⁴⁵⁶ *καὶ ἰδὼν συκῆν μίαν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ἦλθεν ἐπ' αὐτήν, καὶ οὐδὲν εὔρεν ἐν αὐτῇ εἰ μὴ φύλλα μόνον, καὶ λέγει αὐτῇ· μηκέτι ἐκ σοῦ καρπὸς γένηται εἰς τὸν αἰῶνα. καὶ ἐξηράνθη παραχρῆμα ἡ συκῆ.*

⁴⁵⁷ Πίσω από την τιμωρία του φυτού κρύβεται ο συμβολισμός της καταδίκης που περίμενε τους Γραμματεῖς και Φαρισαίους, οι οποίοι, ακριβώς όπως η συκιά, έμοιαζαν εξωτερικά ευσεβεῖς, όμως δεν ήταν επ' ουδενί ενάρετοι. Όπως η άκαρπη συκιά, έτσι και οι Ιουδαῖοι της Συναγωγῆς δεν είχαν πνευματικό καρπό, γι' αυτό ήταν καταδικασμένοι από τον Χριστό.

⁴⁵⁸ *Ἐγὼ εἰμι ἡ ἄμπελος ἡ ἀληθινή, καὶ ὁ πατήρ μου ὁ γεωργὸς ἐστί* (Κατά Ιωάννην, 15, 1).

Επίγραμμα 92) < - c. 17- >τε αίθρίας ούσης τὰ ἄστρα ὑπερλάμπουσιν⁴⁵⁹.

Επίγραμμα 122) *Εἰς τὸν <ἀράχνην.>*⁴⁶⁰.

Επίγραμμα 125) *Εἰς τὸν μύρμηκα*⁴⁶¹.

Πρόκειται για τρία επιγράμματα με κοινή αναφορά στο μεγαλείο του Δημιουργού Θεού και τη σοφία του, που αναδεικνύεται μέσα από τις δημιουργίες του και πιο συγκεκριμένα, μέσα από την κατασκευή των αστεριών (επίγραμμα 92), αλλά και μέσα από την ύπαρξη μικρών και ταπεινών πλασμάτων της γης, της αράχνης (επίγραμμα 122) και του μυρμηγκιού (επίγραμμα 125). Οι κατασκευές του Θεού γίνονται αφορμή για τον Μυτιληναίο, ώστε να συνθέσει ευχάριστες έμμετρες περιγραφές σε δωδεκασύλλαβο, εκθειάζοντας τον Δημιουργό.

Το επίγραμμα 92, με τίτλο < - c. 17- >τε αίθρίας ούσης τὰ ἄστρα ὑπερλάμπουσιν, ακολουθώντας όλες τις λογοτεχνικές συμβάσεις, παρουσιάζει με ζωντάνια και ευγλωττία την ομορφιά του αστεριών που λάμπουν τη νύχτα, σε τέτοιο βαθμό ώστε και οι άγγελοι να μένουν έκθαμβοι μπροστά στο μεγαλείο της δημιουργίας (τὰς φύσεις τῶν ἀγγέλων ... τὸν δημιουργὸν θαμβουμένας, στ. 22, 24). Οι τέσσερις τελευταίοι στίχοι του επιγράμματος απλώς επιβεβαιώνουν αυτό το μεγαλείο.

Το επίγραμμα 122 κινείται στο ίδιο σκεπτικό. Ο τίτλος του, *Εἰς τὸν <ἀράχνην.>*, μας δίνει και το θέμα του ποιήματος. Η αράχνη, με τις μοναδικές ικανότητές της στην κατασκευή του ιστού, γίνεται αφορμή να προβληθεί και πάλι το μεγαλείο του Θεού, που την δημιούργησε. Αν και δε γνωρίζει θεωρίες ούτε έχει τεχνικές γνώσεις⁴⁶², ωστόσο πετυχαίνει την ύφανση ενός τέλει ιστού, πράγμα που εκπλήσσει τον ποιητή, ο οποίος καταλήγει, στους στίχους

⁴⁵⁹ Για την κριτική έκδοση του επιγράμματος 92 βλ. De Groot M. (2012) 92. Πρβλ. Παράρτημα σελ. 168-169.

⁴⁶⁰ Για την κριτική έκδοση του επιγράμματος 122 βλ. De Groot M. (2012) 116-120. Πρβλ. Παράρτημα σελ. 179-181.

⁴⁶¹ Για την κριτική έκδοση του επιγράμματος 125 βλ. De Groot M. (2012) 122. Πρβλ. Παράρτημα σελ. 181.

⁴⁶² Εδώ ο Μυτιληναίος επικαλείται διάφορους γνώστες επιστημών και τεχνών, διάσημων από την αρχαιότητα, τον Μαμούριο (στ. 83), τον Ευκλείδη (στ. 82), ολόκληρο τον προηγμένο επιστημονικά αιγυπτιακό λαό (στ. 84), τον Αρχιμήδη και τον Αρχύτα (στ. 88), αλλά κάνει μνεία και σε βιβλικά πρόσωπα, τον Ελιάβ (στ. 94) και τον Βεσελεήλ (στ. 100), μορφές που αναφέρονται στην Έξοδο (Για τον Ελιάβ βλ. Έξοδος 31, 1-11 και για τον Βεσελεήλ βλ. Έξοδος 35, 30-32). Ο Ελιάβ κατασκεύασε την Ιερά Σκηνή του Μαρτυρίου κατ' εντολήν του Μωυσή και ο Βελισελεήλ την Κιβωτό.

108-111, να υμνήσει τον *ἀριστοτέχνη* Θεό (στ. 109), μολονότι ο ίδιος δε διαθέτει τη δύναμη να προσεγγίσει *τοῖς μεγίστοις* (στ. 110). Είναι, όμως, αρκετή απόδειξη η τελειότητα τούτων των πλασμάτων (*ἐκ τῶν μικρῶν*, στ. 111) για να εξυμνήσει τον Θεό, μέσα από προφανείς αντιθέσεις.

Τετράστιχο το επόμενο επίγραμμα που εκθειάζει κι αυτό το μεγαλείο του Θεού, σε μέτρο δωδεκασύλλαβο και με τον τίτλο *Εἰς τὸν μύρμηκα* (υπ' αριθμόν 125). Όπως νωρίτερα, αναφερόμενος στην αράχνη (επίγραμμα 122) κι αφιερώνοντάς της ένα πολύστιχο ποίημα, έτσι κι εδώ ο Μυτιληναίος, με αντίστοιχη διάθεση, αναφέρεται, σε λίγους αυτή τη φορά στίχους, στο ταπεινό μυρμήγκι. Και πάλι, μέσω έντονων αντιθέσεων, καταδεικνύεται η σοφία του Θεού. Όλα συντείνουν σε αυτό. Το μυρμήγκι είναι ένα πλάσμα μικρό με μυαλό μεγάλο, όπως το έφτιαξε ο Θεός. Ο Μυτιληναίος υπερτονίζει εδώ τις ιδιότητες του μυρμηγκιού, το οποίο θέλει να εγκωμιάσει, παίζοντας με τις λέξεις *βραχὺ-μέγα* κι αντιδιαστέλλοντας το *σῶμα* του στα *φρένα, τὸν νοῦν* του (στ. 1-2). Στο ίδιο σκεπτικό κινείται κι όταν, στη συνέχεια, αναφέρεται στη γνώση του Θεού (*ὦ θεοῦ γνῶσις πόση*, στ. 3), λέγοντας ότι *τοῖς μικροῖς* αναδεικνύται *μέγας* (στ. 4). Ο Δημιουργός επομένως, ακόμη και στα πιο μικρά έχει τόσο μεγάλη δύναμη, που κρίνεται άξια εγκωμιασμού. Τελικά, οδηγείται κανείς στο συμπέρασμα ότι τίποτε δεν είναι ασήμαντο αλλά καθετί έχει την αξία του.

Επίγραμμα 109) <-c. 22- *μεμ>φομένων τοῖς φοβ<οιμένοις τὴν θάλασσαν.>*⁴⁶³.

Το επίγραμμα 109, αποτελούμενο από 225 στίχους σε δωδεκασύλλαβο, μας παραδόθηκε σε μεγάλο βαθμό ακρωτηριασμένο, ώστε να μην είναι δυνατό να ακολουθήσουμε στο σύνολό της τη ροή της σκέψης του ποιητή. Σίγουρα πάντως, έχουμε μπροστά μας την εξιστόρηση μιας συζήτησης που λαμβάνει χώρα μεταξύ του Μυτιληναίου και ενός άλλου, άγνωστου σε εμάς, προσώπου, για το οποίο δεν μπορούμε να οδηγηθούμε σε ασφαλείς πληροφορίες.

⁴⁶³ Για την κριτική έκδοση του επιγράμματος 109 βλ. De Groote M. (2012) 98-105. Πρβλ. Παράρτημα σελ. 170-175.

Θέμα του επιγράμματος είναι η αδυναμία του ανθρώπου μπροστά στο στοιχείο του νερού και ο φόβος που γεννάει η θάλασσα στις ψυχές των ανθρώπων. Ο φόβος αυτός απασχόλησε τους ανθρώπους ήδη από την αρχαιότητα, αρκεί να φέρουμε στο μυαλό μας τα ναυτικά παραμύθια που αποτέλεσαν πηγή έμπνευσης ακόμα και για το ομηρικό έπος της Οδύσσειας. Ο φόβος για τη θάλασσα μοιάζει να είναι σύμφυτος στον άνθρωπο, ενώ ερμηνεύεται ως μάλλον ανόητη η υπεροπτική στάση ορισμένων απέναντι στο υδάτινο στοιχείο (*<παρακ>αλοῦντι πρόσ<σ>χες ὧτα μοι κλίνας·/οὐ σπένδεται θάλασσα τόλμη καὶ θράσει, /<οὐ σπέν>δεται θάλασσα μὴ φοβουμένοις·/τί γὰρ πρὸς αὐτήν, κἂν φοβῆ κἂν μή, τάλα;* στ. 45-49). Ο μόνος τελικά που κατάφερε να τιθασεύσει τη θάλασσα και να γαληνέψει τα νερά της, ήταν ο ίδιος ο Χριστός. Κάτι τέτοιο εξάλλου καταμαρτυρείται και στο Κατά Ματθαίον Ευαγγέλιο (15-27)⁴⁶⁴, αλλά και στο Κατά Μάρκον (4, 35-41)⁴⁶⁵. Εδώ ακριβώς βρίσκεται και το θεολογικό μήνυμα του επιγράμματός μας: Μόνο ο Θεός έχει τη δύναμη να ηρεμήσει τα νερά και να διατηρήσει αβλαβείς όσους περιέρχονται σε κίνδυνο μέσα στη θάλασσα (*εἰ τὸν θεὸν καλοῖεν εἰς σωτηρίαν*, στ. 15).

Άξιες σχολιασμού είναι και οι βιβλικές αναφορές που κάνει ο Μυτιληναῖος στο επίγραμμα⁴⁶⁶. Αν θελήσουμε να τις δούμε με τη σειρά, θα διαπιστώναμε ότι στον στίχο 44 (*<ὡσπερ τὶς ἄσκ>ός<ς> ἐστὶ μοι γλεύκους ζέων*) έχουμε επίδραση από τον Ιώβ (32, 19)⁴⁶⁷, στον στίχο 104 (*ὡς πρὶν τὶς ἰχθῦς τὸν στατήρα τῷ Πέτρῳ*) έχουμε ανάμνηση του επεισοδίου με τον Πέτρο, σχετικά με την απόδοση φόρου του ιδίου και του Χριστού στην Καπερναούμ και την εξεύρεση χρημάτων μέσα από το στόμα ενός ψαριού, όπως μας παραδίδεται στο ευαγγέλιο του Ματθαίου (17, 27)⁴⁶⁸. Επίσης, για τους στίχους 110-114 (*ἀλλ' εὔχεται δὴ ταῦτα "Ρυσθείην" λέγων / "καὶ μὴ καταίγῃς ὕδατός με συλλάβοι/μήτ' αὖ θαλάσσης ἐκροφήσοι με στόμα"*) φέρνουμε στο νου μας τα λόγια των Ψαλμών (68, 15-

⁴⁶⁴ Από το σύνολο του κειμένου που παραδίδει ο Ματθαῖος (8, 23-27) δέον να παραθέσουμε τα λόγια του Χριστού και την αντίδρασή του απέναντι στη θαλασσοταραχή: *τί δειλοί ἐστε, ὀλιγόπιστοι; τότε ἐγερθεὶς ἐπέτιμησε τοῖς ἀνέμοις καὶ τῇ θαλάσῃ, καὶ ἐγένετο γαλήνη μεγάλη.*

⁴⁶⁵ Όπως στο προηγούμενο σχόλιο, από το σύνολο του κειμένου, παραθέτουμε τα λόγια: (*ὁ Χριστός*) *ἐπέτιμησε τῷ ἀνέμῳ καὶ εἶπε τῇ θαλάσῃ· σιώπα, πεφίμωσο. καὶ ἐκόπασεν ὁ ἄνεμος, καὶ ἐγένετο γαλήνη μεγάλη* (Κατά Μάρκον 4, 35-41).

⁴⁶⁶ Αναφορά κάνει ο Μυτιληναῖος και σε ένα γνωστό μῦθο για τον ποιητὴ Ἀρίωνα, που μας τον παραδίδει ο Ηρόδοτος, *Ἱστορίαι* (1, 23).

⁴⁶⁷ *ἡ δὲ γαστήρ μου ὡσπερ ἄσκός γλεύκους ζέων δεδεμένος* (Ιώβ 32, 19).

⁴⁶⁸ *πορευθεὶς εἰς τὴν θάλασσαν βάλε ἄγκιστρον καὶ τὸν ἀναβάντα πρῶτον ἰχθὺν ἄρον, καὶ ἀνοίξας τὸ στόμα αὐτοῦ εὐρήσεις στατήρα* (Κατά Ματθαῖον 17, 27).

16)⁴⁶⁹. Για τους στίχους 204-205 (<“Ζάλην συνέ>σχον, τήν θ<ά>λασσαν έν πύλαις·/τέθεικα δ’ αύτῆ κλειῖθρα καὶ πύλας ὄρους,”), ο Μυτιληναῖος αντλεί εκ νέου από τον Ιώβ (38, 8-10)⁴⁷⁰.

Το επίγραμμα 109 μας απασχολεί και για την αναφορά που κάνει ο Μυτιληναῖος στο μύθο του Αρίωνα (στ. 90-96)⁴⁷¹, επειδή αναδεικνύει τον Μυτιληναῖο ως γνώστη της αρχαιοελληνικής μυθολογίας⁴⁷². Σύμφωνα με τον μύθο, ο θεός Απόλλωνας επενέβη σωτήρια για τη διάσωση του πιστού Αρίωνα. Δυστυχώς, όμως, οι στίχοι του επιγράμματος στο σημείο αυτό, όπως και σε αρκετά ακόμη σημεία, μας παραδίδονται φθαρμένοι σε μεγάλο βαθμό.

Επίγραμμα 134) *Εἰς τὸν κατορύττοντα τὸ χρυσίον πλούσιον*⁴⁷³.

Το τετράστιχο σε δωδεκασύλλαβο παρουσιάζει εκείνον τον άνθρωπο, ο οποίος μαζεύοντας χρυσάφι και κρύβοντάς το κάτω από τη γη, μοιάζει να το συλλέγει χάριν αυτής, καθώς ο ίδιος δεν κερδίζει απολύτως τίποτε απ’ αυτό. Ο πλούσιος παρουσιάζεται να στέκει, ακριβώς όπως η γάτα μπροστά στο λίπος, παραμένοντας με το στόμα του ανοιχτό και κοιτάζοντας το χρυσάφι του. Η αντιπαραβολή αυτή μας φέρνει στο νου μια σχετική φράση του Διογενιανού (3, 58)⁴⁷⁴. Εξάλλου, το μοτίβο που έχουμε μπροστά μας, του άθλιου πλουσίου που θάβει χρυσό για να απολαύσει κατόπιν μια μεγάλη περιουσία, υπήρξε

⁴⁶⁹ ῥυσθειήν εκ τῶν μισούντων με καὶ εκ τῶν βαθέων τῶν ὑδάτων. 16 μή με καταποντισάτω καταγιγς ὑδατος, μηδὲ καταπιέτω με βυθός, μηδὲ συσχέτω ἐπ’ ἐμὲ φρέαρ τὸ στόμα αὐτοῦ (Ψαλμός 68, 15-16).

⁴⁷⁰ ἔφραξα δὲ θάλασσαν πύλαις...έθέμην δὲ αύτῆ ὄρια, περιθεις κλειῖθρα καὶ πύλας (Ιώβ 38, 8-10).

⁴⁷¹ Ο Αρίων, με καταγωγή από τη Μήθυμνα της Λέσβου, όπως μας λέει ο Ηρόδοτος (Ίστορίαί I, 23, 1 - 1, 24, 8), επιστρέφοντας στην Κόρινθο μ’ ένα καράβι, δέχθηκε την επίθεση των μελών του πληρώματος του καραβιού που του επιτέθηκαν για να του αρπάξουν τα χρήματα, όσα είχε κερδίσει ταξιδεύοντας και τραγουδώντας στην Ιταλία. Ο Αρίων τότε ζήτησε ως τελευταία επιθυμία, να παίξει τη λύρα του, λίγο πριν πέσει στη θάλασσα. Ο ύμνος που διάλεξε να πει ήταν αφιερωμένος στον Απόλλωνα, ο οποίος τον έσωσε στέλνοντάς του ένα κοπάδι δελφινιών (θεῖσα > δελφίνων δυὰς τότε, στ. 92) που, μαγεμένα από τη μουσική του, τον μετέφεραν στην πλάτη τους (<τιθ>εῖσα νώτοις ὡς τὸν αὐλητὴν λόγος, στ. 94) ως το ακρωτήριο Ταίναρο και τον άφησαν στην ακτή (εἰς χέρσον ἄξει ζῶντα καὶ κρείττω βλάβ<ης>, στ. 96).

⁴⁷² Το συγκεκριμένο επίγραμμα θα μπορούσε, βάσει αυτής της αναφοράς, να ενταχθεί και στην κατηγορία των επιγραμμάτων που αναφέρονται στην αρχαιοελληνική θρησκεία και μυθολογία.

⁴⁷³ Για την κριτική έκδοση του επιγράμματος 134 βλ. De Groote M. (2012) 127. Πρβλ. Παράρτημα σελ. 182.

⁴⁷⁴ Βατράχω ὑδωρ ὡς γαλή στέαρ: επί των -"γ-<4." " ταύτα διδόντων οἰς χαίρουσιν οι λαμβάνοντες.

διαδεδομένο στην αρχαιότητα⁴⁷⁵. Τελικά, το μόνο που καταφέρνει, όπως τονίζει ο Μυτιληναίος, είναι να θαφτεί κι ο ίδιος μέσα στη γη, μαζί με το χρυσάφι του, κάτι για το οποίο ήταν έτοιμος από παλιά.

10. Επιγράμματα με στοιχεία από την αρχαία ελληνική θρησκεία και μυθολογία

Α'. Εισαγωγικές επισημάνσεις

Μέσα στη Συλλογή των 145 επιγραμμάτων του Μυτιληναίου μπορεί κανείς να βρει αρκετές συνθέσεις που αναφέρονται στους θεούς της αρχαιοελληνικής θρησκείας, είτε του Δωδεκαθέου είτε σε μικρότερες θεότητες, στις οποίες πίστευαν κάποτε οι αρχαίοι Έλληνες. Κρίνεται σκόπιμη η αναφορά στην παλιά θρησκεία, τη μυθολογία των προγόνων μας, μιας και το θέμα της παρούσας εργασίας είναι *Η θρησκευτική ποίηση του Μυτιληναίου*. Επομένως, οποιουδήποτε είδους αναφορά σε θρησκεία, χριστιανική ή αρχαιοελληνική, χρήζει ανάλυσης. Δεν θα προσεγγίσουμε βεβαίως τα επιγράμματα αυτά στην ολότητά τους, όπως προσπαθήσαμε να κάνουμε στις περισσότερες από τις προηγούμενες κατηγορίες. Όμως, όπου συναντούμε σχετική αναφορά, δέον είναι να τη σχολιάσουμε, για να έχουμε μια εικόνα για τον τρόπο που οι Βυζαντινοί της εποχής του Μυτιληναίου, γνώστες της αρχαίας θρησκείας, προσέγγιζαν και αξιοποιούσαν τις σχετικές πηγές. Υπό αυτή την έννοια, καθίσταται ενδεικτική της αρχαιομάθειας του Μυτιληναίου η παρουσία μυθολογικών προσώπων και συναφών με την αρχαιοελληνική θρησκεία πληροφοριών που εντοπίζονται στα ποιήματά του.

Στα υπ' αριθμόν 6, 18, 36, 42, 77, και 115 επιγράμματα του Μυτιληναίου μπορεί κανείς να βρει σχετικές αναφορές, καθώς ο ποιητής αξιοποιεί κυρίως πληροφορίες από τον αρχαίο μύθο που θα ζωντανέψουν τις συνθέσεις του και

⁴⁷⁵ Anastasi R.-Crimi C. (1983) 172.

θα κάνουν πιο παραστατικούς τους στίχους του⁴⁷⁶. Επιπλέον, θα τον αναδείξουν σε ικανότατο γνώστη και άξιο χειριστή του υλικού που έχει στη διάθεση του για να το αξιοποιήσει δημιουργικά στις συνθέσεις του και να προβληθεί ανάμεσα στους ομότεχνούς του. Γιατι οφείλουμε να έχουμε στο πίσω μέρος του μυαλού μας ότι, κατά τα βυζαντινά χρόνια, δεν ήταν σπάνιο το φαινόμενο οι ποιητές να διαβάζουν τις δημιουργίες τους μπροστά σε κύκλο πνευματικά καλλιεργημένων ατόμων, οι οποίοι διατύπωναν κρίσεις για το έργο που άκουγαν και αξιολογούσαν τους ποιητές.

Β'. Ανάλυση επιγραμμάτων

Επίγραμμα 6) *Εἰς τὸν ἠνίοχον Ἰεφθάε, πεσόντα εἰς τὸν Χρυσόν*⁴⁷⁷.

Πρώτη αναφορά στην αρχαιοελληνική μυθολογία βρίσκουμε στο επίγραμμα 6 που ως θέμα του έχει την πτώση ενός Ιουδαίου ηνίοχου με το όνομα *Ἰεφθάε*⁴⁷⁸ κατά τη διάρκεια των επίσημων ιππικών αγώνων του Χρυσού⁴⁷⁹. Το άρμα του ηνίοχου, πεσμένο καταγής και περιτριγυρισμένο από χρυσά όργανα, είναι πιο αξιοθαύμαστο κι από την λύρα του Ορφέα⁴⁸⁰, όπως σχολιάζει ο Μυτιληναίος. Εκείνος με τη μουσική προσείλκυε κοντά του την πλάση, αυτό όμως το πετυχαίνουν πιο εύκολα εδώ τα χρυσά όργανα, απλώς παραμένοντας σιωπηλά, χωρίς καν να χρειάζεται κάποιος για να τα χτυπά. Εν τέλει, ο ποιητής καταλήγει σε μία συμβουλή προς τον Ιεφθάε, ότι είναι καλύτερα να αφήσει την ιππική τέχνη σε άτομα πιο ικανά από τον ίδιο, ο οποίος δεν θα τα κατάφερνε ακόμη κι αν είχε τέσσερα άλογα, όμοια με τον Πήγασο του

⁴⁷⁶ Αντίστοιχες αναφορές στην αρχαιοελληνική θρησκεία και μυθολογία υπάρχουν στα επιγράμματα 32, 109 και 114, τα οποία αναλύθηκαν σε προηγούμενες κατηγορίες, όπου και έγιναν οι σχετικές αναφορές. Βλ. στην παρούσα εργασία σελ. 85-86, 124-126 και 105-107 αντίστοιχα.

⁴⁷⁷ Για την κριτική έκδοση του επιγράμματος 6 βλ. De Groote M. (2012) 6-7. Πρβλ. Παράρτημα σελ. 146.

⁴⁷⁸ Σχετικά με την προέλευση του ονόματος του ηνίοχου και την καταγωγή του βλ. και Μονιού Δ. (2017) 55, υποσ. 17.

⁴⁷⁹ Για το χρυσούν ιπποδρόμιον, που πιθανότατα ονομάστηκε έτσι από το έπαθλο που έδιναν στους νικητές των αγώνων, δηλαδή χρυσά νομίσματα, βλ. σχετ. Κουκουλές Φ. (1949) 30-31.

⁴⁸⁰ Ο Ορφείας ήταν γιος του Οίαγρου και της Μούσας Καλλιόπης και άντρας της Ευρυδίκης. Υπήρξε μουσικός που έκανε ως και τα άψυχα να κινούνται, για να πάνε να τον ακούσουν. Όταν η γυναίκα του πέθανε, κατέβηκε στον Άδη για να τη βρει, χωρίς τελικά να καταφέρει να την πάρει μαζί του.

Βελλεροφόντη. Ο Μυτιληναίος εδώ, εμφανίζεται άρτιος γνώστης της αρχαιοελληνικής μυθολογίας, αντλώντας από τον Πίνδαρο (Ολύμπια 13, 62-66)⁴⁸¹ για να συνθέσει το επίγραμμα του.

Επίγραμμα 18) *Εἰς τὸν βασιλέα Μιχαὴλ καὶ τοὺς τρεῖς ἀδελφοὺς αὐτοῦ*⁴⁸².

Στο επίγραμμα 18, που αναφέρεται στον Μιχαήλ και τους τρεις αδερφούς του, ο ένας από αυτούς, ο Γεώργιος, θυμίζει τον Αρκτούρο, το αστέρι, εξαιτίας του λαμπερού του προσώπου. Μυθολογικά, πρόκειται, για τον αστερισμό που τοποθετήθηκε πλάι στη Μεγάλη και τη Μικρή Άρκτο (την Καλλιστώ και τον Αρκάδα), για να τους συνοδεύει στην αιωνιότητα και να τους προσέχει, σύμφωνα με το θέλημα του Δία προκειμένου να γλιτώσουν από τη ζήλεια και την οργή της Ήρας. Το ρόλο του ως προστάτη δηλώνει άλλωστε και το όνομά του αστεριού (*ἄρκτος + οὔρος*, δηλαδή φύλακας).

Επίγραμμα 36) *Εἷς τινα ὑπερλαλήσαντα φίλου ἔνεκεν τῶν <-c. 7-> κατ' αὐτοῦ, ἐννοούμενον δέ*⁴⁸³.

Ο Μυτιληναίος, στο επίγραμμα 36, όπως και σε άλλα που θα δούμε παρακάτω, αναφέρεται στον ημίθεο Ηρακλή. Εδώ χρησιμοποιείται απλώς το όνομά του ήρωα και ο άθλος με την Λερναία Ύδρα, ως αφορμή για τον ποιητή προκειμένου να απευθυνθεί σε κάποιο πρόσωπο, που δόλια και στήνοντάς του ενέδρα επιτέθηκε λεκτικά στον ποιητή. Υπερασπιζόμενος το έργο του, ο Μυτιληναίος αντεπιτίθεται κι αυτός λεκτικά, μέσω της ποιήσής του, βάζοντάς τον αντίπαλο στη θέση του. Το περιστατικό αναφέρει ο Ησίοδος στη Θεογονία

⁴⁸¹ *ὄν ποτε Γοργόνος ἦ πόλλ' ἀμφὶ κρουνοῖς/Πάγασον ζεῦξαι ποθέων ἔπαθεν,/πρὶν γέ οἱ χρυσάμπυκα κούρα χαλινόν/Παλλὰς ἦνεγκ', ἐξ ὄνειρου δ' αὐτίκα* Πίνδαρος (Ολύμπια 13, 62-66).

⁴⁸² Για την κριτική έκδοση του επιγράμματος 18 βλ. De Groot M. (2012) 18-19. Πρβλ. Παράρτημα σελ. 148-149.

⁴⁸³ Για την κριτική έκδοση του επιγράμματος 36 βλ. De Groot M. (2012) 30-31. Πρβλ. Παράρτημα σελ. 152.

του (313-318). Η τακτική της λεκτικής επίθεσης και αντεπίθεσης μεταξύ των ποιητών του 11^{ου} αιώνα δεν είναι κάτι ασύνηθες για την περίοδο⁴⁸⁴.

Επίγραμμα 42) <-c. 22-> *ον κύκλω διὰ ζύμης τὸν ζωδιακὸν κύκλον, πρὸς τὴν αὐτοῦ ἑξαδέλφην*⁴⁸⁵.

Μυθολογικές αναφορές στο ζωδιακό κύκλο βλέπουμε να κάνει ο Μυτιληναῖος και στο επίγραμμα 42, ξεκινώντας από μια πίτα που ζύμωσε η ξαδέρφη του. Το ενδιαφέρον για τους αστερισμούς ήταν έντονο στο Βυζάντιο, προφανώς εξαιτίας της σύνδεσής του με την αστρολογία. Εδώ ο ποιητής περιγράφει τα σύμβολα του ζωδιακού κύκλου βάσει των ανθρωπομορφικών χαρακτηριστικών τους. Και καταλήγει ο ποιητής να επαινεί τις γυναικείες τέχνες, για την παραστατικότητά τους.

Επίγραμμα 77) *Εἰς τὴν αὐτὴν ἐπιτάφια*⁴⁸⁶ (ενν. τὴν ἀδελφὴν Ἀναστασώ).

Το επίγραμμα 77, μέρος ενός συνόλου ποιημάτων που επικεντρώνουν στο θάνατο της αδερφής του ποιητή, κάνει αναφορά στους Ηλιάδες, τα παιδιά του Ἡλίου (ὡς Ἡλιάδες Ἡλίου τὸν υἱέα, στ. 19). Ο Μυτιληναῖος θρηνεῖ και κλαίει για την αδερφή του Αναστασώ, ὅπως και οι Ηλιάδες θρήνησαν για το χαμό του αδερφού τους, του Φαέθοντα. Αυτὸς σκοτώθηκε μετὰ την ατυχή προσπάθεια του να τρέξει με το ἄρμα του πατέρα του κατὰ μήκος του ουρανοῦ. Τα δάκρυα των Ηλιάδων μετατράπηκαν, σύμφωνα με το μύθο, σε κεχριμπάρι. Πληροφορίες για το σχετικό περιστατικό μας παρέχει ο Πλάτωνας στον Τίμαιο (22c 4-7)⁴⁸⁷.

Ιδιαίτερη μνεία οφείλουμε να κάνουμε και στο σημείο που ο ποιητής επιλέγει, για να εμπλουτίσει το λόγο του, να εντάξει στο κείμενό του μια εικόνα,

⁴⁸⁴ Bernard F. (2014) 222-224.

⁴⁸⁵ Για την κριτική έκδοση του επιγράμματος 42 βλ. De Groote M. (2012) 36-39. Πρβλ. Παράρτημα σελ.153-154.

⁴⁸⁶ Για την κριτική έκδοση του επιγράμματος 77 βλ. De Groote M. (2012)71-74. Πρβλ. Παράρτημα σελ.164-166.

⁴⁸⁷ τὸ γὰρ οὖν καὶ παρ' ὑμῖν λεγόμενον, ὡς ποτε Φαέθων Ἡλίου παῖς τὸ τοῦ πατρὸς ἄρμα ζεύξας διὰ τὸ μὴ δυνατὸς εἶναι κατὰ τὴν τοῦ πατρὸς ὁδὸν ἐλαύνειν τὰ τ' ἐπὶ γῆς ξυνέκαυσε καὶ αὐτὸς κεραυνωθεὶς διεφθάρη, τοῦτο μύθου μὲν σχῆμα ἔχον λέγεται (Πλάτων, Τίμαιος 22 c 4-7).

δανεισμένη από τον Όμηρο, και συγκεκριμένα στις χοές που προσέφερε ο Οδυσσέας στους νεκρούς του Άδη (λ 22-43). Εδώ ο Μυτιληναίος λέει ότι δε θα μιμηθεί αυτή την πρακτική, αλλά θα προσφέρει άρτο και κρασί στον Θεό των Χριστιανών (*ἐξευμενίζων τὸν θεόν σοι, φιλτάτη, / < --- > / ἐξ ὧν ὄνησις τοῖς νεκροῖς π < --- > / < --- > / ἀλλ' ἐξ ἀλεύρων ἄρτον οἶ < σω --- > / < --- > / τὸ σεπτὸν αἷμα τοῦ θ < υσιαστηρίου >*, στ. 71-77).

Επίγραμμα 115) *Εἰς τὸν φίλον Νικηφόρον, ἀποστείλαντα πέμματα κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ Βρουμαλίου*⁴⁸⁸.

Το επίγραμμα 115 αναφέρεται σε εορτή με καταβολές διονυσιακές, που εθιμοτυπικά γιορταζόταν και κατά τη βυζαντινή περίοδο. Η σύνδεση με το κρασί και το άνοιγμα των βαρελιών που περιείχαν τον οίνο, τιμόταν κατά τη γιορτή των Βρουμαλίων, που διαρκούσαν από τις 24 Νοεμβρίου ως το χειμερινό ηλιοστάσιο. Ιδιαίτερη επισημότητα δίνονταν και στην εορτή των βασιλικών βρουμαλίων. Δώρα αποστέλλονταν σε φίλους κατά τη διάρκεια της εορτής κι έτσι εδώ ο Μυτιληναίος εμφανίζεται να έχει λάβει ως δώρο, στο πλαίσιο της γιορτής, κάποια καλούδια (πέμματα), δηλαδή πίττες από έναν φίλο του με το όνομα Νικηφόρος. Ο ποιητής όμως θα προτιμούσε ένα άλλο δώρο, τα όμορφα λόγια που θα έτερπαν αντί για το στόμα τα αυτιά του (*< τὰ δ' οὔατα γλ > ὑκαينه καὶ μὴ τὸ στόμα, / ταῖς ἡδοναῖς τέρπων με τῶν σῶν ῥημάτων*, στ. 7-8). Το επίγραμμα 115 είναι ένα μικρό οκτάστιχο σε δωδεκασύλλαβο.

⁴⁸⁸ Για την κριτική έκδοση του επιγράμματος 115 βλ. De Groote M. (2012) 113-114. Πρβλ. Παράρτημα σελ. 178.

Συμπεράσματα

Στόχος της παρούσας διπλωματικής εργασίας είναι η ανίχνευση των θρησκευτικών στοιχείων στα θύραθεν/κοσμικά επιγράμματα του Χριστοφόρου Μυτιληναίου, ώστε να αναδειχθεί ο τρόπος με τον οποίο ο ποιητής τα ενσωματώνει εντός του λόγιου έργου του. Η περίπτωση που εξετάζουμε δεν είναι η μοναδική, καθώς συχνά στο Βυζάντιο οι ίδιοι ποιητές που συνθέτουν ιερά ποιήματα –εκκλησιαστικά ή θρησκευτικά– υπηρετούν και τη λόγια ποίηση. Επιπλέον, οι ποιητές αυτοί ενσωματώνουν συχνά στις λόγιες συλλογές τους τα θρησκευτικού περιεχομένου ποιήματά τους. Άλλωστε, σε μία κοινωνία με κυρίαρχο το χριστιανικό στοιχείο είναι αναπόφευκτη η παρουσία χριστιανικών ιδεών, αρχών και ιερών προσώπων ακόμη και σε έργα κοσμικά.

Το κύριο στοιχείο που καθορίζει το θρησκευτικό χαρακτήρα ενός επιγράμματος είναι ότι αναφέρεται στο θείο, είτε μνημονεύοντας πρόσωπα και πράγματα ιερά είτε, εμπνεόμενο από θρησκευτικά συναισθήματα, εξυμνεί τον Θεό και διατυπώνει ικεσίες, προσευχές και σκέψεις που συνδέονται με Αυτόν. Στα θρησκευτικά κατατάσσονται κι όσα επιγράμματα προορίζονται να χαραχτούν σε αντικείμενα που εξυπηρετούν κάποιο λειτουργικό σκοπό της Εκκλησίας και όσα θα κοσμήσουν χώρους ιερούς, όπως για παράδειγμα επιτύμβιες πλάκες ή κάποια χριστιανικά κτίσματα. Θρησκευτικά θεωρούνται και τα επιγράμματα ηθικοδιδασκτικού χαρακτήρα, καθώς και εκείνα που, με περιπαικτικό τρόπο, στηλιτεύουν καταστάσεις και πρόσωπα προκειμένου να διδάξουν την ηθικά και θεολογικά ορθή στάση και συμπεριφορά.

Τα θρησκευτικού περιεχομένου επιγράμματα του λόγιου έργου του Χριστοφόρου Μυτιληναίου δεν είναι λίγα, αντιθέτως καταλαμβάνουν λίγο περισσότερο από το 1/2 της Συλλογής. Συγκεκριμένα, από τα 145 επιγράμματα που αριθμούν οι *Στίχοι Διάφοροι* εντοπίζονται και αναλύονται στην παρούσα εργασία συνολικά 78 επιγράμματα με θρησκευτικό περιεχόμενο ή και με θρησκευτικές αναφορές και προεκτάσεις.

Το θεματικό κέντρο κάθε επιγράμματος αποτέλεσε το βασικό κριτήριο για την κατάταξή τους σε εννέα κατηγορίες. Βεβαίως, δεν ήταν πάντοτε εύκολη αυτή η κατάταξη, καθώς συχνά επικαλύπτονταν τα θέματα δύο διαφορετικών

κατηγοριών. Ωστόσο, σχετική αναφορά γινόταν τη στιγμή της ανάλυσης των επιγραμμάτων αυτών.

A) Η πρώτη κατηγορία (: 11 επιγράμματα) αφορά σε επιγράμματα αφιερωμένα στο πρόσωπο του Σωτήρα Χριστού, αλλά και της Παναγίας μητέρας του, δηλαδή σε επιγράμματα σχετικά με δεσποτικές και θεομητορικές εορτές της Ορθόδοξης Εκκλησίας. Στην ίδια κατηγορία εντάσσονται και όσα επιγράμματα εξυμνούν τα δύο αυτά πρόσωπα ή παρακαλούν για τη σωτήρια επέμβασή τους.

B) Δεύτερη (: 16 επιγράμματα) είναι η κατηγορία που αναφέρεται σε ιερές μορφές της Χριστιανοσύνης, σε πρόσωπα της θριαμβεύουσας Εκκλησίας, που τιμώνται λόγω είτε του ενάρετου βίου τους είτε του θεολογικού τους έργου και της διδασκαλίας τους είτε του μαρτυρικού τους θανάτου προς δόξαν Θεού. Τα τιμώμενα πρόσωπα είναι χιλιάδες και στόχος της Εκκλησίας είναι να αποτελέσουν παράδειγμα προς μίμηση για τους ζώντες πιστούς, τη στρατευομένη Εκκλησία. Άγιοι, αλλά και μορφές των Γραφών με σημαντική παρουσία στην Ορθόδοξη πίστη κατατάσσονται σε αυτή την κατηγορία, η οποία εμπεριέχει και επιγράμματα αφιερωμένα στις εορτές που πραγματοποιούνταν, προκειμένου να τιμηθούν τα ιερά αυτά πρόσωπα.

Γ) Η τρίτη κατηγορία (: 13 επιγράμματα) αφορά σε πρόσωπα της Εκκλησίας, ιερείς και μοναχούς κι όσους σχετίζονται με την εκκλησιαστική ιεραρχία. Μέσα από το σύνολο των πιστών ξεχωρίζουν οι λειτουργοί της Ορθόδοξης Εκκλησίας, ενώ κάποιοι από αυτούς για διάφορους λόγους κεντρίζουν το ενδιαφέρον του ποιητή. Αξιοσημείωτο είναι ότι η θέση του Μυτιληναίου απέναντι σε κάποια από αυτά τα πρόσωπα δεν είναι πάντα θετική, αφού μέσα από τους στίχους του απορρέει αρκετές φορές μία τάση ειρωνείας και στηλίτευσης όσων δεν συνάδουν με τον ιερό χώρο της Εκκλησίας. Ωστόσο, τα ποιήματα αυτά αποτελούν μία σημαντική πηγή για ό,τι συνέβαινε στην Κωνσταντινούπολη του ια' αι.

Δ) Η τέταρτη κατηγορία (: 10 επιγράμματα) αφορά στα ιερά αντικείμενα, όσα σχετίζονται με τη χριστιανική πίστη και πρακτική. Εδώ εντάσσονται όσα επιγράμματα έχουν συντεθεί για τις ιερές λατρευτικές εικόνες

αλλά και όσα από αυτά εστιάζουν σε αντικείμενα που δωρήθηκαν – αφιερώθηκαν από ευσεβείς πιστούς για να αξιοποιηθούν εντός του εκκλησιαστικού χώρου, όπως όταν, για παράδειγμα, γίνεται λόγος για μια καντήλα μπροστά από μία ιερή εικόνα. Ιερά θεωρούνται και άλλα αντικείμενα, αφιερώματα πιστών, όπως η ανάθεση ενός εργόχειρου, που προορισμός του είναι να αποδοθεί στη χάρη ενός αγίου ή μιας αγίας. Επιπλέον, στην ίδια κατηγορία εντάσσονται και επιγράμματα που αναφέρονται σε κάποιο ιερό αγίασμα ή και αντικείμενα που αξιοποιούνται στην εκκλησιαστική τελετουργία.

Ε) Το περιεχόμενο των επιγραμμάτων της πέμπτης κατηγορίας (: 4 επιγράμματα) αφορά στα ιερά κτίσματα και τα προσκτίσματά τους. Τα άτομα που αναλάμβαναν κάθε φορά το κτίσιμο ή την ανακαίνιση ενός χώρου, φρόντιζαν να μνημονεύεται το όνομα τους από την Εκκλησία προς σωτηρία της ψυχής τους και άφεση των αμαρτιών τους. Παρά το γεγονός ότι αυτού του είδους τα επιγράμματα ανήκουν στα επιτύμβια, κρίθηκε σκόπιμο να αναλυθούν στην παρούσα εργασία σε ξεχωριστή κατηγορία λόγω του θρησκευτικού τους περιεχομένου.

Στ) Η έκτη κατηγορία (: 6 επιγράμματα) αφορά εκείνα τα επιγράμματα μέσω των οποίων ο ποιητής στηλιτεύει τις κακές πρακτικές που ορισμένοι υιοθετούσαν μέσα στους κόλπους της Εκκλησίας και τις οποίες φαίνεται έμμεσα –με ποιητικό τρόπο– να καταδικάζει ο ποιητή ως αντίθετες της χριστιανικής διδασκαλίας και πίστης. Ο Μυτιληναίος, με τρόπο περιπαικτικό και ειρωνικό, παρουσιάζει τις συμπεριφορές αυτές, αφού αποτελούν γι αυτόν πηγή έμπνευσης, και προσπαθεί με έμμεσο τρόπο να προβάλει τα σωστά πρότυπα και να ταυτόχρονα να καταδικάσει τα κακώς κείμενα της εποχής του.

Ζ) Η έβδομη κατηγορία (: 8 επιγράμματα) αφορά στα επιτάφια επιγράμματα. Από αυτά αναλύονται στην παρούσα εργασία όσα σχετίζονται με τον θάνατο μελών της οικογένειας του Μυτιληναίου, τα οποία προβάλλουν τις θρησκευτικές θέσεις του ποιητή τόσο για τον θάνατο όσο και για την μεταθανάτια ζωή, θέσεις οι οποίες ταυτίζονται απόλυτα με τις περί θανάτου και μεταθανάτιας ζωής της Ορθόδοξης θεολογίας. Σε αυτά τα ποιήματα ο Μυτιληναίος με έντονα παρηγορητικό τόνο στρέφει τη ματιά του στο έλεος του

Θεού και προσεύχεται για τη σωτηρία της ψυχής των αγαπημένων του προσώπων.

Η) Στην όγδοη κατηγορία (: 10 επιγράμματα) αναλύονται επιγράμματα που αποτελούν φορείς θρησκευτικών μηνυμάτων και ηθικοπλαστικών διδαγμάτων. Το ενδιαφέρον στρέφεται ακόμα και σε όσα ποιήματα δεν είναι θρησκευτικού περιεχομένου, αλλά ο ποιητής δράττεται της ευκαιρίας να προβάλει βασικές αξίες και αρχές του Χριστιανισμού. Μέσα από θέματα ευρύτερου ενδιαφέροντος αποτυπώνεται η προσπάθεια του ποιητή να μεταφέρει ένα μήνυμα θεολογικό και να οδηγηθεί σε μία διαπίστωση ηθικολογική, ενώ συχνά προβάλλεται και το μεγαλείο του Θεού-Δημιουργού

Θ) Στην τελευταία κατηγορία (: 6 επιγράμματα) εντάσσονται όσα επιγράμματα σχετίζονται με την αρχαία ελληνική θρησκεία και μυθολογία. Εδώ ο Μυτιληναίος αποδεικνύει τη βαθιά γνώση και το ενδιαφέρον του για τον αρχαιοελληνικό πολιτισμό και επιτρέπει σε στοιχεία της παλαιότερης θρησκείας να εισδύσουν στο έργο του, συνταιριάζοντας εύστοχα την ορθόδοξη ιδεολογία με την ειδωλολατρική.

Κάθε επίγραμμα εντασσόμενο σε μία ευρύτερη κατηγορία αναλύεται ξεχωριστά και αναζητούνται σημαντικά στοιχεία όπως το γεγονός ή το πρόσωπο με αφορμή το οποίο ο ποιητής συνθέτει το επίγραμμά του, ενώ στη συνέχεια παρουσιάζεται η δομή του ποιήματος, η οποία αναδεικνύει κάθε φορά την πορεία της σκέψης του Μυτιληναίου. Επίσης, μέσω της αναλυτικής νοηματικής προσέγγισης εντοπίζονται τα ιδιαίτερα λογοτεχνικά σχήματα και οι «ποιητικοί δρόμοι» μέσω των οποίων ο Μυτιληναίος μεταφέρει στο κοινό του τα νοήματα και τις ιδέες που κάθε φορά τον εμπνέουν. Έτσι, αναδεικνύεται κατά το δυνατόν το εύρος της διανοίας του Μυτιληναίου, και η ευχέρειά του στον χειρισμό του λόγου και η ποιητική του δεινότητα.

Επίσης, αναζητούνται και αναδεικνύονται οι επιρροές που δέχθηκε ο ποιητής για να συνθέσει τους στίχους του, και εντοπίζονται οι πηγές από τις οποίες ενδεχομένως άντλησε το υλικό του και το αξιοποίησε δημιουργικά. Βεβαίως, πρέπει να επισημάνουμε ότι για μια πολυσχιδή προσωπικότητα, όπως ήταν ο Μυτιληναίος, το εύρος των επιδράσεων που δέχθηκε είναι ιδιαίτερος μεγάλο και σαφώς πιο πολύπλοκο από τον απλό εντοπισμό κάποιων βασικών

πηγών. Ωστόσο, μία εκ βάθους αναζήτηση των πηγών του Μυτιληναίου ξεπερνά το πλαίσιο της παρούσας εργασίας.

Το μόνο βέβαιο είναι η υψηλή παιδεία του Μυτιληναίου, η οποία άλλωστε ενυπάρχει σε όλο του κείμενο και αποδεικνύει με τον καλύτερο τρόπο την κλασική του παιδεία. Άλλωστε, είναι αδιαμφισβήτητη η αγάπη και ο σεβασμός των Βυζαντινών για τον πνευματικό πλούτο των αρχαίων Ελλήνων και τη στροφή τους προς την κλασική παιδεία ως αδήριτη και επιβεβλημένη ανάγκη για την επιβίωση των Βυζαντινών. Οι επιρροές από τους αρχαίους Έλληνες «τεχνίτες του λόγου» είναι ξεκάθαρες και στα επιγράμματά του Μυτιληναίου, επομένως, δεν μπορεί να μείνει ασχολίαστος ο βαθμός της πρόσληψης της αρχαιότητας από τον βυζαντινό κόσμο στα υπό εξέταση επιγράμματα.

Ξεκινώντας, λοιπόν, από τους αρχαίους συγγραφείς, τον Όμηρο, τον Ησίοδο, τον Πίνδαρο, τον Ηρόδοτο, τον Ευριπίδη, τον Αριστοφάνη, τον Πλάτωνα, τον Άρατο και τον Πλούταρχο, εκτείνεται μέχρι και τους επόμενους αιώνες, φτάνοντας ως τη ρωμαϊκή εποχή και τα βυζαντινά χρόνια, με επιρροές από τους Διογενιανό, Κλαύδιο Αιλιανό, Νόννο τον Πανοπολίτη. Από τους προαναφερθέντες πιο μεγάλη επίδραση, όπως είναι φυσικό, φαίνεται ότι άσκησε στον Μυτιληναίο ο Όμηρος. Ιδιαίτερα για τον Όμηρο, παρατηρούμε ότι ο Μυτιληναίος αξιοποίησε την ομηρική γλώσσα σε αρκετά σημεία των επιγραμμάτων του, διανθίζοντας το λόγο του με λέξεις, φράσεις, εικόνες ή και ολόκληρους στίχους από τον αρχαίο επικό ποιητή. Αξίζει να σημειωθεί ότι συχνά εντοπίζονται ομηρικές ρήσεις, οι οποίες εντάσσονται με έμμεσο και αόριστο τρόπο στο κείμενο, χωρίς να γίνεται μνεία στο όνομα του ποιητή και να δηλώνεται άμεσα η επίδραση από αυτόν. Όμως, δεδομένου ότι ο Μυτιληναίος απευθύνεται σε ένα μνημένο κοινό, το οποίο αντιλαμβάνεται τέτοιου είδους αναφορές, δεν προβαίνει σε εμφανή δήλωση της ομηρικής παρουσίας στους στίχους του.

Άλλες εμφανείς επιρροές στον Μυτιληναίο προέρχονται από μία πηγή τελείως διαφορετική, που δεν είναι άλλη από την εκκλησιαστική θεολογία και παράδοση. Σε πολλά σημεία του έργου του εντοπίζονται, ελαφρώς παραφρασμένα, λόγια από τις Ιερές Γραφές, τα βιβλία της Παλαιάς και της Καινής Διαθήκης, αλλά και, κυρίως, των τεσσάρων Ευαγγελίων. Επίσης, ο

Μυτιληναίος επηρεάστηκε στους στίχους του και από το προηγούμενο, το έργο της νεότητάς του, τα *Έμμετρα Συναξάρια*.

Πολλές φορές, τα θέματα που κεντρίζουν το ενδιαφέρον του, είναι θέματα που αξιοποιήθηκαν κι από άλλους Βυζαντινούς συγγραφείς και ποιητές, πριν και μετά από αυτόν. Έτσι, για παράδειγμα, βρίσκουμε κοινές αναφορές με κείμενα του Ιωάννη Γεωμέτρη, που προηγήθηκε, αλλά και με τους σύγχρονούς του Ιωάννη Μαυρόποδα και Μιχαήλ Ψελλό. Άλλωστε, ήταν σύνηθες στους κύκλους των λογίων της εποχής να κυκλοφορούν τα λογοτεχνικά δημιουργήματα και ταυτόχρονα να επιχειρείται ένα είδος επίδειξης της ρητορικής και ποιητικής δεινότητας του συγγραφέως.

Γενικότερα, από την προσεκτική εξέταση και μελέτη της ποιητικής Συλλογής *Στίχοι Διάφοροι*, αναδεικνύονται με τρόπο σαφή και ευδιάκριτο οι αρετές της ποίησης του Μυτιληναίου και ταυτόχρονα η έντονη παρουσία του θρησκευτικού στοιχείου στους στίχους του. Η ποικιλία των θεμάτων που επιλέγει, ο δυναμισμός και η ζωντάνια των εικόνων, ο έξυπνος χειρισμός του λόγου με τα λογοπαίγνια και τις έντονες αντιθέσεις, ακόμη και το ειρωνικό και καυστικό πνεύμα του, όποτε κρίνεται απαραίτητο, η ποικιλία των τεχνικών του αλλά και η ικανότητα να εντάσσει το αρχαίο ελληνικό στοιχείο μέσα στο κυρίαρχο το βυζαντινό - χριστιανικό γίνεσθαι της εποχής του, η ευστροφία και ο ευφάνταστος τρόπος που ξεδιπλώνει κάθε φορά τις σκέψεις του, οι πραγματικά άρτιες ως προς τη δομή συνθέσεις του, όλα αυτά είναι στοιχεία που δεν αφήνουν αμφιβολία για τη σημασία του έργου του Μυτιληναίου τόσο στην εποχή του όσο και στους επόμενους αιώνες.

Οι *Στίχοι* του αποτελούν αντιπροσωπευτικό δείγμα μίας λογοτεχνικά ζώσας εποχής, η οποία έχει να επιδείξει σημαντικά πνευματικά δημιουργήματα, μέσω των οποίων όχι μόνο αποδεικνύεται το υψηλό πνευματικό επίπεδο των Βυζαντινών ποιητών του ΙΑ΄ αι. αλλά και η συνεισφορά τους στην λογοτεχνική παραγωγή των επόμενων αιώνων. Ο Χριστοφόρος Μυτιληναίος, βασικός εκπρόσωπος της εποχής του, μέσα από τις συνθέσεις του δίνει το δικό του ιδιαίτερο στίγμα και ακολουθώντας τη βυζαντινή παράδοση συνταιριάζει με άρτιο τρόπο το κλασικό παρελθόν με το βυζαντινό-χριστιανικό παρόν,

δημιουργώντας στίχους που βασικό τους στοιχείο έχουν την πρωτοτυπία με την οποία ξεδιπλώνει τη σκέψη του πάνω σε κοινούς τόπους και γνωστά από άλλους Βυζαντινούς ποιητές θέματα.

Περίληψη

Ο Χριστοφόρος Μυτιληναίος, ένας από τους σημαντικότερους ποιητές του 14ου αι., έχοντας αποκτήσει υψηλή παιδεία, επηρεάζει με την λογοτεχνική του παρουσία τους συγχρόνους του και μεταγενέστερους συγγραφείς. Στο εκτενές ποιητικό του έργο σκιαγραφεί την Κωνσταντινούπολη του 14ου αι., όπου έζησε και σταδιοδρόμησε. Μέσα από την παρουσίαση προσώπων, με τους οποίους αλληλεπίδρασε, και καταστάσεων που ο ίδιος βίωσε, σε προσωπικό και ευρύτερο επίπεδο, αποκτούμε μια πολύτιμη πηγή γνώσης της κοινωνικής πραγματικότητας στο Βυζάντιο της εποχής του ποιητή.

Δύο υπήρξαν τα ποιητικά έργα του Μυτιληναίου: το πρώτο, κατεξοχήν θρησκευτικό, φέρει τον τίτλο *Έμμετρα Συναξάρια*. Στόχος του, να τιμήσει τους αγίους της Ορθοδόξου Πίστεως. Το δεύτερο έργο, οι *Στίχοι Διάφοροι*, γράφτηκε κατά την περίοδο της ωριμότητάς του. Πρόκειται για μια ποιητική συλλογή, αποτελούμενη από 145 επιγράμματα που εκτιμήθηκε επαρκώς και γνώρισε ευρεία διάδοση, όπως αποδεικνύεται από το πλήθος των χειρογράφων, που παραδίδεται. Η Συλλογή εμπεριέχει συνθέσεις ποικίλης θεματικής σε διάφορα μέτρα –μολοντί κυριαρχεί ο βυζαντινός δωδεκασύλλαβος. Μέσα από τα επιγράμματα αυτά γίνεται πρωτίστως αντιληπτό το γνωστικό υπόβαθρο του Μυτιληναίου, καθώς και οι λόγοι που τον κατατάσσουν ανάμεσα στις πνευματικές προσωπικότητες του Βυζαντίου.

Από το σύνολο των επιγραμμάτων της Συλλογής, παρουσιάζονται και αναλύονται τα ποιήματα τα οποία αν και δεν ανήκουν στη θρησκευτική, έχουν θέμα θρησκευτικό. Μέσα από αυτά διαφαίνεται η πρόθεση του ποιητή να προβάλλει το μεγαλείο του Θεού. Μετά τον εντοπισμό και την κατάταξη των επιγραμμάτων αυτών σε επιμέρους κατηγορίες, ακολουθεί η ανάλυσή τους ως προς το περιεχόμενο, τη δομή, τα εκφραστικά και λογοτεχνικά μέσα, τις επιρροές που δέχτηκε ο ποιητής κ.λπ., ώστε να αναδειχθεί η εκφραστική δύναμη του ύφους του Μυτιληναίου και η πρωτοτυπία της ποιήσεώς του.

Abstract

Christoforos Mytilineos was one of the most important poets of the 11th century, who, having acquired a high education, belonged to the circle of Byzantine scholars, influencing contemporary and later writers. In his extensive poetic work he vividly captures the image of his time in Constantinople, where he lived and worked. From the presentation of various persons of his era and situations that he experienced and recorded in his epigrams, we acquire a valuable source of knowledge of the social reality of the 11th century.

There are two poetic works of Mytileneos: the first, predominantly religious, is entitled *Emmetra Synaxaria*. His goal is to honor the saints of the Orthodox Faith. Christoforos's second work, *The Stixoi Diaforoi*, was written during his period of maturity. It is a collection of poetry, consisting of 145 epigrams that was sufficiently appreciated and became widespread, as evidenced by the number of manuscripts that save it. The Collection contains compositions of various themes in various poetic measures, although the Byzantine dodecasyllabus predominate. Through these epigrams, the cognitive background of Mytilene is primarily understood, as well as the reasons that rank him among the spiritual personalities of Byzantium.

From all the epigrams of the Collection, we are interested in those which, although they do not belong to the religious – liturgical poetry, have a religious theme. Through these, we acknowledge the poet's intention to emerge the greatness of God. After identifying and classifying these epigrams into sub-categories, we analyze each epigram in terms of content, structure, means of expression and literature, the influences that the poet received etc. In this way, the readability of Mytileneos style and the originality of his poetry are highlighted.

Βραχυγραφίες

BZ = *Byzantinische Zeitschrift*, Leipzig-München, Stuttgart 1892-.

DuCange = *Glossarium ad scriptores mediae et infimae Graecitatis* (Lyon, 1688)
[ανατ. Graz, 1958].

ΕΕΒΣ = *Ἐπετηρίς Ἐταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν*

JÖB = *Jahrbuch der Österreichischen Byzantinistik*, Wien 1951.

G. W. H. Lampe = *A Patristic Greek Lexicon*, Oxford 1961-1968.

ODB = *The Oxford Dictionary of Byzantium*, εκδ. A. Kazhdan κ.α., I-III, New York –
Oxford 1991.

PG = *Patrologia Graeca*, ed. J.P. Migne, Paris 1857-1866.

Βιβλιογραφία

Anastasi R.-Crimi C. (1983), *Canzoniere*, Uninersità di Catania.

A. Rocchi (1887), *Versi di Cristoforo Patrizio editi da un codice della monumentale Bandia di Grottaferrata*, Roma.

Βαρβούνης Μ. (2018). *Εισαγωγή στη θρησκευτική λαογραφία*, Θεσσαλονίκη: εκδ. Σταμούλης.

Beck H.– G. (1988) *Ιστορία της βυζαντινής δημόδους λογοτεχνίας* (μτφρ. N. Eideneier) Αθήνα: ΜΙΕΤ.

Bernard Fl. (2010), *The beats of the pen: social contexts of reading and writing poetry in 11th-century Constantinople*, Βέλγιο: Ghent University.

Bernard Fl. (2014), *Writing and Reading Byzantine Secular Poetry, 1025-1081*, Oxford Studies in Byzantium.

Bernard Fl.-Demoen Kr. (2012), *Poetry and its Contexts in Eleventh-Century Byzantium*, Farnham/Burlington: Ashgate.

Cameron A. (1993), *The Greek Anthology from Meleager to Planudes*, Oxford.

Ch. Diehl, *Ιστορία της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας*, τομ. Α' , μτφρ. Ε. Ταμπάκη, Αθήνα: Ηλιάδης.

Citroni M. (2019), *What Is an epigram: Defining a Genre*, (επιμ. C.Henriksén), New York.

De Groote M. (2010), "The metre in the poems of Christopher Mytilenaios", *BZ* 103, 571-594.

De Groote M. (2012), *Christophori Mitylenaii, Versum variorum, Collectio Cryptensis*, Turnhout: Brepols.

De Stefani Cl. (2008), "Notes of Christophoros of Mitylene and Konstantinos Stilbes", *JÖB* 58, 45-52.

De Stefani Cl. (2013), *Note agli Stíχοι διάφοροι di Cristoforo di Mitilene*, Acireale - Roma: Bonanno Editore.

Demangel R. – Mamboury E. (1939), *Le quartier de Manganes et la première région de Constantinople*, Paris

Δετοράκης Θ. (1992), *Βυζαντινή θρησκευτική ποίηση και Υμνογραφία*, Ρέθυμνο.

Δικταίος Α. (1980). *Anthologia Graeca ή λεγομένη Παλατίνη*, τομ. Α', Αθήνα: Γκοβόστης

Eustratiades S. (1960), *Hagiologhion tes Orthodoxon Ekklesias*, Athènes

Follieri E. (1980), *I calendari in metro innografico di Cristoforo Mitileneo*, Bruxelles.

Hörandner W. (2008), "Poetry and Romances", στο: *The Oxford Handbook of Byzantine Studies*, (Elizabeth Jeffreys, J. Haldon και R. Cormack), Oxford-New York, σελ. 894-906.

Hörandner W. - Rhoby A. - Paul Anneliese (2009-10), *Byzantinische Epigramme in inschriftlicher Überlieferung*. Band 1. Byzantinische Epigramme auf Fresken und Mosaiken, Band 2. Byzantinische Epigramme auf Ikonen und Objekten der Kleinkunst, Wien.

Hunger H. (2001), *Βυζαντινή Λογοτεχνία, Η λόγια κοσμική Γραμματεία των Βυζαντινών* (μτφρ. Τ. Κόλλιας, Κ. Συνέλλη, Γ. Μακρής, Ι. Βάσσης), τομ. Β, Αθήνα: ΜΙΕΤ.

Janin R. (1953), *La géographie ecclésiastique de l'Empire byzantin. Première partie. Le Siège de Constantinople et le Patriarcat oecuménique. Tome III. Les églises et les monastères*, Paris.

Κακριδής Ι. (1986). *Ελληνική Μυθολογία*, τομ. Β, Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών.

Kambylis A. (1994-95), *Das griechische Epigramm in byzantinischer Zeit*,

Würzburger Jahrbücher für die Altertumswissenschaft n. F. 20, 19-47.

Kiminas D. (2009), *The Ecumenical Patriarchate: A history of its Metropolitanates with Annotated Hierarch Catalogs, Orthodox Christianity*, vol.I, Maryland, United States

Κομίνης Α. (1966). *Το Βυζαντινόν Ιερόν Επίγραμμα και οι Επιγραμματοποιοί*, Αθήνα: Τυπογραφείον αδερφών Μυρτίδη

Krumbacher K. (1900), *Ιστορία της Βυζαντινής Λογοτεχνίας*, (μτφρ. Γ. Σωτηριάδης), τομ. Β, Αθήνα.

Kurtz (1903), *Die Gedichte des Christophoros Mitylenaios*, Leipzig

Κουκουλές Φ. (1948). *Βυζαντινών βίος και πολιτισμός*, τομ. Β-Γ, Αθήνα: Παπαζήσης

Λάμπρος Σπ. (1905). "Τα ποιήματα Χριστοφόρου του Μυτιληναίου και η έκδοσις του Εδουάρδου Kurtz", *Νέος Ελληνομνήμων*, τομ. Β, 169-179.

Lauxtermann M. (2003), *Byzantine Poetry from Pisides to Geometres. Texts and Contexts I*, Vienna 2003.

Λαούρδας Β. (1950). "Μιχαήλ Αποστόλη, ανέκδοτα επιγράμματα", *ΕΕΒΣ* 20, 172-208.

Lauritzen F. (2007), An ironic portrait of a social monk: Cristopher of Mytilene and Niketas Stethatos, *Byzantinoslavica* 65, 201-210.

Lee (2004), *Transfiguration*, London: Bloomsbury Academic.

Livanos Chr. (2007), "Justice, Equality and Dirt in the Poems of Christopher of Mytilene", *JÖB* 57, 49-73.

Μονιού Δ. (2012). *Στίχοι Διάφοροι*, Αθήνα: Παπαζήσης.

Nelson R. (2007) «*Image and Inscription*», *Art and Text in Byzantine Culture*, Cambridge.

Εύδης Θ. (1964-1965). "Ο βυζαντινός ποιητής Χριστόφορος ο Μυτιληναίος", *ΔΧΑΕ* 4, 245-252.

Εύδης Θ. (1978). *Βυζαντινή Υμνογραφία*, Αθήνα: Νικόδημος.

Ostrogorsky G. (1997), *Ιστορία του Βυζαντινού Κράτους*, (μτφρ. Ι. Παναγόπουλος), τομ. Β, Αθήνα: Ιστορικές Εκδόσεις Στέφ. Βασιλόπουλου

Παΐδας Κ. (2011). *Εισαγωγή στη Βυζαντινή Ποίηση*, Αθήνα: Γρηγόρης

Σκάλτσος Π. (2012). *Άγιος Συμεών ο Στυλίτης*, Αθήνα: Ίνδικτος.

Tischendorf C. (1851). *Acta Apostolorum Apocrypha*, Lipsiae.

Τωμαδάκη Μ. (2014), *Ιωάννης Γεωμέτρης, Ιαμβικά Ποιήματα. Κριτική έκδοση, μετάφραση και σχόλια*, Αριστοτελείο Πανεπιστημίο Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη.

Τωμαδάκης Ν. (1965), *Η βυζαντινή ύμνογραφία και ποιήσις, ήτοι εισαγωγή εις την βυζαντινήν φιλολογίαν*, τ. ΙΙ, Αθήνα 1965 [ανατ. Θεσσαλονίκη 1993].

Φουντούλης Ι. (1992), "Ὁ Ὅσιος Συμεών ὁ Στυλίτης", *Ο Ποιμὴν ΝΖ*, 223-227.

Vassis I. (2005), *Initia Carminum Byzantinorum*, Berlin-New York.

Δικτυογραφία

Ίδρυμα Μείζονος Ἑλληνισμοῦ = <http://www.ime.gr> καὶ <http://www.fhw.gr/chronos/>

Ὁρθόδοξος Συναξαριστής = <http://www.saint.gr/index.aspx>

Παράρτημα: Το εξεταζόμενο κείμενο βάσει της κριτικής εκδόσεως του Marc de Groote

Στίχοι διάφοροι Χριστοφόρου πατρικίου άνθυπάτου, γεγονότος κριτου̃ τῆς Παφλαγονίας καὶ τῶν Ἀρμενιακῶν, τοῦ Μιτυληναίου (De Groote M. 2012)

1. <Εἰς τὴν ἔορ>τὴν τοῦ ἁγίου Θωμᾶ, παρόντος καὶ τ<ου - c. 24- > δόντος αὐτήν.

Ἦ θαῦμα, Θωμᾶ, θαύματος παντὸς πέρα·
πανήγυρις σὴ τὴν φύσιν τῶν ἀπτέρων
δίχα πτερῶν ἔδειξεν ἐπτερωμένην,
νικῶσαν ὄντως καὶ πτερωτὰ τῷ δρόμῳ.
τὸ πρᾶγμα θροῦς ἦν, οὐχ ἑορτῆς ἡμέρα,
πάντων τρεχόντων ἐν μέσῳ τῶν ἐμβόλων,
πάντων τρεχόντων ἐν μέσῳ τῶν διαύλων,
περισκοπούντων εἰς σκέπην τὰς γωνίας
πληγαῖς τε πολλαῖς <τραυματισθέντων σφόδρα>
καὶ πρὸς τὸ καινὸν ἐκπεπληγμένων ἅμα.
τούτων ὁ μὲν προὔκειτο τῆς λεωφόρου,
ὁ δὲ τρέχων ἔπιπτε προσπταίων πέτραις·
ἦν ἄλλος ἡμίφλεκτος ἐκ τῶν λαμπάδων,
κηροσταλακτόκαυτος ἄλλος τὰς τρίχας,
ἄλλων κατεφλέχθησαν αἱ γενειάδες·
καὶ τις βαδίζων καὶ προῖσχων λαμπάδα,
τυφθεὶς βαρείαις χερσὶν ὀμφαλοῦ μέσον,
ρίψας ἐκείνην ἐκράτει τὴν γαστέρα·
ἄλλος δὲ χεῖρα συντριβεὶς ἐδυσφόρει,
“Ἦ θεῖε Θωμᾶ” τῷ θεοῦ μύστη λέγων,
“πίστευσον· ἀλγῶ καὶ σιωπᾶν οὐκ ἔχω·
ἂν οὖν ἀπιστῆς, καὶ τὸ τοῦ Χριστοῦ λέγω·
τὸν σὸν νοητῶς ὧδε δάκτυλον φέρε
καὶ χεῖρα βλέψας τὴν ἐμὴν πιστὸς γίνου.”
ὑπῆρξε τοίνυν πᾶσιν ἡ ψαλμωδία -
εἰ χρὴ τί λέξαι πρόσφορον ραβδωδία -,
ὡς πάντας αὐτοὺς τὴν Ἰὼβ φωνὴν λέγειν·
“Εἰς κλαυθμὸν ἡμῖν ψαλμὸς ἡμῶν ἐξέβη.”
ἀγράμματος δὲ πανθεώτης τίς γέρων
ραβδοῦχος ἦν ὀπισθεν ἐκβοῶν μέγα,
καὶ πεζολεκτῶν ὡς ἄπειρος γραμμάτων
ἔφασκεν αὐτοῖς· “Ὡς κελεύετε, ψίχα.”
οὗτοι δὲ τοῦτο συχνὸν ἠνωτισμένοι
ἔφευγον εὐθύς, τοῦ μέλους λελησμένοι,
καὶ συντριβὴν κλαίουσι τῶν μελῶν ἔτι.

2. Εἰς τὸν χαρτουλᾶριον Σολομῶντα.

“Εἰ μὴ γένησθε”, φησὶν, “ὡς τὰ παιδία,

οὐ μὴ τύχητε τῆς ἄνω κληρουχίας,”
ὁ Χριστὸς εἶπεν ἐν λόγοις εὐαγγέλοις.
θάρσει, Σολομῶν, ἐν κρίσει ταύτης τύχης·
φρονεῖς γὰρ ἦττον καὶ βρεφῶν καὶ παιδίων,
κὰν κλῆσιν ἀύχῃς τοῦ φρονοῦντος εἰς ἄκρον.

3. Εἰς τὴν βάπτισιν τοῦ Χριστοῦ. ἠρωϊκά.

Μίγνυται ὧδε ἄμικτα, φύσις φλογόεσσα καὶ ὑγρά·
πῦρ θεότητος ἄυλον Ἰορδάνου τερέεθρα.

4. Εἰς τὸν μοναχὸν τὸν Μουρζοῦλ σιωπῶντα.

Σιγᾶς, πάτερ βέλτιστε, μηδέν μοι γράφων;
εὔδρᾶς, σιώπα· καὶ γὰρ ἐξ ἐπωνύμου
ἄφωνος ἰχθῦς καὶ δοκεῖς καὶ τυγχάνεις.

5. Εἰς τὸν ἅγιον Συμεῶν τὸν στυλίτην.

Παρ’ ἀγγέλους τί μικρόν, ὦ θεοῦ λόγε,
ἄνθρωπον ἠλάττωσας, ὡς Δαυὶδ λέγει·
ὁ Συμεῶν ἠλεγξεν ἐκ τῶν πραγμάτων,
δείξας ἑαυτὸν βελτίω τῶν ἀγγέλων.

6. Εἰς τὸν ἠνίοχον Ἰεφθάε, πεσόντα εἰς τὸν Χρυσόν.

Σὸν ἄρμα χάρμα καὶ γέλως, Ἰεφθάε,
κεῖται πρὸ χρυσῶν ὀργάνων ἐρριμμένον,
ἂ θαυμάσαιμ’ ἂν Ὀρφικῆς λύρας πλέον·
καὶ γὰρ σιγῶντα καὶ μέλους πεπαυμένα
ἵππους δύνανται καὶ τροχοὺς ἔλκειν ἅμα,
ναὶ μὴν σὺν αὐτοῖς καὶ τὸν ἄρματηλάτην.
οὐ ταῦτα κρείττω καὶ λύρας τῆς Ὀρφέως;
ἢ μὲν γὰρ εἴλκε πάντα κρούμασι ξένοις,
τῶν δ’ ὀργάνων νῦν ἢ δυὰς τῶν χρυσέων
τέθριππον ἔλκει τοῦτο κρουμάτων δίχα.
πλὴν εἴ τι πείθη τοῖς ἐμοῖς αὐτὸς λόγοις,
τοὺς σοὺς χαλινοὺς τοῖς στρέφουσιν εὔπαρες,
σαυτῷ δὲ τέχνην εἰς ἀφορμὴν τοῦ βίου
ζήτησον ἄλλην, ἵππικῷ χαίρειν φράσας.
κὰν τέσσαρας γὰρ Πηγάσους ζεύξης ἅμα,
ὁποῖος ἵππος ἦν ὁ Βελλεροφόντου,
πρὸς τοὺς Πρασίνων ἄρματοτροχηλάτας
‘πεζὸς παρ’ ἄρμα Λύδιον,’ φασί, δράμης.

7. Εἰς τὸ ἀνακαθαρθὲν πηγάδιον τῆς μονῆς τῆς Θεοτόκου·

λέγονται δὲ πρὸς τὴν θεοτόκον ὡς ἀπὸ προσώπου τοῦ ἀνακαθάραντος.

Τοῖς σοῖς μονασταῖς ἐκκαθαίρων τὸ φρέαρ,
ἐκλιπαρῶ σε, ζῶντος ὕδατος φρέαρ·
εἰς τὸ φρέαρ πεσόντα τῆς ἀμαρτίας
ἀνέλκυσον θᾶττον με τὸν σὸν οἰκέτην.

12. Εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἣν ἀνεκαίνισεν ὁ ζυγοστάτης Εὐστάθιος. ἠρωϊκά.

Τόνδε ἔῃ δαπάνη περικαλλέα καίνισε νηὸν
Εὐστάθιος, χρυσοῖο τάλαντα ὄς εὖ σταθμίζει,
εἷς χαρτουλαρίων μεγάλων ἢ δ' ἰλλουστρίων.

13. Εἰς τὴν τοῦ βίου ἀνισότητα.

Δίκαια ταῦτα, δημιουργέ μου λόγε,
πηλὸν μὲν εἶναι πάντας ἀνθρώπους ἕνα
καὶ χοῦν τὸν αὐτόν, ἀλλὰ καὶ φύσιν μίαν,
τελεῖν δέ πως ἄνισον αὐτοῖς τὸν βίον;
ναὶ ναί, στάσιν τὰ πάντα πάντως οὐκ ἔχει,
ἐναλλαγὴν πλὴν πραγμάτων, πῶς καὶ πότε;
κἂν γὰρ δεῖσῃ συστραφέντα τὸν βίον
κύκλους ἐλίττειν Βακχικῆς ἀταξίας,
ἐν μὲν χιλίοις πλουσίοις ἢ μυρίοις
εἷς δυστυχήσας συγκάτεισι τοῖς κάτω,
ἐν δ' αὖ πένησιν ἀθλίοις τρισμυρίοις
τρεῖς εὐπραγοῦσι καὶ γίνονται τῶν ἄνω.
τῷ τοῦ δικαίου τήκομαι ζήλω, λόγε,
καὶ ταῦτα πρὸς σὲ φθέγγομαι τὸν δεσπότην,
σύ δ' ἄλλ' ἀνάσχου μακροθυμῶν, ὡς ἔθος,
καὶ τῶν ἐμῶν ἄκουε νῦν γογγυσμάτων.
μὴ τὸν μὲν αὐτὸς ἔπλασας ταῖς χερσὶ σου,
τούτου δὲ πλάστης ἄλλος, ἢ τί λεκτέον;
οὐκ ἔργα τῶν σῶν πάντες εἰσὶ δακτύλων;
ἀλλ' οἱ μὲν αὐτῶν οὐκ ἀναγκαίων μόνον
κατατρυφῶσιν, ἀλλὰ καὶ πολλῶ πλέον
καὶ τοῖς περιττοῖς ἐντρυφῶσι τοῦ βίου,
οἱ δὲ γλίχονται καὶ μονοβλώμου τρύφους,
ἢ μᾶλλον εἰπεῖν καὶ τραπέζης ψυχίων.
δίκαιε, ποῦ δίκαια ταῦτα τυγχάνει;
ἕως πότε στήσεας ἡμῖν τὴν κτίσιν;
σύσσεισον αὐτὴν ἢ κατάκλυσον πάλιν·
μηδεὶς κιβωτοῦ δευτέρας αὐθις τύχοι,
μὴ Νῶε τίς γένοιτο καὶ πάλιν νέος·
οἴχοιντο πάντες, λείψανον μὴ μεινάτω.
εἰ δ' ὡς ὑπέσχου, μακρόθυμε Χριστέ μου,
τὴν γῆν ἐς αὐθις οὐ κατακλύζειν θέλεις,
- καὶ γὰρ φυλάττεις, οἶδα, τὰς ὑποσχέσεις -,
Ἄτλαντα χειρὶ σῆ βαλὼν ἐκ τῶν ἄνω,
τὴν πᾶσαν αὐτῷ συγκατάστρεψον κτίσιν,
μιγνὺς πόλον γῆ καὶ τὰ πάντα συμφύρων·
οὔτω γὰρ ἂν γένοιτο πάντων ἰσότης.

14. Εἰς τὸ Χαῖρε κεχαριτωμένη καὶ τὸ Ἴδου ἡ δούλη κυρίου. ἠρωϊκά.

Γήθεο, ὧ χαρίεσσα, θεὸς κύριος μετὰ σεῖο.
Ἴδου τοῦ θεράπαινα· γένοιτό μοι ὡς σὺ ξειπας.

16. Εἰς τὸν τάφον τοῦ αὐτοῦ Μελίου, ἱστορηθέντος ἐν αὐτῷ καὶ ὡς κοσμικοῦ καὶ ὡς μοναχοῦ.

Καὶ τῶν φθασάντων μνημονεύειν σφαλμάτων
καὶ πρὸς τὸ μέλλον σώφρονα ζῆν τὸν βίον
ὁ πατρίκιος Μελίας ὁμοῦ θέλων,
ἤγειρεν αὐτῷ τὸν τάφον, καὶ ζῶν ἔτι.
ὁρᾶτε πάντες ποῦ τελευτᾷ τὸ κλέος,
ποῦ πλοῦτος αὐτός, ποῦ τὰ τερπνὰ τοῦ βίου,
ποῦ καὶ τὰ λαμπρὰ καὶ περίβλεπτα σφόδρα.
*ματαιότης τὰ πάντα, Σολομῶν λέγει,
ματαιοτήτων ἄντικρυς ματαιότης.*
ἦν γὰρ πάλαι μέγιστος οὗτος Μελίας
ἐν ἀνθυπάτοις, ἐν πατρικίοις ἅμα,
ἐν πᾶσι βέσταις, ἐν κριταῖς ἵπποδρόμου,
ὁποῖον αὐτὸν ὁ γραφεὺς ὧδε γράφει,
δεικνύντα πᾶσι δωρεὰς θεοῦ λόγου.
καὶ ταῦτα πάντα φεῦ τελευτῆ σβεννύει.
οὐ μὴν τελευτᾷ καὶ πόθος θεῷ φίλος,
ὃν ἔτρεφε ζῶν Μελίας πρὶν ἐν βίῳ·
ἐρῶν γὰρ οὗτος ὁ τρισευδαίμων γέρων
τυχεῖν μοναστῶν σχήματός τε καὶ βίου,
ἐαυτὸν ὧδε καὶ πάλιν καταγράφει
πρὸ τοῦ θανεῖν τε καὶ παρελθεῖν τὸν βίον,
μελαμφοῦντα καὶ τρίχας κεκαρμένον,
ὃν εἶχε τὸ πρὶν εὐσεβέστατον πόθον
διὰ γραφῆς ἄριστα καὶ νῦν δεικνύων.
πλήν σῆ θελήσει, δημιουργεῖ τῶν ὄλων,
ἄρχων ἐδείχθη τῆς θαλάσσης Μελίας,
ἄρχων δὲ καὶ γῆς ὡς κρατήσας τειχέων.
νῦν οὖν μεταστὰς πρὸς σὲ τὸν θεὸν καὶ λόγον,
ἄρχων γένοιτο καὶ παρ' αὐτῷ τῷ πόλῳ.

18. Εἰς τὸν βασιλέα Μιχαὴλ καὶ τοὺς τρεῖς ἀδελφοὺς αὐτοῦ.

Ἡ τῶν ἀδελφῶν τετρας ἠγλαῖσμένη
σταυροῦ διαυγοῦς σχηματίζει τὸν τύπον·
οἱ τέσσαρες γὰρ τέσσαρα σταυροῦ μέρη,
κέντρων κρατοῦντα τεσσάρων οἴκουμένης.
καὶ Μιχαὴλ μὲν εἰκονίζει τὴν ἔω,
λαμπρῶς ἀνίσχων, ὡς ὁ λαμπρὸς φωσφόρος,
λίθων τε λαμπρότητι καὶ τῶν μαργάρων
ἢ κρεῖττον εἶπεῖν ἀρετῶν εὐκοσμία.
Ἰωάννης δὲ σχηματίζει τὴν δύσιν·
κἂν τὸν τρόπον γὰρ λευκὸν ὡς τὸ φῶς ἔχη
καὶ φωτὸς υἱὸς χρηματίζῃ τῷ βίῳ,
μελαμφορεῖ τε καὶ τυποῖ τὴν ἐσπέραν.
Κωνσταντῖνος δὲ τῆς μεσημβρίας τύπος·
ὡς ἡλίου γὰρ δίσκος ἐν μεσημβρία
μάλιστα λάμπει φωτὶ πλουσιωτάτῳ,
οὕτως ἐκεῖνος, ἔνθα καὶ διατρίβει,

αύγαῖς ἀπείροις τοὺς ὀρῶντας φαιδρύνει.
τυποῖ δὲ Γεώργιος ἀρκτῶον μέρος,
Ἄρκτοῦρος ἀστήρ τὸ πρόσωπον τυγχάνων.
ἀλλ' ὧ κραταιὲ σταυρέ, τῶν πιστῶν φύλαξ,
ἀνωτέραν φύλαττε παντοίας βλάβης
τὴν σταυροειδῆ τῶν ἀδελφῶν τετράδα.

22. Εἰς τὸν μητροπολίτην Κυζίκου Δημήτριον διὰ τὴν ποδάγραν.

Τί μακρὸν οὕτω καὶ συχνὸν τὸ πᾶ<ν> στένεις;>
πόδες τὸ πάσχον καὶ ποδάγρα τὸ τρύχον.
ἀντεξέταζε τοῖς πόνοις καὶ <τ>ᾶ <στέφη,>
ἅ σοι πλέκουσιν αἱ μακρόχρονοι νόσοι,
ἀνθ' ὧν περ αὐτῶν καρτε<ρεῖς> τὰς πικρίας,>
Ἰὼβ μαθητῆς τοῦ πολύτλα τυγχάνων.
καὶ σαῖνε σαυτὸν τῶν <ἐπάθλων ἐλπίσι>
καὶ μὴ φανείης, μὴ πρὸς αὐτῆς τριάδος,
ὃ πάντα νικῶν, τῶν μ<ικρῶν> ἡττων πόνων.>
ὃ ψυχικοῦ γὰρ βελτίων ὀφθεις πάθους
ἀρχάς τε τρέ<ψ>ας <καὶ σκοτόους ἐξουσίας>
στήσας τε τὸ τρόπαιον ἐν βίῳ μέγα,
φ< --- >
καὶ ποῦ τὸ πυκνὸν τῶν φρενῶν Δημητρίου;
< --- >
ἢ πίστις ἔστω τμητικωτάτη σπά<θη>
< --- >
ἢ δ' ἐλπίς ἀσπίς, ἔγχος ἢ θεία σ<κέπη>
< --- >
< --- >
<ἦ> παγκακίστη προσβαλοῦσά σοι νόσος
< --- >
καὶ τοὺς ὀϊστοὺς ἀλλεπαλλήλους φέρη
< --- --- >ας
πατοῦντας αὐτὸν οὐκ ἐν<εγ>κῶν ὁ πλάνος
< --- --- >ς
ἀλλ' αὐτὸς αὐτὸν καὶ πάλιν στερρῶς πάτει.
< --- --->τόας
καὶ θλάττε τοῦτον, κἂν πάλιν δάκνη φέρ<ων>
< --- --- >νάα
εἰ καρτερήσεις τὰς ἀμυχὰς εἰς τέλος
< --- --- >β>λασφημίας,
βλέπων τὸ μέλλον καὶ τὸ νῦν περιβλέπων.

25. Εἰς τὴν μεταμόρφωσιν.

Ἐοίκασι ξένον τι δηλοῦν ἐνθάδε
οἱ τρεῖς μαθηταὶ καὶ προφητῶν οἱ δύο.
δηλοῦσι τοίνυν οἱ μαθηταὶ μὲν, λόγε,
τρεῖς τῆς τριλαμποῦς οὐσίας ὑποστάσεις,
οἱ δὲ προφητῆται σὰς φύσεις διττὰς ἅμα,
θνητὴν ὁ Μωσῆς, ζῶσαν ὁ ζῶν Ἡλίας,

ἄς καὶ φυλάττεις οὐ διαιρῶν, οὐ τρέπων·
κἂν ἐν Θαβῶρ γὰρ φῶς καθωράθης ξένον,
ἀλλ' εἶχες ἄμφω τὰς φύσεις ἀσυγχύτους,
μορφῆς ἀμείψει μὴ φύρων τὰς οὐσίας.

26. <Εἷς> τὸν Ἐζεκίαν περὶ τῆς προσθήκης τῆς ζωῆς αὐτοῦ. <ἠρωϊκά.>
Θήκατο προσθήκην δήλην βιότοιο προφήτης
<Ἐζε>κία βασιλῆϊ ὑποστροφῆ ἡελίοιο.

27. Εἷς τὸν μοναχὸν Νικήταν τῶν Συνάδων.

Ἦ ζῶσα πολλοῖς ἐν πόλει γνῶσις πάλαι
ἐν σοὶ μόνῳ ζῆ καὶ σαλεύει, Νικήτα·
κἂν εἰς στενὸν γὰρ ἤλασαν νῦν οἱ λόγοι,
ἀλλ' οὐκ ἐνεκρώθησαν οὔμενον ὄλωσ,
λιπόντος αὐτοῖς ζώπυρον τοῦ δεσπότη
σέ, ζωτικὸν πνέοντα πνεῦμα τῆς τέχνης.
ἄρμοττε τοίνυν τὴν σοφὴν σύριγγά σου
καὶ πάντας ἔλκε τοῖς λόγοις, λόγων φίλε,
ὡς ἄλλος Ὀρφεὺς τῆ λύρα τὰ θηρία.
ἄνοιγε Μούσης τοὺς καταρράκτας, πάτερ,
ἄνοιγε τούτους καὶ κατάρδευε κτίσιν,
βροντῶν φρενῶν ἔσωθεν ὡσπερ ἐκ πόλου
λάλων τε πέμπων ἀστραπὰς ἐκ χειλέων
καὶ γνώσεως τὸ μάννα ῥαγδαίως ὕων.
τίς γὰρ σοφῶν ἄριστος ἢ σὺ καὶ μόνος;
τίνος τὸ λαμπρὸν ἐν λόγοις ἢ σοῦ μόνου;
τίς πατριάρχαις τίμιος, τίς πατράσιν,
ἢ τίς ποθεινὸς τοῖς κρατοῦσι δεσπότης
συγκλητικοῖς τε πᾶσι καὶ τοῖς ἐν πόλει;
εὐπατριδῶν δὲ τίς κορωνὶς τυγχάνει;
τίς πᾶν λόγων ἠθροισε κάλλος ἐκ νέου;
τίς ἀρετὴν ἔσπευσε συζεῦξαι λόγοις,
καὶ τίς κατ' ἄμφω πάντας ἤττησε ξένως,
ἐν ἀρετῇ μὲν ἀρετῆς τοὺς ἐργάτας,
ἐν τοῖς λόγοις δὲ τοὺς ἐραστάς τῶν λόγων;
τίνος σεβαστὴ καὶ μόνη μόνον θεά,
ἢ τίς καθέδρας ἀξιοῦται τῆς ἄνω
ἐν συλλόγοις μάλιστα καὶ συνεδρίοις;
τίνος γέμουσιν αἱ πόλεις συγγραμμάτων;
τίνος στίχους φέρουσιν οἱ θεῖοι δόμοι;
τίνος δὲ πάντες, καὶ νέοι καὶ πρεσβύται,
ἐπικροτοῦσι συγγραφαῖς ἢ σοῦ μόνου;
τίνος δὲ φήμη μέχρις αἰθέρος φθάνει,
ζητοῦσα χωρεῖν καὶ παρ' αὐτὸν τὸν πόλον
καὶ τοῖς ἀύλοις ἀγγέλοις, ἀρχαγγέλοις
χοροῖς τε λοιποῖς πᾶσι τοῖς ἀνωτέροις
το τοῦ Συνάδων ἐκδιηγῆσθαι κλέος;
τίς χρηστὸς οὕτω, τίς σοφός, τίς ἀγχίνους,
καὶ τίς δὲ ρήτωρ καὶ μένος πυρὸς πνέων;

τῆς γνώσεως τίς εὐφυῆς ὑπηρέτης;
ἀγροικίας τίς εὐσθενῆς καθαιρέτης;
τὸ μείζον αὐτό, τίς παθῶν ἀναιρέτης;
ὁ Συνάδων τὰ πάντα συλλαβῶν ἔχει.
ὦ θρέμμα Μουσῶν, ἀλλὰ καὶ σὺ γνησίως
φθέγγαι βραχὺν μὲν ἀλλ' ἔμοι φίλον λόγον
καὶ γλῶτταν εὖρουν μηδαμῶς κλείσης, πάτερ,
γλῶτταν γλυκὺ βλύζουσας ἀντικρυς μέλι,
ἐν ἧ κατοικεῖ πᾶσα Μουσῶν κομψότης.
ταύτης μετασχεῖν εὐχομαι τῶν ῥημάτων
ἢ τῶν ταλάντων τοῦ Κροίσου καὶ τοῦ Μίδα·
φανήσομαι γὰρ Σαρδανάπαλος νέος,
οὐ θρυπτικῶς ζῶν ὡς ἐκεῖνος ἐν βίῳ,
ζῶσαν τρυφήν δὲ σοὺς σοφοὺς τρυφῶν λόγους.

28. Εἰς τὸ ἐγχείριον τῆς θεοτόκου. ἠρωϊκά.

Εἰρήνη τόδε ἔργον χερσὶν ἐῆσιν ὕφηνε
μητέρι, εἰρήνης συνεχούσης πείρατε γαίης.

29. Εἰς τὸν πτωχὸν Λέοντα.

Ἄχαλκος ὦν, ἄραβδος, ἐμβάδων δίχα,
σὺν πᾶσι τούτοις οὐ στολὰς ἔχων δύο,
“ἀποστόλου ζῆς” μὴ θέλων “βίον,” Λέον.

32. Εἰς τὰς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ῥαινομένης δάφνας κατὰ τὰς ἑορτάς.

Τεκμήριον πρὶν οὔσα μαντικῆς δάφνη
θείας ἑορτῆς σύμβολον νῦν τυγχάνει,
κοσμοῦσα φύλλοις, ὡς ὄραξ, ἠδυπνόοις
Χριστοῦ τὸν οἶκον ἀντὶ τῶν χρηστηρίων.

33. <Εἰς τὸν σωτήρα.>

Αἰτεῖτε καὶ λήψεσθε· σὸς λόγος, λόγε·
αἰτοῦντί μοι γοῦν δὸς παθῶν <θαῖττον> λύσιν.

34. Εἰς τὸν σωτήρα ἕτεροι.

Ἐκ τῆς ἄγαν μου τῶν φρενῶν ἐλαφρίας
βαρὺν συνῆξα, Χριστέ, φόρτον πταισμάτων,
αἴρειν ἐλαφρὸν οὐ θέλων σὸν φορτίον.
πλὴν πρῶτος αὐτὸς τὰς ἀμαρτίας λέγω,
σπέυδων γενέσθαι πρῶτος ἐκ τῶν ἐσχάτων·
ὃ σφόδρα κοῦφον, σοῦ θελήσαντος μόνον.
35. Αἴνιγμα εἰς τὴν ἐν τῷ οὐρανῷ ἴριν ἦτοι τὸ τόξον.
Στοὰ ξύλων ἄμοιρος εἰμί καὶ λίθων
ὑλῆς τε λοιπῆς γηϊνῆς πάσης ἅμα·
οὐδεὶς καταστρέφει με καὶ παρατρέχω·
οὐδεὶς ἐγείρει καὶ συνίσταμαι πάλιν.

36. Εἷς τινα ὑπερλαλήσαντα φίλου ἔνεκεν τῶν <-c. 7-> κατ' αὐτοῦ, ἐννοοῦμενον δέ.

Τέμνων κάρας πρὶν Ἡρακλῆς τὰς τῆς Ὑδρας
βοηθὸν Ἰόλαον εἶχε τὸν φίλον
καὶ Μελέαγρος συγκροτῶν κάπρω μάχην
ἄριστον εἶχε σύμμαχον τὸν Θησέα·
αὐτὸς δ' ἐγὼ νῦν εἷς συνάπτων πρὸς δύο,
ὁμοῦ τε πρὸς σὲ καὶ πρὸς αὐτὸν σὸν φίλον,
ἄνωθεν ἔλκω τὴν ῥοπήν καὶ τὴν χάριν.
καὶ φευγέτω πᾶς, ἀλλὰ καὶ φεύγων ἅμα
χάρτην, μέλαν, κάλαμον εἰς γῆν ῥιπτέτω·
αὐτὸς δὲ φεῦγε καὶ πρὸ τῶν ἄλλων ὄλων·
πληγὴν ἐμοῦ γὰρ οὐχ ὑποίσεις καλάμου·
τοῖνον μακρὰν που φεῦγε τῶν Πρωτασίου.
ἤδη δὲ φεύγεις καὶ καλῶς ποιεῖς ἄρα
καὶ λειποτακτεῖς, δειλὸς ὢν πρὸς τὰς μάχας,
καὶ δειλὸς οἶος - σύγκρισιν γὰρ οὐ δέχη-,
ὃς ἐμφανῶς βάλλειν με μηδαμῶς σθένων,
ἔξασθενῶν δὲ καὶ πρὸς ἄρσεις τῶν ὄπλων,
ἄπειρος ὥσπερ προσβολῶν ἐνωπίων,
λόχους καθίζεις καὶ κρυφῆ πέμπεις βέλη,
κᾶνπερ βέλη σὰ νηπίων ἐμοὶ βέλη.
ζητεῖς δὲ βαλλεῖν, ἀλλὰ καὶ φεύγειν ἅμα·
τί καὶ “φοβῆ σὺ καὶ φοβεῖς,” τὸ τοῦ λόγου;
τῆς γωνίας πρόελθε καὶ φάνηθί μοι·
οὔτω γὰρ ἂν σε καὶ κατακλύσω λόγοις
ἢ, μᾶλλον εἰπεῖν, καὶ κατακτείνω, τάλα.
χολᾶς γινώσκω, καὶ μέμηνας ἀσχέτως
καὶ κάπρος οἷα πῦρ ὀρᾶς καὶ πῦρ πνέεις,
χλούνης δὲ μᾶλλον ἢ μονιὸς τὸ πλεόν·
θήγεις δὲ τοὺς ὀδόντας ὡς ὁ θῆρ ὄδε,
φρίσσεις δὲ χαίτην καὶ παταγεῖς μακρόθεν,
ἀφροῦ παραπτύοντα χεῖλη δεικνύων.
καὶ ταῦτα μὲν δρᾶς ἐκφοβεῖν ὥσπερ θέλων,
λόχη δὲ κρύπτη καὶ σκέπην ζητεῖς ἔλους.
ἀλλ' εἰ βαλῶ σε ῥημάτων ἀκοντίῳ,
λόχης ὑπερκύψαντα μικρὸν ἐκ μέσου
ἀντικρὺ μου τὲ πρὸς βραχὺν στάντα χρόνον,
καὶ σου κατοῖσω καιρίαν μίαν μάλα,
βολὴν ὑποστῆς οὐδὲ τὴν πρώτην ὄλως
καὶ νεκρὸς ὀφθῆς, οὐ δεηθεῖς δευτέρας.

41. Εἰς τὴν ὑπαπαντήν.

Ἰδὼν τὸν υἱὸν μητρικαῖς ἐν ὠλέναις,
φθαρτοῦ λυθεῖς ἀπελθε συνδέσμου, γέρον,
ὡς ἂν, φθάσας ἄθφαρτον εἰς κατοικίαν,
ἐν πατρὶ τοῦτον καὶ παρακλήτῳ βλέποις·
κάκεϊ γὰρ οὗτος πατρὸς υἱὸς καὶ λόγος,
κᾶν ὧδε μητρὸς υἱὸς ἐστί καὶ βρέφος.

42.-c. 22-> ον κύκλω διὰ ζύμης τὸν ζωδιακὸν κύκλον, πρὸς τὴν αὐτοῦ ἑξαδέλφην.

Τοὺς οὐρανούς σῶν εἶδον ἔργα δακτύλων·
ἐκ γὰρ βραχείας ἀλλὰ καὶ λείας ζύμης
ὡς δέρριν ἐξέτεινας ἡμῖν τὸν πόλον
ἐποίκιλάς τε τοῦτον οἴκοις ἀστέρων,
οἴκοις δὲ φημὶ ζωδίων δις ἑξάδι,
τῶν ἀρετῶν τε καὶ παθῶν τινὰς τύπους
προθεῖσα πᾶσιν ἐμφανεστάτως ἄγαν·
τοῖς ἀνδρικοῖς Λέοντα, Ταῦρον ἀγρίοις,
πόρνοις Διδύμους, σωφρονοῦσι Παρθένον,
στρεβλοῖς δὲ τὸν Καρκίνον εἰκότως ἄγαν,
Ζυγὸν δικαίοις, βασκάνοις δὲ Τοξότην,
τὸν Αἰγόκερων οἷς διύβρισται λέχη,
ἀγνωμονοῦσι τὸν Κριὸν σοφῶς μάλα,
ὕδρωπιῶσι προσφόρως Ὑδροχόον,
Ἰχθυῶν ἀφώνους πᾶσι τοῖς φιλησύχοις
καὶ κεντρογλώσσοις λαιδόροις τὸν Σκορπίον.
οἴκοι μὲν οὗτοι τῶν πλανητῶν ἀστέρων,
νήσσεια δ' ὧὰ δις πεφυκότα τρία
τῆς Πλειάδος σώζουσιν ἀκριβῆ τύπον,
τὰ δ' ὀρνίθεια τοὺς πλανήτας μοι νόει·
Ἑρμῆν, Σελήνην, Ἥλιόν τε καὶ Δία,
Ἄφροδίτην Ἄρην τε, πρὸς δὲ καὶ Κρόνον·
κᾶν ἀπλανῆ γὰρ ὧσι καὶ βεβηκότα,
ἀλλ' ἐπτὰ τυγχάνουσιν ἠριθμημένα.
ῶν δὲ πέντε μειζόνων τὸ μὲν μέσον
εἰς Ὠρίωνα ληπτέον τὸν ἀστέρα·
ὄρῳ γὰρ αὐτοῦ καὶ κατευθὺ Σκορπίος,
δηλῶν τὸ συμβὰν ὡσανεὶ πάλαι πάθος.
τὰ δ' ἄλλα τὴν δήλωσιν εὕρηκε ξένην·
ἔδραι γὰρ ῶν τέσσαρες τῶν τεσσάρων
κέντρων τετραπλῆ πῆξις ἀκριβεστάτη·
ὠροσκοποῦντος, δῆλον αὐτῆς τῆς ἔω,
δύνοντος ἦγουν τῆς ζοφώδους ἐσπέρας,
μεσουρανοῦντος, δηλαδὴ μεσημβρίας,
ἀντιμεσουρανοῦντος, ἀρκτώου μέρους.
τὰ δ' ὧὰ δημοῖ πνευμάτων τὴν τετράδα,
κέντρων πνέουσιν ἐκ πόλου τῶν τεσσάρων·
ἕξις γὰρ ζέφυρος ἐκ τῆς ἐσπέρας,
ἀπηλιώτης ἐκ μερῶν τῶν τῆς ἔω,
ὃ δ' αὖ νότος πρόεισιν ἐκ μεσημβρίας,
ἀπαρκτίας δέ, κᾶν σιωπήσῃ λόγος,
ἢ κληῖσις αὐτὴ δεικνύει, πόθεν πνέει.
τί δ' ἢ τετρακτὺς τῶν ἄκρων κεφαλίδων
τέσσαρσιν ὧσις ἐκ ζύμης ἐγκειμένων;
Ὠρῶν τετρακτὺς ἐστὶ τῶν ἐν τῷ πόλῳ·
ὡς ἢ σοφῆ γὰρ μαρτυρεῖ ῥαψωδία,

ἐν ταῖς πύλαις οἰκοῦσιν ὦραι τοῦ πόλου.
 εἶδον δ' ἂν ἔνδον οὔσαν ὧδε τοῦ πόλου
 καὶ τὴν ἀναστρον σφαῖραν, οἷα τυγχάνει,
 εἰ μὴ βροτοῖς ἦν οὐδαμῶς ὀρωμένη·
 καὶ γὰρ πέπλασται καὶ πάρεστιν ἐνθάδε,
 ἀλλ' οὐχ ὁρᾶται· τοῦτο γὰρ ταύτης φύσις.
 οὔτω σοφὴ τις τὰς φρένας καὶ ποικίλη
 ἢ δημιουργὸς τοῦδε τοῦ νέου πόλου.
 ὧ πάνσοφε πρόνοια τοῦ θεοῦ λόγου,
 ὅσας χαρίζῃ καὶ γυναιξὶ τὰς τέχνας,
 οἷας δὲ ταύταις ἐντίθῃς καὶ τὰς φρένας.
 ἄλλοι δέ μοι λέγουσιν ἄνδρας Φειδίας
 καὶ Ζευξίδας μάλιστα καὶ Παρρασίους
 καὶ τοὺς ἀγνώστους ἀντικρυς Πολυγνώτους
 καὶ τοὺς ἀδόξους ἔμπαλιν Πολυκλείτους
 καὶ νοῦν σκοτεινοὺς αὔθις Ἀγλαοφῶντας
 καὶ ποικιλοῦργοὺς χεῖρας αὐτὰς Δαιδάλου·
 λῆρος τὰ πάντα, κόμπος, οὐδὲν δὲ πλεόν.
 πλὴν ἢ γραφὴ μὲν καὶ πάλιν θαυμαζέτω
 πασῶν γυναικῶν ἔργα καινὰ καὶ τέχνας,
 λέγουσα· “Τίς δέδωκε θηλειῶν φύσει
 ὑφασμάτων μὲν γνῶσιν ἀκριβεστάτην,
 ποικιλτικῆς δὲ πᾶν ἐπιστήμης μέρος;”
 ἐγὼ δέ, χωρεῖν εἰς τὸ πλῆθος οὐ θέλων,
 μιᾶς γυναικὸς θαυμάσαιμ' ἂν τὴν τέχνην,
 τοσοῦτον ἔργον εὐφυῶς δούσης βλέπειν.
 ἀλλ' ὧ γυναικῶν παρθένων σὺ σεμνότης,
 ποθῶ τί μικρὸν καὶ πρὸς αὐτὴν σὲ φράσαι·
 εἰ ταῦτα ποιεῖς ἐξ ἀλεύρου καὶ ζύμης,
 ἐκ στήμονος τί καὶ κρόκης, γνῶναι θέλω·
 ἀλλ' ὡς μαθεῖν πάρεστιν ἐξ ὧν εἰργάσω,
 κὰν τῇ τέχνῃ μάλιστα τῆς ἱστοουργίας
 πάσας παρέρχῃ Πηνελόπας, Ἑλένας,
 ἀμὴν λέγω σοι, καὶ γυναικῆς Λεσβίας.

43. Εἰς τὸν μοναχὸν Νικήταν τῶν Συνάδων περὶ τῶν ποδοπανίων.

Τηρῶν ὁ δεινὸς τ<ῆν ἐμὴν πτέρναν ὄφεις>
 δάκνειν με τὸν δύστηνον ἠπεῖλει πάλαι,
 ἔσταλμένους δὲ τοὺς <πόδας καλῶς βλέπων>
 ὑφ' ὧν δέδωκας σηρικῶν ὑφασμάτων,
 φεύγει μακρὰν που μ<--->
 οὔτω δύνανται καὶ δόσεις, ἄσπερ δίδως.

44. Εἰς τὸν ἀδελφὸν Ἰωά<ννην.>

Ἀδελφέ, κεῖσαι, σβέννυσαι δὲ καὶ τάφω,
 ἀλλ' ἔξανάπτεις θλίψεως ἐ<μοὶ φλόγα,>
 σφοδρῶς ὑπαισδύνουσαν εἰς τὴν καρδίαν
 καὶ μυελοὺς τήκουσαν αὐτοῖς ὀ<στέοις.>

ὄλοιτο λύπη καὶ μεταρθείη βίου,
 ἦς, ὥσπερ οὐ πρὶν, οὐδὲ νῦν ἂν ἦσ<θόμην,>
 εἴπερ σὲ καὶ νῦν εἶχον ὡς τὸ πρὶν βλέπειν,
 τὸν πάντα μοι βέλτιστον ἐν τοί<ω βίω,>
 οὗ τὴν τελευτὴν σφόδρα δακρύω, σφόδρα·
 ταύτην γὰρ ἀρχὴν συμφορῶν εἶδον <τότε·>
 κὰν σοί δε πρῶτω θλίψεως ἐπησθόμην
 καὶ πένθος ἔγνω καὶ στεναγμὸν καὶ γ<όον,>
 οὕτω τὸ πρῶτον γνοὺς τὰ πένθους οὐδ' ὄναρ,
 οὐδ' εἴπερ ἐστὶ θλίψις εἰδῶ<ς ἐν βίω.>
 πλὴν ἀλλὰ πενθεῖν ἔξαφεις ἕως τέλους,
 γλώττης τὸν αὐλὸν εἰς ἐπαί<νους νῦν τρέπω,>
 φάσκων μὲν οὐδὲν ὡς ἀδελφὸς πρὸς χάριν,
 αὐτὴν δὲ γυμνὴν τὴν ἀλήθεια<ν λέγων.>
 ποῖαι πλοκαὶ γοῦν ἐκφράσουσι ῥητόρων,
 ὅπως μὲν εἶχες δεξιῶς πρὸς <τὴν φύσιν,>
 ὅπως δὲ καὶ σύμπασαν ἐπλούτεις χάριν,
 ὅπως δ' ἐπήνθεις οἰονεὶ <Λοκρὸν ῥόδον,>
 κὰν νῦν ἀπανθῆς ὡς μαρανθεῖσα χλόη;
 ποῖαι δὲ γλῶτται καὶ <λυρῶν ποῖον μέλος,>
 ὧ γλῶτταν αὐτὴν ἠδίων ὑπὲρ μέλι,
 τὴν σὴν ἐφυμ<νήσουσι θαυμαστὴν φύσιν;>
 ἦς ταῦτα πάντως ἦσαν ἐν τούτῳ βίῳ
 < --- σημεῖα· --- >
 ἀστειότης ἔχουσα τὴν εὐκοσμίαν
 < --- >
 σπουδῆς λόγοι φέροντες Ἀττικὴν χάριν
 < --- >
 ῥητῶν ἀπείρων ἀστεῖσμοὶ ποικίλ<οι>
 < --- >
 χεῖρες τεχνουργοί, Δαιδάλαιοι τὴν φ<ύσιν>
 < --- >
 πᾶν εἴ τι φήσεις, εὐφυῶς ἦσ<κημένον>
 < --- >
 οἷς ἦν τί καὶ βάδισμα γ< --- >
 < --- >
 < --- >
 ὡς καὶ δοκ<εῖ>ν ἔμψυχα τ<αὔτ>α <τυ>γχάνειν
 < --- >
 τίς δ' ἂν φράσειε καὶ τα μ<-c. 3->... ὧν πρὸς μέρος
 < --- >,
 πρέπουσαν αἰδῶ, μετρι<ο>σύνην τρόπου
 < --- --- >μα
 καὶ πᾶν καλὸν σόν, ὧ καλῶν <σύ χ>ωρίον
 < --- --- >ειν
 ἐκεῖνα λέξω σὺν στεναγμῷ καρδ<ίας>
 < --- --- >ων
 ὁ χρηστὸς ἔργοις καὶ λόγοις Ἰωάννης
 < --- --- >έων.

ἡμεῖς δὲ πάντες πένθος ἤγομεν μέγα,
 < --- --- > σου
 μήτηρ δὲ μᾶλλον, δυστυχῆς πρῶτον τότε
 < --- --- προσεῖ>πέ σε,
 βλέπουσα πυκνὰ καὶ περιτρύζουσά πως
 <καὶ τοῖς ἑαυτῆς δακρύοις τέ>γγουσά σε
 καὶ σου σοβεῖν θέλουσα τὴν δεινὴν νόσον,
 <εἰ καὶ σε μεῖναι θάνατον> πάντως ἔδει,
 ἄνθρωπον ὄντα· καὶ τί γὰρ φήσω πλέον;
 < --- --- ψ>υχὴ φίλη,
 τῶν ζωοποιῶν ὡς ἐχρῆν μυστηρίων,
 <“Οἴκτειρ’ Ἰησοῦ Χριστέ> μου” κράξας τρίτον·
 τοῦτον γὰρ οἶδα σοῦ τελευταῖον λόγον
 < --- --- ἐ>μὲ καὶ παραυτίκα
 γλῶτταν πεδηθεῖς τὸν περὶ ψυχῆς ἔθεις.
 < --- --- > τοιγαροῦν, Ἰωάννη,
 καὶ χερσὶ θεαῖς ἐκπνέεις τῶν ἀγγέλων
 < --- --- τούτ>ω τῷ τελευταίῳ λόγῳ
 τῷ Χριστὸν εἰς τὸν οἶκτον ἐκκαλουμένῳ
 <συνεκ>δραμῶν τε καὶ συνεκπτὰς ἐκ βίου.
 ἀλλ’ ὧ κραταῖον πατρὸς ὑψίστου σθένος,
 <ὃς ἐξ>ετάζεις καὶ νεφροὺς καὶ καρδίας,
 ὃς οἶδας ἡμῶν πᾶν ἀπόκρυφον μόνος,
 <ὃς σῆ> θελήσει πάντα ποιεῖς καὶ μόνῃ,
 Ἰωάννου μνήσθητι σοῦ δούλου, λόγε,
 <μνήσ>θητι καὶ δὸς σφαλμάτων αὐτῷ λύσιν,
 τάττων τὸ τούτου πνεῦμα σὺν σεσωσμένοις.

45. Εἰς τὰ πεμφθέντα τῷ φίλῳ ἄνθιμα ἐψυχρισμένα κουτρούβια.

Δέξαι ψυχρὸν τι δῶρον ἐν καιρῷ θέρους,
 ἐκ σφόδρα θερμοῦ πρὸς σὲ πεμφθὲν τοῦ πόθου·
 σὺν ἡδονῇ δὲ τοῦτο δέξαι καρδίας·
 οὐκ εὐτελὲς γὰρ οὐδ’ ἀπόβλητον κρίνης,
 ὅπου γε κεῖται καὶ ψυχροῦ ποτηρίου
 μισθὸς παρ’ αὐτῷ τῷ θεῷ καὶ δεσπότη.

46. Εἰς τὸν Ἰώβ. ἠρωελεγεῖα.

Ὅλβιά σοι τὰ πρῶτα, τὰ δ’ αὖ μέσα φεῦ ὀδυνηρά,
 ὕστατά δ’ εὐλογίην ἔσχον ἀγνοθέτου·
 ἐσθλά δ’ ἅπαντα μάλιστα, ἐπεὶ γε τὰ ὕστατα ἐσθλά,
 ἔμπνοε καρτερίας στήλη, Ἰώβ πολύτλα.

49. <Εἰς τὸ βασιλέα> Μιχαήλ, ὅτε ἀπεκάρη.

Β<ασιλ>--- >
 < --- ---πε>δίλοις κοκκίνοις συνεκδύη.
 < --- >
 <τὸ στέμμα> ρίψας, Μιχαήλ, καὶ πορφύραν,
 < --- >
 <σὺ> γὰρ, καταγνοὺς ἠδέων ὡς ἀστάτων

τε< --- >

τιμὴν ἀληθῆ προκρίνων ἐψευσμένης.

**51. Εἰς τὴν εἰκόνα τῆς ἁγίας Θεέκλης, λελατομημένην
ἐκ πέτρας.**

Κρύπτει <γε> πέτρα, νῦν δ' ὑπεκφέρει Θεέκλαν.

57. <Εἰς τὴν μητέρα Ζωὴν τελευτήσασαν. ἠρω>ελεγεῖα.

Ἴης φρένες ἤλθον ἅπαντα μακρὰς ἀνὰ πείρατα γαίης

< --- --- > πινυτῆς.

τῆσδε δέμας μαλακὸν κεῖται ὀλίγη ἐνὶ χώρῃ

< --- --- λ>άμπει ὄλην,

ἄμβροτος, ἀθάνατος <καὶ> ἀγήραος αἰὲν ἐοῦσα

< --- --- ὅσ>ε καλυπτομένη.

ὦ μοι, μήτηρ ἐμή, ὅτι σὸς παῖς, ὃν φιλέεσκες,

< --- --- >σατο Χριστοφόρος.

αὐτοκασιγνήτοισιν ἐοῖς ἅμα δειλαίοισιν

< ὦν μέτα καὶ δακρύων> γεύσατο καὶ ἀνίης·

ὦ πόσά μοι ἐπέτελλες, ὅσα ψυχὴν ὀνίνησιν

< --- ---π>νεύματος ἡμετέρου·

οὐ γὰρ ἔης μήτηρ σαρκὸς μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ

<πνεύματος ἀχράντου> οὐποτε ὄλλυμένου.

ποίου δὴ προτέρου ἀγαθῶν σῶν μνήσομ' ἔγωγε;

< --- --- >λέει ἡδὲ ὑπερφυέα.

οἶδασι ταῦτα ἅπαντες, ὅσοι ὑπὸ ἥλιον εἰσὶ,

<καὶ σε μακ>αρίζουσ' οὐνεκα τοίῃ ἔφυς.

ῶχετο ἐκ φθαρτοῦ φίλη μήτηρ βιότοιο,

<ἦν Σο>λομῶν, σοφίης ἔρνος ἐυκλεέος,

ἐν προτέροισι χρόνοισιν ὑπέγραφε καὶ πρὸ τόκοιο·

<πά>υτα γὰρ αὐτῆ ἔης, κεῖνος ὅσα προέφη·

ἀνδρείη, πινυτή, ἀπόροις οἴγουσα ταμεῖα,

<βρ>ῶμα νέμουσα δόμῳ, ἔργα δὲ ἀμφιπόλοις,

οὐκ ὀκνηρά γε σῆτον ἔδειν ἐθέλουσα κατ' οἶκον,

<ἀ>λλὰ πόνοιο ἔδρα αἰὲν ἐφεζομένη,

βωμὸς ἐοῦσ' ἐλέου καὶ ἐπ' ἀκτεάνους συνιεῖσα.

τ<ί>πτε, πάτερ, στενάχεις, τίπτε βαρυστενάχεις;

ἐξ ἀρετῶν πασάων ἔμψυχον ἄγαλμα πότ' εἶχες

<οἶ>κῳ ἐν ἡμετέρῳ, μητέρα ἡμετέρην.

εἰ δὲ σ' ἀφαιρεῖται κείνην θεός, ὅς γε δέδωκε,

<τέ>τλαθι καρτερόφρον καὶ θεὸν εὐφρανέεις·

Ζωὴ γὰρ μακάρων μοῖρῃ ἐναρίθμιος ἐστί,

<καὶ>ρῶ ἐν εὐφροσύνης γῆθεν ἀποιχομένη·

ἐνθεν ἄρ' ἄλγεα δεινὰ πολύστονα πάντα ἀπέδρα.

<ἀλλ' ἔ>τι ἐξερέω λώϊον, εἰ γε κλύοις·

ὡς κυρίῳ σωτῆρι δοάσσατο κέρδιον εἶναι,

<οὕτως> καὶ γένητο· παῦσ' ὀλοφυρόμενος.

61. Εἰς τὸν πατριάρχην Μιχαὴλ τῆ ἐπαύριον τῆς χειροτονί<ας αὐτοῦ.>

Εὐαγγελισμὸς χθὲς χαρᾶς τῆ παρθένῳ

ἐκ Γαβριὴλ ὑ<πῆρξε τοῦ πρωταγγέλου>
ὑπῆρξεν αὐθις καὶ θεοῦ χθὲς τῷ δόμῳ
<εὐαγγελισμὸς --->
ὃν αὐτὸς ἡμῖν ἐν μέσῳ στας τοῦ θρόνου
< --- >
τοῖς Χριστιανοῖς πᾶσιν εἰρήνην νέμων
< --- >

63. <Εἰς τοὺς - c. 8- πρεσβυτ>έρους καὶ διακόνους, εἰς πλήθος ἄπειρον ὄντας.

< --- --- κυρίου> δόμον,
οἶκον προσευχῆς ὄντα τοῖς πρώην χρόνοις,
< --- --- >ωμένων,
ἔδειξεν οἶκον ἐν βραχεῖ νῦν ἐμπόρων
< --- --- > εἰσόδου.
ὄρα πυλωρούς, ἀμπελουργούς, βου<κό>λ<ους>,
< --- --- ἀξ>ινοξόους,
πράτας ὀπωρῶν, ἀρτοποιούς, γηπόνους,
< --- --- >ούς, σκυτορράφους
καὶ τῶν παλαιῶν σανδάλων τοὺς ἐμπόρους,
< --- --- > τ<ὰς> σπυρίδας,
ἡμειψαν αὐτὰς εἰς τύπους στιχαρίων
< --- ---ο>ντες ἄλλοι κοσκίνων
φοροῦσι καὶ βαίνουσι κιγκλίδων ἔσω
< --- --- >ῦ βήματος καὶ τιμίου,
ὀπαῖς δὲ πολλαῖς τῶν στολῶν ἐστιγμένων
< --- --- > μυριόματτοι νόες,
οὔσπερ χερουβὶμ οἶδεν ἢ γραφὴ λέγειν,
< --- --- >ωνης τμῆμα σαπροῦ δικτύου.
ἄλλος δὲ χρῆσιν ἀγνοῶν στιχαρίου
<ὡς στιχα>ρίῳ στέλλεται τῇ διφθέρᾳ
καὶ πλέγμα μᾶλλον ἀνθ' ὀραρίου φέρει.
<ἄλλος> τὸ “δεῦτε προσκυνήσωμεν” λέγειν
οὔπω γινώσκων, ναυτικός τις ὦν τάχα,
<τὸ “Δεῦ>τε δὴ πλεύσωμεν” ἄθλιος λέγει,
οὔτως ἐθισθεὶς ἐκβοᾶν καθ' ἡμέραν.
<ὦ>δαὶ δὲ πᾶσι πρόσφοροι ταῖς σφῶν τέχναις
ὁ μὲν γὰρ ἄρτον ἱερὸν διαρπάσας
<ἐκ> τῶν τραπέζῃ τῇ θεοῦ προκειμένων
βοᾷ· “Τίς ἂν πρίαιτο τὸν σιλιγνίαν;”,
<μνησθεῖς> ὁποῖαν ἐστὶν ἀσκήσας τέχνην.
ὁ δ' αὖ κρατῆρα χερσὶ μυστικὸν φέρων
<γέμοντα> πάντως αἵματος ζωηρρύτου,
εἴπερ δεήσει τὸ “Προσέλθετε” φράσαι,
<“φίλο>ι ὁ πολῖται, δεῦτε,” φησὶν, “εἰς πότον·
ἡδὺς γὰρ οὔτος οἶνος, ἡδὺς ἐκτόπως,”
<καπηλ>ικόν τι ῥῆμα τῷ λαῷ λέγων.
κᾶν “Τὰς θύρας δέ, τὰς θύρας” εἶπεῖν δέοι,

<βοᾶ τ>ις ἄλλος “Τὸ σκέπαρνον, τὸ ξύλον,”
 τέκτων τις ὡς ἔοικεν ὦν ὁ γεννάδας.
 <ἄλλος δὲ τοῦ “Πρ>όσχωμεν” ἐκλελησμένος
 φάσκει “Μαγειρεύσωμεν εἰ δοκεῖ κρέας.”
 <οὔτω πλατυνθεῖς> νῦν χορὸς παρ’ ἐλπίδα
 πρεσβυτέρων τὲ καὶ διακόνων ἅμα
 < --- --- κ>ᾶν κάμη πάνυ.
 ὧ βῆμα θεῖον, ἐκτάθητι πρὸς πλάτος
 < --- >
 καὶ τοῦ τόπου λείψαντος αὐτοῖς εἰς στάσιν
 < --- >

64. Εἰς τὸν πρωτοπαπᾶν Ἰωάννην καὶ τὸν <-c. 25- π>ερὶ τοῦ βιβλίου καὶ τοῦ χρυσίου τῶν ἀπο<-c. 25->

<Τῶ> πρωτοπαπᾶ πέμπομεν τὸ βιβλίον
 < --- >
 < --- --- > τελοῦσι γνησιωτάτων φίλων
 < --- >
 < --- --- > ταῦτα τοῖς μακελλίταις
 < --- --- > α καὶ φιλούμενοις πλέον.

68. Εἰς τὸν σύγκελλον - c. 9 -> Ἀργυροπόλου περὶ τῆς εἰκόνας τοῦ ἁγίου Κύρου, τῆς ἐν τῇ <- c. 19 -> ἀντικρὺ τῆς εἰκόνας τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος, πέμφ<θείσης ὑπὸ τοῦ ἁγίου Ἐρ>μολάου πρὸς τὸν αὐτὸν σύγκελλον μετὰ τῶν παρόντ(ων στίχων - c. 7 - αὐτῆ ἢ> εἰκὼν τοῦ ἁγίου Κύρου, ἀπὸ τῆς ἐν τῷ Στρατηγίῳ οἰκί<ας - c. 14 ->αἰρεθεῖσα παρὰ τοῦ Λυκολέοντος, μετὰ βραχὺ μετηνέχθη εἰς - c. 13 -> οἶκον τοῦ Ἀργυροπόλου.

<Ἡ> τοῦ μεγίστου μά<ρτυρος μνήμη Κύρου>
 πρόσσεισιν, ἐγγύς ἐστιν, αὔριον φθάνει,
 καὶ χρή σε πέμπειν το<ῦ Κύρου τὴν εἰκόνα>
 εἰς ἣνπερ εἶχεν ἔκπαλαι κατοικίαν,
 εἰς ὃν κατῴκει θεῖον ἀρ<χαῖον δόμον>·
 δοκεῖ γὰρ αἰχμάλωτος ἐλθεῖν αὐτόθι,
 λιπὼν φίλην γῆν καὶ παλ<αῖαν πατρίδα,>
 ἢ μᾶλλον ἐξόριστος ἐκ Στρατηγίου,
 σύγκελλε, τῷ σῶ προσβα<λῶν Κυνηγίῳ,>
 θεραπευτικῆς, βέλτιστε, τί δράσων ἄρα,
 ἀνὴρ μοναστής, ἐγκρατοῦς β<ίου φίλος,>
 πτώκας διώξων ἢ συῶν τοὺς ἀγρίους
 ἢ καὶ νεβροὺς μάλιστα δειλῶν δορ<κάδων;>
 τοιοῦτον οὐδέν· οὐδὲν γὰρ χρεῖαν ἔχει.
 ἔστω στρατηγὸς τοιγαροῦν ὁ < --- >
 ἔστω στρατηγός, ἀλλὰ μὴ κυνηγέτης·
 ὄρα γὰρ αὐτὸν σύμβολον στ<ρατηγίας>
 τὸ σταυρικὸν φέροντα τῆς δόξης ὄπλον·
 εἰ πλειόνων δὲ τῶν παρασήμ<ων (δέη,>
 τὸν μανδύαν μὲν ἀντὶ σημαίας δέχου,

ξυρῶν δὲ θήκην καὶ ξυρούς φλέβ<οτόμους>
 ὡς κουλέον μοι καὶ τομὸν ξίφος νόει.
 ἄρ' οὐ στρατηγός ἐστιν; ἢ σὺ <πῶς λέγεις;>
 ""Ὄντως στρατηγός καὶ στρατηγός κυρίου·
 θεοῦ στρατηγός ἐστιν ὑψ<ίστου --- >
 ὄντως ὁ Κῦρος καὶ στρατηγός κυρίου,
 ὄντως ὁ Κῦρος καὶ < --- >
 <ὄ>ντως ὁ Κῦρος γνησιωτέρως ἔχει
 εἶναι στρ<ατηγός δεσπότη τοῦ κυρίου)>
 καὶ βούλεται δὲ σφόδρα τοῦτο καὶ θέλει
 < --- >
 πέμψον τὸν αἰχμάλωτον ἐκ μετ<οικίας>
 < --- >
 πέμψον τὸν ἐξόριστον ἐκ Κυν<ηγίου>
 < --- >
 αὐτὸς γὰρ οὗτος ὁ τρισόλβ<ι>ος <Κῦρος>
 < --- >
 καὶ πρέσβιν ἐξέπεμ<ψε --- >
 < --- >
 καὶ τὴν πολιὰν εἰς δυ<σ>ω<πίαν ἔχων>
 ἔχεις γινώσκειν < --- >
 < --- >
 ἐκλιτανεύων < --- >
 < --- >
 < --- >
 ἄμφω σεβασθεῖς τ<ήν --- >
 < --- >
 ἀλλ' εἰ δοκεῖ, πρόσ<σ>χωμεν < --- >
 < --- >
 πέμπει με πρὸς σὲ π<ρέσβιν --->
 < --- >
 ἐργῶδες οὐδέν, ἀλλ' ὅπως διὰ χρ<όνου>
 < --- --- >,
 καὶ τοῖς παλαιοῖς ἐγκατοικίῃ δόμ<οις>
 < --- --- >α
 τοσοῦτος ἤδη τῆς ξενιτείας χρόνος
 < --- --- >πέδω.
 φιλεῖ κατοικεῖν ὄνπερ ᾧκει πρὶν δόμον
 < --- --- >ως
 τριβὴν ἐκείνῳ τὴν ἐπὶ ξένης λύων
 < --- --- >σθένω
 συμπρέσβιδάς μοι τάσδε προσδέχου δύο
 < --- --- βίβλον> φέρω,
 εὐαγγέλους ἔχουσιν ἔνδοθεν λόγους
 < --- --- >ν λόγον.
 πρέσβεις ἴδου τρεῖς, ἄξιοι πείθειν ἓνα
 < --- --- > αἰ>χμαλωσίας
 τῷ δουλικῷ δὲ καὶ συνήθει χωρίῳ
 < --- --- > δεσπότης."

Αὐτός δέ μοι, βέλτιστε Παντελεήμων,
 < --- --- > κρύπτεσθαι θέλης;
 τί καὶ καλύπτῃ τῆς στοᾶς τῆ γωνία;
 < --- --- > ασαι σὺ τῷ Κύρῳ,
 λιπὼν με τὸν σὸν καὶ συνοικῶν τῷ ξένῳ;
 <οὐκ ἦν ἐγὼ σὸς> μυσταγωγὸς καὶ φίλος;
 οὐ τοῦ γάλακτος ἔσπασάς μου τῶν λόγων;
 <έμοῦ γὰρ οὐκ ἦκ>ούσας ὡς διδασκάλου
 κάντεῦθεν ἔγνωσ καὶ τὸν ἠδὺν δεσπότην;
 <οὐ πιστὸς> υἱὸς τοῖς έμοῖς ὠφθῆς λόγοις;
 οὐ πρὸς πάλῃν σε καὶ βίαν τῶν σκαμμάτων
 <λόγοις στόμ>ώσας καὶ καταφράξας ἅμα,
 Χριστῷ προσῆξα μάρτυρα στεφανίτην;
 <πῶς οὖν> ἀφείς με νῦν συνοικεῖς τῷ Κύρῳ,
 πάντων ἐκείνων ὡσπερ ἐκλελησμένος;
 <πρόσσχες> τὸ βλέμμα τῷ διδασκάλῳ τάχος
 καὶ γνούς με τῆς σῆς αἴτιον σωτηρίας
 <πρόσπειθ>ε τὸν σύγκελλον οἷς δύνῃ λόγοις,
 Κῦρον μὲν εὐθὺς ἐξάγειν τῶν ἐνθάδε
 <καὶ τῷ πα>λαιῷ τοῦτον ἐκπέμπειν δόμῳ,
 ἀντεισάγειν δὲ τῆδε τῆ κατοικία
 <τὸν Ἑρμ>όλαον ἐκ προθύμου καρδίας,
 ὡς ἂν συνῶμεν, ὡς ἐν οὐρανοῖς ἄνω,
 <οὕτω> γε κὰν γῆ καί, συναθλούντων ἅμα,
 τηρῶμεν ὡς δεῖ τοὺς φιλαλλήλους νόμους.”
 <“Ἦκουσας, ὦ> σύγκελλε, τοῦ διδασκάλου,
 πῶς μοι προσῆψε μέμψιν εὐλογοτάτην,
 <μοι, Παντελε>ήμονι τῷ σῷ φιλτάτῳ;
 σοῦ τὸ πλέον πταίσαντος, ὡς ἐγὼ κρίνω,
 < --- --- Κῦ>ρον ἀνθ’ Ἑρμολάου
 ἡμῶν διασπῶν τὴν φίλην συναυλίαν
 < --- --- >της τέκνα.
 καὶ Κοσμᾶ μὲν σύναπτε Σαμψῶν τὸν μέγαν
 < --- >
 δός μοι τὸν Ἑρμόλαον ἐνταῦθα βλέπειν
 < --- >
 έμοὶ γὰρ Ἑρμόλαος ἀρκέσει μόνος
 < --- >
 <ὕφ’ ο>ὔ προσήχθην ὀρθοδόξων πληθύϊ
 < --- >
 <καὶ τῆν> μεγίστην εὐρον ἐκ θεοῦ χάριν
 < --- >
 < --- --- >ν μοι κὰν γραφαῖς κὰν εἰκόσιν
 < --- >
 < --- --- > σύ, Κῦρε, καὶ μὴ διστάσης
 < --- ”>
 <“--- --- > οἷα βούλομαι λέγειν
 < --- >
 < --- --- > τὸ πᾶν εὐνουστάτων

< --- >
 < --- --- λαμ>βάνοντας άξίαν
 < --- --->αν ζῆ καὶ μένει
 < --- >
 < --- --- > ἐκείνων ὕστερον τεθνηκότων
 < --- >
 <ὁ θηρ>ιώδης κλῆσιν, ἀλλὰ καὶ τρόπους
 < --- >
 ἐπὶ ξένην ἄγει με, κερδᾶναι θέλων
 < --- >
 μηδὲ βραχὺν χρόνον με πλουτήσας ὄδε
 < --- >
 αὔθις δ' ἀπήχθην ἐν λόφῳ Κυνηγίου
 το < --- >
 χρόνων δὲ κύκλα πολλὰ πάντως ἐρρῦη,
 ἀφ' <οὔ --- >
 ἦν νῦν κατοικήσαιμι, Χριστέ μου, λόγε.
 το < --- >
 ὁ κλεινὸς Ἑρμόλαος οὔτος ἐσκύλη
 λόγ< --- >
 τοῦ βήματος τοίνυν με θᾶπτον ἐξάρας,
 στῆσον < --->
 μυστηπόλῳ γὰρ ὄντι τούτῳ καὶ θύτῃ
 τὸ βῆμ<α --- ">
 "Πλὴν ἀλλ' ἐρῶ σοι καὶ βραχεῖς ἄλλους λόγους·
 εἴπερ με < --- >
 ἔξις με πρῶτον ἀντὶ δεσπότου φίλον,
 ἔπειτ<α --- >
 καὶ σύμμαχον μέγιστον εἰς πάντα χρόνον.
 ζηλωτὰ λυτ< --- >
 καὶ δὴ σὲ πέμπειν οὐκ ἀποκνήσω τάχος.
 ἄπελθε τοίνυν ἐς τὸ<ν ἀρχαῖον δόμον,>
 ἐμοῦ δὲ καὶ μέμνησο καὶ μεμνημένος,
 πᾶσι τρόποις φύλαττ<ε τὸν σὸν οἰκέτην.">

74. Εἰς τὸν Ἡρώδην περὶ τῆς τιμίας κάρας τοῦ Προδρόμου.

Ὑπόσχεσιν θεὸς ἡμισυ κράτους ὄλου
 ὀρχήσεως, μάταιε, καὶ μόνης χάριν,
 πλέον παρ' αὐτὴν τὴν ὑπόσχεσιν δίδως·
 οὐ γὰρ δίδως, ὡς εἶπας, ἡμισυ κράτους,
 ἀντάξιον δὲ γῆς βασιλειῶν ὄλων,
 εἰπεῖν δὲ μᾶλλον καὶ βασιλείας πόλου,
 δῶρον σεβαστόν, τὴν κάραν τοῦ Προδρόμου.
 πληρῶν τὸν ὄρκον τοιγαροῦν ψεύδη πλέον·
 μᾶλλον γὰρ αὐτὸν καὶ πατεῖς ἄλλῳ τρόπῳ,
 μεῖζον παρασχὼν ὧν ὑπέσχου, καὶ πλέον.

75. Εἰς τὴν ἀδελφὴν Ἀναστασῶ, τελευτήσασαν καὶ ἔτι προκειμένην. Ἀνακρεόντεια.

Ῥοδοεικέλην γυναῖκα
θάνατος μέλας κατέσχεν·
ἐπὶ τῆς κλίνης δὲ κεῖται
ἀποτμηθὲν ἔρνος οἶα·

ἀρετῆς δ' ἄσυλον ὄρμον
περικειμένη καθεύθει,
ἀνακειμένη δὲ λάμπει,
νενεκρωμένη περ οὔσα.

Νεφέλαι ὄμβροτόκοι, δάκρυα χεῖτε,
ὅτι καλλίστη ἄφνω ἔσβετο κούρη.

Ἄγε, πᾶν φίλοικτον ὄμμα,
δάκρυσον μάλα πρὸ τῆσδε.
ἄγε, πᾶν στόμα, προθύμως
καλά μοι λάλει τὰ ταύτης.

ἀπὸ καρδίας στενάζω,
σὸς ἀδελφός, ὧ γλυκεῖα·
<ἀπὸ καρδί>ας στενάζω,
ἀπὸ καρδίας φιλῶν σε.

Κυπάριττος καθάπερ ἐνθάδε κεῖσαι,
κασιγνήτη, μέγ' ἄχος ἄμμι λιποῦσα.

Κινύρας λόγων δονεῖτε,
φιλοϊστόρων τὰ πλήθη,
ὀλολαμπρόχρουν δὲ κούρην
στέφετε κρότοις ἐπαίνων·

δοκέει κλύειν γὰρ ἦδε,
λαλέειν τίς εἰ θελήσει,
ἵχνος οὐδὲν ἐν προσώπῳ
θανάτου φέρουσα πάντως.

Γενεῆς ἡμετέρης ὤλετο κόσμος
τριακοστῇ Μαΐου, φεῦ μοι, ἰώ μοι.

Μακάρων ὅπου χορεῖται,
ἀγέλαι ὅπου κροτούντων,
κατάταξον ἦν προείλου,
θεέ μου, ἄναξ ἀπάντων,

μετὰ πνευμάτων ἀμέμπτων,
μετὰ ἀγγέλων αὐλῶν,
μετὰ τῶν σέ, παντεπόπτα,

πεφιληκότων δικαίων.

Στενάχω, αίρομένου σκίμποδος ήδη·
έπί γάρ τύμβον άγη, εύχροε κούρη.

77. Είς τήν αύτήν έπιτάφια.

< --- >

<τήν ο>ύχι πένθους άλλ' έπαίνων άξίαν

< --- >

<τά πά>υτα λευκήν, σῶμα, πνεῦμα και τρόπους

< --- >

< --- --- μετέσ>χεσ τῶν χοῶν άκηράτων

< --- >

< --- --- >ός εύχομαι θεῶ λόγω

< --- >

< --- --- > μέσων τῶν κοιλάδων

< --- >

< --- --- > πολὺν μείνας χρόνον

< --- --- > τ<ῶν> γυναικῶν άθρόον

< --- >

< --- --- σ>ελήνη και κατηφείας νέφος

< --- >

< --- --- > έβουλόμην σε δάκρυσι κλάειν

< --- >

ὡς Ηλιάδες Ηλίου τὸν υιέα

< --- >

άστακτι χεῖν ήλεκτρον έκ τῶν όμμάτων

< --- >

τοιούδε νεκροῦ και τὸ πένθος εικότως.

< --- >

οὔτω σε πενθεῖν οὐδὲ χρή πενθεῖν ὄλωσ

< --- >

σὸν πνεῦμα τάττειν έν τόποις, έν οἷς ἄρα

< --- >

ἄπελθε τοίνυν λήξιν είς αίωνίαν.

< --- >

τήν φιλάτην ὄπου περ ήμῶν μητέρα

ὄψ<ει --- >

ήν ὡς άφ' ήμῶν και πρόσσειπε γνησίως

και συμ<πλάκηθι --- >

εί συμπλοκαι γίνοιντο κάν μεταστάσιν,

εύχο<υ δὲ --- >

τοῖς σοῖς άδελφοῖς πᾶσιν έξαιτουμένη

και ταῦτ<α δὲ λέγουσα πρὸς τήν μητέρα>

“Ηκω λιποῦσα, μητερ, άνδρα και τέκνα,

λιποῦσα τ<ὸν τεκόντα και τοῦς γνησίους,>

λιποῦσα γνωστοῦς και συνήθεις και φίλους,

τούτους άφεῖσα και τὸν α< ---,>

ένταῦθα χωρῶ πρὸς τὸ τῆδε χωρίον

καὶ σοὶ συνοικεῖν εὖχ<ο>μ<αι πάντα χρόνον>
ἐν πραέων γῆ καὶ τόπῳ χλοηφόρῳ,
ὅπως ἐπευφραίνοιτο μ<ήτηρ τῷ τέκνῳ,>
ὡς φησι Δαυίδ, ὁ προφήτης κυρίου.”
σὺ μὲν λαλήσεις ταῦτα πρὸς <τὴν μητέρα,>
ἐγὼ δὲ πρὸς σὲ ποῖον εὐρήσω λόγον;
ἐκεῖνα πάντως φθέγξομαι -τί γ<ὰρ λέγω;->
“Ὡ λεῖον ὄμμα καὶ γλυκύφθογον στόμα,
πῶς μοι δέδεσθε κειρίαις ἐν<ταφίοις,>
τὸ μὲν καλυφθὲν καὶ παρ’ ἐλπίδας μύσαν,
τὸ δ’ αὖ πεδηθὲν καὶ σιγῆ <κεκλεισμένον;>
ὄντως θεοῦ θέλημα τοῦτο δεσπότη.
ἀλλὰ σκοπῶμεν ὧδε καὶ (προσεκτέον·>
ψυχαῖς ὀρύττει βόθρον Ἑλλήν ἀφρόνως,
σφάττει πρόβατον καὶ μελί<κρατον χέει>
λευκοῖς τε πάττει τὸν βόθρον τοῖς ἀλφίτοις
κάντεῦθεν ἰστᾶ τάσδε του <βόθρου πέλας>
καὶ γῆ παριστᾶ καὶ πάλιν πέμπει κάτω·
ἐγὼ δὲ τὴν σὴν, αὐτ<αδέλφη φιλτάτη,>
οὐ γῆ παριστᾶν βούλομαι ψυχὴν φίλην,
πόλῳ δ’ ἐφι< --- >
δράσω τί τοίνυν; οὐκ ὀρύξω σοι βόθρον,
ἀλλ’ ἔ< --- >
ἄνθρωπος οὕσα καὶ φοροῦσα σαρκίον
< --- >
κἂν ἡμέραν ζήσειεν ἐν βίῳ μίαν,
< --- >
ἐξευμενίζων τὸν θεόν σοι, φιλτάτη,
< --- >
ἐξ ὧν ὄνησις τοῖς νεκροῖς π< --- >
< --- >
ἀλλ’ ἐξ ἀλεύρων ἄρτον οἴ<σω --- >
< --- >
τὸ σεπτὸν αἶμα τοῦ θ<υσιαστηρίου>
< --- >
ὧνπερ σπάσα<σ>α < --- >
< --- >
κούφως δὲ μᾶ<λλον --- >
< --- >
ὥσπερ πελειᾶς < --- >
< --- >
< --- >
ὧ πᾶν καλὸν λαχοῦσα < --- >
< --- >
ἦν τοῖς ἐπαίνοις πάντες οἴχ< --- >
< --- >
ἄδουσιν ἀγγέλλοντες ἄλλος <ἄλλό τι,>
<ὃ μὲν τὸ --- , >
ὃ δ’ αὖ τὸ σῶφρον καὶ τὸ μέτριον λέγ<ει>

< --- >
 ἄλλος τὸ πρᾶον εἰς τὸ θαῦμα προσφέρων
 < --- >
 ἐντεῦθεν ἄλλος νοῦν πάλιν τὸν ἀγχίνουν
 < --- >
 καὶ πιστά σου γε ταῦτα πάντα, φιλτάτη,
 < --- >
 τοῖνυν ἀνάγκη πᾶσα τοὺς σοὶ γνησίους
 < --- --- > τέλος,
 μή πως φανῶμεν, εἰ θελήσομεν γράφειν
 < --- --- > πρὸς χάριν·
 οὐκοῦν ἐγὼ ξένων σε δοὺς εὐφημίαις
 < --- --- > δεσπότη,
 οὐ χρῶτα δρύπτων, οὐ σπαράττων τὴν κόμην,
 <οὐ στέρνα κόπτων, οὐ διασχίζων> φάρος,
 οὐκ αἰσχύνων πρόσωπα καὶ κάραν κόνει,
 < --- --- > τῷ πλάστη λέγων·
 “ὦ δέσποτα ζώντων τε καὶ τεθνηκότων,
 < --- --- >ρε μὴ κενουμένη,
 Ἀναστασὼ σὴν νῦν μὲν εἰς χλόης τόπον
 < --- --- > ἔνθα χαιρόντων στίφη·
 αὐθις δὲ ταύτην εἰς ἀνάστασιν, λόγε,
 < --- --- > ἔξαναστᾶσαν δίδου
 ἐπεντυφᾶν σαῖς δωρεαῖς ταῖς ἀφθόνοις
 <καὶ φῶς >προσώπου σοῦ βλέπειν αἰωνίως,
 ὃ πάντες οἱ βλέποντες ἔξουσι κλέος.”

**80. Εἰς τὸν ἅγιον Λάζαρον τὸν τοῦ Χριστοῦ φίλον
διὰ τὴν σιωπὴν τῶν ἐκεῖθεν.**

Τῶν ἐν νεκροῖς ἡγγελίας οὐδὲν οὐδόλως,
 ἐκεῖθεν ἐλθὼν, Λάζαρε, Χριστοῦ φίλε,
 οὐ πρᾶξιν αὐτῶν, οὐ δίκαιαν, οὐκ ἔθη
 οὐδ’ οἶος αὐτοῖς χῶρος οὐδ’ οἶος νόμος·
 καὶ τίς χάρις σοι τῆς ἐγέρσεως χάριν,
 εἰπόντι μηδὲν τῶν ἐκεῖθεν μηδόλως.
 ὄντως ἀληθῆς τυγχάνων Χριστοῦ φίλος,
 ἔγνωσ σιωπᾶν πᾶν ἀπόρρητον φίλου.

**82. Εἰς τοὺς νεκροθάπτας, ὅτε το ἐν τῷ ἁγίῳ Λουκᾷ
πολυάνδριον ἐνεπρήσθη, διαρπάζοντας τὰ τῶν
νεκρῶν ἄμφια.**

Ἄνδρῶνα νεκρῶν πῦρ καταφλέγει κύκλω
 τὸν ἐγγὺς οἴκου Λουκᾷ τοῦ θεηγόρου
 καὶ συρρυέντα νεκροκηδευτῶν στίφη
 δίκην κοράκων πτώμα πού σκεψαμένων
 μᾶλλον τὰ νεκρῶν ἢ νεκροὺς σώζειν θέλει·
 μέλει γὰρ αὐτοῖς οὐδ’ ὀπωσοῦν λειψάνων,
 σουδαρίων δὲ καὶ στολῶν καὶ σανδάλων,
 ἐξ ὧν περ ἐλπίζουσι κερδαίνειν μέγα,

κᾶν δυστυχῆς τὸ κέρδος αὐτοῖς ἐκτόπως.
τὰς οὖν στολὰς αἴροντες ἐκ τῶν σωμάτων
γυμνοῦσι νεκρούς, οὓς περιστέλλειν ἔδει,
καὶ τοῦ πυρὸς τὸ κέρδος ἡγαπηκότες
τὸ πῦρ ἑαυτοῖς προξενοῦσι τῆς δίκης.
ὄλεθρος αὐτοῦς τοιγαροῦν δεινὸς μένει,
ἀνθ' ὧν περ εἰς τὸ κέρδος ἐκδεδωκότες
αὐτὴν παρεῖδον τὴν φύσιν πιμπρωμένην,
ἐκ δυστυχῶν νεκρῶν τε καὶ κεκαυμένων
εὐδαίμονα σπεύδοντες ἐξευρεῖν βίον.

83. Ἐπίγραμμα δι' ἠρωε<λεγειῶν περι τῶν> ἀγίων τοῦ ὅλου χρόνου.

Ἐνθάδ' ἀπειρεσίῳ νοδὸς πτ< --- >
ἐκ βραχέων ἐπέων θήκατο Χριστοφόρος,
ὄφρ' εὖ γινώσκοντο ὅλου ἀγίων χ<ρόνου ἄθλων>
τέρματα μακαρίης εἵνεκα μνημοσύνης.

86. Εἰς τὸν ἅγιον Διονύσιον ἔν<εκεν - c. 32- >

Ἐγώ, Διονύσιε, τολμῶ καὶ λέγειν
ὡς οὐκ ἐπλάσθης ἐν γυναικὸς κοιλίᾳ,
ἀλλ' ἀγγέλοις μάλιστα συντεταγμένος
ἄνωθεν ἦλθες ἐκ πόλου, φύσις ξένη,
βροτοῖς ἀπαγγέλουσα πάντα πρὸς μέρος
τὰ τῶν αὐλῶν ταγμάτων ὅπως ἔχοι.
οὕτω γινώσκεις τὰς αὐλοὺς οὐσίας·
οὕτω θεωρεῖς ἐνθέους θεωρίας·
οὕτω φανεροῖς τὰς φύσεις τῶν ἀγγέλων·
οὕτω - τὸ μεῖζον - ἄγγελος σὺ τὴν φύσιν.

87. Εἷς τινα φίλον, ἐξ ἀγροῦ σταφυλὰς πέμψαντα.

Σὺ μὲν με καρποῖς δεξιῶι τῆς ἀμπέλου,
ἐγὼ δὲ καρποῖς τῆς συκῆς χαίρω μάλα·
καὶ γὰρ προτιμῶ τὴν συκῆν τῆς ἀμπέλου,
μεμνημένος μὲν καὶ καλῶν συκῆς πάλαι,
μεμνημένος δὲ καὶ κακῶν τῆς ἀμπέλου·
ἢ μὲν γὰρ ἐνδύει με γυμνὸν καὶ σκέπει,
ἢ δ' ἐνδεδυσμένον με γυμνοῖ τὸν τάλαν·
ἢ μὲν καλύπτει τὴν ἐμὴν πρὶν αἰσχύνην,
ἢ δὲ θριαμβεύει με καὶ καταισχύνει·
καὶ μαρτυροῦσι τοῦ γένους ἀρχηγέται,
Ἄδᾶμ τὸ πρῶτον καὶ τὸ δεύτερον Νῶε,
σύκοις με γοῦν εὐφραине, βοτρύων δ' ἄλις·
τῆς ἀμπέλου γὰρ τὴν συκῆν κρείττω κρίνω,
καλόν τι ποιῶν καὶ καλῶς ἄρα κρίνων·
τὴν μὲν γὰρ ἐχθρὰν οἶδα, τὴν δ' εὐεργέτιν·
σύκοις με τέρπε· ρᾶξ δὲ πολλὰ χαιρέτω.

88. Εἰς τὸν αὐτόν, σῦκα πέμψαντα.

Ἐπεμψας ἡμῖν ἐξ ἀγροῦ τοῦ σοῦ σύκα,
 ἡμεῖς δὲ καρποῖς χαίρομεν τῆς ἀμπέλου,
 ὡς τῆς συκῆς κρίνοντες αὐτὴν βελτίω·
 ἢ μὲν γὰρ αὐτῶν καὶ κατηράθη πάλαι,
 ἢ δ' ἠύλογήθη μυστικωτέρω τρόπῳ·
 καὶ τὴν μὲν οἴσεις θῦμα τῷ θεοῦ δόμῳ,
 ἢ δ' οὐ μετάσχη τοῦδε τοῦ θείου κλέους·
 καὶ μαρτυρεῖ μοι δεσπότης θεὸς λόγος,
 τὴν μὲν συκὴν πρὶν εἰς ἀράν κατακρίνας,
 ὡς μηδὲ καρπὸν ἐξενεγκεῖν εἰσέτι,
 τὴν ἄμπελον δὲ τιμιωτάτην κρίνας,
 ὡς κλῆσιν αὐτῆς εἰς ἑαυτὸν ἐλκύσαι
 καὶ πρὸς μαθητὰς τοὺς ἄγαν φιλουμένους
 οἰκεῖον αἶμα τῆσδε τὸν καρπὸν φάναι.
 ἐκ βοτρύων τοίνυν με δεξιοῦ, φίλε,
 σύκων ἀποστὰς ὡς ἀρᾶς πεπλησμένων.

**89. Εἰς τὸ τίμιον λείψανον τοῦ ἀγίου Παντελεήμονος
τὸ ἐκβλύζον τὸ ἀγίασμα.**

Ἐβλυζε πέτρα ρεῖθρον Ἰσραηλίταις
 ἐνὸς πάθους ἴαμα, τῆς δίψης μόνης·
 τὸ σὸν δὲ τοῦτο, μάρτυς, ὅστοῦν ἐνθάδε
 πασῶν νόσων ἴαμα ρεῖθρον ἐκχέει.

92. < - c. 17- >τε αἰθρίας οὔσης τὰ ἄστρα ὑπερλάμπουσιν.

<Ἄν προσβλέπῃς γε τὸν κατά>στερον πόλον,
 λειμῶνας εἴπῃς ἢ χλοάζουσας πόαν
 < --- --->εἶαν λίθων
 μικρὰ πρὸς αὐτὸν καὶ τὰ τούτων βελτίω
 < --- --->τον πόλον μέτ' αἰθρίας,
 ἐστιγμένον μὲν οἶον ἐκ τῶν ἀστέρων,
 <εἰπεῖν δὲ μᾶ>λλον ἡμφιεσμένον κύκλῳ
 καὶ χρυσοειδῆ κόσμον ἐνδεδυμένον
 <καὶ πᾶν καταλ>άμποντα φωτὶ πλουσίῳ·
 ἄρρητον ὥσπερ ἠδονὴν δέχη τότε
 <καὶ φαιδρ>ότητος ἐμπιπλήσκη τῆς ἄκρας,
 χρυσοῦν ἀληθῶς οὐρανὸν δολῶν βλέπειν·
 <βλέπεις γε πο>λλοὺς ἡλίων μικρῶν κύκλους,
 τοὺς χρυσομόρφους καὶ φαινοὺς ἀστέρας,
 <ἐφ' οἷς ἀνί>σχει καὶ σεληναῖος λύχνος,
 ὀφθαλμὸς ἄλλος τῆς δαδουχίας μέγας,
 <τὴν νύκτα> δεικνὺς ἀκριβῶς ὡς ἡμέραν
 ψυχὰς τε τέρπων τῶν ὀδοιπόρων ἅμα
 <καὶ πᾶσαν αὐτοῖς προξενῶν θυμηδῖαν.
 ἄρ' οὐχὶ κάλλη ταῦτα τῶν γῆς καλλίω;
 <ἄρ' οὐ δοκεῖ σοι> καὶ πανήγυριν ξένην
 ἄγειν ἐπ' αὐτοῖς τὰς φύσεις τῶν ἀγγέλων,
 < --- --- >σιωπώσας μένειν,

τὸν δημιουργὸν ἡσυχῇ θαμβουμένας;

93. <Εἰς τοὺς μελωδοὺς Ἴω>άννην, Κοσμᾶν καὶ Θεοφάνη, ὁμοῦ γεγραμμένους.

< --- --- οὐ>χὶ χροῶς,
οὐσπερ θεωρεῖς, τρεῖς μελωδοὺς ἐνθάδε.
< --- --- >δ<-1->ως
ἀλλ' ἐννεοὶ μένοντες, ὡς ὀρᾶν ἔχεις,
< --- >
<ἐ>πεὶ λαλοῦσι, σάρκες ὄντες, οὐ τύποι.

95. Εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ ἁγίου Γεωργίου τὴν ἐν τοῖς Μαγγάνοις.

Ἐν ταῖς ἄνω μὲν μαρτύρων κατοικίαις,
ἅς εἰς ἀμοιβὴν τῶν πόνων θεὸς νέμει,
ποῖα τὸ κρεῖττον ἔσχεν, οὐκ ἔχω λέγειν·
ἐν τοῖς δόμοις δὲ τοῖς κάτω τούτοις τέως
Γεώργιος τὰ πρῶτα κληροῦται γέρα·
κᾶν τῶν ἀθλητῶν ἢ θεοστεφῆς φάλαγξ
ῶρας ναῶν ἤριζον ἀλλήλοισι χάριν,
πάντων ἂν ἐκράτησεν οὗτος μαρτύρων·
ὑπερφυῆ γὰρ πάντα τοῦδε τοῦ δόμου
καὶ πλήρες ὧδε χαρίτων τὸ χωρίον
καὶ θεῖον ὄντως, εἰ τάληθές χρῆ λέγειν.
ἰδὼν Ἰακώβ εἶπεν ἄν, καθὼς πάλαι·
ὡς φρικτὸς οὗτος καὶ φόβου γέμων τόπος·
οὐκ ἔστι τοῦτο, φησὶν, ἢ θεοῦ δόμος.

96. <- c. 25->

Χειρῶν πατοῦσιν ὧδε τοὺς πόνους πόδες.

98. Εἰς τὸν ἐν μέσῳ τῆς ὀροφῆς τοῦ Ὁάτου σωτῆρα, κάτω βλέποντα.

Δοκεῖς προκύπτων καὶ βλέπων γῆν ὑψόθεν
ἔτοιμος εἶναι καὶ κατελθεῖν, εἰ δέοι,
ψυχὴν προθύμως τὴν φιλόφρονον πάλιν
ὑπὲρ προβάτων ὡς πάλαι θύσων λύτρον.
τοιούτος εἶ σὺ καὶ γεγραμμένος, λόγε·
τὰ σπλάγχνα γὰρ σου χρηστὰ κᾶν ταῖς εἰκόσι.

100. Εἰς τὸν μοναχὸν Νικήταν τὸν φιλόσοφον.

Εἰς ἡμέραν μὲν <βρῶμα μοι λόγοι, πάτερ,>
ἐς ἑσπέραν δὲ πέμμα· λοιπὸν οὖν γράφε·
καὶ βρῶμα γὰρ καὶ πέ<μμα σοὺς ἔξω λόγους,>
τρυφῶν ἐν αὐτοῖς νύκτα καὶ μεθ' ἡμέραν.
τοῖνον σιγῆσαι μὴ θέλ<ης περαιτέρω>
εἰ γὰρ σιγήσεις καὶ τὸ σὸν κλείσεις στόμα,
λιμὸς λόγων σῶν τὸν σὸν ἐκτῆ<ξει φίλον>
τεθνήξομαι δὲ καὶ τί κερδάνης ἄρα;

101. Εἰς τὴν εἰκόνα τοῦ ἁγίου Ἡλίου.

Ὡς Ἡλίας ζῆ, πῶς ἀπιστήσεις βλέπων;
ἰδοὺ γὰρ αὐτὸς ἐνθάδε ζῶν, ὡς βλέπεις.
ὑποδράμη σε καὶ λογισμὸς τις τάχα,
μὴ καὶ κατελθὼν εἰς Θαβῶρ ὄρος πάλαι
ἔμεινεν εἰς γῆν, οὐκ ἀνελθὼν καὶ πάλιν·
αὐτὸς γάρ ἐστιν οὗτος ὁ ζῶν Ἡλίας.

102. Εἰς τὴν ἀπόκρεων.

Μέλλεις ἀπαίρειν ὄψ<ον ἡμῶν καὶ κρέας>
καὶ δεξιούται πᾶς σε πολλῶ τῶ πόθῳ
καὶ θερμὸν εἰς σὲ νῦ<ν ἔχει πᾶς τὸν πόθον,>
κατατρυφῶν σου καὶ πλέον τοῦ μετρίου.

106. Εἰς τοὺς ἁγίους Τεσσαράκοντα, μιᾶς κανδήλας ἠρ<τημένης> ἔμπροσθεν αὐτῶν.

Εἷς <φω>τὸς ὧδ<ε πᾶσ>ιν ἐξήφ<θη λύχνος,>
οὓς πρὸς πάλην ἀνήψεν εἷς πυρσὸς πόθου
< --- >
κάνταῦθα φῶς ἔχουσι κοινὸν ἔν <πάλιν.>

108. Εἰς τὸν κατὰ τὸ πάσχα γ<ινόμενον> ἀσπασμόν.

Τὸ πάσχα δεσμός ἐστιν εἰρήνης μέγας,
ἧς σύμβολον φίλημα τῶ λαῶ τότε.

109. <-c. 22- μεμ>φομένων τοῖς φοβ<ουμένοις τὴν θάλασσαν.>

< --- >
μέμφοιτο τοῖς <θάλασσαν ἐκφοβουμένοις>
< --- >
θεοκ<λυ>τ<οῦσι --- >
< --- >
ὅτε < --- >
< --- >
ἄρ' < --- >
< --- >
< --- >
ὅς τὴν τελευτὴν ἐγγὺς ἐστῶ<σαν βλέπει>
< --- >
μηδ' ὄντα τὸν σφάζοντα τοῦ κλυδ<ωνίου>
< --- >
εἰ τὸν θεὸν καλοῖεν εἰς σωτηρίαν
< --- >
μηδὲν πτοεῖσθαι, κἂν κλύδων αὔξη π<λέον>
< --- >
ὡς οὐδὲν ἔσται, φησί, δεινὸν οὐδόλως
< --- >
κἂν οἶακες θραυσθῶσιν εἴτε καὶ τρόπις
< --- >
ἄφρων ὑπάρχεις, ὅστις εἶ, νῆ τὰς φρένας

< --- >
 ἂν δ' ἐμπέσωσιν εἰς μέσον τῶν κυμάτων
 < --- --->οτε
 ἐρεῖς πρὸς αὐτοὺς “Μὴ πτοῆσθε” καὶ πάλιν
 < --- --- > χρόνου
 ἐναντίων μὲν εἰσπνεόντων ἀνέμων
 <καὶ τῶν κυμάτων πάντοθεν> κυρτουμένων
 καὶ τοῖς πλέουσιν οἷα προσκεχηνόντων,
 < --- --- τ>ων πνευμάτων
 ἢ συντριβῆναι ταῖς ὑφάλοις εἰ τύχοι
 < --- --- > αἰ πτύχας.
 εἰ δυσχερὲς δὴ τοῦτο καὶ τῶν δυσκόλων,
 <καλῶς σὺ ποιεῖς τοῦ δέους ἀ>ποτρέπων·
 εἰ δ' οὐδὲν οὕτως εὐχερὲς των ἐν βίῳ,
 < --- --- > βλασφημίας,
 θεὸν βοηθὸν μὴ καλεῖν ἐπιτρέπων
 < --- --- > τελευτῆς ἐλπίσι
 μηδὲ πτοεῖσθαι τῆς θαλάσσης τὴν ζάλην.
 <οὐ βούλομαι μὲν σοι> λαλεῖν, ἀλλ' εἰσέτι
 στόμα πλατυνῶ· καὶ γὰρ αὐτὴ καρδία
 <ὥσπερ τις ἀσκ>ό<ς> ἐστὶ μοι γλεύκους ζέων,
 καθὼς Ἐλιοῦς πρὸς τὸν Αὐσίτην λέγει.
 <παρακ>αλοῦντι πρόσ<σ>χες ὧτα μοι κλίνας·
 οὐ σπένδεται θάλασσα τόλμη καὶ θράσει,
 <οὐ σπέν>δεται θάλασσα μὴ φοβουμένοις·
 τί γὰρ πρὸς αὐτήν, κἂν φοβῆ κἂν μή, τάλα;
 <οὐκ ἔστ>ιν αὐτῆς συμβαλεῖν τὸ ποικίλον,
 οὐκ ἔστι γινῶναι τὰς τροπὰς τὰς μυρίας·
 <τὸ μὲν> γὰρ αὐτὴν παγγάληνον σὺ βλέπων
 ἴδης παρευθὺ κυμάτων πεπλησμένην·
 <τὸ δ'> αὖ θεωρῶν ἠγριωμένην ἄγαν
 ὄψει γαλήνην, καὶ μετὰ βραχὺν χρόνον
 <ἄλλως> ἔχουσιν, ὥσπερ ἠλλοιωμένην,
 ἐξ ἠρεμούσης ἀγρίαν δεδειγμένην.
 <πεπ>οιθέναι γοῦν οὐδαμῶς δίδωσί σοι,
 ὀπηνίκα πλεῖς, οὐδὲ σὺν θάρρει πλέειν
 < --- --- > τας
 καὶ πρὸς τὸ πνεῦμα τὸ πνέον μορφουμένη
 < --- >
 σχολῆ βυθῶ τις ἐμπεσῶν ζωὴν ἴδη
 < --- ·>
 <ίδ>οὐ γὰρ αὐτὸν ἐξελεῖται, κἂν κάμη
 < --- >
 <ἐξασθε>νεῖ γὰρ ὧδε φαρμάκου δόσις
 < --- >
 <ἐξασθ>ενοῦσιν ὧδε καὶ καυτηρίαί
 < --- >
 < --- ἀ>πρακτεῖ καὶ σὺν αὐτῇ πᾶς λόγος
 < --- >

< --- --- > καὶ Γαληνὸς ἐνθάδε
 < --- >
 < --- --- > οὐκ ἀνοίγων τὸ στόμα
 < --- >
 < --- --- > τα>χεῖς ἵππους δρόμῳ
 < --- >
 < --- --- > κινέειν ἀποτρέπων
 < --- >
 < --- --- > βίον πάλιν λέγων
 < --- >
 < --- --- > οὐμένος τρίβειν
 < --- >
 < --- --- > ν γράφει
 < --- >
 < --- --- > ἔχει
 < --- >
 < --- --- > ην
 < --- --- > τοῦ βυθοῦ τίς εἶπες
 < --- >
 < --- --- > θεῖσα > δελφίνων δυὰς τότε
 < --- >
 <τιθ>εῖσα νώτοις ὡς τὸν ἀύλητὴν λόγος
 < --- >
 εἰς χέρσον ἄξει ζῶντα καὶ κρείττω βλάβ<ης>
 < --- >
 σῶον φυλάξαν ἐξερεύξεται πάλιν
 < --- >
 μὴ καὶ τις ἰχθῦς ἄλλος αὐτὸν ἂν λάβοι
 < --- >
 ἀναρραγεῖς δείξειε τοῖς ἡγρευκόσιν
 < --- >
 ὡς πρὶν τίς ἰχθῦς τὸν στατῆρα τῷ Πέτρῳ
 < --- >
 τοίνυν ἀπόσχου μέμψεως οὐκ εὐλόγου
 < --- >
 κατηγορῶν παύθητι καὶ σιγὴν ἄγε
 < --- >
 ἀλλ' εὐχεται δὴ ταῦτα “Ρυσθείην” λέγων
 < --- >
 “καὶ μὴ καταιγὶς ὕδατός με συλλάβοι
 < --- >
 μήτ' αὖ θαλάσσης ἐκροφήσοι με στόμα,”
 εἰ < --- >
 ὡς καὶ δέεσθαι τοῦ θεοῦ καὶ δεσπότη
 μηδ' < --- >
 καὶ ταῦτα μακρὰν ὑδάτων ἐστὼς τέως.
 αὐτὸς δὲ < --- >
 ἄνπερ φοβοῖντο, λιπαροῖεν δὲ σφόδρα
 τὸν δημίου<ργόν --- >

πολλῆς ἀνοίας τοῦτο, πολλῆς μωρίας.
 οἱ γοῦν Ἴω<νᾶν ---, >
 ναῦται μὲν ὄντες καὶ συνήθεις τῆς ζάλης,
 θεὸν δὲ πάντ<ως ἀγ>νοοῦν<τες ἐν βίῳ,>
 ἄρρητον ἔσχον τηνικαῦτα τὸν φόβον,
 ὡς πάντα δοῦναι τῷ βυθῷ <σκεύη τάχει>
 καὶ τοὺς θεοὺς σφῶν λιπαρεῖν πολλῷ φόβῳ,
 ἴσως τὸν ἀττέλαβον ἢ τὴν ἀ<κρίδα>
 ἢ μυῖαν ἢ βάτραχον εἴτε καὶ σκνίπα
 ἢ τὴν σελήνην κ<αὶ τινὰς τῶν ἀστέρων.>
 αὐτός δ' ὁ πρωρεὺς προσδραμὼν πτοίας πλέως
 καὶ τὸν προφή<την ἐξεγείρας ἐξ ὕπνου,>
 "Τί" φησὶ "ρέγχεις; ἐξανάστα μοὶ τάχει.
 ἄφες τὸν ὕ<πνον καὶ θεὸν σὸν λιπάρει,>
 εἴ πως βυθοῦ σώσειεν ἡμᾶς καὶ ζάλης
 < --- >
 οἷς πᾶς βίος θάλασσα καὶ πλοῦς καὶ <ζάλη>
 < --- >
 θεῶ γενέσθαι πρέσβιν, ὄνπερ <ήγνόουν>
 < --- >
 ἀλλ' οὔτε ναῦται τυγχάνοντες< --- >
 < --- >
 θεὸν δὲ πρεσβεύοντες ὕψιστον < --- >
 < --- >
 πτήξουσι καὶ κλαύσουσι καὶ θ< --- >
 < --- >
 κἂν οὐ κελεύεις αὐτὸς οὐδὲ < --- >
 < --- >
 ποῦ θήσομεν δὲ καὶ τὸ τῶν< --- >
 < --- >
 κοινῇ τε συντέμνοντ< --- >
 < --- >
 ὡς ἔνδον εἰς ῥεῖ<θρ --- >
 < --- >
 προσῆλθον ἀ< --- >
 < --- >
 ἦτουν βοῶ<ντες --- >
 < --- >
 κἂν ἦν μετ' ἀ< --- >
 < --- >
 ὅταν δὲ < --- >
 < --- >
 τί δ<ἐ --- >
 < --- >
 οὐ < --- >
 < --- >
 < --- >
 μελαγχολᾶς γάρ, δαιμόν<ιε --- >
 < --- >

φόβον θαλάσσης εἰς λογισμό<ν οὐδένα>
 < --- >
 <ο>ὐ πῦρ δέδοικεν, οὐχὶ κρημνόν, οὐχ ὕ<δωρ>
 < --- >
 τοιαῦτα σοῦ λέγοντος ἐκ πολλοῦ θράσους
 < --- >
 ὁ δεῖνα θρηνεῖ κυμάτων ὀρῶν ρύμην
 < --- >
 ὁ δεῖνα πενθεῖ προσδοκῶν βίου πέρας
 < --- >
 μαίνη φρενῶν σῶν ὥσπερ ἐκλελησμένος
 < --- >
 οὐκ οἶσθ' ὅτε πλεῖς τὸν θαλάττιον πόρον
 < --- --- σε θανάτου>
 <ο>ὐδὲν διεῖργον ἢ σανὶς λεπτή μόνον
 < --- >
 οὔτ' αὖ γε θρηνεῖν ὡς τὰ μικρὰ παιδία
 < --- >
 εἰ ταῦτα, λῆρε, δογματίζεις καὶ κρίνεις
 < --- >
 καὶ τέμνε τὴν θάλασσαν εἰς διαιρέσεις
 < --- >
 τί κωλύει σε καὶ πνέουσιν ἀνέμοις
 < --- --- μά>λα
 φλοῖσβόν τε παύειν καὶ γαλήνην δεικνύειν
 < --- --- > λόγος
 βορρᾶν σὺ καὶ θάλασσαν ἔκτισας, λέγων
 < --- --- > νου νέος
 μηδὲν δεδοικώς, μὴ κλύδωνα, μὴ σάλον
 < --- --- ἀγρι>ωτάτην.
 εἶπω τί πρὸς σὲ συντομώτερον θέλεις;
 < --- --- ὥσπερ> τις λάρος,
 τί μὴ πρὸς ἡμᾶς καὶ τὸ τοῦ θεοῦ λέγεις;
 <“Ζάλην συνέ>σχον, τὴν θ<ά>λασσαν ἐν πύλαις·
 τέθεικα δ' αὐτῇ κλειῖθρα καὶ πύλας ὄρους,”
 <ὡς αὐτὸς αὐ>τὸν πρὸς τὸν Ἴωβ φησί που.
 ἀλλὰ πρὸς αὐτῆς κουφότητος, ἣν ἔχεις
 < --- --- > τοῦτο νῦν λέγε·
 οἶει γὰρ εἶναι καὶ θεὸς καὶ τί ξένον
 < --- --- φρε>νῶν ἢ κουφότης
 θεὸν σεαυτὸν καὶ νομίζειν καὶ λέγειν
 < --- --- >ήσω τὸ στόμα
 ἀφείς ἀναψύξαι σε πρὸς βραχὺν χρόνον
 < --- --- >γειν ἔχων,
 εὐχὴν δὲ πρῶτον ἐκ μέσης τῆς καρδίας
 < --- --- >ε
 πέμψοι σε Χριστὸς εἰς βυθοὺς θαλαττίους
 < --- >
 < --- --- > ἐκεῖθεν ἀβλαβῆς ἀναδράμης

< --- >

<καταφρ>ονητάς κυμάτων άπεργάση

< --- >

< --- --- α>ϛ γινώσκων ώς άπόχρη και τάδε

< --- >

< --- --- θ>άλασσαν εικότως δεδοικότων.

113. Είς τήν γέννησιν τοῦ τιμίου Προδρόμου.

Θαυμαστόν οὐδέν, εἰ θεὸς νικᾷ φύσιν
καὶ στεῖραν ὧδε δεικνύει τεκνοτρόφον·
τοῦ γὰρ παρόντος μικρὸν ὕστερον βρέφους
πάντως ἀκούσεις ἐκβοῶντος τοῖς ὄχλοις,
ὡς ἰσχύει καὶ τέκνα, φησίν, ἐκ λίθων
ὁ δημιουργὸς ἐξεγείρειν δεσπότης.

114. <-c. 10->αι Ἄνδρέαν, ὅστᾱ ἰδιωτῶν ὡς ἀγίων λείψανα ἐξωνούμενον <-c. 18-> τε μέλη ἄπειρα ὡς ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ἀγίου <-c. 27->ον δέχεται.

Πολλοὶ λέγουσιν - εἰ δ' ἀληθεῖς οἱ λόγοι,
οὐκ οἶδα, - πλὴν λέγουσι καὶ πείθουσί με,
ὡς σφόδρα χαίρεις, ὧ μοναστὰ καὶ πάτερ,
εἴ τις σε σεπτοῖς δεξιούται λειψάνοις
ἀνδρῶν ἀθλητῶν ἢ σεβαστῶν μαρτύρων,
θήκας δὲ πολλὰς λειψάνων θείων ἔχεις,
ἅς ἐξανοίγων τοῖς φίλοις σοῦ δεικνύεις·
Προκοπίου δὲ μάρτυρος χεῖρας δέκα,
Θεοδώρου δὲ πεντεκαίδεκα γνάθους
καὶ Νέστορος μὲν ἄχρι τῶν ὀκτῶ πόδας,
Γεωργίου δὲ τέσσαρας κάρας ἅμα
καὶ πέντε μασθοὺς Βαρβάρας ἀθληφόρου·
καὶ νῦν μὲν ὅστᾱ δώδεκα βραχιόνων
τοῦ καλλινίκου μάρτυρος Δημητρίου,
νῦν δ' αὖ καλάμους εἴκοσι σκελῶν ὄλων
τοῦ Παντελεήμονος· ὧ τῆς πληθύος.
λέγεις δὲ πίστει ταῦτα πάντα λαμβάνειν,
οὐκ ἀμφιβάλλων, οὐκ ἀπιστῶν οὐδόλως,
αἰδῶ τε πολλὴν τοῖς κιβωτίοις νέμειν
καὶ προσκυνεῖν ὡς ὄντα Χριστοῦ μαρτύρων.
βαβαὶ ζεούσης πίστεως σῆς, Ἄνδρέα,
ἣτις σε πείθει τοὺς μὲν ἀθλητάς Ὑδρας,
τάς μάρτυρας δὲ θῆρας οἶεσθαι κύνας,
τοὺς μὲν κεφαλὰς μυρίας κεκτημένους,
τάς δ' αὖ γε μασθῶν πληθὸς ὥσπερ αἰ κύνες.
ἐκ πίστεως σῆς καὶ πρὸς ἰχθῦν ἐστράφη
Νέστωρ ὁ μάρτυς, ὀκτάπους δεδειγμένος,
καὶ Προκόπιον πίστις ἢ σὴ δεικνύει
Βριάρεων κομῶντα χειρῶν πληθύϊ.
λέγεις ὁ σεμνὸς καὶ θέκλας τῆς πρωτάθλου
ὀδόντας ἐξήκοντα - φεῦ πλάνης - ἔχειν
καὶ τοῦ μεγίστου Προδρόμου λευκὰς τρίχας.

αύχεις δὲ καὶ πρὸς πάντας, ὡς νῦν ἐπρίω
ἐκ τῶν γενείων τῶν σφαγέντων νηπίων
ἐν Βηθλεέμ, πρὶν τῆς Ἰουδαίας πόλει·
φάσκες δὲ τιμᾶν ταῦτα, πιστοῖς ὡς νόμος.
ὦ πίστις ὀρθή, πίστις ἠνθρακωμένη,
ἢ τοὺς πατρώους οὐκ ἀπαρνεῖται νόμους,
τῶν Μακκαβαίων τὸ ζέον μιμουμένη·
ὦ πίστις οὐκ ἔχουσα μῶμον οὐδένα,
τάξεις ἀνατρέπουσα καὶ φύσεις μόνον,
νῦν μὲν γυναῖκα δεικνύουσα πρεσβύτιν
ὄλην ὀδόντων σχοῦσαν ἐξηκοντάδα,
νῦν δ' αὖ γε λευκαίνουσα τὴν κόμην νέω
καὶ νηπίοις διδοῦσα πωγῶνων πλάτη.
εἰ ταῦτα πιστῶς ὡς ἀληθῆ προσδέχη
καὶ χρημάτων κένωσιν ἠδέως δέχη,
οὐκ ἂν γε σοι λείψειε πλῆθος λειψάνων·
ἔσται γάρ, ἔσται λειψάνων ἔτι πράσις,
ἕως ἂν ἠχήσειε σάλπιγξ ἐσχάτη,
κινουσα ταῦτα καὶ συναθροίζουσα πῶς
ἄφθαρτον εἰς σύμπηξιν ἄλλης οὐσίας,
σφίγγουσα τὰ πρὶν ἐκ φθορᾶς λελυμένα,
ἐνοῦσα θᾶττον τὰ πρὶν ἐσκορπισμένα,
πνοὴν διδοῦσα πᾶσιν ἐκπεπνευκόσιν
καὶ πάντας εἰς τὸ βῆμα συγκαλουμένη,
τὸ φρικτὸν ὄντως βῆμα καὶ φόβου γέμον,
ἐν ᾧ περ αὐτὸς πράξεως οὐκ ἐνθέου
ὀρθῶς ὑπόσχης ἀξίαν τιμωρίαν,
ἀνθ' ὧν παρηνόμησας οὕτως ἀφρόνως,
ὅστ' ἄ βεβήλων οἷα σεπτῶν μαρτύρων
ῶνούμενός τε καὶ κατακλείων πόθῳ.
τί καὶ τοσοῦτον ἐκκενοῖς οὖν χρυσίον;
ἔξεστι καὶ γὰρ δωρεάν σε λαμβάνειν,
πρὸς τοὺς τάφους τρέχοντα τοὺς ἐν τῇ πόλει·
εἴπερ δὲ μισθὸν οὐ κομίζεσθαι λέγεις,
ἂν προῖκα ταῦτα λαμβάνης ἐκ μνημάτων,
ἴθι πρὸς ἐξώνησιν, ἠδέως ἴθι·
ῥᾶον κενώσεις ἅπαν αὐτὸς χρυσίον
ἢ τοὺς τάφους ἅπαντας οἱ νεκροπράται.
ἔγωγε τοίνυν τοῦτο θαυμάζειν ἔγνω,
πῶς οὐκ ἀπιστεῖς τοῖς πράταις τῶν ὀστέων,
τούναντίον δὲ καὶ προσηνῶς προσδέχη
ἅπαντας αὐτοὺς καὶ μεθ' ἠδονῆς ὄσης·
ἤκουσα δ' αὐτὸς πρὸς τινος τῶν σῶν φίλων,
ὡς γνοὺς πλάνος τίς πίστεως σῆς τὸ ζέον
ὅστοῦν προβάτου μηριαῖον λαμβάνει
< --- >

ἅπαν τε κύκλω βάμματι χρίσας κρόκου
καὶ θυμιάσας καὶ περιστείλας ἅμα
πρόσεισιν εὐθὺς καὶ δίδωσί σοι λέγων·

“Ὅστοῦν ὑπάρχει τοῦτο μάρτυρος Πρόβου,”
- τό δ’ ἦν προβάτου μᾶλλον, ἀλλ’ οὐχὶ Πρόβου-
“δεῖ τοιγαροῦν σοι χρυσίνων ἕξ καὶ δέκα.”
λαβεῖν τί χρῆμα θεῖον ὡθήης, πάτερ,
ἐκ πίστεως καὶ τοῦτο ποιήσας τάχα·
πολλὴ γὰρ ἐστὶ πίστις ἢ σὴ καὶ λίαν
καὶ μὴν δυνηθῆ καὶ μεθιστᾶν τὴν κτίσιν,
ὅπου γε μικρὰ πίστις ἀκραιφνεστάτη
ὡς κόκκος εἷς νάπυος, ὁ Χριστὸς λέγει,
ὄρη μεθιστᾶν εὐκολώτατα σθένει.
πλὴν ἀλλ’ ἐπεὶ σε πιστὸν ἔγνω εἰς ἄκρον,
οὐκ ἀμφιβάλλειν οὐδὲ διστάζειν ὄλως
πρὸς τὰς δόσεις θέλοντα τὰς τῶν λειψάνων,
παρέξομαί σοι προῖκα χρῆμα τί ξένον·
Ἐνώχ τὸν ἀντίχειρα τοῦ τρισολβίου,
ὃς τοῦ παρόντος ζῶν μετηνέχθη βίου,
καὶ γλουτὸν αὐτὸν Ἥλιου τοῦ Θεσβίτου,
ὃς ζῶν ἀνῆλθεν εἰς πόλον διφρηλάτης·
βούλει παράσχω λειψάνοις τούτοις ἅμα
καὶ δάκτυλόν σοι Μιχαὴλ ἀρχαγγέλου;
ἔσται, παράσχω τοῦτον ἐκ Χωνῶν ἔχων,
μόνον σύ μοι πίστευε ταῦτα λαμβάνων,
ὡς εἰσὶ τούτων, ὧν ἐγὼ διδοὺς λέγω.
δώσω σὺν αὐτοῖς καὶ βραχὺ πτερῶν μέρος
τοῦ Γαβριὴλ σοι τοῦ μεγίστου τῶν νόων·
ἐν Ναζαρὲτ γὰρ πρὶν κατελθῶν τῇ πόλει
πτερορρυήσας ἐξανεπτὴ πρὸς πόλον·
ἤχθησαν οὖν ἐκεῖθεν ὧδε τὰ πτίλα,
ἐγὼ δὲ ταῦτα πάντ’ ἐπέσχον ἐσχάτως
καὶ σοὶ παράσχω, πιστὲ λειψάνων φίλε.
ἀλλ’ οὐδ’ ἐκείνων φείσομαι τῶν κρειττόνων,
οὔτω σε πιστεύοντα πρὸς ταῦτα βλέπων,
τὸν ἠδὺν ὄντως ἐν μονασταῖς Ἀνδρέαν·
δώσω δέ σοι κάκεῖνα σὺν προθυμίᾳ,
ἐνὸς χερουβὶμ ὀμμάτων τριῶν κόρας
καὶ τῆς φλογίνης χειρὰ ῥομφαίας μίαν,
ἣν ἐξανάψας ἐν μέσῳ τῶν λειψάνων
ἄλλου παρ’ αὐτὴν οὐ δεηθήσῃ λύχνου·
φλὸξ οὔσα καὶ γὰρ ἦδε καὶ φῶς ἐκφέρει,
ὃ πάντα νικᾷ φῶτα λαμπρῶν ἀστέρων·
ἔξεις ἐκείνην τοιγαροῦν σὺ καὶ λύχνον
καὶ λείψανον κάλλιστον, εἴπερ ἄλλό τι
καὶ πάντα ταῦτα προῖκα καὶ χωρὶς πόνου
λοιποῖς συνάψας σοῖς ἀπίροις λειψάνοις,
θήσεις με πρῶτον τοῦ χοροῦ τῶν σῶν φίλων,
εὐεργέτην καλῶν με πάντα τὸν χρόνον·
οὔτω γὰρ ἐστίν, ὡσπερ οἶμαι, καὶ πρέπον.
ὑπογραφεὺς σοι ταῦτα τοῦ βασιλέως,
ὁ Χριστοφόρος, εἴ με γινώσκειν ἔχεις,

ἀγχοῦ μὲν οἰκῶν τοῦ νεῶ Πρωτασίου,
ἀμφ' αὐτὸ φημί τὸ Στρατήγιον, πάτερ,
ποθῶν δὲ καὶ σὲ γνώριμον σχεῖν καὶ φίλον,
ὡς ἂν γελῶην ἠδέως καθ' ἡμέραν
τῶν θλίψεων εὐρών σε φάρμακον μέγα.

**115. Εἰς τὸν φίλον Νικηφόρον, ἀποστείλαντα πέμματα
κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ Βρουμαλίου.**

<Ἐκ ῥη>μάτων με δεξιῶ, μὴ πεμμάτων·
ἔμοι γὰρ ἠδὺ Βρουμάλιον οἱ λόγοι
<ὡς π>ροσκυνητῆ καὶ λατρευτῆ τοῦ λόγου.
τῶν δὲ σταλέντων πεμμάτων τίς μοι λόγος;
<λοιπὸν γε το>ίνυν σύ, γλυκὺς Νικηφόρος,
ἀφείς τὸ πέμμα καὶ πλατύνας τὸ στόμα
<τὰ δ' οὐ>ατα γλ>ύκαινε καὶ μὴ τὸ στόμα,
ταῖς ἡδοναῖς τέρπων με τῶν σῶν ῥημάτων.

117. Εἰς τὸν μοναχὸν Ἀθανάσιον περὶ τοῦ πεμφθέντος ῥοδοστάγματος.

Ὅπως ῥόδου τὸ δῶρον, ᾧ χρήση, πάτερ,
οὐκ εἰς σεαυτόν, εἰς δὲ σοὺς μᾶλλον φίλους·
ῥευστὰς γὰρ αὐτὸς οὐ φιλεῖς εὐωδίας,
ὀσμὴν αἰεὶ μένουσαν ἀρετῶν πνέων.

118. <-c. 25->

Νικᾶς σὺ σαυτοῦ τὴν φιλεύσπλαγχνον φύσιν
< --- >

119. Εἰς τὸν τάφον τοῦ πρεσβυτέρου Θεοφίλου.

Ἐ< --- >
τοῦ μνήματός μου μὴ κινήσης τὸν λίθον
< --- >
ἄνθρωπος ὢν, ἄνθρωπον αἰδέσθητί με
< --- ·>
κάγῳ γὰρ εἰκῶν τοῦ θεοῦ καὶ δεσπότου
< --- >
ὡς αὔριον σέ· τοῦτο γὰρ τίς ἐκφύγη;

120. Εἰς τοὺς μοναχοὺς τῆς μονῆς τοῦ Μανουήλ.

Αὐτοὶ λαλεῖτε, πῶς καλεῖν ὑμᾶς δέον·
τὸ μὲν γὰρ ἄλλο σῶμα πάντας ἀββάδας,
τὸ σώματος δὲ τιμιώτερον μέρος
ἄντικρυς αὐτὸς κοσμικοὺς ὑμᾶς βλέπω·
τί γὰρ κεφαλῆς τιμιώτερον μέρος;
ἦν κοσμικῶς στέλλοντες οὐκ ὀρθῶ στόλω
καὶ κοσμικῆ σκέποντες ἐξ ἔθους σκέπη,
δοκεῖτε τᾶλλα πλὴν κεφαλῆς ἀββάδες.

121. Εἰς τὸν ἅγιον Ἰάκωβον τὸν Πέρσην.

Καὶ τῶν μελῶν ἓν, μάρτυς, εἰ πέπονθέ σοι,

ἤρκει στεφάνους προξενεῖν σοι μυρίους·
νῦν οὖν τὰ πάντα τῷ θεῷ θύσας μέλη,
κρείττους ἀριθμοῦ τοὺς στεφάνους προσδόκα·
οὐ γὰρ στεφάνων φείσεται σοι δεσπότης,
μὴ σχόντι φειδῶ σῶν δι' αὐτὸν αἱμάτων.

122. Εἰς τὸν <ἀράχνην.>

Ἐκπλήττομαί σου τὴν σοφὴν τεχνουργίαν,
ἀδωναῖ< --- >
καὶ τὴν κτίσιν σου πᾶσαν εἰς νοῦν λαμβάνων,
πῆξιν τε< --- --- καὶ πάντων πλέον>
ἐμαυτὸν αὐτόν, πῶς παρηῆγμαι καὶ πόθεν
καὶ τί πρὶν ἤμην καὶ <τ>ί νῦν, <ὀπηνίκα>
τῆς γῆς ὁ χοῦς ὑπῆρξα σὴν κατ' εἰκόνα,
ἀπαξαπλῶς δὲ τῆ νοὸς θ<εωρία>
βλέπων ἕκαστα καὶ κατασκοπῶν ἅμα,
ἄρρητον εἰς ἴλιγγον ἐμπίπ<τω λῖαν,>
μύω δὲ τὸν νοῦν ὥσπερ οὐκ ἐξισχύων
πρὸς ἥλιον σῆς γνώσεως ἀπ<οβλέπειν.>
ὄθεν πρὸς ὕμνον εὐθέως ἀνατρέχω,
τῆ σῆ πρὸς ἰσχὺν εὐχαριστῶν <δυνάμει,>
ἦν ἐξ ἀπάντων πρὸς μέρος τῶν κτισμάτων
ἔχων ἐπαινεῖν οὐδαμῶς ὡ<ς σοι πρέπει,>
ἐξ εὐτελοῦς γοῦν πλάσματος νῦν αἰνέσω,
οὐκ εὐτελοῦς μὲν οὐδὲ μικροῦ <συνόλως,>
εἴ τις πρὸς αὐτὸ καὶ μόνον βλέπειν θέλοι,
πανευτελοῦς δὲ καὶ χαμαιζήλ<ου πάνυ,>
ἂν πρὸς τὰ λοιπὰ πλάσματα βλέψει τις.
πλὴν ἀλλὰ τᾶλλα νῦν προσδραμῶν <λέγω·>
ἴδε πρὸς αὐτὴν τὴν ἀράχνου πᾶς φύσιν
καὶ δημιουργοῦ γνῶσιν ἐκπλαγ<εῖς νόει,>
τοῦ γνώσεως χάρισμα δόντος πανσόφως
ζῶψ βραχεῖ τε καὶ πανευτελεστά<τω·>
ὄρα γὰρ αὐτόν, πῶς ἐς ἀέρα τρέχει
καὶ πῶς ἀνέρπει καὶ καθέρπει πολ<λάκις>
καὶ τοὺς μίτους μὲν εὐφυῶς διαπλέκει,
τὰς συνθέσεις δὲ δεξιῶς διαγράφει
καὶ πρὸς τὸ νήθειν ἐκκενοῖ τὴν φροντίδα.
μακροὺς μὲν οὖν τὸ πρῶτον ἐντείνει στύλους,
ὡς ἂν τὸν ἰστὸν ἀσφαλῶς ἐφεδράση,
αὐθις δὲ γραμμὰς ἐντίθησι καὶ κύκλους,
κύκλους ἀραιούς, κέντρον ἔν κεκτημένους.
τοῦ τῶν ἀπάντων ἥττονος καὶ γὰρ κύκλου
κοινὸν τὸ κέντρον πᾶσι τοῖς ἄλλοις κύκλοις.
καὶ νῦν μὲν ὀρθὰς γωνίας διεκφέρει,
νῦν δ' ἀμβλυγώνους, ὄξυγώνους δ' αὖ πάλιν·
ἄνεισι καὶ κάτεισι καὶ συνιζάνει
καὶ σχηματισμοὺς ποικίλους καταγράφει.
ἴδης ἐκεῖνον ἀκριβῶσας, εἰ θέλεις,

πῆ μὲν χαλῶντα πρὸς τὸ δόξαν τοὺς μίτους,
πῆ δὲ προσυφαίνοντα δεξιωτάτως
καὶ χεῖλεσι πλέκοντα καὶ ποδῶν βάσει
θαυμαστὸν ἰστὸν κερκίδος πάσης ἄνευ·
ἄγαν δὲ λεπτῶν τῶν μίτων πεφυκότων,
ἔχεις ἐν αὐτοῖς καὶ συνεστῶσαν βλέπειν
θήραν παρ' αὐτῶν τῶν ἀράχνου δακτύλων·
εἰς γὰρ τὸ κέντρον τῶν κύκλων κεκρυμμένος
δίκτην λοχῶντος ἐν τόποις ἀποκρύφοις
μυίας ἐς αὐτοὺς εἰσιούσας τοὺς μίτους
ὡς ἰέραξ τίς πέρδικας συλλαμβάνει
καὶ σφόδρα ταύτας τέρπεται κατεσθίων·
πολλὴν δὲ τοῖς βλέπουσι τὴν θήραν τότε
ὁ μυιαθήρας προξενεῖ θυμηδίαν.
ἀλλ' ἔξαφεις τὸ θαῦμα τῆς θήρας τέως
ἐκεῖνό μοι θαύμαζε κἄν δύνῃ νόει,
ἐκεῖνο φημί τὸ ξένον, πῶς ὑγρότης
ἐκ κοιλίας ἰοῦσα τοῦ ζώου μέσης
εἰς νῆμα λεπτὸν πήγνυται παραυτίκα
καὶ πῶς παγεῖσα μακρὸν ἔστηκε χρόνον,
ἕως τάμη τίς εἶθ' ἐκὼν ἢ μὴ θέλων.
ὦ πῶς ἀράχνης καὶ διαβήτου δίχρα
κύκλους τοσοῦτους εὐτέχνως διαγράφει,
δεσμεῖ δὲ τούτους καὶ παραλλήλως πλέκει,
καμπὰς συνείρων σφόδρα ποικιλωτάτας;
ὦ πῶς ἐκεῖνος τοὺς μίτους ἀναπτύει
καὶ πλῆθος ἐκχεῖ νημάτων ἐκ κοιλίας,
ποίους τρέφων τοὺς σῆρας ἐν τοῖς ἐντέροις;
ὦ πῶς τὸ νῆμα λεπτότατον καλλύνει
καὶ πῶς τὸν ἰστὸν εὐπρεπέστατα πλέκει,
πόθεν τὸ νήθιν ἐκδιδαχθεὶς καὶ πότε,
διδάσκαλον δὲ τῆς τέχνης εὐρῶν τίνα,
ποίαν σοφὴν γυναῖκα τὰς ἰστουργίας,
ποίαν φιλεργὸν καὶ πονεῖν εἰθισμένην;
ὦ πῶς γλυφεῖον οὐδαμῶς κεκτημένος
ὅπας τορεύει καὶ σιδηρίου δίχρα;
ὦ πῶς χαράττειν οἶδε κύκλω τῶν κύκλων
γραμμὰς ἐπ' αὐτῶν τῶν κύκλων ἐγκειμένας,
ἴσας ἐχούσας πάντοθεν διαστάσεις,
μαθῶν ἐκείνας οὐκ ἀπ' Εὐκλείδου γράφειν,
εἰδῶς δὲ πάντως καὶ πρὸ τοῦ Μαμουρίου
ἢ μᾶλλον εἰπεῖν καὶ πρὸ τῶν Αἰγυπτίων,
οὓς εὐρετὰς λέγουσι πρῶτους τῆς τέχνης;
ὦ πῶς συνάπτει ταῖσδε ταῖς γραμμαῖς ἅμα
καὶ ῥομβοειδῆς καὶ σκαληνὸν εὐτέχνως,
οὐκ Ἀρχιμήδην οὔτε μὴν τὸν Ἀρχύταν
ἔωρακῶς που, τοὺς σοφοὺς γεωμέτραις,
οὐ ταῖς ἐκείνων ἐντραφεῖς ὀμιλίαις,
οὐ σχηματισμῶν ἐκμαθῶν πολλοὺς λόγους,

οὐ τὰς ἀνίσους οὐδὲ τὰς ἴσας θέσεις
 οὐτ' ἄλλο μείζον ἢ μικρὸν τῶν τῆς τέχνης;
 τίς οὖν Ἐλιάβ ἐξ ὑπερλέπτων μίτων
 ἐπ' ἀέρος τοιούσδε πήξει τοὺς δόμους,
 οἴους ἀράχνης δημιουργεῖ καὶ πλέκει,
 οὕτως ἄριστα συνδέων μοι τοὺς μίτους,
 ὡς μὴ λελύσθαι ταῖς πνοαῖς τῶν ἀνέμων
 τὸ σαθρὸν αὐτῶν καὶ διησθημένον;
 Βεσελεὴλ δὲ ποῖος οὐκ ἀπὸ ξύλων,
 ἀλλ' ἐκ μόνων μάλιστα τῶν μηρυμάτων
 τοιοῦτον ἔργον τεκτονήσει καὶ ξέσει;
 τίς καὶ τὰ λοιπὰ τῶν ἀράχνου θαυμάσει
 καὶ τίς τὰ πάντα τοῦδε πρὸς μέρος φθάσει;
 ἔξασθενεῖ πρὸς ταῦτα καὶ νοῦς καὶ λόγος
 καὶ πᾶσα πάντων δεινότης τῶν ῥητόρων
 καὶ πᾶσα πάντων τῶν σοφιστῶν κομψότης.
 τοιαῦτα τῶν σῶν καὶ τὰ μικρὰ πλασμάτων,
 ἀριστοτέχνα σαβαῶθ παντοκράτορ.
 τοῖς οὖν μεγίστοις οὐδὲ προσβαλεῖν σθένων
 ἐκ τῶν μικρῶν ὑμνεῖν σὲ τολμῶ τὸν μέγαν.

123. Εἰς τὴν γέννησιν τοῦ Χριστοῦ.

Ποίμνης βροτείας τὸν καλὸν σε ποιμένα
 ἐν γῆ βροτῶν βλέπουσι πρῶτοι ποιμένες·
 αὐτὴν γάρ, αὐτὴν τὴν ταπείνωσιν, λόγε,
 δι' ἣν κατῆλθες καὶ δι' ἣν σώζεις κτίσιν,
 πρώτην κατηξίωσας αὐτὸς σῆς θέας,
 εἶπερ ταπεινὸν σφόδρα χρῆμα ποιμένες.

124. <-c. 7-> φιλ<-2-> κατὰ τὴν ἀρχιμηνί<αν>

< --- >

< --- --- >λοῦνται δεξιώσεις πρὸς φίλους.

< --- >

<πά>]ντ<ων> θελόντων· τοῦτο γὰρ τούτου χάρι<ν>

< --- >

<ί>δου δίδωμι τούσδε δῶρον τοὺς λόγους.

< --- >

γραφῆς καλάμω ῥημάτων τελῶ κρότους.

< --- >

ἐν τῇ καλανδῶν προσδέχου νουμηνία.

< --- ,>

ἀλλ' οὐδ' ἔχει τί βέλτιον τούτου βίος.

125. Εἰς τὸν μύρμηκα.

Τὸν νοῦν ὁ μύρμηξ, τὸ βραχὺ ζῶον, μέγας·
 ὦ σῶμα ποῖον οἶον ἐστὶ τὴν φρένα·
 ἢ μᾶλλον εἶπεῖν, ὦ θεοῦ γνῶσις πόση,
 ὃς κἂν μικροῖς τοιοῦτον ἰσχύει μέγα.

126. Εἰς τὴν ἀνάληψιν.

Ἐκ γῆς ἀπαίρεις, εὖ τὰ τῆς γῆς θεῖς λίαν·
ἄδου γὰρ ἤδη τὰς πύλας κλείσας κάτω,
πύλας ἀνέρχῃ νῦν ἀνοίξαι τοῦ πόλου,
δί' ὧν τὸ πλάσμα, σῶτερ, εἰσάξεις ἅπαν
καὶ πατρὶ δείξεις, οἷα τούτῳ τὰ σκύλα.

128. Εἰς τὸν ἐν ταῖς κ<-c. 13-> κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν ἀγίων ἀποστόλων.

Τὰ δεῖπνα ταῦτα < --- >
πανήγυρις προὔθηκε τῶν ἀποστόλων·
πρὶν γὰρ κατακλιθ<εῖσιν Ἰσραηλίταις>
ξένην παρεῖχον βρωσὶν εὐλογημένην
μικρῶν ἀπ' ἄρτων καὶ <δυοῖν ἀπ' ἰχθύων,>
ὑπερπεριττεύουσιν ἐκ τῶν κλασμάτων.
νῦν δὲ τροφήν νέμους<ι τοῖς Χριστωνύμοις,>
ἀπὸ κρεῶν τρέφοντες, οὐκ ἀπ' ἰχθύων,
ναὶ μὴν διδοῦντες καὶ περι< --- >
πληροῦντες ἄρτων, οὐχὶ κλασμάτων πάλιν.
οὕτως ἐκείνων ὡς πρὶν αἱ πα<ρουσίαι>
καὶ νῦν τροφὰς νέμουσιν αἱ πανηγύρεις.

129. Εἰς τοὺς ψάλτας καὶ τὸν χειρο<νόμον.>

Γλωσσῶν τὸ πλῆθος εἰς μίαν συμφωνίαν
ἔλκουσι χεῖρες εὐπερίστροφο<ι> λίαν>
καὶ τῷ μέλει διδοῦσι τὴν εὐρυθμίαν.
ὦ θαῦμα καινόν· ἐκ μόνον κ<ελευσμάτων>
ἄχορδος αὕτη μουσικὴ θείων λόγων
εἰς ὕμνον ἡμῖν εὐρέθη θεοῦ λό<γου.>

133. <Εἰς τοὺς ἀγίους> Τεσσαράκοντα, ἐν διαλλάττουσι σχήμασι ζωγραφηθέντας. ἠρωϊκά.

<Ἄθρει ἀθλο>φόρους θεοῦ ἐνθάδε τεσσαράκοντα,
σχήματι ἄλλον ἐν ἄλλῳ ἐφεσταότας κατὰ λίμνην·
<εἰ δ' ἄρ>α καὶ ἐν σχήμασιν οἶδε μὴ εἶεν ὁμοῖοι,
ἐν βασάνῳ παγέτοιο ὁμόφρονα θυμὸν ἔχουσιν.

134. Εἰς τὸν κατορύττοντα τὸ χρυσίον πλούσιον.

Πρὸς μνάς κεχηνῶς ὡς γαλῆ τις πρὸς στέαρ,
τὸν χρυσὸν αὖξεις· πλὴν κατακρύπτεις βόθρῳ,
ὡς οὐχὶ σαυτῷ, γῆ δὲ τοῦτον συλλέγων,
ὁ γῆν ὑπελθεῖν ἄξιός σὺ καὶ πάλαι.

136. <-c. 20-> ἀπελεύσεως τοὺς νοταρίους.

< --- >
θρίαμβον ἤγον παῖδες ἐν μέσῃ πόλει
< --- >
ἐς Μαρκιανοῦ καὶ Μαρτυρίου δόμον
< --- >

ἐν ἐσχάτῳ δὲ καὶ μεγίστων μαρτύρων
 < --- > ἐβλεπον τοὺς ν<οταρίους --- >
 < --- >
 < --- > ὁμών δὲ σφόδρα τοῖς παναθλ<ίοις>
 < --- >
 < --- ---έ>κείνους γαυριῶντας καὶ μάλα
 < --- >
 ξένοις χαλινοῖς καὶ περιτραχηλίοις
 < --- >
 ἄλλοτρίοις χαίροντες οἷα γνησίοις
 < --- >
 ἐν οἷς φρενῶν δειλαιὸς ἐξέστη χρόνοις
 < --- >
 καὶ πρὸς τασαύτην μέμψιν οὐκ αἰδουμένους
 < --- >
 ὄντως μάτην ἔχαιρον εἰς βραχὺν χρόνον
 < --- >
 ἄλλος χιτῶνα λαμπρόν, ἄλλος ἐμβάτας
 < --- >
 ἄλλος γυναικὸς κόσμον, ἄλλος ἄλλό τι
 < --- >
 πλήθος τοσοῦτον οὖμενον αἰδουμένους
 < --- >
 λαβῶν τὸ χρησθὲν πᾶν ἕκαστος τῶν φίλων
 < --- >
 κἂν ἐνδύσῃται πορφύραν τις ὦν πένης
 < --- >
 κἂν εἰς κεφαλὴν στέμμα θῆ μέλλων πάλιν
 < --- >
 μέμψοιτο δ' ἂν τις εὐλόγως τοῖς πατράσι
 τρέ< --- >
 οὔτοι γὰρ ἀφραίνουσι τῶν παίδων πλεόν
 ὦ<ς --- >
 καὶ συγκαλύπτειν τήνδε παντοίοις τρόποις
 σπ<λ --- >
 καὶ τοὺς ἑαυτῶν παῖδας ὑβρίζειν μάλα
 τιμῶν α< --- >
 κἂν μὴ νοῶσι παῖδες ὄντες εἰσέτι
 καὶ τοῦ κα< --- ·>
 ὅταν γὰρ αὐτῶν σήμερον τινὰς βλέπων
 λαμπρειμο<νοῦντας --- >
 εἰς αὔριον βλέψαιμι τούτους ἀθρόον
 σαπρούς, ῥυπώ<δεις --- >
 “μετεκπεσόντος ὀστράκου,” τὸ τοῦ λόγου.
 οὐκ αἰσχύνη τ< --- >
 ἀλλ' οἱ τεκόντες ὥσπερ ἐκλελησμένοι
 οὐδ' αἰσθάνονται <τῆς μεγάλης αἰσχύνης,>
 ἦν προξενούσι τοῖς ἑαυτῶν φιλτάτοις,
 χρυσοὺς πρὸς ὦρ<αν --- >

ἀύχμῶντας οὐς ἔχουσι πάντα τὸν χρόνον,
 οἷον τί ποιεῖν και< --- >
 ἰδεῖν σε και γὰρ εἰκὸς αὐτοὺς πολλακίς
 κοσμοῦντα<ς --- --- οἰκίας>
 ἅπαξ κατ' αὐτὸ πάσχα χρωμάτων χρίσει
 θύρσοις τε δάφ<ν --- ,>
 τὸν δ' ἄλλον αὐτὰς οὐδ' ἐρευνῶντας χρόνον·
 πλήρεις ἀραχνῶν τυγχάνουσ<ι και ῥύπου.>
 σκοπῶμεν οὖν κάκεῖνο και προσεκτέον·
 εἴ τις τάλαντα βαστάσας τ< --- >
 ἐκ τῶν τοσοῦτων χρημάτων ὧν βαστάσει,
 εἰς κέρδος ἔξει μηδὲ πολλο<στὸν μέρος,>
 ἔντιμος ἔσται πᾶσιν ἀνθρώποις ὅδε
 ἐκ τοῦ μόνον τάλαντα πολλὰ <βαστᾶσαι;>
 ἵππῳ δ' ἐρυθροῖς κωδίοις ἐστρωμένῳ
 ὀχούμενος τίς μὴ <κρατεῖν τούτου σθένων,>
 εὐφημίας ἐντεῦθεν ἔξει και κρότους;
 οὐκ ἂν τις <εἴποι --- ,>
 εἰ μὴ μέμηνε και διέφθορε φρένας.
 και παῖδα τ< --- >
 κἂν εὐπάρυφον τὴν καταστολὴν φέρη,
 κἄ<ν--- >
 οὐκ ἂν φρονῶν τίς ἄξιον τιμῆς κρίνη
 < --- >
 λαβόντα τοῦτο πρὸς τινα βραχὺν χρόνον.
 < --- >
 αὐτοῖς ἐκείνοις τοῖς ἐπὶ σκηνῆς πλάνοις.
 < --- >
 < --- >
 < --- > αὐτ<-c. 2-> τ<-c. 2-> προ< --- >
 < --- >
 οἷοίπερ ἦσαν και πρὸ τῆς σ<κηνῆς πάλαι>
 < --- >
 ὁποῖον εἰς χθὲς εἶχεν ἡ πομ<πὴ τρόπον>
 < --- >
 ἄγαν πενιχραῖς ἐν στολαῖς ἐσταλμέν<οι>
 < --- >
 κρείττους ἐκείνων σφόδρα τῶν λαμπρ<εν>δύ<των>
 < --- >
 ἀλλοτρίοις δὲ μηδαμῶς κεχρημένοι
 < --- >
 τὸ δ' ἄσμα τούτων τοὺς σοφοὺς νοταρίους
 < --- >
 πρὸς τὴν χάριν σπεύδουσιν αὐτῶν ἐκ πόθου
 < --- >
 ἐπεγγελῶντες, κερτομοῦντες μυρία
 < --- >
 τρισαθλίους κρίνοντες, οὐ τρισολβίους
 < --- >

οὐς αὖριον βλέψουσιν αὐτοὶ πρωΐας
 < --- >
 πτωχοὺς πενιχροὺς, ὡς ἔθος, σαπρενδύτας
 < --- >
 ἀφαιρεθέντος ψευδεπίπλαστα πτίλα
 < --- >
 τὸ πεζικὸν δὴ ταῦτα καὶ πλείω τάχα
 < --- ---> λόγος,
 ὡς ποὺ προσῆκον, ἐκφράσειε πρὸς μέρος
 < --- >
 τὰ πάντα τούτου πρὸς φίλους ἄνδρας λόγων
 < --- >.
 εἴτ' αὖθις ἄλλη καὶ μετ' αὐτὴν ἢ τρίτη
 < --- --- συν>ωρίσι
 διηεσαν χαίροντες ὦ χαρὰν πόσιν·
 <ἀνθ' ὧν γὰρ ἐχρῆν πικρὰ πάντα> δακρῦειν
 καὶ σφόδρα πενθεῖν ὡς ἐπεγγελωμένους
 < --- --- >νοίας ἄρα,
 ἔχαιρον αὐταῖς ταῖς ἑαυτῶν αἰσχύναις.
 < --- --- λευκὸν> ὡς γάλα,
 ὃν ἀμπέχεσθαι τοῦ θέρους μόνου δέον
 < --- --- ἐστολι>σμένος τότε.
 χρήσαντος οἶμαι πρὸς γέλωτα τοῦ φίλου
 < --- --- > καιροῦ ξένον,
 ὃ δ' ἦν κροκωτὸν τὸν χιτωνίσκον φέρων.
 < --- --- γῆ>ς ἄκρας ἐψαυέτην,
 γελοῖον αὐτὸν δεικνύοντες τοῖς ὄχλοις.
 < --- --- > ἐξηρτημένος
 ἐνωτίων τί πλῆθος, ὦ τῆς αἰσχύνης;
 < --- --- π>λοκάμους συνθέτους.
 αἰσχιστον ἦν θέαμα τοῖς θεωμένοις
 < --- --- >ταῖς κεχρημένος
 ὤμων σύνεγγυς εἶχεν ἐμβατῶν ἄκρα
 < --- --- > δῆμος <-4->στείας μάλα
 ὕβρι<ι>ζεν ὕβρεις καὶ κατηρᾶτο πλέον
 <παιδὸς γ' ἐ>κείνου τοῖς γονεῦσιν ἐνδίκως.
 ἄλλος χαλινούς θελκτικωτάτους ἔχων
 <χαλκῶν φ>αλάρων πάντοθεν πεπλησμένους.
 παῖς σφόδρα μικρός, ὡς τριῶν εἶναι χρόνων,
 <ἵππῳ κατ>ίσχνῳ καὶ δυσειδεῖ τὴν θέαν
 ὠχεῖτο χωλεύοντι καὶ ποδῶν ἕνα
 < --- --- > οὗτος τοῦ βρέφους
 καὶ ψωριῶν τε καὶ γέμων ἦν τραυμάτων
 < --- --- >πον ἔσθ' ὅτε
 ἔκνηθε πλευρὰ καὶ σκέλη καὶ γαστέρα
 < --- --- τ>ὸν ἵππέα·
 ὃ δ' οἷα παῖς ἔκλαιε δειλιῶν σφόδρα.
 < --- --- μ>άλα
 βοῶν ἀναρθρα καὶ κατεψελλισμένα.

< --- --- >υ
 ἔξ ἀργύρου μύωπας εἶχεν εἰς πόδας
 < --- >
 ἐν ἧ καθῆστο σεμνὸς αὐτὸς ἰππότης
 < --- >
 πολλοὶ δὲ τούτων ἦσαν ἐγκεχρισμένοι
 < --- οὐκ> ἀπρεπ<ῶν> ε< --- >
 < --- >
 < --- >ω ῥκτειρα καὶ πιστευ<τέον>
 < --- >
 < --- --- >π>ρόσωπα δυστυχῶς γεγραμμ<ένα>
 < --- >
 <έσ>θῆτα τοίνυν τίς θεωρήσας φίλου
 < --- >
 ἵππον δέ τις κάλλιστον ἄλλος γνωρίσας
 < --- >
 πόσῃν ἔχουσι τὴν ὕβριν τὰ παιδιά
 < --- >
 πόσῃν δὲ μᾶλλον οἱ γονεῖς τὴν αἰσχύ<νην>
 < --- >
 καὶ τοὺς ἑαυτῶν στηλιτεύοντες βίους
 < --- >
 χαλκᾶς φέροντας ἐν κεφαλαῖς τιάρ<ας>
 < --- >
 καί τι κρομύων πλέγμα καὶ τι σκορδίων
 < --- >
 βραχεῖς δὲ τούτους ἦγον ἵπποι καὶ λίαν
 < --- >
 τοίουσδε σεμνοὺς κοσμίους καὶ τιμίους
 < --- >
 οἷς συγκαθυβρίζοντο πάντες εἰκότως
 < --- >
 ἔχοντες ἦσαν εἰς ἀφορμὴν αἰσχύνῃς
 < --- >
 οἱ πάντα καλοὶ καὶ σεμνοὶ συνιππόται
 < --- >
 ἐν τῷ τραχήλῳ μαργάρους φέρων ξένους
 < --- >
 ταῖς χερσὶ δ' αὐτοὺς τῆδε καὶ τῆδε τρίβων
 ...
 ἔρριψεν εἰς γῆν καὶ παρῆλθεν αὐτίκα
 < --- >
 ὁ παιδαγωγὸς ὄψε τοὺς ἀλλοτρίους
 < --- >
 πληρῶν βοῆς τὰ πάντα καὶ κραυγῆς ὄσης
 < --- >
 ἀρχαγγέλων πλήρωμα προστιθεὶς ἅμα
 < --- >
 πρὸς χρῆσιν ἐκδοθέντας ἡμερησίαν.

κα< --- >
 ἔφιππος ὦν ὑπνωττεν, ὃς καὶ τοῖς ὄχλοις
 ἠδὺν πα<ρεῖχε τὸν γέλωτα καὶ κρότον·>
 πολλοὶ δὲ τούτων ἦσθιον τῶν ἰππέων,
 οἱ μὲν πλα<κοῦντας --- ,>
 οἱ δ' ἰσχάδας καὶ μῆλα καὶ σιλιγνίας.
 ὡς οὖν παρ<ῆλθον --- >
 εὐθύς μετ' αὐτοὺς τὸν διδάσκαλον βλέπω
 ὄπισθεν ἰππ<εύοντα --- >
 γέροντα κυρτόν, ἔκλυτον, πωγωνίαν,
 ὃς καὶ κατ< --- >
 καὶ προσκυνῶν ἦν πυκνὰ πᾶσι τοῖς ὄχλοις.
 γελῶ<σ>ιν < --- >
 τοῦτον χθὲς ὁ θρίαμβος εἶχε τὸν τρόπον.
 ἐγ<ώ> δὲ --- >
 ἔνδον παρελθὼν τῆς σχολῆς τῶν παιδίων
 < --- >
 ἐσχισμένους χιτῶνας ἠμφιεσμένους
 < --- >
 τοὺς χθὲς μύρου πνέοντας εὐωδεστάτου
 < --- >
 τὸν παῖδα δ' αὐτόν, ὃς τρίβων τοὺς μαργάρους
 < --- >
 πληγαῖς πρεπούσαις παιδίοις ἐστιγμένον
 < --- >
 ὄνειρον εἶναι τὴν χθὲς εἶπον ἡμέραν.
 < --- >
 ἀφείς ἐκείνους ὠχόμην παραυτικά
 < --- ,>
 καθ' ὃν τελεῖσθαι ταῦτα μέλλει καὶ πάλιν.

138. Εἰς τὸν Κυριακὸν καὶ Θεόδωρον τοὺς θυμελικοὺς ἀποκαρέντας.
 Οἱ πολλὰ πρὶν τέρψαντες ἡμᾶς ἐν βίῳ
 φυγῆ βίου τέρπουσι νῦν θεὸν λόγον.

139. <Εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ Ἡρώδου ἀναιρεθέντα ἅγια> νήπια.
 Πρῶτοι χέαντες αἶμα, Χριστέ, σ<οῦ> χάριν>
 < --- >
 ὀμήλικες σοὶ κέρδος ἔσχον ὡς μέγα.
 < --- >
 ὄθεν φανέντες μάρτυρες πρῶτοι, λόγε,
 < --- >

141. Εἰς τὸν ἅγιον Ἰωάννην τὸν Χρυσόστομον <-c. 25->
 Ναὶ μαργαρίται χειλέων σῶν οἱ λόγοι,
 οὐκ ἀχένας κοσμοῦντες, οὐ στέρνων πλάτη,
 μορφὰς δὲ μᾶλλον, Ἰωάννη, τὰς ἔσω·
 ψυχῶν γὰρ εἰσι κόσμος, οὐχὶ σωμαίων.

144. <Εἰς τὸν ἅγιον Βοηφ>άτιον διὰ τὸν μετὰ τὴν ἀποτομὴν γέλωτα.

< --- --- > αὐτὴν τὴν φύσιν

γελᾶς, Βοηφάτιε, καὶ τετμημένος

< --- --- ὑ>πὲρ θεοῦ λόγου

οἱ μαρτυροῦντες ζῶσι, καὶ τεθνηκότες.